

SZAKDOLGOZAT

Kulcsár Virág
angol nyelv és kultúra tanára – magyartanár
osztatlan tanári mesterszak

2024

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

Bölcsészettudományi Kar

SZAKDOLGOZAT

Dunaszentbenedek helyneveinek vizsgálata

Egy iskolai multidiszciplináris témahét tervezete

Témavezető:

Dr. Báráth János

egyetemi adjunktus

Készítette:

Kulcsár Virág

angol nyelv és kultúra tanára – magyartanár
osztatlan tanári mesterszak

2024

Eredetiségi nyilatkozat

Alulírott Gulcsán Lilla (FGS18E) ezennel kijelentem és aláírásommal megerősítem, hogy az ELTE angol nyelv és kultúra tanára – magyartanár tanári mesterszakján írt jelen diplomamunkám saját szellemi termékem, melyet korábban más szakon még nem nyújtottam be szakdolgozatként, és amelybe mások munkáját (könyv, tanulmány, kézirat, internetes forrás, személyes közlés stb.) idézőjel és pontos hivatkozások nélkül nem építettem be.

Budapest, 2024. április 22.

Gulcsán Lilla

Tartalom	
1.1. A dolgozat szellemisége, tágabb célja	7
1.2. A dolgozat szűkebb célja.....	7
1.3. A témaválasztás háttere	7
2. Helynévkutatás	8
2.1. A helynévkutatás története röviden.....	8
2.2. A Magyar Nemzeti Helynévtár Program bemutatása	11
2.3. Dunaszentbenedek község bemutatása.....	12
2.4. Módszertan	14
2.5. Tapasztalatok és gyakorlati nehézségek.....	19
3. Névтан az oktatásban	24
3.1. Miért tanítsunk névtani ismereteket?	24
3.1.1. A névтан interdiszciplináris jellege és a tantárgyi kapcsolás lehetősége.....	24
3.1.2. Névтан mint az anyanyelvi ismeretek fontos része.....	25
3.1.3. Motiválás, az érdeklődés felkeltése és fenntartása	26
3.1.4. A névтан identitásképző szerepe	26
3.1.5. Kompetenciafejlesztési és differenciálási lehetőségek a névтан oktatása által.....	27
3.2. A névтан helye az oktatásban	28
3.2.1. A névтан pozíciója a magyar nyelv tankönyveiben.....	28
3.2.2. Milyen témakörök kapcsán taníthatunk névtant az anyanyelvi órán?	31
3.2.3 Névтан tanítása önálló témakörként.....	33
3.2.4. Mikor és hogyan tanítsunk névtant? – Egyéb elképzelések	35
3.2.5. Névтан tanítása a szabályozó dokumentumok fényében	37
4. A „Dunaszentbenedek helynevei” témahét bemutatása	43
4.1. A témahét elméleti háttere.....	43
4.1.1. A témahét elméleti háttere nyelvészeti szempontból.....	43
4.1.2. A témahét elméleti háttere – pedagógiai szempontból.....	47

4.2. A feladatok bemutatásának módszere	50
4.3. A „Dunaszentbenedek helynevei” témahét tervezete	53
<i>GÖDRÖK, PÖCÉK TEREPE, TÉRKÉPE ÉS AZ EMLÉKEZETBEN</i>	54
<i>AZ EPRÖSKERT TITKAI</i>	55
<i>A BISKÓI-RÉ KATASZTÓFÁJA</i>	58
<i>A MALOMRÉ KÍSÉRTETE</i>	60
NYOMOZÓMUNKA – EGY ELTŰNT UTCA KÉMFOTÓKON.....	63
KI ÖN, <i>GYURTSEK ISTVÁN?</i>	65
NAGY ÍRÓNK E KIS VIDÉKRŐL – AVAGY IGAZAT MONDOTT-E JÓKAI?	66
<i>A GATYASZÁR UTCA</i> METAFORÁJA	67
MINI HELYNÉV-SZOCIOLÓGIAI KUTATÁS.....	69
FALUCSÚFOLÓK	73
SZIGET(EK) BENEDEKEN	78
GYAKORLAT A <i>LEVENTE-PLACCON</i>	84
SZÁLLÁSOK ÉS KERTEK NYOMÁBAN.....	86
ELTŰNT VIZEK TANÚI.....	87
A BENEDEKI ÁRTÉR ÉLŐVILÁGA.....	90
HELYESÍRÁSI FELADATOK HELYI HELYNÉVANYAGON	92
BESZÉDES HELYNEVEK.....	96
FÖLDRAJZI KÖZVENEK RENGETEGÉBEN	105
UTCÁK BEMUTATKOZÁSA.....	108
ETIMOLÓGIAI ŰREXPEDÍCIÓ	110
5. A modell adaptálhatósága és kitekintés	116
Mellékletek	119
A feladatok megoldásai	119
A névadattár	129
Bibliográfiák	154

Az értekező rész bibliográfiája.....	154
Az értekező rész forrásjegyzéke.....	161
A feladatok bibliográfiája.....	163
A névadattár forrásjegyzéke	169

1. Miért születik ez a dolgozat?

1.1. A dolgozat szellemisége, tágabb célja

Tanár szakos hallgatóként olyan dolgozat összeállítását tűztem ki célul, amelyben a pedagógia és a választott diszciplína organikus egységet alkot. Értem ez alatt, hogy tudatosan igyekeztem elkerülni egy olyan diplomamunka megírását, amelyben a diszciplináris (az én esetemben nyelvészeti, azon belül névtani, még szorosabban pedig helynevekkel foglalkozó) rész teszi ki az anyag törzsét, majd ehhez – meglehetősen szervetlen, és tán kissé mesterkéltnél módon – hozzá van toldva néhány óraterv némi magyarázat kíséretében arra vonatkozólag, hogy hogyan lehetne a bemutatott tudományterületet, illetve eredményeket az oktatásban alkalmazni. Tehát munkám kiemelt céljának tartottam egy inherensen nyelvészeti és inherensen pedagógiai szakdolgozat megalkotását, melyben az utóbbi szempont nem másodlagos az előbbihez képest.

1.2. A dolgozat szűkebb célja

Szakdolgozatomban azt szeretném bemutatni, hogy hogyan lehet egy adott település helyneveit élvezetes, informatív és interaktív módon megismertetni a diákokkal egy helyi iskolában egy témahét keretein belül, mindezt pedig Dunaszentbenedek község példáján teszem. Ehhez saját, dunaszentbenedeki helynévgyűjtésemet használom kiinduló alapnak, mely élőnyelvi és történeti névadatokat egyaránt tartalmaz. Bár az általam felvázolt témahét egy konkrét helysége vonatkozik, megtervezése során figyelembe vettem, hogy a módszer adaptálható legyen más településekre is, ezzel is elősegítve annak gyakorlati használhatóságát, és végső soron támogatva pedagógus kollégák munkáját, ezen – az anyanyelvi nevelésben méltatlanul mellőzött – nyelvészeti diszciplína szerephez jutását, a tantárgyi integrációt, a lokális identitás megerősítését, valamint az eltűnőben lévő népi névkincs átmentését a következő generációk számára.

1.3. A témaválasztás háttere

2022-ben bekapcsolódtam a Magyar Nemzeti Helynévtár Programba (a továbbiakban MNHP) egy egyetemi kurzus keretében, mely megismertetett a helynévkutatás tárgyával, történetével és módszertanával. A kurzus zárásaként lehetőségem nyílt részt venni a csoporttal egy öt napos terepgyakorlaton Bárh János tanár úr szervezésében, avagy a „kalocsai expedíció”-n, mely során a Kalocsai Sárköz falvai egy részének helynévanyagát gyűjtöttük kiscsoportokban. Napi két-három élőnyelvi interjúval átlagosan két faluval tudtunk végezni csoportonként a négy teljes nap alatt. Az „expedíció” végén „elosztottuk” a falvakat egymás között, és ketten a csapatunkból el is vállalták a felgyűjtött két falu,

Géderlak és Ordas anyagának adatbázisba rendezését. Én lettem kijelölve a kiscsoporthoz eredetileg rendelt harmadik falu, Dunaszentbenedek, gyűjtésére és feldolgozására. Ez egyben azt is jelentette, hogy a nyár során ismét, augusztusban, visszatértem a térségbe gyűjteni, ezúttal már egyedül, viszont mindazon hasznos gyakorlati tapasztalatok birtokában, melyeket a terepgyakorlat során szereztem. Így kerültem tehát kapcsolatba Dunaszentbenedek helyneveivel, melyekkel még jelenleg is foglalkozom, hogy az MNHP kritériumainak megfelelően, adatbázis, valamint szócikk formában benyújthassam a kész munkát. A témában való elmélyedésem arra ösztönzött, hogy szakdolgozatomat is ahhoz kapcsolódva készítsem el. Mindazonáltal a dolgozat témája, anyaga nem azonos az MNHP-ba benyújtandó munkával, ugyanis ebben a szakdolgozatban a helynévkutatásom eredményeinek alkalmazására helyeztem a hangsúlyt.

2. Helynévkutatás

Mivel a dolgozatomban felvázolt témahét kiinduló alapját egy helynévgyűjtő munka képezi, szükségesnek látom bemutatni azt a programot, amelybe a kész adatbázis és helynévszótár majdan benyújtásra kerül; azt a tudománytörténeti háttérrel, amelybe mind az MNHP, mind az én szerény gyűjtésem illeszkedik; a program egységes módszertanát, illetve az egyénileg felmerülő gyakorlati nehézségeket, melyeket tapasztaltam a gyűjtés és annak feldolgozása során, és nem utolsósorban a helynévanyag kontextusát képző települést.

2.1. A helynévkutatás története röviden

Mióta beszélhetünk magyar helynévkutatásról? A kérdésre persze nem könnyű válaszolni. Névkutatóink jó része LŐRINCZE LAJOS Földrajzineveink élete (1947) és BENKŐ LORÁND A Nyárádmente földrajzi nevei (1947) című önállóan kiadott, hosszabb tanulmányának a megjelenését tekinti a névtan önállósulása mérföldkövének, tehát tudományággá szerveződését az 1940-es évekre teszi (HOFFMANN 2003:8). Ugyanakkor természetesen névtani irányú vizsgálódások már korábban is voltak. A nyelvújítás programja szótárak szerkesztését szorgalmazta, amelynek kapcsán felmerült a tulajdonnevek beemelésének igénye is. Gróf TELEKI JÓZSEF a Magyar Nemzeti Múzeum 1815–1817. évi „jutalom feleleteire” készült dolgozatában amellel érvel, hogy a helynevek – lévén a nyelv szókincsének részei – nem hiányozhatnak „egy tökéletes magyar szótár”-ból (TELEKI 1821, idézi HOFFMANN 2003:10). (Ennek szellemében a CZUCZOR–FOGARASI-féle szótár (CzF.) is bőséges helynévi anyagot foglal magába.) Ehhez az összetevőhöz azonban szükség volt a helynevek összegyűjtésére is, évégett a Magyar Tudós Társaság

1837-ben pályatételt tűzött ki magyar hely- és családnevek gyűjtésére (HOFFMANN 2003:11). Azonban ez, valamint a második, 1853-as pályázat sem hozott áttörést. Mérvadó munkák először RÉVÉSZ IMRE érdeméből születtek, aki egyéni kezdeményezésként, az Új Magyar Muzeum hasábjain közölte szórványszerűen helynévgyűjtését (RÉVÉSZ 1851, idézi E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022). Az ő példáját követő nemzedékből PESTY FRIGYES történész emelkedik ki. PESTY célul tűzte ki az akkori Magyarország összes települése élő helynévanyagának összegyűjtését. Az 1864 és 1866 között zajló munka a közigazgatási szervekre támaszkodva zajlott. Ebben rejlik a gyűjtés módszertanának gyengesége is, hiszen a helyi hivatalos személyek lelkiismeretességén múlt, hogy milyen minőségű és részletességű anyagot szolgáltatottak be, továbbá így a névadatok nem is közvetlenül a helyi lakosságtól származnak. Mindazonáltal az elkészült hatvanhárom kéziratos kötet ma már a történeti helynévkutatás felbecsülhetetlen értékű forrását jelenti (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022). A 19. század utolsó harmadában főleg a történelemtudomány foglalkozott helynevekkel, elsősorban a Kárpát-medence etnikai viszonyai alakulásának feltárása érdekében (pl.: ORTVAY TIVADAR Magyarország régi vízrajza a XIII. század végéig. I–II. (1882) és CSÁNKI DEZSŐ Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I–III., V. (1890–1913) munkái). A Magyar Nyelvőr, 1872-es megindulásával, már a nyelvtudományi írások között is terepet biztosított helynévközlések és elméleti írások számára. A 19–20. században fellendülő néprajzi kutatások segédtudományaként is előrelépett a magyar névtudomány állása, különösen a módszertan terén, melyet JANKÓ JÁNOS néprajzkutató tökéletesített (lásd: A Balaton melléki lakosság néprajza (1902)), és amely meghatározta a 20. századi élőnyelvi gyűjtések normáját is. A 20. század elején a dialektológia (lásd: BEKE ÖDÖN: A pápavidéki nyelvjárás (1905); Kemenesalja nyelve (1906)) és a történeti nyelvészet keretében került sor a helynevek tudományos vizsgálatára (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022). Utóbbi témakörben MELICH JÁNOS munkássága kiemelkedő. A szókincs nyelvtörténeti szempontú vizsgálata jegyében írták meg GOMBOCZ ZOLTÁNNAL karöltve a *Magyar etymológiai szótár*at (1914–1944), mely helynév-etimológiákat is tartalmaz. MELICH az ún. budapesti iskola jeles képviselője volt, mely az újgrammatikusok szemléletét továbbvivő nyelvtörténeti iskolát jelentette. Innen került még ki a névkutatásban szintén maradandót alkotó KNEIZSA ISTVÁN, PAIS DEZSŐ és BÁRCZI GÉZA (HOFFMANN 2003:12). Az 1930-as,- 1940-es években új kutatási programot fogalmazott meg és indított el SZABÓ T. ATTILA. Ezt az irányzatot erdélyi iskolának nevezzük. A SZABÓ T. ATTILA körül kialakult névkutató csoport fókuszában a határnevek állnak (az idáig taglalt elemzések elsősorban a település- és víznevekre koncentráltak). A

történeti és előnyelvi névanyag kutatását egyaránt fontosnak tartotta. Az erdélyi iskola „nevelte ki” BENKŐ LORÁND jeles nyelvtudóst, aki a mikrotoponimák névrendszerének tipológiai feldolgozását alapozta meg (BENKŐ 1947, idézi HOFFMANN 2003:13). Ezzel el is értünk az alfejezet elején szereplő két szerzőhöz, műhöz. LŐRINCZE említett dolgozatában egyesítette a magyar névkutatás két fő irányát: KNEIZSA rendszertani leírását és a SZABÓ T. ATTILA által szorgalmazott mikrotoponímiai vizsgálatokat. LŐRINCZE alkotta meg a névélettan fogalmát, mely a magyar névtudományban a névkutatás önelvűségét fémjelzte. Sajnos ezen a ponton egy évtizedre el is hallgat nálunk a tudományág, mivel a szocialista tudománypolitika revizionista eszmék kiszolgálójának titulálta (alaptalanul) (HOFFMANN 2003:14). A hatvanas évek tudománypolitikája ismét „zöld utat engedett” a névtani kutatásoknak, ami a publikációk számának gyors gyarapodását jelentette. Már 1958-ban megrendezésre került az első névtani konferencia, amelyen BÁRCZI GÉZA fogalmazta meg a helynévkutatás fellendítésének és országos hálózata kiépítésének igényét, mely aztán a hatvanas évekre fejlődött határozott programmá. Egy átfogó helynévgyűjtő program elindítását az is sürgette, hogy a háború utáni időszak társadalmi változásai ekkorra már erősen éreztették hatásukat a vidéken: a hagyományos paraszti életforma hanyatlásnak indult, a gazdálkodás modernizálódott, a téjeszesítéssel tagosították a földeket. A nyelvész szakemberek felmérték ennek veszélyeit az évszázados névkincsre nézve, ezért a helynevek gyors összegyűjtését szorgalmazták (E. NAGY–SZILÁGYI-VARGA–KIS 2022). Alapvetően két irányzat, elgondolás volt arról, hogy a gyűjtőmunkát hogyan lehetne kivitelezni. Az egyik a gyűjtés léptékének gyorsítása végett a munka „társadalmiasítása”, önkéntes gyűjtők bevonása mellett érvelt, míg a másik inkább a szakmai pontosság szempontját helyezte előtérbe, és a tudományos szférán belül képzelte el a feladat megvalósítását. A munkálatok ennek megfelelően két szálon futottak, de egymástól nem elszakadva. Ennek köszönhető az, hogy az önkéntes gyűjtések által gyors és látványos eredmények születtek, viszont az óvatosságra intő irányzat jóvoltából a munkálatok viszonylag nagy tudományos kontroll alatt folytak. Az országos méretű gyűjtés szakmai irányítását az MTA Nyelvtudományi Intézete végezte, VÉGH JÓZSEF, majd ÖRDÖG FERENC vezetésével. Az erőfeszítések a hetvenes-nyolcvanas években látszottak „beérni”, mikor is megyei és járási névtárak egész sora látott napvilágot. Azonban a nyolcvanas évek közepétől némi megtorpanás, az évtized végétől pedig egyértelmű hanyatlás vette kezdetét. Ennek hátterében az állt, hogy a rendszerváltozás magával vont egy olyan közigazgatási változást is, hogy az önkormányzatok szerepe megerősödött, sajnos a program fő támogatói, a megyék kárára. A helynévgyűjtő mozgalom nem találta meg új szervezeti

formáit, így a munka teljesen kifulladásra vezetett (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022). Az MNHP céljai közt szerepel ez a torzóban maradt kép teljessé tétele (HOFFMANN 2022).

2.2. A Magyar Nemzeti Helynévtár Program bemutatása

A Magyar Nemzeti Helynévtár Program 2022. január 1-jén indult útjára a Magyar Tudományos Akadémia nemzeti programjainak részeként, a Tudomány a Magyar Nyelvért Program keretében. Az MNHP vezetője HOFFMANN ISTVÁN, a Debreceni Egyetem professzora. A Kárpát-medence különböző – a programhoz csatlakozott – egyetemein a felkért oktatók koordinálják a program helyi működését, és tartanak kapcsolatot a debreceni irányító testülettel (HOFFMANN 2022). A már az előző program során is felmerült módszertani kérdésre, azaz hogy kik gyűjtenek (szűkös számú nyelvész szakember, vagy nagyszámú laikus), az MNHP azt az áthidaló megoldást nyújtja, hogy egyetemi hallgatókat képeznek ki egy féléves szeminárium keretében, és bíznak meg a gyűjtéssel. A kurzushoz folyamatosan frissülő online tankönyv készült (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022), mely elérhető az MNHP honlapján, és amely a különböző egyetemeken megtartott módszertani kurzusok ismereteinek egységességét biztosítja (HOFFMANN 2022).

Az MNHP nem egy befejezetlen munka befejezésére vállalkozott, hanem egy teljesen új programot jelent. Azaz felhasználja a korábbi gyűjtéseket, de már történeti forrásként, vagyis a régebbi munkákra támaszkodhat a gyűjtő, de mindenképp felül kell gyűjteni az adott terület – azóta már jelentős változásokon átment – névanyagát (Programterv 2022). Az előző program távlatában azért is szükséges az MNHP átfogó, központosított rendszere, mert a korábbi megjelent kiadványok – bár a lényeges pontokban megegyeznek – bizonyos fokú módszertani variabilitást mutatnak a gyűjtés és a közzététel alapelvei tekintetében (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022). Az MNHP egy egységes módszertan szerint fogja össze a benne megjelenő munkákat (HOFFMANN 2022).

A program célkitűzése, hogy tíz év alatt dolgozza fel a teljes magyar nyelvterület helynévanyagát. A helynévtár várhatóan először digitális formában fog megjelenni, de a nyomtatott kiadványok is kilátásba vannak helyezve (tájegységek, közigazgatási egységek szerint). A helynévanyag korszerű nyelvtechnológiai eszközökkel, digitális adatbázisként kerül egybeállításra, mely, többek között, lehetővé teszi az adatbázisban való kulcsszavankénti keresést a kutatónak, a szócikk-es megjelenítés pedig az érdeklődő olvasó számára alkalmas, mely szintén elérhető lesz a folyamatosan frissülő online felületen (Programterv 2022). A Magyar Nemzeti Helynévtár informatikai alapjait a Debreceni Egyetemen és az ELTE-n induló digitalizációs kezdeményezések jelentik (Programterv

2022). Előbbi (<https://mnh.unideb.hu/>) a 20. század második felében publikált helyneveket teszi elérhetővé a Debreceni Egyetem oktatóinak kísérleti jellegű munkája által, utóbbi (<https://eha.elte.hu/>) SZABÓ T. ATTILA Erdélyi Helynévtörténeti Adattára (EHA.) alapján készült BÁRTH M. JÁNOS szerkesztésében (HOFFMANN 2022).

A tervezett eredmények hasznosíthatósága között szerepel a magyar szellemi örökség egy fontos részének megőrzése; nyelv- és különböző társtudományok számára egy gazdag forrásanyag nyújtása; a hivatalos helynévadó tevékenység segítése, az élő, közösségi névkincs ebben való nagyobb fokú megjelenítése; a szélesebb közönség nevek iránti érdeklődésének kielégítése; térképek névanyaga frissítésének lehetővé tétele, az anyag alapján akár egy Magyar Nemzeti Helynévatlasz létrehozása; a magyar onomasztika nemzetközi rangjának emelése; és végül, ami számomra kiemelt szerepű ebben a dolgozatban: az anyag oktatásban való alkalmazása (Programterv 2022).

2.3. Dunaszentbenedek község bemutatása

Dunaszentbenedek, Bács-Kiskun vármegyei község, a Kalocsai Sárköz földrajzi-történeti tájegységéhez tartozik. Ezen belül kisebb, elkülönülő néprajzi csoportot alkotnak a „Duna melléki református falvak”, azaz az Uszód, Dunaszentbenedek, Foktó hármas (BÁRTH 1998:232). E kis néprajzi csoportot északról a telepített, katolikus Géderlak zárja el a református Ordas-Dunapataj kettőstől, délről pedig a Kalocsai Sárköz katolikus pót falvai, Kalocsa és a szintén katolikus, rác-horvát Bátya zárja a nyugatról határoló Dunához. Ezek a „Duna melléki református falvak” egyben a Kalocsa környéki pót néprajzi csoport határvonalát is képezik, attól elkülönülnek vallásukban, nyelvjárásukban, életmódjukban, sőt még viseletükben is. A Duna melléki református falvak (köztük *Benedek*) népviselete a cifra pót viselethez képest jóval puritánabb, a női viselet sötétebb, a szoknya hosszabb (SCHILL 2020:18–24).

Maga a Kalocsai Sárköz vallásilag, nemzetiségileg, nyelvileg igen heterogén tájegység. Élnek itt délszlávok (rácok), szlovákok (tótok) és németek (svábok), de a magyarok is kétfélek: a honfoglalás koráig kontinuusnak számító régi lakosok, illetve az észak–déli népmozgás során érkezett XVIII. századi jövevények. Dunaszentbenedek színmagyar és kontinuus lakosságú (BÁRTH 1998:231–235). A településen egyaránt élnek katolikusok és reformátusok, azonban a reformátusok vannak többségben. A falu református hitre téréséről kevés adatunk van. Feltehetőleg akkor vehetett nagyobb lendületet a reformáció, miután a terület 1541-ben tartósabb török fennhatóság alá került, de az első feljegyzés benedeki református eklézsiáról 1626-ból való (SCHILL 2020:83–84).

Nyelvjárás tekintetében Dunaszentbenedek tágabban értelmezve a dél-alföldi nyelvjárási régióhoz tartozik, melynek szembetűnő jellegzetessége az *ő*-zés (KISS 2001:278). Ha közelebbről vizsgáljuk Kalocsát és környékét, már többféle kisebb nyelvjáráscsoportot láthatunk. Ennek bemutatásához KUCZY KÁROLY (2002) a Kalocsai Múzeumi Értekezések sorozatában megjelent munkájában található térképet használtam fel, mivel a nagyobb léptékű dialektológiai munkák nem foglalkoznak ilyen mélységben a kiséregióval. A katolikus Kalocsa és egykori, szintén katolikus lakosságú szállásai beszélik a pota nyelvjárást Kalocsától Csornáig, Felsőerektől Hillyéig. A református Dunapataj és Ordas a kiskunsági nyelvjárásváltozatot használják, míg Dunaszentbenedek, Uszód, Foktó, Fajsz, Bogyiszló, részben kontinuum, színmagyar református és katolikus települések, „Duna melléki változatot” beszélnek. E nyelvjárások közé ékelődik be, egy kis nyelvjárásszigetet alkotva, Dunaszentbenedek északi szomszédja, a magyar, telepített, színkatolikus Géderlak, *i*-ző nyelvjáráásával (KUCZY 2002:17; SCHILL 2020:24).

Egykor kiemelkedő volt a falu kertgazdálkodása, mely kiegészítője volt a szántóföldi termelésnek. Hagymával, paprikával és különböző zöldségfélékkel kofázkodtak a benedeki asszonyok Pakstól, Kalocsától egész Budafokig (SCHILL 2020:211–213). Dunaszentbenedek, akárcsak a környező falvak (Uszód, Géderlak, Ordas, Foktó) szálláskertes település volt. E lakótelepülés-széli szálláskertek a belső határ gazdasági telephelyei voltak. A parasztlakosság a faluszéli szálláskerteken kívül pusztai szállással is rendelkezett, mely a külső határbeli gazdálkodás központját képezte. A kétféle szállás felváltva való használata miatt ezeket a falvakat többszörösen megosztott településeknek nevezhetjük. A jobbágyszabadítás után egyre gyakoribbá vált a szálláskertek lakóportákká alakítása, így a település belterületének osztottsága a XIX. században javarészt megszűnt (BÁRTH 1975).

Dunaszentbenedek természeti adottságait, gazdálkodását, építkezését meghatározta a Duna és áradásai. A falu szűk, girbegurba utcái úgy alakultak ki, hogy a lakosok mind igyekeztek a kiemelkedő, magasabb fekvésű területekre építkezni, az ár folytonos veszélye végett. Ezen kívül az épülő házak alapját feltöltötték, megemelték – ehhez a földet gödrök ásásával nyerték. Tehát az ember is alakította a környezetét. A folyó árterét is művelték, és a halászat is virágzott (SCHILL 2020:209–211). A XVII. század és a XVIII. század fordulója óta igazolhatóan, egészen 1971-ig üzemelt Dunaszentbenedeken a Biskói-rév (BÁRTH 1978). A tehát egyaránt folyó adott és elvett.

A település első említése egy 1334-es oklevélből maradt fenn, mikor is a falu dézsmáját a káptalannak adta át a kalocsai érsek (ROMSICS 2016:130). A hagyomány

szerint Szent István király idejében bencés rendi szerzetesek telepedtek le itt (SCHILL 2020:67, 112), azonban a falu neve alighanem patrocíniumi eredetű, azaz a Szent Benedek tiszteletére épült templom után kapta a helység, és ez a későbbi megalapításra utal (KISS 1980:191). Régészetiileg igazolt, hogy az 1720-ban épült katolikus templom ősi romok fölé emeltetett (ROMSICS 2016:130). A település a török idők alatt, 1530 körül elpusztult, lakosai a közeli Terhel faluba menekültek, mely később szintén eltűnt, azonban neve dűlőnévként továbbél Benedek és Géderlak határában (SCHILL 2020:112, 202). Az 1690. évi összeírásban Szentbenedek még elhagyott helységgént szerepel, de már 1695-ben csekély lélekszámmal lakott hely volt. Ekkor lakosai a szomszédos Karához tartoztak (SCHILL 2020:190–192, 202). Kara ugyan túlélte az árvizeket és a török időket, a kuruc korban valószínűleg felégették a kurucok ellen támadó rácok. A lakosság nagy része Benedekre menekült (de kerültek más településekre is karaiak, például Uszódra) (BÁRTH 1999:292). Urbáriumból ránk maradtak azon benedeki lakosok nevei, akik Karáról költöztek be (BÁRTH 1974:303). (Érdekesség, hogy ezek a családok leszármazottjai ma is a település lakosságának széles rétegét alkotják, legalábbis adatközlőim nevei és a gyűjtött helynevekben szereplő személynevek erre engednek következtetni.) Kara falu neve dűlőnévként szintén fennmaradt Benedek és Uszód határában, ahol a két önkormányzat összefogásából emlékművet is állítottak az elpusztult település, de a két faluban továbbélő lakosság tiszteletére (VÖRÖS 2019). SCHILL TAMÁS e fejezetben is idézett helytörténeti kiadványát is nagy élvezettel olvasták adatközlőim, és büszkén mutatták nekem. Mindez azt bizonyítja számomra, hogy a helyieket érdekli a múltjuk, ezért érdemes helytörténettel, helynevekkel foglalkozni, már az iskolában is.

2.4. Helynévgyűjtési módszertan

Ebben a fejezetben azt a módszertant mutatom be, amelyet az MNHP elvár, és amely alapján én is dolgoztam. Ennek mentén egyben utalok saját munkafázisaimra is. A fejezet egésze (az utolsó bekezdés kivételével) a program keretében készült „Bevezetés a helynévkutatásba” című online tankönyv (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022) alapján íródott, természetesen a személyes vonatkozásokat leszámítva, bár azon megjegyzések is a felhasznált tananyagban megjelölt módszereken, munkaszakaszokon alapulnak, hiszen annak mentén végeztem a kutatást.

Már a gyűjtés előkészítése alaposan átgondolt folyamat kell, hogy legyen. A település megválasztásánál a program ideálisnak tartja, ha a gyűjtő saját szülőfalujába, vagy egy ismerős községbe megy gyűjteni (az előzetes hely(név)ismeret és a kapcsolati háló végett).

Ugyanakkor erre nem mindig van lehetőség, például, ha a hallgató városban lakik, minthogy a település kiválasztásánál fontos azt is figyelembe venni, hogy a kezdő gyűjtő ne válasszon olyan települést, amely túl nagy kihívásnak bizonyul (méretéből, összetettségéből adódóan). Továbbá a település nyelvi helyzetét is érdemes figyelembe venni, mondjuk, ha a helységben olyan kisebbség él, amely nyelvét nem ismeri a gyűjtő. Például én magam jelenleg Budapest belvárosában élek, korábban pedig a Budapest agglomerációjához tartozó Csömörön laktam, mely szlovák és német nemzetiséggel is rendelkezik. A főváros a gyűjtés kapcsán nyilvánvalóan nem jöhetett szóba, utóbbi település esetében pedig akadályozó tényező lett volna, hogy nem ismerem a szlovák nyelvet, ráadásul a háromnyelvű (azaz majdhogynem háromszoros mennyiségű) névkincs még nyelvtudás mellett is túl nagy vállalás lenne egy tapasztalatlan gyűjtő számára. Mivel így idegen településen kezdtem meg a gyűjtést, a felkészülés magába foglalta a település jelenjével (pl.: földrajzi helyzete, területe; statisztikai adatai: a lakosság száma, etnikai, nyelvi, felekezeti összetétele; társadalmi-gazdasági helyzete), és múltjával való megismerkedést – történettudományi értelemben persze csak futólag.

Az adatközlők kiválasztása kapcsán figyelembe kell venni a névismeretet befolyásoló tényezőket (pl.: életkor, foglalkozás). A megfelelő adatközlők elérése egy idegen település esetében úgy valósulhat meg leghatékonyabban, ha a helyi értelmiség tagjaival vesszük fel a kapcsolatot. Én kétszer, 2022 és 2023 nyarán voltam gyűjteni, első alkalommal a művelődési ház igazgatónöje, majd az ő munkájának megváltozása miatt, következő évben a volt jegyző és egyben a jelenlegi nyugdíjas klub vezetője volt a kapcsolattartóm. Velük nagyon jól szót értettem, hisz érdeklődtek a településük múltja iránt, fontosnak tartották a szellemi örökség rögzítését, és nem utolsósorban értették egy tudományos kutatás célját és mibenlétét. Emellett a faluban betöltött magas presztízszük és kiterjedt kapcsolati hálójuk segítségével könnyen el tudták érni az interjúkra legalkalmasabb egyéneket, akiknek személyesen mutattak be, így azok nagyobb bizalommal fordultak felém. A két gyűjtés összesen hét napja során tizenhárom adatközlővel folytattam le interjút, ezek közt volt ún. névmester, akivel több alkalommal is.

Az élőnyelvi interjú történhet párban vagy egyedül (a gyűjtők tekintetében), valamint egyénileg vagy csoportosan (az adatközlők szempontjából). Én egyedül gyűjtöttem, és az adatközlőimmel is mind egyénileg beszélgettem. A legtöbben rendkívül segítőkészek voltak, és a gyűjtés céljának ismertetése után kifejezetten lelkesedtek az ügy iránt. Az adatközlőkre vonatkozó szociológiai adatokat szinte nem is kellett gyűjtenem, mert adatközlőim többnyire maguk beszélték azokat a beszélgetésbe. Ahogyan azt a tananyag

is tanácsolja, mikor a beszélgetőpartnereim nagyon elkalandoztak, igyekeztem visszaterelni őket az interjú témájának megfelelő medrébe, miközben törekedtem arra, hogy ne veszítsem el az illedelmes és érdeklődő benyomás keltését. A félig strukturált interjú irányított kérdései külterületen főleg a határ képzeletbeli bejárása, belterületen pedig első sorban az egyes helyfajták (pl.: kutak, keresztek, kocsmák) köré csoportosultak. Emellett fogódzót nyújtott DÓRA TIBOR 1977-es, kéziratban, cédulákon fennmaradt gyűjtése alapján a szeminárium keretében begépett névanyag. Természetesen megpróbáltam a lehető legtöbb információt kinyerni, főleg a jó adatközlőkből, ugyanakkor tiszteletben tartani az idős emberek teherbíró képességét, ugyanis másfél óra feszített koncentráció igen kimerítőnek bizonyult sok esetben.

Ideális esetben minden interjú után fel kéne dolgozni a gyűjtött anyagot, hogy számba vegyük az ismereteket és hiányosságokat, és az alapján folytathassuk célzottan a gyűjtést, azonban erre nekem nem volt módom, mivel a lakóhelyemtől távol eső faluban csak bizonyos számú napig tartózkodtam, így az ott töltött időt az interjúk számának maximalizálására használtam ki. A gyűjtést követően az adatok feldolgozását segítették egyrészt azok a hangfelvételek, melyeket az interjúkról készítettem (minden esetben az adatközlők beleegyezésével), másrészt az az online térkép (Google My Maps), melyen jelölők segítségével, az élőnyelvi interjú közben dokumentáltam az elhangzottakat, az adatközlők iránymutatásai alapján. Az ezen jelölt információk, a begépett interjúrészletek, valamint a történeti források vizsgálata kiegészítette egymást a – sokszor ellentmondásos – információk tisztázása, a valósághoz legközelebb álló adatok megállapítása során. A feldolgozó munka kereteit hagyományosan a cédulázás, azonban egyre elterjedtebben a digitális táblázat (Microsoft Excel) adja. Én is az utóbbi mellett döntöttem a könnyebb rendezés és kereshetőség végett. Ez adja az alapját a készülő adatbázisomnak, mely a jövőben a Magyar Nemzeti Helynévtár adatbázisának fogja részét képezni.

Az táblázat a következő oszlopokat tartalmazza: 1. azonosító, 2. év, 3. helynévadat, 4. forrás, 5. háttérforrás, 6. objektuminformáció, 7. helyfajta, 8. helyragos alak, 9. standard, 10. táblanév, 11. denotatív jelentés, 12. névmagyarázat, 13. szélességi fok, 14. hosszúsági fok, 15. nyelv, 16. lokalizáció pontatlansága, 17. fotó, 18. szócikk, 19. megye, 20. település, 21. azonosító. A táblázat egy-egy sorába egy-egy névadat kerül. Külön névadatként vesszük fel egy adott objektum minden névváltozatát, még ha azok csak egy fonémában térnek is el. Ezeket a sorokat (a névváltozatokat) a táblanév és a sorszám kapcsolja össze. A táblázat mezőinek kitöltésére vonatkozó megkötéseket és módszertant bemutathatnám részletesebben is, azonban mivel ebben a dolgozatban nem ez a

szempontrendszer szerint közlöm Dunaszentbenedek helynévanyagát, ez nem bír valós relevanciával.

A helynévadatok lejegyzése viszont az itteni közlésem szempontjából is jelentékeny (és az MNHP iránymutatásai szerint történt), így kitérek rá. A történeti helynévadatok átvétele a forrásokból betűhív módon történik, az élőnyelvi adatok felvétele pedig fonetikusán, a magyar egyezményes hangjelölés egyszerűsített változata szerint. Ez esetben csak azokat a hangtani sajátosságokat kell a magyar helyesírás szabályaitól eltérően, fonetikusán jelölni, amelyek nem esnek egybe a köznyelvi ejtésmóddal. Ennek megfelelően tehát én sem jelöltem például a köznyelvben is működő mássalhangzó-törvények által keletkező változásokat (pl.: *Kocsi Miháj kútja* „*Kocsi Miháj kúttya*” helyett). Előírja viszont az MNHP módszertana a hagyomány elve miatt megőrződött, régies helyesírású családnevek fonetikus lejegyzését, ezért szerepeltettem például a *Kosút Lajos utca* névadatot ilyen formában. (A két idézett példában az is megfigyelhető, hogy a *ly-j* fonémák terén különbséget teszünk, így fonetikus írásmódot alkalmazunk, ugyanakkor az *utca* szó helyesírását érintetlenül hagyjuk, annak minden régióban azonos nyelvjárási-köznyelvi ejtése végett.) Az oktatási segédanyagot jelentő feladatok szövegében hasonlóan, de némiképp eltérő módon járok el, mint a mellékletekben csatolt névadattárban, ezt „A feladatok bemutatásának módszere” című alfejezetben részletezem.

Az adatbázis-építést a helynévszótár készítése fogja követni. Ezt is nagyon röviden ismertetem. A helynévszótár alapjául az adatbázis szolgál. Alapegysége a szócikk. A szócikkben szereplő címszó az adatbázis „táblanév” mezőjének feleltethető meg. Az adatközlő rész az élőnyelvi gyűjtésből származó névadatokat tartalmazza egyszerűsített fonetikus lejegyzéssel, majd a történeti névadatokat betűhíven. Az adatközlő résszel azonos bekezdésben, attól gondolatjellel elválasztva helyezkedik el a leíró rész. Itt adjuk meg a helyre és a nevére/neveire vonatkozó információkat (az adatbázisban az „objektuminformáció”, a „denotatív jelentés” és a „névmagyarázat” mezők tartalma). Utaló szócikkekként szerepeltetjük a szócikkben szereplő, a címszótól legalább egy morfémánnyal eltérést mutató alakváltozatokat és szinonimákat. Az egyes adatokhoz tartozó forrásokat a szócikk végén, betűrendben soroljuk fel. A szócikkek végére a kötet szerkesztők egy térképi azonosítót fognak beemelni, mely segítségével a kötetek végén álló térképszelvényeken a kérdéses hely azonosítható lesz.

A jövőbe való kitekintő után visszatérek az általam már elvégzett munkafázisokhoz, azon belül a történeti források feldolgozásához. Ennek során törekedtem a lehető leggazdagabb adatoltságra. Az Arcanum és a Hungaricana felülete nagy segítség volt a

különböző levéltári források, történeti térképek és tudományos célú munkák elérésében. Meglepő volt számomra, hogy a település neve mellett a különböző, fontosabb dűlőnevekre is gazdag példaanyagot találtam (ennek egyik oka volt, hogy bizonyos dűlők megnevezése korábbi, eltűnt falvak nevéből alakult, így az adó- és település-összeírások jelentős mennyiségű adatot szolgáltatottak ezek kapcsán). Történeti forrásaim között szerepel DÓRA TIBOR, helyi tanító, kéziratos (cédulás) gyűjtése 1977-ből; különböző országleírások és helységnévtárak (pl.: VÁLYI ANDRÁS: Magyar országnak leírása III. (1799); DR. JEKELFALUSSY JÓZSEF szerk.: A Magyar Korona Országainak Helységnévtára (1892)); a Habsburg Birodalom első, második és harmadik katonai felmérése, valamint kataszteri térképe; a Duna-mappáció; illetve egyéb, helyi érdekű térképek a 19. századig bezárólag, továbbá 20. századi térképek is; levéltári források (urbáriumok és összeírások); különböző történettudományi munkák, melyekben gazdag névanyag szerepel (pl.: BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002-1599-ig (1938); GYÖRFFY GYÖRGY: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza (1987) stb.). Ezeken kívül más típusú források is előfordulnak, viszont a források széles körét itt nem áll módomban kielégítően bemutatni, bővebb információk a gyűjtés forrásjegyzékében szerezhetők.

Ami a hivatkozást illeti, az a nyomtatásban megjelent művek, továbbá az egyéni kéziratos források esetében – a szokásos módon – a szerző nevének, a forrás évszámának és a kérdéses adat forrásbeli előfordulása oldalszámának feltüntetésével történik. Ugyanakkor bizonyos, gyakran használt forrásoknak az MNHP Általános forrásjegyzéke (2024) megadja a kijelölt rövidítést (pl.: a Gy. GYÖRFFY GYÖRGY Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I–IV. című munkáját (1987; 1998) vagy a HKFT. a harmadik katonai felmérés térképét (1869–1887) rövidíti). A levéltári forrásainkat L1, L2, L3 stb., a térképeket T1, T2, T3 stb. módon kell jelölnünk, keletkezési időrendben, majd a bibliográfiában feloldanunk. Továbbá az egyéb felhasznált forrásokhoz magunk alkotunk meg valamilyen rövidítést, melyet persze szintén fel kell oldani. Ezt azért tehetjük meg ilyen formában, mert később, az MNHP szerkesztése során, a beérkező munkák bibliográfiai tételeit egyeztetve fogják ezek a források megkapni végleges rövidítéseiket.

Mint azt a dolgozat elején is említettem, a szakdolgozat fókuszpontja nem maga a helynévgyűjtés produktuma, hanem a gyűjtött helynevek oktatásbeli alkalmazhatósága. Ezért – amellet, hogy a futólagos bemutatásra került adatbázis-szerkesztés és szócikkírás igen aprólékos és hosszadalmas munka, ezért az MNHP-ba benyújtandó anyag még nem is áll abban a munkafázisban – itt a gyűjtött helyneveket sommásabban közlöm. (A konkrét névadattár pozícióját a dolgozatban az is kifejezi, hogy a mellékletekben kerül

bemutatásra.) A beemelt táblázatban a névadat, a névadat sorszáma, forrása és a forrás keletkezésének éve szerepel, valamint a névadat denotátumának helyfajtája. Bár névmagyarázatokat nem közlök a mellékletben, a témahét feladatai közül sok felfedi vagy felfedezteteti ezeket az érintett helynevekre vonatkozóan.

A lokalizációról a sorszámok által a névadattárral összekapcsolt Google My Maps-vázlatom szolgál információval, melyet a témahét feladataiban segédanyagként is használok. Ezen az élőnyelvi adatok¹ és a DÓRA TIBOR 1977-es gyűjtéséből származó, ma már kihalt helynevek szerepelnek (a ma is ismert nevek esetén nem tüntetem fel a DÓRA (1977) által gyűjtött adatokat). Az 1977-es adatokat azért emeltem be a többi történeti forrás kihalt neveivel szemben, mert ezek egy professzionális, térképpel és magyarázatokkal ellátott helynévgyűjtésből származnak, míg a történeti térképek adatainak konkrét lokalizálása élőnyelvi megerősítés nélkül bizonytalan, és átemelésük a mai térképre pontatlanságok forrása lehet. Nem jelölöm továbbá az utcaneveket (hisz azok eleve meg vannak adva a Google Maps-alapú My Mapsen), kivéve mikor valamilyen népi névvel is rendelkezik az utca. Továbbá, található a névadattárban néhány olyan adat, amelyeket a lokalizáció pontatlansága miatt nem jelöltem térképen. A térkép-vázlatban feltüntetett névadatok írásmódja tekintetében nem az MNHP által (és a mellékelt névadattárban), hanem a témahét feladataiban alkalmazott módon járok el (erről részletesebben a negyedik fejezet második alfejezetében írok), tekintve, hogy a My Maps-vázlat maga is oktatási segédanyagként szerepel a tervezetben.

2.5. Tapasztalatok és gyakorlati nehézségek

Előbbiekben ismertettem az MNHP módszertanát, illetve azt, hogy hogyan alkalmaztam azt. E fejezetben még közelebbről mutatom be saját gyűjtésem gyakorlati tapasztalatait. Előbbi fejezettől főképp abban különbözik ezen bemutatásom, hogy míg abban a hivatalos módszertant ismertettem, illetve az azzal egybecsengő gyakorlatomat, ebben azokat a tapasztalataimat, következtetéseimet és megoldásaimat írom le, melyek a tankönyvben rögzített módszertanon kívül esnek. (Nem feltétlenül ellentmondanak neki, inkább kiterjesztik vagy személyre szabják.)

Első két interjúmat csupán beszélgetéssel, képzeletbeli határbejárással, jegyzeteléssel és hangfelvétellel, Google My Maps szimultán használata nélkül készítettem. A helybeli szállásomra hazaérkezve este megpróbáltam a helyneveket a gyűjtött, azokat lokalizáló információk alapján a térképre vetíteni. Azonban ekkor szinte lehetetlennek találtam a -

¹ A Google My Mapsen a névadatok kurziválására nincs lehetőség.

nál/-nél, alatt, felett, mellett, lejjebb, kijebb, elébb, mögött, közel, mentén, ott, onnan, aztán, arra, végén, elején, túl, mindjárt, felől, után és ezekhez hasonló nyelvi elemek alapján megállapítani egy pontszerű objektum tulajdonképpen helyét, egy terület kiterjedéséről nem is beszélve. Ezért úgy döntöttem, hogy másnap eleve My Maps segítségével gyűjtök, és magukkal az adatközlőkkel mutattatok rá az objektum pontos helyére, mert ha az az ő, majd az én tudatomon átszűrve kerül fel a térképre, az túl nagy a hibakockázatot jelent.

Mindamellet, hogy hatékonyabbnak bizonyult ez a módszer, újabb problémákat is vetett fel. Ezek a térképolvasással és – közelebbről szemlélve – a georeferálással kapcsolatosak. Adatközlőim eltérő rátermettséget mutattak ebben a készségben. Jól kiegészítették egymást, például egy hetven év körüli néni és az interjúba időközben becsatlakozó, negyven év körüli lánya. Míg idősebb adatközlőm kiválóan ismerte a neveket, a fiatalabb a térkép használatában tudott segíteni. De nem feltétlenül életkor függvénye ez, úgy tapasztaltam, hogy inkább egy egyénre jellemző készség. Volt ugyanis olyan nagyon idős adatközlőm, aki kiváló térlátással, megdöbbentő precizitással volt képes meghatározni egy-egy név pontos denotátumát, lokalizációját.

A térképezéshez és az önálló gyűjtéshez kapcsolódott a következő kihívás is számomra. Nehéz volt egyszerre figyelmet kifejezni az adatközlő felé, szemkontaktust tartani vele, egyéb nonverbális jelekkel fenntartani a beszélgetés kötetlen, kellemes hangvételét, miközben az online térképen próbáltam jelölni az elhangzó információkat. Mivel az én személyemben egyesült a kérdező és a dokumentáló szerepe a térképes gyűjtés során, jelentősen meglassult az új nevek feljegyzésének folyamata, a névgyűjtemény bővítése (hiszen a már felgyűjtött, de lokalizálatlan neveket próbáltuk elhelyezni). Ezért szerencsésebbnek látom, ha ezek a szerepek megoszlanak két gyűjtő között.

Az életkor előrehaladtával növekszik a névismeret – írja a tananyag (E. NAGY–SZILÁGYI-VARGA–KIS 2022), és gondolja azt a gyűjtő, illetve az adatközlők összegyűjtésében segédkező helyi kapcsolattartó. Azonban a nagyon idős személyeknél figyelembeveendő szempont a szellemi frissesség is, ugyanis előfordult olyan interjú, amely azért volt gyakorlatilag használhatatlan, mert az adatközlő sajnos szinte semmit nem tudott már felidézni a helynevekről, legfeljebb kérdésre megerősítette a név létezését, de a denotátumát behatárolni egyáltalán nem tudta.

A már említett szempontokon (térképen való tájékozódási készség, a névismeret foka, szellemi frissesség) kívül más is meghatározza egy adatközlő által szolgáltatott információk mennyiségét és minőségét. Bár a tananyag kiemeli a névközösségek fogalmát

és relevanciáját a gyűjtők kiválasztása kapcsán (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022), annyira nem mélyedtem el ebben a gyűjtés előkészítése során. E szerint a helynévközösség térben értelmeződik, tagjai ugyanannak a lokális helynévkincsnek különböző szegmenseit birtokolják, ugyanakkor az egyéni helynévismeretek között jelentős átfedések vannak, hiszen a közösség tagjai tényleges kommunikációs helyzetben állnak egymással. A kutatások alapján a legfeljebb egy-két ezer lakosú és néhány ezer hektár területű, történetileg egységesen fejlődött települések lakóit tekinthetjük névközösségnek. (Ettől eltérő esetben több névközösséget alkotnak.) De egy névközösségen belül is kimutathatók különböző alapokon szerveződő mikroközösségek (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022). Az interjúk lefolytatása alatt saját bőrömön tapasztaltam meg ennek igazságát. Előbbi tudományos meghatározás után megosztom ezt az interjúkon levont, egyszerű, gyakorlati következtetést: mindenki csak azt a határrészt ismeri igazán, ahol a családjának volt földje, tehát ahova ő maga is kijárt dolgozni. A falu határának másik végét csak homályosan, érintőlegesen ismerik az adatközlők. Ezt egyébként ők maguk is megfogalmazták, szóban is utaltak rá. Hogy mit is fogalmaztam meg ebből tanulságul, hogyan befolyásolta ez a módszereimet? Nagyobb településeknél mindenképpen figyelembe kell venni a névközösségek reprezentálását a gyűjtők kiválasztása során, de kisebb települések esetében az egyes mikroközösségek alapján való gyűjtésszervezés általában kevésbé lehetséges, hiszen örülhetünk, hogyha összegyűlik elégséges számú alkalmas adatközlő, és nem kifejezetten van terünk válogatásra. Viszont az interjú során, amint kiderül, mely határrészben járatos az adott személy, érdemes első sorban arra a területre fókuszálni, hiszen arról a legvalószínűbb, hogy pontos információkat kapunk. Ellenben nem érdemes mindenképp „vallatni” beszélgetőpartnerünket az olyan határrészekről, amelyekről nincs biztos tudása. Esetleg akkor érintsük azokat, ha már az adatközlő által jól ismert helyszínekkel végeztünk, de eltérő súllyal vegyük figyelembe ezeket az adatokat, mint az adott terület névmesterétől származó információkat. (Második gyűjtésemnél már e szerint jártam el.)

Azért is változtattam a stratégián, mert a feldolgozó munka során kiderült, milyen nagyfokú a pontatlanság a lokalizációban. Rengeteg ellentmondásos adattal kerültem szembe. Ennek egyik okát az képezte, hogy az adatközlők a tudáshiányukat másképp kezelték, mely eltérő attitűdjeikből és személyiségükből fakadt. Ez adott esetben megtévesztő is lehetett. Bizonyos adatközlők felvették a „jó tanuló” szerepét, és akkor is válaszoltak valamit, ha nem tudták a pontos választ, mert úgy érezték, mindenképp felelniük kell a „vizsgakérdésekre”. Más adatközlők eleinte azt a benyomást keltették,

hogy nem igazán van használható tudások, mert sokat hezitáltak, nem merték biztosan állítani azt sem, amit elég jól tudtak, mert tartottak a rossz válaszadástól, félrevezetéstől. Nagyon érzékenyen kell tehát viszonyulnunk a beérkezett információkhoz az adatközlő személyének viszonylatában is.

Már két ízben említettem a lokalizáció nehézségét. Ezzel kapcsolatban alaptapasztalatom, hogy rossz irányból közelítettem meg a gyűjtést. Nem felülbírálni szeretném, persze, a hozzáértők által írott módszertant, de én magam úgy érzem, nem volt ideális (legalábbis számomra) a kiindulási alap mibenléte. Ez pedig nem volt más, mint az élőnyelvi gyűjtés. Ezt azon tapasztalat alapján állítom, hogy ma már az idősök is csak homályosan, a gyermekkorukból, körülbelül hatvan év távlatából próbálnak felidézni egy valaha volt állapotot. A névmagyarázatok tekintetében nagyon csekély mennyiségű ismeretük van, a lokalizáció nehezükre esik, és sok ellentmondást mutat. Én az első gyűjtésem után heteket (!) töltöttem el azzal, hogy megpróbáltam a My Mapsen jelölt pontok és a begépelte interjúk szövegében fellelhető információkat tisztázni, összefésülni, kibogozni, több-kevesebb sikerrel. Később, mikor a történeti források feldolgozására tértem, fokozatosan feltárult az igazság, és névről névre, térképről térképre egyre csak arra jutottam, hogy „ezzel is mennyi időt megspórolhattam volna, ha előbb látom”. Tehát, ha még egy falu helynévtárát elvállalnám, egész biztosan úgy tenném azt, hogy először teljes egészében feldolgoznom a történeti forrásokat, térképeket, átvinném a fellelt információkat My Maps-vázlatomba, és miután már minden névről tudom, amit csak lehet, mintegy utolsó simításként, megnézném, hogy mit ismernek ebből a mai emberek, mi él még a nyelvben és hogyan, és ezen felül kiegészíteném néhány további névadattal a listám. Ugyan a tananyag is megjegyzi az élőnyelvi interjú előkészítése kapcsán, hogy ismerkedjünk a helység múltjával – a település általános, statisztikai, földrajzi stb. adatai mellett –, és ehhez ajánlja a történeti térképek áttekintését is, úgy érzem, utóbbi tevékenységre nincs kellően nagy hangsúly helyezve, és nem derül ki, mennyire nélkülözhetetlen és milyen nagy mélységben elvégzendő lépésről van szó, már az interjúk előtt. A tananyag fejezeteinek sorrendje (4. Az élőnyelvi gyűjtés előkészítése, 5. Az élőnyelvi gyűjtés, 6. Feldolgozó munka az élőnyelvi gyűjtés során, 7. Gyakorlatok az élőnyelvi anyag feldolgozásához, 8. Történeti forrásanyagok feldolgozása I., 9. Történeti forrásanyagok feldolgozása II. (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022)) is azt sugallja, hogy a történeti források feldolgozása az élőnyelvi interjú után következő munkafázis.

Végül az előző (20. század második feléből származó) gyűjtés szerepét vizsgálnám felül az élőnyelvi interjú tekintetében. Persze nagy segítséget nyújt, ha rendelkezünk

ilyennel, ugyanakkor ha az interjúk során túlzottan e lista kikérdezésére fókuszálunk, annak van egy fajta megbéklyózó hatása is, és az ott szereplő névalakok célzottabb kérdezése elfedheti a valódi, élőnyelvi állapotot. Ezért már a gyűjtés során is igyekeztem úgy eljárni, hogy először az adatközlőket hagytam beszélni, felidézni ismereteiket, akár kérdések segítségével, és csak egy idő után tértem rá a még nem elhangzott, de a korábbi gyűjtésben szereplő objektumokra is. Viszont még ez is alapot adott olyan régi, nem feltétlenül hasznos rutinok továbbörökítésére, mint például a nem valódi tulajdonnevek, hanem földrajzi köznevek vagy más közszói megnevezések névként való gyűjtésére (pl.: *Gázcsere-telep, Gyurtsek István 48-as honvédszázados sírja, Bót, Fudbalpája, Ótőző*). A hetvenes évekből gyűjtésből kiindulva több ilyenre is tereltem a beszélgetést, és a már rögzítettek megerősítésén kívül én magam is gyűjtöttem néhány tucat olyan nevet, amelyekből ma már jelentős számút egyszerűen kitöröltem, felmérve, hogy esetükben nem tulajdonnevekről beszélhetünk (pl.: *játszótér*). Nem mindig könnyű feladat azonban a tulajdonnevek megkülönböztetése egy egyszerű, a terület funkciójára vagy tulajdonosára utaló megnevezéstől. És valóban élőnyelvi-e egy adat attól még, mert ismerik (emlékeznek rá) még 2023-ban, de már nem használják, mivel az objektum rég megszűnt (pl.: *Kocsi Miháj-tanya*)? Érdemes-e egyáltalán azokat a (főleg belterületi) helyneveket gyűjteni, melynek többsége eleve kérdéses, hogy név-e (pl.: *Ártézi kút, Baranya-ház, Kun Bálint-bót*), vagy nem „értékes” név (összevetve például egy dűlőnévvel, amely egy középkori falu emlékét őrzi)? Viszont ha elmulasztjuk, nem esünk-e abba a hibába, hogy „kiöntjük a gyereket a fürdővízzel”? Tulajdonképpen a jelen állapot, vagy a régiség emlékei érdekelnek minket? A tananyag erre a problematikára így reflektál: „Ezek [a helyet jelölő szavak] tulajdonnévi státusának megítélésére nincsenek általánosan alkalmazható kritériumok, szabályok, az ilyen megjelölések közszói vagy tulajdonnévi értékét legjobban a helyi nyelvhasználati szokások alapján tudjuk valamelyest valószínűsíteni.” (E. NAGY–SZILÁGYI-VARGA–KIS 2022). Azonban, véleményem szerint, az interjúk eleve túl rövid, illetve – bár igyekszünk kötetlenné, természetessé tenni őket – kissé mesterkéltn nyelvhasználati helyzetek ahhoz, hogy a gyűjtő objektíven felmérhesse az adott tulajdonneveket/közneveket elkülönítő nyelvhasználati szokásokat. Ehhez több időt kéne az adott közösségben tölteni, résztvevő megfigyelés formájában, azonban, hacsak a gyűjtő nem él vagy élt a településen, erre nincs lehetőség. Ennek hiányában pedig igen nagy részben a gyűjtő intuíción, névértelmezésére van bízva ez a feladat. A magam részéről úgy járok el, hogy inkább benne hagyok a gyűjtésben a tulajdonnév-köznév határán mozgó neveket, esetleg olyanokat, amelyeket én magam nem is tekintek feltétlenül névnek,

mivel a program munkatársai majd felülbírálják a munkám, valamint a kötet szerkesztők is egyeztethetnek még a különböző gyűjtések szubjektív eljárásainak egységesítésében, módosításában e tekintetben. Én magam viszont nem érzem jogosultnak magam kitenni az anyagot az adatvesztés veszélyének.

3. Névtan az oktatásban

A névtan közoktatásba való integrálásának bőséges szakirodalma van a magyar viszonyokra vonatkoztatva. Ezek főbb tematikus csomópontjait kívánom bemutatni a következőkben.

3.1. Miért tanítsunk névtani ismereteket?

Habár erre a kérdésre rengeteg indokot felsorakoztathatnék (és remélem, ezek többsége ki is fog domborodni a dolgozatom egészét szemlélve), e fejezetben azt az öt kulcsfontosságú szempontot szeretném kiemelni, melyek – számos tanulmányt elolvasva – a legnyomósabb érveknek bizonyultak, azaz szinte minden olvasott tanulmány utalt rájuk. Mindazonáltal bízom benne, hogy a dolgozat további része, első sorban az általam felvázolt témahét közlése keretében, további aspektusok megvilágítása és ötletek felvetése révén sikerrel meggyőzi az olvasót, hogy a névtannak igenis helye van az iskola világában.

3.1.1. A névtan interdiszciplináris jellege és a tantárgyi kapcsolás lehetősége

Napjaink pedagógiai szemléletének egyik jelentős vonása az interdiszciplinaritás hangsúlyozása. Ennek lényege, hogy a tudásterületek közötti összefüggések, kapcsolatok elsőbbséget élveznek a jól elhatárolható ismeretekhez képest, ennek fényében az oktatásnak ki kell építenie a különböző műveltségterületek, tantárgyak közötti kapcsolatokat, összefüggéseket (KERBER 2009). A névtan pedig egy olyan speciális tudományág, hogy nemcsak hogy a szaktanárok kreativitása révén **lehet** közte és más tudományterületek között kapcsolatot **teremteni**, hanem ez a kapcsolat már eleve adott. Ugyanis a névtan természetéből adódóan interdiszciplináris jellegű (F. LÁNCZ 2016; LISZKA 1997; FERCSIK 1999; GELEGONYÁNÉ 2015; ERDÉLYI 2003; MÁTÉ 1983; KECSKÉS 2018; TAKÁCS 2023; VARGÁNÉ 2011; TAKÁCS–RAÁTZ 2020; ZÁNTÓ 2018) – HAJDÚ MIHÁLY (2003:38–44) nem kevesebb, mint 23 társtudományát sorolja fel. A névtan így kiváló eszköze lehet a tantárgyi integrációnak, e tulajdonsága mentén oktatásban való gyümölcsöző alkalmazhatóságára, végtelen lehetőséget kínáló „aranybányájára” már sokan rámutattak (F. LÁNCZ 2016; GELEGONYÁNÉ 2015; LISZKA 1997; FERCSIK 1999; ERDÉLYI 2003; MÁTÉ 1983; KECSKÉS 2018; TAKÁCS 2023; VARGÁNÉ 2011; TAKÁCS–RAÁTZ 2020; HOFFMANN 1994; ZÁNTÓ 2018). ERDÉLYI ERZSÉBET (2003) nagykörösi helynevekre

kidolgozott módszertani programjában így fogalmaz: „a tantárgyak kikerülhetnek börtönükből, a rekeszekkel elválasztott zárt ismeretek között megteremthető az átjárhatóság, a jelenségek mögött megvilágosodhatnak a lényegi összefüggések.” KECSKÉS (2018:24) így ír: „A névtan interdiszciplinaritásánál fogva komplex ismereteket közvetít, és az összefüggések felismerését segíti [...] a holisztikus látásmódot erősíti”. És végül VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIÁTÓL (2011:21) citálok egy gondolatot: „A névtan interdiszciplináris voltánál fogva különböző tudományokat, tantárgyakat kapcsol össze, azaz komplex ismereteket közvetít, lényeges összefüggéseket hoz felszínre. Éppen ezért átfogó, összefüggésekre rámutató szemléletet kíván mind az oktatótól, mind a hallgatótól, sőt majd a kisdiktól is”. Úgy vélem, az idézett gondolatok jól kifejezik mind a tantárgyköziség fontosságát, mind a névtan ebben betöltendő szerepét.

3.1.2. Névtan mint az anyanyelvi ismeretek fontos része

Ez előbbiekben megismertedtünk a névtan interdiszciplináris voltával és ezáltal a tantárgyközi kapcsolás benne rejlő lehetőségével. Ebben az alfejezetben azt szeretném bizonyítani a szakirodalom alapján, hogy a névtannak önmagának mint nyelvészeti részterületnek is van létjogosultsága az anyanyelvi nevelésben.

A névtan jelentős helyet foglal el az anyanyelvi ismeretek sorában (ERDÉLYI 2003). Az ember ősidők óta szükségét érezte megkülönböztetni magát másoktól, és megnevezni az őt körülvevő világ jelenségeit. Szemléletes példa erre, hogy még a Bibliában, méghozzá az ember és a világ teremtésének történetében (lásd Ter. 1:5, 8, 10; 2:19, 20, 23) is kiemelt szerepet játszik a névadás aktusa. A gyermek egyik első (nyelvi) tapasztalatai is nevekhez kötődnek, hívja fel rá a figyelmet LISZKA (1997). Hogy tagadhatnánk ezek után a nevekkel való foglalkozás jelentőségét és szükségességét? A névtan megjelenítése igazán időszerű egy, a nyelvtudomány diszciplináris sajátosságait tükröző, korszerű tantervben. Ezt úgy indokolja KECSKÉS (2018), hogy a magyar nyelv tantárgy anyaga a nyelvtudomány részrendszereinek és tudományterületeinek bemutatására épül. Ha némileg lassabban is, de a mindenkori alaptantervek lekövetik a tudomány eredményeit, változását, ahogy ez például történt a szociolingvisztika fokozatos beemelésével az 1995-ös, majd a 2003-as alaptantervbe (KECSKÉS 2018). A névtan a 20. század második felében kialakult részdiszciplína, amely a tudományos életben ma már jól kiforrott tudományterületet képez. Így már jócskán időszerű a nyelvtan oktatásában, a tantárgyi korszerűsítés végett, az onomasztikát is a neki kijáró módon reprezentálni (KECSKÉS 2018).

3.1.3. Motiválás, az érdeklődés felkeltése és fenntartása

Számos gyakorló tanári tapasztalat és több tanulmány számol be arról, hogy a névtudomány a diákok számára rendkívül érdekes és motiváló (ERDÉLYI 2003; LISZKA 1997; FERCSIK 1999; FERCSIK–RAÁTZ 1995; TAKÁCS 2023; KECSKÉS 2018; HOFFMANN 1994; VARGÁNÉ 2011). Ennek forrása pedig első sorban az, hogy nagyon nagyban kapcsolódik a diákok személyes tapasztalataihoz, személyes környezetükhöz, legyen szó lakóhelyükről, családtagjaikról, barátaikról, hobbijaikról, kedvenc márkáikról és zenekaraikról, vagy még szorosabban saját magukról, hiszen mindenkinek van egy neve (ERDÉLYI 2003; FERCSIK 1999; FERCSIK–RAÁTZ 1995; VARGÁNÉ 2011; KECSKÉS 2018; VARGÁNÉ 2011). Márpedig a tanulói motiváció egyik elsődleges forrása, hogy a diákok a maguk számára relevánsnak érezzék a tananyagot, össze tudják kapcsolni az iskolában tanultakat a saját világukkal (KNAUSZ 2009). Az iskolába érkező gyerek sok passzív névtani ismerettel rendelkezik (LISZKA 1997; VARGÁNÉ 2011; ERDÉLYI 2003), melyekre bátran építhetünk, és melyeket a megfelelő foglalkozásokkal tudatosíthatunk, aktivizálhatunk (VARGÁNÉ 2011; ERDÉLYI 2003).

3.1.4. A névtan identitásképző szerepe

A tulajdonnevek összefonódnak egy igen fontos nevelési céllal: a szülőföldhöz való kötődés, a lokális és nemzeti identitás kialakításával, a magyarság és a szűkebb térség kultúrájának megismertetésével (F. LÁNCZ 2016; TUNGLI 1992; VARGÁNÉ 2011; LISZKA 1997; KECSKÉS 2018). A névnek az identitástudat kialakításában kiemelkedő szerepe van, hiszen közösségek szokásait és értékrendjét közvetíti, támogatja az országot, a térséget, a lakóhely vallási arculatának, a tanuló felekezeti gyökereinek megértését; segíti a magyarországi etnikai mozgások nyomon követését, kiterjeszti a hazánkban élő nemzetiségekről szerzett tudást, utóbbi által a tanulók interkulturális ismereteit is bővítve; ösztönöz a gyökerek, a múlt, ősünk kultúrájának, gondolkodásának, életmódjának megismerésére (KECSKÉS 2018); erősíti a családhoz, szülőföldhöz és anyanyelvünkhöz való ragaszkodást, elmélyíti európaiságunk, magyarságtudatunk és önazonosságunk (VARGÁNÉ 2011). Hogyan képesek mindezen lehetőségeket magukban hordozni a nevek? Ahogy VARGÁNÉ (2011:26) fogalmaz: a névtan „megkövült művelődéstörténet”. Implicit módon képes átadni történeti, néprajzi és számos egyéb kapcsolódó ismeretet, ezáltal megalapozva a haza és népei megismerését (F. LÁNCZ 2016). A nevek interdiszciplinaritása tehát művelődéstörténeti ismeretek gazdag forrása, és ezáltal a műveltség megalapozásának az eszköze is: a helynév és a személynév mint nyelvi univerzálé bevezetik a tanulót a különböző korok és a különböző, környezetünkben és

köztünk élő népek kultúrájába, hagyományaiba egy-egy érdekes néveredet-magyarázaton, a névadás indítékának a feltárásán, vagy a név jelentésének az elemzésén keresztül (VARGÁNÉ 2011). Jól kifejezi a neveknek e sokrétű jellegét, művelődéstörténeti ismereteket hordozó és identitásképző szerepét, hogy JUHÁSZ DEZSŐ az ötödik magyar névtani konferencián tartott előadása a névtudományt mint magyarságtudományt vizsgálja (JUHÁSZ 1997).

3.1.5. Kompetenciafejlesztési és differenciálási lehetőségek a névtan oktatása által

Pedagógiai szempontból kiemelendő, hogy a névtani ismeretek tanítása nemcsak hasznos új ismeretekkel szolgálhat, hanem számos készséget is hatékonyan fejleszthetünk általa, illetve a differenciálásra is jó alkalmat nyújthat. KECSKÉS (2018) kiemeli, hogy tapasztalatok azt mutatják, hogy a névtani feladatok kifejezetten jó lehetőséget kínálnak a képességfejlesztésre és a differenciált foglalkoztatásra, mivel már önmagukban, a témájukkal felkeltik a tanulók érdeklődését (KECSKÉS 2018). Fontos megjegyezni, hogy a differenciálás nemcsak képesség, hanem érdeklődés alapján is megvalósulhat (BÁTHORY 2005). FERCSIK (1999) kiemeli, hogy a névtan interdiszciplinaritásából adódóan szinte bármely tanuló találhat az érdeklődésének megfelelő részterületet a földrajztól vagy a néprajztól a gazdaságtörténeten és a történettudományon át a szociológiáig – ezáltal is teret kaphat az érdeklődés szerinti differenciálás.

A tárgyi tudáson kívül az ahhoz vezető út során elsajátítható kompetenciákra VARGÁNÉ (2011) is felhívja a figyelmet: „az aktív munkálkodás, tevékenykedtetés, a kutatómunka megismerése, az adatok rendszerezése és bemutatása önmagában is fontos eredmény” (VARGÁNÉ 2011:21). Részletesen kifejti, hogy már az alsó tagozatos diákokat is milyen szenvedélyes gyűjtőmunkára ösztönzi a téma, ami hozzásegíti őket ahhoz, hogy megtanuljanak kutatni, tehát adatokat feltárni, összegyűjteni, aztán rendszerezni, majd a gyűjtött anyagot bemutatni (VARGÁNÉ 2011).

A névtani ismereteknek jelentős szerepük van a szociális és kommunikációs kompetencia fejlesztésében is (KECSKÉS 2018; VARGÁNÉ 2011). A szociális kompetenciát például azáltal segítik, hogy a gyűjtőmunkák, interjúk támogatják az egymásra, a szociális környezetünkre való figyelmet, vagy ha csoportmunkában, esetleg projekten dolgoznak a tanulók, akkor azok támogatják az együttműködést (VARGÁNÉ 2011). A kommunikációs kompetencia is szerepet kap, hiszen a tanuló a megszólítás, az említés gyakorlása folytán viselkedési normákat sajátít el (VARGÁNÉ 2011).

Az anyanyelvi mellett az idegen nyelvi kommunikációs kompetencia fejlődését is elősegítheti a névtan, mivel a néveredet kapcsán más kultúrák világába nyerhetnek betekintést a tanulók, bizonyos kulturális háttérismeretekhez juthatnak, amelyek motiváltabbá tehetik őket az adott idegen nyelv tanulása iránt (VARGÁNÉ 2011). Továbbá a tulajdonnév a tanult idegen nyelveknek is a része, így a fordítás problémáinak és lehetséges megoldásainak feltárása is kapcsolatot biztosíthat a névtan és az idegen nyelvi kompetenciák fejlesztése közt (KECSKÉS 2018). (Kiemelném itt a filmekben és irodalmi művekben előforduló fiktív személy- és helynevek fordításait, melyek tekintetében HERTELENDY RÉKA Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter-kötetekben (2011) vagy BELÉNYI DÁNIEL Megjegyzések A Gyűrűk Ura névanyagához (helynevek) című tanulmánya (2001) nyújthat fogódzót, idézi: ZÁNTÓ 2018.)

De nemcsak a két-, hanem az egynyelvű szótárak (TUNGLI 1992; LISZKA 1997; VARGÁNÉ 2011), valamint a kézikönyvek használatának elsajátíttatása is fontos feladatunk (LISZKA 1997; VÖRÖS 2015). Erre alkalmas például KISS LAJOS Földrajzi nevek etimológiai szótárára (1980) és a Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára (1967–1992), KÁLMÁN BÉLA A nevek világa (1967), LADÓ JÁNOS Magyar utónévkönyv (1971), HAJDÚ MIHÁLY Magyar tulajdonnevek (1994), idézi: LISZKA 1997, továbbá FERCSIK ERZSÉBET–RAÁTZ JUDIT Keresztnevek enciklopédiája (2009), valamint HAJDÚ MIHÁLY Családnevek enciklopédiája (2010) című munkája, idézi VARGÁNÉ 2011.

Környezettudatossági, fenntarthatósági kompetenciák kialakulását is támogathatjuk egy-egy – helyneveken keresztül érintett – környezetre vonatkozó feladat kapcsán (VARGÁNÉ 2011). Természetesen kompetenciák garmadáját sorolhatnánk még e fejezetben belül, viszont úgy érzem, ezen készségek felvillantása egyelőre elegendő, hogy alátámasszam és szemléltessem: „a kompetencia alapú oktatás világában a névtani feladatokkal fontos területeket fejleszthetünk” (VARGÁNÉ 2011:25).

3.2. A névtan helye az oktatásban

3.2.1. A névtan pozíciója a magyar nyelv tankönyveiben

A névtan közoktatásba való integrálása még mindig lezáratlan, bár nem új keletű kérdés (F. LÁNCZ 2016). Az onomasztika a huszadik század második felében kialakult, azóta már jól kiforrottá vált nyelvészeti résztudomány (KECSKÉS 2018), ugyanakkor a magyar nyelvtan oktatásába azóta sem került be mérvadóan (HOFFMANN 2003:170). Az 1981. október 10-én tartott Tulajdonnév az oktatásban nevezetű országos névtani konferencia címe is azt mutatja, hogy a kérdés már ekkor is időszerű és releváns volt.

Ugyanakkor például OROSZ BÉLA (1983) itt elhangzott előadása már ekkor is utal arra, hogy a tulajdonnevek szófajtani rendszerbeli pozícióján, belső rendszerén, valamint az őket érintő helyesírási szabályokon túl sajnos nem jut idő egyéb névtani témájú anyagok tárgyalására (OROSZ 1983).

A kilencvenes években több kezdeményezés született a névtan önálló témakörként való beépítésére (LISZKA 1997). Ezekkel kapcsolatban fontos oktatástörténeti háttérinformáció, hogy egy olyan érásban íródtak, mikor az iskolák hirtelen, a szocializmus erősen központosító oktatáspolitikája után nagyon nagy szabadságot kaptak a helyi tantervek kidolgozásában. 1993-tól kezdődően nyert törvényi legitimitást az ún. kétszintű tantervi szabályozás, intézményi oldalról a helyi tantervvel. Az iskoláknak három év állt rendelkezésükre az 1995-ös Nat implementálására, valamint pedagógiai programjaik és helyi tanterveik kidolgozására. Ez egyszerre járt a szabadság eufóriájával és egy nagy felelősséggel is, hiszen óriási tantervírói (a legtöbb esetben kompetenciáikon túlmutató) feladatok hárultak az iskolák szakos tanári munkaközösségeire, pedagógusaira (PALOTÁS–RADÓ 2003). Mindenesetre szabad terepet is adott a tananyag felfrissítésének, így akár a névtan inkorporálásának is. Azonban, mint ahogyan ezt a következőkben bemutatandó, frissebb szakirodalom tanúsítja: nem terjedt el vagy nem gyökeresedett meg az anyanyelvi nevelésben. Ezen kísérleteket egy külön alfejezetben mutatom majd be.

A névtan önálló témakörként való oktatása ellen szóló legfőbb érv, hogy a nyelvtanórák száma alacsony, a tananyag viszont így is igen sok (LISZKA 1997; F. LÁNCZ 2016; FERCSIK 1999; KECSKÉS 2018). Ugyanakkor ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy a névtani ismeretek oktatásáról le kéne mondanunk, hiszen a magyar nyelv és irodalom műveltségterületének anyaga számos lehetőséget nyújt a névtan tananyagba illesztéséhez (GELEGONYÁNÉ 2015; ZÁNTÓ 2018; HOFFMANN 1994; TAKÁTS–RAÁTZ 2020; F. LÁNCZ 2016) melyet a fejezet „Milyen témakörök kapcsán taníthatunk névtant az anyanyelvi órán?” című alfejezetében részletesen is szemléltetek. Ehhez persze szükség van némi tanári leleményre és kicsit több készülésre, ugyanakkor egyrészt már születtek tanulmányok, cikkek melyekben a tanárok módszertani vagy szaktudományi segítséget kaphatnak az egyes nyelvtani anyagrészek névtannal való összekapcsolásához (lásd: VÖRÖS FERENC (2015) és ZÁNTÓ EDINA (2018) cikke) másrészt íródtak kifejezetten olyan tankönyvek is, melyek anyagán a nyelvi ismereteket kiegészítő tudásanyagként húzódnak végig névtani kérdések, különböző formákban. Ilyen AZ ADAMIKNÉ JÁSZÓ ANNA és FERCSIK ERZSÉBET (1995–1999) által készített Édes anyanyelvünk című általános iskolai tankönyvcsalád (KECSKÉS 2018; HOFFMANN 2003; FERCSIK 1999; ERDÉLYI 2003), de a

RAÁTZ JUDIT és ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES által írt és több ízben kiadott (2001–2016) Magyar nyelv és kommunikáció nevezetű tankönyvcsaládról is elmondható, hogy tartalmaz a tanuló ismereteiből kiinduló névtani feladatokat, illetve névtani ismereteket népszerűsítő, indirekt módon ható példaszöveget közöl (KECSKÉS 2018).

Ennek ellenére a tankönyvek többségénél az a jellemző, hogy a tulajdonnevek rendszerezésében és a helyesírási szabályokban merül ki a nevek érintése (F. LÁNCZ 2016; HOFFMANN 2003; KECSKÉS 2018; TAKÁCS 2023), esetleg nyelvtani feladatok példatárát bővítik (FERCSIK–RAÁTZ 1995; LISZKA 1997; ERDÉLYI 2003; VÖRÖS 2015; F. LÁNCZ 2016; TAKÁCS–RAÁTZ 2020). Márpedig ezek a helyesírási feladatok (különös tekintettel a földrajzi nevekre) bonyolultsága, ráadásul sokszor a témán belüli perifériális kérdések előtérbe állítása kevésbé szolgálja a névtan iránti érdeklődés felkeltését (HOFFMANN 2003).

KECSKÉS JUDIT (2018) és TAKÁCS JUDIT (2023) egyaránt, viszont külön kutatást lefolytatva azt vizsgálták taneszközökben, hogy az azokban megjelenő tulajdonnevekre irányuló feladatok mennyire tekinthetők onomasztikai feladatnak, illetve milyen statisztikai arányban fordulnak elő ezek egyes típusai (KECSKÉS 2018; TAKÁCS 2023). Mit nevezünk valódi onomasztikai feladatnak? A névgyakoriságra, néveredetre, névadási motivációra, névízlésre, névhasználati szokásokra, a névtípusok funkcionális, stilisztikai, morfológiai és rendszertani vizsgálataira (KECSKÉS 2018), valamint a névkultúra, a nyelvi illemre, a névadási lehetőségekre vagy a névhasználati szabályokra vonatkozó műveleteket tartalmazó feladatokat (TAKÁCS 2023). TAKÁCS (2023) a KECSKÉS (2018) által kialakított tipológiát használja, csak míg KECSKÉS (2018) a 2012-es Nat és Kerettantervek alapján összeállított ún. újgenerációs tankönyvcsalád 5–12. évfolyamokon használt tankönyveit és munkafüzetait vizsgálja, addig TAKÁCS (2023) hét tankönyvcsaládot tekint át a 3–6. évfolyamon. (A vizsgálatok tárgyát képező tankönyvekről bővebb információ KECSKÉS (2018:25) és TAKÁCS (2023:76) forrásjegyzékéből szerezhető.) Mind KECSKÉS (2018), mind TAKÁCS (2023) azt tapasztalta, hogy még a névtani témakörök is csak nagyon csekély valódi onomasztikai ismeretet közvetítenek. Feldolgozásukat nagyrészt a tulajdonnevek köznevektől való elkülönítése, a névkategóriák tipizálása és felismerése, valamint az egyes típusok helyesírásának kérdései teszik ki (TAKÁCS 2023). Kevésbé jelentek meg a valódi onomasztikai, azaz névtani kutatások alapműveleteire támaszkodó feladatok (KECSKÉS 2018, TAKÁCS 2023). TAKÁCS (2023) elemzése alapján, bár előfordultak a 3. évfolyamon a névtípusokat bemutató, a 4. évfolyamon erre épülve etimológiai és névhasználati, a 6. évfolyamon pedig már pragmatikai ismereteket is közvetítő onomasztikai feladatok, ezek aránya mindössze 1/5 volt, a többi 4/5-öt az

alakítani, szófajteni és helyesírási feladatok képzik, melyek nem tekinthetők valódi névtani ismereteknek (TAKÁCS 2023). A KECSKÉS (2018) által vizsgált tankönyvcsalád elemeiben pedig a szigorúan vett névtani feladatok (a tulajdonnevekre irányuló feladatok között mért) aránya kevesebb, mint 10%, vagy pedig éppen eléri azt. Ennek egyenes ági következménye, amit GELEGONYÁNÉ (2015) kutatása mutat ki: a diákok onomasztikai tájékozottsága meglehetősen hiányos, a diákok több mint fele nem rendelkezik biztos tudással saját nevééről sem.

3.2.2. Milyen témakörök kapcsán taníthatunk névtant az anyanyelvi órán?

Annak fényében, hogy a névtan explicit módon, önálló témaként nem jelenik meg a tananyagban, viszont számos más nyelvtani témakör kapcsán bevonhatjuk (GELEGONYÁNÉ 2015; ZÁNTÓ 2018; HOFFMANN 1994; TAKÁCS–RAÁTZ 2020; F. LÁNCZ 2016) szeretném bemutatni, hogy a szakirodalom szerint milyen anyagok mentén „csempészhetünk be” némi névtant az anyanyelvi órába. Szerencsére a névtan nemcsak a különböző tudományok, hanem az egyes nyelvészeti részterületek tükrében is rendkívül sokoldalú, interdiszciplináris jellegű, tehát megadja a lehetőséget az egyes nyelvészeti részterületek összekapcsolására is (TAKÁCS 2023).

Elsőként említem a szófajtant (TAKÁCS–RAÁTZ 2020, VARGÁNÉ 2011, F. LÁNCZ 2016, LISZKA 1997), mivel azok a tankönyvek, amelyek implicit vagy explicit módon (utóbbira a következő fejezetben látunk majd példát) tartalmaznak névtani feladatokat, ismereteket, legnagyobb részt a szófajtannál teszik ezt (LISZKA 1997), azaz a nyelvi rendszerbe való sorolás, szófaji rendszerezés (F. LÁNCZ 2016), azon belül a tulajdonnév fogalma, jelentése kapcsán (VARGÁNÉ 2011). Mindazonáltal az igazsághoz tartozik, hogy a tulajdonnév szófajisága a tudományban nem teljesen tisztázott kérdés. A Magyar grammatika az alapszófajok > tulajdonképpen alapszófajok > főnevek > konkrét főnevek > tulajdonnév felosztást tartalmazza (KESZLER 2000:69). A bizonytalanságokra apró betűs rész hívja fel a figyelmet (BALOGH 2000:127). Ugyanis, bizonyos elemzők a tulajdonnevet kiveszik a szófaji rendszerből, mivel a név nem elsősorban nyelvi kritériumok, hanem bizonyos pszichológiai és szociokulturális körülmények által lesz név (BALOGH 2000:127; KECSKÉS 2018; VÖRÖS 2015). Természetesen az oktatás lassú rendszere nem visszhangozza – nem is volna áldásos – a tudomány aktuális vitáit, hanem a jó idő elteltével beigazolódott, elfogadottá vált, konszenzuális ismereteket.

A jelentéstan is megfelelő terület a névtan érintésére (TAKÁCS–RAÁTZ 2020; ERDÉLYI 2003; LISZKA 1997; VARGÁNÉ 2011; KECSKÉS 2018; HOFFMANN 1994), például a nevek

motivációja (ZÁNTÓ 2018), hangutánzó és hangulatfestő szavak (nevek); a szinonimák (névváltozatok); a köznevesülés és a tulajdonnévvé válás (VARGÁNÉ 2011; HOFFMANN 1994), valamint a többjelentésű szavak (nevek) kapcsán (HOFFMANN 1994).

A helyesírás tanításakor kardinális kérdés bizonyos tulajdonnevek írásmódja, legyen szó földrajzi nevekről, vagy a hagyomány elve szerint írt családnevekről (VARGÁNÉ 2011). Ha a diákok számára sokszor nagy kihívást jelentő, körmönfont szabályok megismerését érdekes, egyedi, releváns példákkal szemléltetjük, valamint egy kis névtannal ötvözzük, könnyebben tanulhatóvá, érdekesebbé tehetjük a „mumus”-nak számító anyagot (F. LÁNCZ 2016; ZÁNTÓ 2018). Nem is beszélve arról, hogy e téma újabb lehetőséget jelent a névtani ismeretek beépítéséhez (TAKÁCS–RAÁTZ 2020; F. LÁNCZ 2016; VARGÁNÉ 2011; HOFFMANN 1994; ZÁNTÓ 2018).

A stilisztika kapcsán (HOFFMANN 1994; ERDÉLYI 2003; TAKÁCS–RAÁTZ 2020; KECSKÉS 2018) kitérhetünk a névhangulat kérdésére (TAKÁCS–RAÁTZ 2020; HOFFMANN 1994), a nevek stílusértékére, valamint a nevek játékos-humoros színezetére is (HOFFMANN 1994).

A szociolingvisztika is kiváló alkalmat ad a névtan „belopására” (VÖRÖS 2015; VARGÁNÉ 2011), hiszen ahogy VÖRÖS (2015) fogalmaz „mindenfajta név ab ovo szociolingvisztikum”, mivel társadalmilag beágyazott, társadalmi kötöttségek teszik azzá, ami. Nem véletlen, hogy egyre gyarapodnak a névhez köthető extralingvális jelenségeket célzó vizsgálatok (VÖRÖS 2015). Megfigyelhető a név és társadalom összefüggése, a különböző névfajták élete, változása, a változások okai (VARGÁNÉ 2011), valamint különböző korok, kultúrák, társadalmi rétegek névadási, névhasználati szokásai (VARGÁNÉ 2011; HOFFMANN 1994). Ide kapcsolódhat a nemzetiségi nyelvhasználat és kultúra is, melyben szintén jelentős szerephez juthatnak a nevek (KECSKÉS 2018).

Csak úgy kínálkozik a névtan tanítása a nyelvtörténeten keresztül (ZÁNTÓ 2018; TAKÁCS–RAÁTZ 2020; VÖRÖS 2015; VARGÁNÉ 2011; KECSKÉS 2018; F. LÁNCZ 2016). Vizsgálhatunk nyelvi változásokat személy- vagy helynevekhez kötődően (TAKÁCS–RAÁTZ 2020; F. LÁNCZ 2016), de talán még nagyobb jelentőségű a szórványemlékekben szereplő személy- és helynevek kiemelése (VÖRÖS 2015; ZÁNTÓ 2018; F. LÁNCZ 2016). Ezek különösen jelentős szerepnek örvendenek, hiszen „a kora ómagyar, sőt részben az ősmagyar kor nyelvének rekonstruálásához döntően az Árpád-kori nyelvemlékekben található hely- és személyneves szórványokra támaszkodhatunk” (VÖRÖS 2015). ZÁNTÓ EDINA (2018) a Magyar névkutatás a 21. század elején (FARKAS–SLÍZ 2015) című tanulmánykötete, VÖRÖS FERENC (2015) pedig a Névtani Értesítő számaiból ajánl

tanulmányokat², melyekből a magyartanár szakmai fogódzót kaphat és ihletet meríthet. A nyelvtörténet és a névtan nem csak a középiskolában támogathatja egymást, hanem már akár alsó tagozaton is. VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA (2011:25), aki tanítóképzős hallgatóknak szervezett nagysikerű névtani kurzust, kiemeli: „Még akár egy kis nyelvtörténetet is vihetünk a tananyagba: a hangrend és az illeszkedés tanításakor a településnevek helyhatározó ragjának a megfigyeltetése segítségével (*Győrben, de: Szilban*).”

Ez már részben érinti is a következő témakörünket, mely kapcsán tárgyalható a névtan: ez az alaktan (F. LÁNCZ 2016; ERDÉLYI 2003; VARGÁNÉ 2011; HOFFMANN 1994). A szótövek és toldalékok fajtáira, funkcióira a gyerekek által gyűjtött nevek nyújthatnak példát (VARGÁNÉ 2011), de a szóösszetétel is tanítható HOFFMANN (1994) szerint összetett nevekkal.

De megemlítenéd a dialektológia is, melynek kapcsán az egyes nyelvjárások főbb hangtani, alaktani, szókincsbeli jellemzőit helyneveken is bemutatathatjuk (F. LÁNCZ 2016).

A TAKÁCS–RAÁTZ szerzőpáros (2020) felhívja a figyelmet a névtan pragmatikával való összeköthetőségére, hiszen a nevek a használatban értelmeződnek (gondoljunk csak a névkultúra, névhasználati szabályok, a nyelvi illem kérdéseire (TAKÁCS 2023)).

Ne feledkezzünk meg a hangtanról sem: a különleges kiejtésű és írású, valamint a zeneiséggel rendelkező nevekkal is foglalkozhatunk (HOFFMANN 1994).

Összefoglalva, ha nem is tanítjuk külön anyagrészként az onomasztikát, az anyanyelvi nevelés számos pontján lehetőségünk támad diákjainkat közvetve mégis megismertetni ezzel ez izgalmas nyelvészeti területtel.

3.2.3 Névtan tanítása önálló témakörként

Ebben az alfejezetben azt szeretném bemutatni, hogy milyen kezdeményezések születtek a névtan önálló magyar nyelvtani témakörként való oktatása terén. A fenti tankönyvelemzésektől való elkülönítésük oka, hogy ezek végül – az ott bemutatott adatok tanúsága alapján – nem terjedtek el vagy nem gyökeresedtek meg a magyar nyelvi nevelésben. Ezen tantervek körében való tájékozódásomat LISZKA GÁBOR (1997) tanulmánya segítette, melyben a szerző a névtan a nyelvtantanítás folyamatában külön anyagrészként való feldolgozásának előnyeit és különböző megoldásait szemlélteti, hivatkozva mások tanterveire, tankönyveire, illetve saját tanmenetére is.

² Mindketten ajánlják a Tihanyi apátság alapítólevele kapcsán FEHÉRTÓI (2006), ZELLIGER (2005), valamint SZENTGYÖRGYI (2013) tanulmányát, továbbá ZÁNTÓ (2018) említi FEHÉRTÓI (2007); HOFFMANN (2007, 2010) és SZENTGYÖRGYI (2011, 2014) munkáit.

LISZKA említi a névtannak a főnévi anyagrészszel együtt való tanítását, tehát a szófajtani rendszerbe illesztését. Erre ZSOLNAI JÓZSEF (1991) programját, MAGASSY LÁSZLÓ (1994) tanmenetjavaslatát, illetve a budapesti Szilágyi Erzsébet Gimnázium általa összeállított nyolcosztályos tantervét (LISZKA 1990) hozza példának. További lehetőségként taglalja a névtan jelentéstani utáni tanítását, mely kapcsán a SZENDE ALADÁR és FÜLÖP LAJOS (1991) által összeállított tantervre hivatkozik. LISZKA (1997) szerint az onomasztikai ismeretek jelentéstani alatt vagy után való tárgyalása mellett szóló érv, hogy egy elvontabb megközelítést tesz lehetővé, rávilágít a nevek jelentésére, a név és viselőjének kapcsolatára, az esetleges ok-okozati összefüggésekre. A szófajtani anyagrészben, a főnév tanítása a során való névtanoktatás előnye pedig – azon kívül, hogy a tulajdonnevekről ott amúgy is szó esik –, hogy ez az egyébként kissé „száraz” anyagrész így módon színesíthető, élvezetesebbé, érdekesebbé tehető, ráadásul így a tanulók aránylag korán találkozhatnak névtudományi ismeretekkel, melyekre később építhetünk, ha magasabb szinten akarjuk a kérdéskört boncolgatni (LISZKA 1997). Ez tovább is vezet minket az utolsó, LISZKA (1997) által említett, lehetőséghez: foglalkozhatunk névtani ismeretekkel a tizenegy-tizenkettedik évfolyamon is, mikor a diákok már komplex nyelvi-irodalmi ismeretekkel rendelkeznek, így gazdag példaanyagra hivatkozhatunk, mely akár még nyelvtörténeti forrásokat is magába foglalhat. Itt LISZKA (1997) a Németh László Gimnázium Munkaközössége (1991) által összeállított tantervet hozza példaként.

Kiemelendő továbbá egy másik megoldásként a SZENDE ALADÁR (1993) által készített négyosztályos középiskolai tankönyvsorozat, melyhez tematikus füzetként kapcsolódik HAJDÚ MIHÁLY (1994) rövid, tömör összefoglalása Magyar tulajdonnevek címmel (idézi ERDÉLYI 2003; HOFFMANN 2003:170; LISZKA 1996; KECSKÉS 2018), mely minden névfajta színes példákkal és közérthető nyelvezettel, mindeközben hiteles szakmaisággal tár a középiskolás olvasó elé (HOFFMANN 2003:170). Ennek első két fejezete a tulajdonnevekről való általános ismereteket tárja az olvasó elé (szófajtani besorolásuk problémái, keletkezésük, jelentésük általános kérdései, névdivat és névhangulat, hagyományos felosztásuk). Külön fejezetekben tárgyalja a személyneveket (becenév, családnév, ragadványnév, írói álnevek), az állatneveket, az emberi létesítmények neveit, a szellemi alkotások neveit (címek, áru- és márkanevek, az írói névadás), a helyneveket (részletezve azok fő- és alcsoportjait, jelentésüket, eredetüket, valamint a névvé válás folyamatát), az utolsó fejezetben pedig összefoglalja a tulajdonnevek helyesírásának legalapvetőbb tudnivalóit (LISZKA 1996).

3.2.4. Mikor és hogyan tanítsunk névtant? – Egyéb elképzelések

LISZKA (1997) a nyolcosztályos gimnáziumok biztosította hosszabb ciklusú tervezhetőség által igyekszik áthidalni a tananyag zsúfoltságának és a kevés óraszámnak a problémáját, mely a névtan tananyagba illesztésének legfőbb gátja (LISZKA 1997; F. LÁNCZ 2016; FERCSIK 1999; KECSKÉS 2018), ugyanakkor ő is felhívja a figyelmet arra is, hogy bizonyos névtani feladatok (pl.: gyűjtőmunka) azt követelik meg, hogy a nyelvtanórák határain túlra barangoljunk (LISZKA 1997). Az onomasztika elhelyezésének kérdését mások is feszegették, és különböző módokon próbálták megoldani a nyelvtanórák szűk keretének problémáját, például szakköri keretek közt (FERCSIK–RAÁTZ 1995; KECSKÉS 2018), osztályfőnöki órán a helyismeret vagy a diákok nevei kapcsán (ZÁNTÓ 2018), vagy ünnepi alkalmakkor, például a magyar nyelv hetén (FERCSIK–RAÁTZ 1995). A RAÁTZ JUDIT és FERCSIK ERZSÉBET (1995) által összeállított Névtani foglalkozások című, az Anyanyelv-pedagógiában megjelent feladatgyűjtemény hivatott segítséget nyújtani ebben, mely tizenkét foglalkozás vázlatát tartalmazza, és amely feladatai egymásra épülnek, de külön-külön is felhasználhatók (FERCSIK–RAÁTZ 1995).

Szinte kézenfekvő módszer a névtan esetén, ráadásul rendkívül hasznos és még izgalmas, motiváló is az önálló gyűjtőmunka. Számos tanulmány kiemeli alkalmazhatóságát (MÁTÉ 1983; LISZKA 1997; FERCSIK 1999; VARGÁNÉ 2011; VÖRÖS 2015; HOFFMANN 1994). RAÁTZ és FERCSIK (1995) feladatainak is egy része gyűjtőmunkára épül. Gyűjthetik a diákok a szűkebb és tágabb környezetük helyneveit (MÁTÉ 1983; LISZKA 1997; VARGÁNÉ 2011), az általuk ismert irodalmi alkotásokban szereplő tulajdonneveket (LISZKA 1997), a környezetükben élők családneveit (VARGÁNÉ 2011, LISZKA 1997), keresztnéveit (LISZKA 1997), ragadványneveit (MÁTÉ 1983, VÖRÖS 2015, HOFFMANN 1994), beceneveit (VÖRÖS 2015, HOFFMANN 1994), de gyűjtés tárgyát képezhetik márkanevek, sőt még az állatnevek is (HOFFMANN 1994). Akármelyiket is választjuk, a feladat egész biztosan szenvedélyes kutatómunkára ösztönzi a diákokat, és élményt nyújt nekik (MÁTÉ 1983, HOFFMANN 1994, VARGÁNÉ 2011). Ha azt gondolnánk, hogy ez talán túl nagy feladat egy általános- vagy középiskolásnak, ezt cáfolják a már megvalósult gyűjtések tapasztalatai alapján írt tanulmányok (pl.: MÁTÉ 1983 – középiskolás diákokkal), vagy VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA (2011), tanító szakon névtant tanító oktató tanulmánya, melyben kifejti, hogy már az alsó tagozatos kisdíákoknál milyen nagy sikerrel alkalmazható a módszer. Nem beszélve arról, hogy a 60-as-70-es években, a helynévgyűjtés nagy fellendülése idejében, számos értékes anyag és pályamunka középiskolás diákok tollából került ki (HOFFMANN 2003). (A dolgozatban

felhasznált egyik fontos szakirodalom, KUCZY KÁROLY (1980) A Kalocsa környéki földrajzi nevek vizsgálata című füzeté is nagyrészt középiskolások helynévgyűjteményeinek anyagát használja fel.)

TAKÁCS JUDIT és RAÁTZ JUDIT (2020) tanulmányukban azt mutatják be, hogy hogyan lehet, illetve miért hasznos a névtani ismereteket a drámapedagógia módszerével oktatni. Ezek között említik, hogy mivel a tulajdonnév, ez a tipikusan interdiszciplináris jelenség oktatásához a hagyományos, frontális, az egyes ismereteket különálló tárgyakhoz rendelő módszer nem bizonyult sikeresnek, a drámapedagógiát célszerű segítségül hívunk, mely a tantárgyi keretek fellazításával egyszerre képes a komplex ismeretátadásra és a kompetenciafejlesztésre (TAKÁCS–RAÁTZ 2020). A szerzőpáros szerint az igényesen összeállított drámapedagógiás névtani foglalkozások során minden, hagyományos eszközökkel átadható onomasztikai ismeret megjelenhet, viszont olyan tudásanyag és fogalmak is megélhetővé, kézzel foghatóvá válnak, melyek más módszerekkel nem (TAKÁCS–RAÁTZ 2020). „A foglalkozás során a diákok egy névközösséggé, azaz sajátos szabályok szerint működő névhasználói csoporttá válnak, a névadási aktusok során pedig ráébrednek az analógia és a névmodellek működésére. Tudatosulhat továbbá bennük a hasonló elemek osztályozása, azaz a kategorizáció működése, ráébredhetnek a sztereotip személynévhasználat hátterére, illetve a névadás és névválasztás szociális és kulturális meghatározottságára.” (TAKÁCS–RAÁTZ 2020:113). Mindeközben pedig nemcsak a kommunikatív kompetencia, hanem a kompetenciák széles köre fejleszthető, különös tekintettel a szociális készségekre (együttműködési és problémamegoldó készség, empátia), melyek a hagyományos módszerekkel nehezebben megközelíthetőek (TAKÁCS–RAÁTZ 2020). Mindazonáltal ők is kiemelik, hogy egy komplex drámafoglalkozás kétszer-háromszor negyvenöt percet vesz igénybe, mely messze túlmutat az erre szánható időkereten. Bár ezeken a komplex foglalkozásokon kétségtelenül jobban érvényesül a dráma fejlesztő hatása, áthidaló megoldást jelenthet egy-egy, nevekhez is kapcsolható anyagrész felvezetése rövidebb drámajátékokkal (TAKÁCS–RAÁTZ 2020).

Azt is többen szorgalmazzák, hogy a névtan oktatását, tekintve, hogy számos különböző tantárgyat érintő tudományterület, ki kéne emelni kizárólag az anyanyelvi óra és a magyartanár feladatkörei közül (TAKÁCS 2023; HOFFMANN 1994). Számba kell venni a különböző tantárgyak névtani vonatkozásait, hiszen azok számos tanóra keretében megjelenhetnének (MÁTÉ 1983, F. LÁNCZ 2016, HOFFMANN 1994, ZÁNTÓ 2018), és hangsúlyozásukra buzdíthatjuk más szakos kollégáinkat is. Ezt talán azzal lehet legnagyobb sikerrel elérni, ha számukra is bebizonyosodik a névtan jelentősége saját

tantárgyaik kapcsán, ezért szorgalmazza KÉCSKÉS (2018) az osztatlan tanárképzésben szakpártól függetlenül névtani kurzusok hirdetését, hogy ne csak magyar szakosok ismerjék meg a névtan hasznosíthatóságát tantárgyaikban. VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA (2011) tanító szakosok számára indított nagy sikerű névtani kurzust. Ennek szükségességét többek között azzal is indokolja VARGÁNÉ (2011), hogy „A tanító lehet az, akinek a munkájában nem a tantárgyak különbözőségén van a hangsúly, hanem éppen ellenkezőleg, ő tudja megmutatni a tanulóknak az egyes, egymástól eltérő tananyagtartalmú tárgyak közötti összefüggéseket.”

Komplex névtani ismeretekhez más formákban is juttathatjuk a diákjainkat – nemcsak a tantárgyak, hanem az órák keretein kívül is. ERDÉLYI ERZSÉBET (2003) egy három napos komplex, tantárgyakon átívelő projektet dolgozott ki, melynek gerincét két nagykörösi monda, és az azokon keresztül megismerhető helynevek adják. Nemcsak a magyar nyelv és irodalom, hanem a környezetismeret, ének, rajz, technika, matematika és testnevelés is szerephez jut benne. A három napos tematikus terv kilép az iskola épületéből: magában foglal a természetben, valamint levéltárban, múzeumban és könyvtárban végzett foglalkozásokat is. TUNGLI GYULA (1992) dolgozata, melyben a BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC által szerkesztett Veszprém megye földrajzi nevei című kiadványsorozat második, azaz A Pápai járás című kötete különböző iskolai szinteken való felhasználására ajánl gyakorlati ötleteket, alapgondolatában és tartalmában nagyon hasonlít ERDÉLYI (2003) programjára, hiszen ő sem zárja be a témát a nyelvtanóra keretei közé, hanem számos tantárgy és témakör ismereteit mozgósíttatja (pl.: gazdaságtörténet, vallástörténet, fizika, irodalom, néprajz, természetismeret), valamint ő is kilép az iskola falai közül „környezetismereti séták” keretében. Bár konkrét tervezettel nem szolgál, felhívja rá a figyelmet KÉCSKÉS (2018) is, hogy mivel a névtan magában hordozza a tantárgyköziséget, állhat egy multidiszciplináris témahét fókuszában, melybe minden tantárgy bekapcsolódhat.

3.2.5. Névtan tanítása a szabályozó dokumentumok fényében

Mint ahogyan az a korábbi fejezetekből is kiderült, a Kerettanterv nem jeleníti meg a névtant önálló témakörként. Mindazonáltal a tartalmi pontosság érdekében átnéztem a jelenleg hatályos Nat-ot és Kerettanterveket, hiszen a legtöbb általam felhasznált cikk 2020 előtt íródott. Továbbá azt is figyelembe vettem, hogy bizonyos tanulmányok (FERCSIK 1999; TAKÁCS 2023) névtani témakörnek számították a tulajdonnevek szófaji rendszerbe való sorolására és belső kategorizációjára vonatkozó anyagrészeket, hiszen ezek teljes

egészükben tulajdonnevekre irányulnak, ezért ezeket is megemlítem a Kerettantervek átnézésének eredményei között, ugyanakkor KECSKÉS (2018) és TAKÁCS (2023) elemzése rámutat arra, hogy ezek nem feltétlenül valódi onomasztikai, azaz a névtani kutatások alpműveleteire vonatkozó feladatok, ismeretek. A továbbiakban tehát, mindezt figyelembe véve, közlöm az áttekintésem tapasztalatait.

Az 1–4. évfolyam Kerettantervében a „Kisbetű, nagybetű” témakör alatt, a fogalmak között jelenik meg a „saját név”, a „személynév”, az „állatnév” és a „helynév”. A tanulási eredmények közt pedig, hogy a tanuló „a személynevek, állatnevek és a lakóhelyhez kötődő egyszerű egyelemű helyneveket nagy kezdőbetűvel írja le”, valamint a fejlesztési feladatok és ismeretek közt a „Saját nevek helyesírása (egyszerű személynevek, állatnevek, helynevek)” (Ker. 1–4:25). Ugyanezek fel vannak tüntetve az „Élőlények, tárgyak, gondolati dolgok neve” témakör alatt is (Ker. 1–4:52–53).

Az 5–8. évfolyamra szóló Kerettantervben jelen van a „Szófajok a nagyobb nyelvi egységekben: a mondatokban és a szövegben. A szófajokhoz kapcsolódó helyesírási, nyelvhelyességi, szövegalkotási, szövegértési tudnivalók” témakörében „a főnév, a személynevek és helyesírásuk, a földrajzi nevek és helyesírásuk, az állatnevek, égitestek, márkanevek és helyesírásuk, az intézménynevek, címek, díjak és helyesírásuk” a törzsanyagban, valamint a „tulajdonnevek köznevesülése, köznevek tulajdonnévvé válása” és a „történelmi ragadványnevek” ajánlott tananyagként (Ker. 5–8:5–6). Az előbbieket főként a szófaji rendszerre és a helyesírással koncentrálok, viszont az utóbbiak már izgalmas, névtani érintettségű témák, véleményem szerint a ragadványnevek különösképpen, de a köznévi és a tulajdonnévi közti átjárás is érdekes névfilozófiai kérdéseket is boncolgat. Megtalálható továbbá „A nyelvi szintek: beszédhang, fonéma, szóelemek, szavak, szóösszetételek” témakör kapcsán ajánlott tananyagként „A személynévadás esztétikája is” (Ker. 5–8:5). Ezt azért is szeretném kiemelni, mert a névésztétika, a névhangulat már a névkultúra kérdéskörét érinti (FERCSIK 1999). Kár, hogy ezek az „igazán névtani” kérdések csak ajánlott anyagként szerepelnek, hiszen így nagy eséllyel kihagyja őket a pedagógus a gyorsabb haladás végett. Mindazonáltal pozitív, hogy legalább megjelennek a szabályozóban, így az érdeklődő tanárnak/tankönyvrónak a lehetősége adott ezek inkorporálására.

A hat évfolyamos gimnáziumok Kerettantervében a helyesírási készségek fejlesztése kapcsán van megjelölve „a tulajdonnév helyesírása” (törzsanyag) (Ker. 7–12:4), egyéb említést nem találtam a tulajdonnevekről.

A felnőttképzés 1–4. évfolyamos Kerettantervében az „Írás, íráshasználat, nyelv” témakörben „A főnév: tulajdonnevek csoportja, helyesírási szabálya” és „A gyakori tulajdonnevek írása” szerepel (Ker. Feln. 1–4:9), a felnőttképzés 5–8. évfolyamán pedig – az általános iskolai 5–8.-os Kerettantervhez hasonlóan – törzsanyagként „a főnév, a személynevek és helyesírásuk, a földrajzi nevek és helyesírásuk, az állatnevek, égitestek, márkanevek és helyesírásuk, az intézménynevek, címek, díjak és helyesírásuk”, az ajánlott anyagban pedig a „tulajdonnevek köznevesülése”, „köznevek tulajdonnévvé válása” és a „történelmi ragadványnevek” (Ker. Feln. 5–8:5), valamint szintén ajánlottként „A nyelvi szintek: beszédhang, fonéma, szóelemek, szavak, szóösszetételek” alatt „A személynévadás esztétikája” szerepel (Ker. Feln. 5–8:4).

A szakképző iskolák számára készült közismereti Kerettanterv 9–10. évfolyamán, a „Nyelv és társadalom – nyelvi rétegek, stílusrétegek” témakör ismeretei között található az „Ismerkedés az utónévkönyvvel, a nevek eredetével és jelentésével” (Ker. Szakisk. 9–10:14). Számomra meglepő volt, hogy a gimnáziumi Kerettanterv anyagába „nem fér be”, vagy csak ajánlott anyagként a valódi névtani tematika, de a szakiskolák Kerettantervébe viszont igen. E mögött esetleg az a megfontolás állhat, hogy az idézett témák érdekesek, motiválóak, ezért alkalmasabbak a közismereti tárgyak iránt kevésbé elkötelezett tanulók érdeklődésének felkeltésére. Ha így van, az csak megerősíti azt, hogy miért lenne célszerű ezt a témát a gimnáziumi és általános iskolai oktatásban is szerepeltetni, hiszen a nyelvtan iránti lelkesedés ott sem feltétlenül sokkal élénkebb.

Látható tehát, hogy a Kerettantervek helyenként tartalmaznak különböző szintű névtani témákat, továbbá, mint ahogy azt a „Milyen témakörök kapcsán taníthatunk névtant az anyanyelvi órán?” című fejezetben bemutattam, számos egyéb, a Kerettantervben felsorolt anyagrész apropóján megemlíthető a névtan (GELEGONYÁÉ 2015; ZÁNTÓ 2018; HOFFMANN 1994; TAKÁTS–RAÁTZ 2020; F. LÁNCZ 2016). Utóbbi gondolat alapján állítja KECSKÉS (2018), hogy a névtani ismeretek elhelyezését csak kis mértékben határozzák meg a közoktatási szabályzók, a névtan tantervi elhelyezése sokkal inkább tekinthető tankönyvírói megoldásnak.

Szeretnék ugyanakkor visszatérni ahhoz a gondolathoz, hogy a névtan oktatása nem egyedül a nyelvtanórák tárgyát képezi – így a megoldás sem kizárólag ott keresendő. Ez jól megmutatkozik például abban, hogy a nemzetiségi nevelés-oktatás népismereti Kerettantervei meglehetősen sok névtani ismeretet jelölnek meg, melyeket a következőkben futólag ismertetek. A bolgár népismeret Kerettanterve 1–4. évfolyamon, az „Én és a családom” témakörben az ismeretek/fejlesztési feladatok között tüneti fel a

következőt: „Névadási és névöröklési szokások, valamint nevek jelentése a bolgár kultúrában.” (Ker. bolg. népism. 1–4:2). A cigány népismeret Kerettanterveiben az 1–4. évfolyamon a „Szociális kapcsolatok” témakör alatt találkozhatunk a „ragadványnevek”-kel, és javasolt tevékenységként „jellegzetes cigány nevek gyűjteményének készítésé”-vel (Ker. cig. népism. 1–4:5). Az ukrán népismeret 5–8. évfolyamán a „Lakóház, lakóhely, a ház népe” témakör keretében szerepel „A település földrajzi neveinek elsajátítása ukránul” és a „Szülőfalu, régi utca [sic!], dűlőnevek, hegyek, völgyek, legelők” ismerete (Ker. ukr. népism. 5–8:8). A görög népismeret 1–4. évfolyama „Ünnepek (vallási és családi) és népszokások” témakörén belül helyet kapnak a „Családi ünnepek: névnap és születésnap. Mikor ünnepeljük a görög neveket? A névnap jelentősége Görögországban” ismeretek (Ker. gör. 1–4:3). Az 5–6. évfolyamon, a „Görögország földrajza” témakörben javasolt tevékenység a „Drámajáték: Honnan kapta a nevét Európa / Athén/ az Égei-tenger / Ikaria? – a vonatkozó mítoszok dramatizálása, előadása.” (Ker. gör. 5–8:6). A ruszin népismeret 5–8. évfolyamán, a „Lakóház, lakóhely, a ház népe” témakörében szerepel „A település földrajzi neveinek elsajátítása ruszinul” és a „Szülőfalu, régi utca [sic!], dűlőnevek, hegyek, völgyek, legelők” (Ker. rusz. 5–8:8). A szlovák népismeret 5–8. évfolyamán, a „Lakóhely, lakóház és gazdálkodás” témakörében is megjelennek a „kétnyelvű dűlőnevek” (Ker. szlovák 5–8:6). A német népismeret 1–4. évfolyamán, a „Politika és társadalom – Nemzetiség” témakörben képviseli a névtant a „rég utca [sic!] és dűlőnevek ismerete”, valamint javasolt tevékenységként a „rég sírköveken gyakori család- és keresztnév gyűjtése” (Ker. ném. népism. 1–4:15), valamint 12. évfolyamon „Társadalmi élet – Élet a faluban” témakörben a „hivatalos és ragadványnév” fogalma (Ker. ném. népism. 9–12:5). A román népismeret 1–4. évfolyamán, „A magyarországi románok” témakörben kulcsfogalmakként találhatók meg a „családnév és a ragadványnév” (Ker. román népism. 1–4:2), valamint „A család nagy eseménye: a gyermek születése” témakör ismeretei közt a „névadási szokások” (Ker. román népism. 1–4:3). Az 5–8. évfolyamon a „Helytörténet, kultúra, művelődés” témában a „Történelmi, földrajzi nevek román nyelvű változatának készségi szintű használata” (Ker. román 5–8:3) és a 9–12. évfolyamon a „Román szokások, hiedelmek és hagyományok” témakörében „A magyarországi románok neveinek, ragadványneveinek értelmezése, a „beszélő nevek” üzenetének megfigyelése” jelenik meg (Ker. rom. 9–12:11). A lengyel népismeret 5–8. évfolyamán, a „Tudnivalók Lengyelországról” témakörben az első feltüntetett ismeret „Az ország (*Polska*) nevének eredete” (Ker. lengy. 5–8:1). A horvát népismeret 1–4. évfolyamán, az „Énkép, család, rokonság, barát” fejlesztési feladatai, ismeretei közt szerepel „a név (a vezetéknév- és

keresztnev milyen eredetre vall, miért éppen így hívnak, van-e ilyen nevű még a családban, rokonságban)” kérdése (Ker. horv. 1–4:2), „A hazai horvátság épített környezete és annak berendezési tárgyai” vonatkozásában pedig „A helyi temető: az elhunytak neveinek nyelve – gyűjtés” (Ker. horv. 1–4:9) már egy kész feladatötlettel, továbbá az 5–8. évfolyamon, az „Énkép, család, barát, rokonság” témakörben a lakóhelyen élő „egyes családok becenevei [sic!]” is szerepet kapnak (Ker. horv. 5–8:2). Végül, de nem utolsó sorban a szerb népismeret Kerettanterveiben is találunk érdekes névtani témákat. Az 1–4. évfolyamon „Hagyományos értékek a családban. Az otthon, élet a családban” témakörében „Híres szerb vezeték- és személynevek” [sic!], „szerb keresztnévek” (Ker. szerb 1–4:4), „A lakóhely, iskola, templom, helyi szerb klubház és a közvetlen környezet (ház, berendezés)” témakör keretében pedig a „szerb utcanévek és dűlőnevek” jelennek meg (Ker. szerb 1–4:5). Az 5–8. évfolyam Kerettantervében pedig szó esik „A szerb nemzetiségi lét, jogok és kötelezettségek” témakörében a „nemzetiségi jogok gyakorlása” közt a „névhasználat”-ról is (Ker. szerb 5–8:6).

Tehát szinte az összes magyarországi nemzetiség népismereti Kerettantervében megtalálható valamiféle kijelölt névtani ismeret, vonatkozzon az személynevekre, helynevekre vagy ezek különféle vonatkozásaira. Talán a nemzetiségi népismeret-oktatásban már tudatosult a tulajdonnév kultúrtörténeti jelentősége, az ősök életmódját, nyelvét, hagyományait a diákok számára is kézzel fogható módon hordozó jellege. Összehasonlításuképp megnéztem a magyar hon- és népismeret Kerettantervet (5–8. évfolyam), de abban sajnos nem találtam kifejezetten névtani relevanciájú témát (Ker. honism. 5–8). Mindazonáltal a nemzetiségi (vagy a nem nemzetiségi) iskolákban tanító kollégák kooperációja gyümölcsöző lehet a hon- és népismeret és a nyelvtan integrációja szempontjából a névtan által / a névtanért – nézzük bármelyik oldalról is a dolgot.

Azonban, ha egy kicsit kitekintünk a Kerettantervekből, és az eggyel magasabb szintű szabályozót, a Nemzeti Alaptantervet vizsgáljuk, mely a Kerettantervekkel ellentétben nem bontja le, nem konkretizálja az adott munkaszakasz feladatait, hanem csak meghatározza, kijelöli a célokat, fejlesztési területeket (BÁNKUTI–LUKÁCS 2015:125–126), számos ott megfogalmazott irányelvet és fejlesztési célt találhatunk, amelyekhez a névtanon keresztül kapcsolódhatunk.

„A Nat a köznevelés szemléleti alapjainak meghatározásával kiegészíti a gyermekek, tanulók családban megvalósuló nevelését, erősíti ezzel a hazához és a nemzet történelméhez való kötődést, a generációk közötti kapcsolatot, a közös kulturális gyökereket, az anyanyelv használatát. Így rögzíti azt a minden magyar emberben közös

tudást, amely megalapozza a nemzeti identitást.” (Nat 2020:293). Dolgozatom első fejezetében, „A névtan identitásképző szerepe” című alfejezetben, kifejtettem, miként fonódik össze a névtan a szülőföldünkhöz, kulturális örökségünkhöz, hagyományainkhoz való kötődés kialakításával.

A Nat e tekintetben kiemelt szerepet tulajdonít a magyar nyelv és irodalom tantárgyaknak. „A Kárpát-medencei magyarság kultúrájának, nemzeti identitásának egyik legfontosabb alapja az anyanyelve és az ezen a nyelven megszólaló irodalma. [...] Nyelvünk, közös történelmünk, keresztény alapú vallási és művészeti hagyományaink összekötnék bennünket: korokat, alkotókat, befogadókat és műveket. Egy kulturális hagyományhoz tartozunk, egy nemzet vagyunk. Ezért a magyar nyelv és irodalom tantárgyak a Kárpát-medencei magyarság irodalmát, szellemi örökségét egységesen és egységben kezelik.” (Nat 2020:300). A tulajdonnevek hordozói mindannak a kulturális örökségnek, melynek átörökítését hangsúlyozza a Nat.

Ezen kívül a Nat kijelöl bizonyos „kulcskompetenciák”-at, melyek fejlesztéséhez a névtan tanítása nagyban hozzájárulhat. Ezek közül kiemelném a „2. A kommunikációs kompetenciák (anyanyelvi és idegen nyelvi)”, az „5. A személyes és társas kapcsolati kompetenciák”, valamint a „6. A kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái” fejlesztését. A verbális kommunikáció magában foglal tulajdonneveket is, mind magyar, mind idegen nyelven, így a „második kompetencia” integráns részét képezi az adekvát névhasználat készsége. Az „ötödik kompetencia” fejlesztését szintén támogatja a névtudomány, hiszen egymás megszólítása és megnevezése fontos aspektusa szociális érintkezésünknek. „A hatodik kompetenciát” a kulturális tudatosság miatt látom relevánsnak a névtan szempontjából, hiszen a nap mint nap gyakorolt viselkedési kódok, a társadalom viszonyulásai a nevekre is kiterjednek (nem véletlenül az egyik fontos vizsgálódási területe az onomasztikának a névkultúra (J. SOLTÉSZ 1989)). Ezeken kívül persze más kulcskompetenciák, például a „3. A digitális kompetenciák” fejlesztését is kiemelhetnénk, csakúgy, mint az imént felsorolt kompetenciák egyéb vonatkozásait is, viszont az már a névtan oktatásának módszereit érintő kérdés. (Mindazonáltal fenntartom, hogy a névtan igen változatos módszerekkel oktatható, ahogyan azt a harmadik fejezet „Mikor és hogyan tanítsunk névtant? – Egyéb elképzelések” című alfejezetében is bemutattam, mely módszerek a készségek további széles körét fejleszthetik).

Mindezen kívül KECSKÉS (2018) szerint az onomasztika számára a legnagyobb lehetőséget a Nat következő kitétele jelenti: „A pedagógus együttműködik más

tantárgyakat tanító pedagógusokkal azért, hogy a tanulóknak lehetőségük legyen a tanórákon vagy a témahetek, tematikus hetek, projektnapok, témákhoz szervezett események, tanulmányi kirándulások, iskolai táborok alkalmával a tantárgyak szervezett, összefüggő, illetve kapcsolódó tartalmainak integrálására. Az iskoláknak tanítási évenként több olyan tanóra megszervezését ajánlott beilleszteniük a helyi tantervbe, amelyben több tantárgy ismereteinek integrálását igénylő (multidiszciplináris) téma kerül a középpontba, a tanóra céljának, tartalmának és megvalósítási módszereinek megjelölésével.” (Nat 2020:293). Ez ehhez kapcsolódva terveztem meg a következőkben bemutatandó multidiszciplináris, számos ismeretet és kompetenciát egybeforrasztó helynévtani témahetemet.

4. A „Dunaszentbenedek helynevei” témahét bemutatása

4.1. A témahét elméleti háttere

4.1.1. A témahét elméleti háttere nyelvészeti szempontból

Természetesen, ha névtanról beszélünk, szerzők, irányok, elméleti modellek, kategorizációs szempontok sokaságával találkozunk. Ezért, ha az iskolában komolyabban akarunk foglalkozni a témával – például egy multidiszciplináris témahét keretében –, akkor szükségesnek tartom kijelölni azt az „elméleti medret”, amelyben haladni fogunk, illetve amelyből meríteni, kiindulni szeretnénk. A rendelkezésemre álló, névtan és oktatás kapcsolatát tárgyaló szakirodalom erre a kérdésre nem tér ki, sokszor még az sem teljesen definiált, mit tekint névtani témának, névtani kérdésnek a szerző. Bármilyen feladatot, amely neveket felhasznál? Vagy csak azt, ami nevekre irányul? Vagy a nevekre irányuló bizonyos műveleteket csupán? (Ezekkel a kérdésekkel – az általam olvasott irodalomban – először KECSKÉS (2018) foglalkozik, mikor tankönyvelemzése kapcsán megkülönböztet „onomasztikai feladatok”-at, „tulajdonnévre vonatkozó ismereteket bővítő feladatok”-at, valamint „tulajdonneveket tartalmazó egyéb feladatok”-at. Az ő tipológiáját alkalmazza TAKÁCS (2023) is.) Tehát ebben az alfejezetben arra vállalkozom, hogy a témahét tartalmát képző feladatok elméleti keretét, megközelítését megvilágítsam.

Dolgozatom első hányadában a névtan oktatási vonatkozásaival foglalkoztam, nem pedig magát, a névtan diszciplináját, vagy a névtani kutatások eredményeit mutattam be (pl.: HOFFMANN ISTVÁN: Helynevek nyelvi elemzése (1993); HOFFMANN ISTVÁN–RÁCZ ANITA–TÓTH VALÉRIA: Régi magyar helynévadás). E mögött az a megfontolás áll, hogy a névtani kutatások bőséges szakirodalmja nem feltétlenül releváns a témahetem szempontjából, ha az általános iskolás gyerekek életkori sajátosságait – mert az ő részükre

szól –, és az oktatási/nevelési célokat vesszük figyelembe. Itt nem pusztán a szintbeli távolságra utalok, hanem a megközelítésbeli különbségre, melyet a téma oktatásbeli prezentálása megkíván. E modellek, kategorizációk, elemzések jelentőségét, relevanciáját, tudományos értékét természetesen nem vitatom, viszont jelenlegi céljaimat nem elsősorban ezek támogatják.

Mik tehát azok a vizsgálati szempontok, melyek az oktatási-nevelési célokkal összeesengenek? Dunaszentbenedeki gyűjtésem történeti forrásanyagának feldolgozása kapcsán került a kezembe KUCZY KÁROLY A Kalocsa környéki földrajzi nevek vizsgálata című, I. Az ember és a táj kapcsolatának tükröződése a földrajzi nevekben alcímű füzeté, mely a Kalocsai Múzeumi Dolgozatok sorozatában jelent meg, a Viski Károly Múzeum jóvoltából, Kalocsán, 1980-ban. DR. KUCZY KÁROLY a kalocsai gimnázium magyar–történelem szakos tanára, nyugdíjazása után pedig a Kalocsai Érsekség levéltárosa volt, mindezek mellett pedig publikált nyelvjárási és helytörténeti témákban (ZSIGMOND 2023). Ahogyan azt az alcím is láttatja, a munka nem a szó szoros értelmében vett tudományos kutatások nyomvonalát, hanem inkább a rácsodálkozó ember perspektíváját, valamint ezt a rácsodálkozást az ifjuncokkal megosztani vágyó, őket is a felfedezés, a minket körülvevő világ összefüggései meglátásának örömeire buzdító pedagógus attitűdjét tükrözi. Ezt KUCZY (1980) maga sem tagadja. Kötete bevezetőjében leszögezi, hogy a földrajzi nevek életéről, funkciójáról, keletkezéséről és pusztulásáról már sokat feltártak a tudomány nagyjai (említi: BENKŐ LORÁND, INCZEFI GÉZA, KÁLMÁN BÉLA, KÁZMÉR MIKLÓS, LŐRINCZE LAJOS, MEZŐ ANDRÁS, SEBESTYÉN ÁRPÁD, SZABÓ T. ATTILA, VÉGH JÓZSEF) ugyanakkor amellet érvel, hogy a helynevek kialakult tipologizálásán kívül jogosak más szempontú elemzések is, például az ő vizsgálati fókusz, azaz a névadó ember és a táj kapcsolata, az embernek a tájhoz, a természeti felszínhez való viszonya, és ennek tükröződése a földrajzi nevekben (KUCZY 1980:7, 77–78). Úgy gondolom, az oktatásban pont ez a laikusabb szempontú kérdésfeltevés lehet a leginkább gyümölcsöző. Azaz, ha azt – a szó pozitív értelmében – naiv kérdést tesszük fel, hogy „Mit mutatnak meg nekünk a helynevek? Miért érdekesek számunkra?”. Ennek kapcsán szeretném megemlíteni KÁLMÁN BÉLA (1967) A nevek világa című munkáját is. Ez a mű, bár a neves nyelvész tollából, nem a szakma számára íródott. Sokkal inkább a nagyközönségnek hivatott bemutatni, közérthető módon, mivel foglalkozik a névtudomány, és milyen páratlanul érdekes ez a világ. „A nevek világa” cím, csakúgy, mint HOFFMANN OTTÓ (1994) szakmódszertani cikkének címe: „Kalandozás a nevek birodalmában”, kifejezi, hogy milyen méretes ez a témakör, lehet benne nagyokat kirándulni, felfedezni, valamint hogy

alkalmasint ismeretlen a kívülálló (nem nyelvész) számára. Utóbbit szeretné megváltoztatni, mind a névtan oktatásba való integrálására buzdító cikk, mind az ismeretterjesztő kiadvány. Az ismeretterjesztő munkák és az oktatás anyaga tehát rokon: tanulhat mindkét műfaj a másiktól. Az ismeretterjesztő szövegek, akár csak A nevek világa, kiemelik az érdekességeket, a laikus számára is izgalmassá teszik az adott témát humoruk, élvezetes tálalásuk által. Ez feladata a pedagógusnak is, ha meg akarja nyerni diákjainak figyelmét, érdeklődését az adott tantárgy vagy téma iránt.

Rá szeretnénk tehát irányítani a diák figyelmét arra, hogy miért érdekesek számunkra a helynevek, mit mutatnak meg nekünk a valóságból. KUCZY (1980:9) a következő aspektusok elkülönítésével adott választ erre a kérdésre: az ember viszonya a természet felszínéhez; a tájékozódás, a helyzet- és irányjelölés rendszere; a természetes állat- és növényvilág, a talajadottság emlékei; a gazdasági és társadalmi valóság megőrzése, a változások rögzítése; a történelmi múlt, a hitvilág, hiedelmek – mindezek tükröződése a nevekben. Ezen főbb kategóriákat fejezetenként részletezi, alkategóriákra osztja, viszont véleményem szerint ezek részletes bemutatása nem szükséges ahhoz, hogy a fentiekből kitűnjék KUCZY (1980) azon elgondolása, melyet a multidiszciplináris témahetem megtervezésében én is hasznosítok. Ez a megközelítés azért is kifejezetten hasznos az oktatás és különösen egy multidiszciplináris témahét szempontjából, mert általa nagyon jól kihasználható a névtan tudományközisége. Ha megvizsgáljuk KUCZY (1980) szempontjait, rögtön láthatunk benne biológiai, földrajzi, történelmi, művelődéstörténeti, néprajzi vonatkozásokat is.

Nem KUCZY (1980) volt azonban az első, aki ily módon szemlélte a helyneveket. Az 1930-as évektől kezdve Erdély helynévanyagát nagyléptékben gyűjtő SZABÓ T. ATTILA (BAKÓ 2006) is ezt az irányvonalat képviselte. A Miért és hogyan gyűjtünk helyneveket című 1937-es tanulmánya első két része azt mutatja be, miért szükséges a helyneveket gyűjteni, azaz milyen hasznos adatokkal szolgálhatnak számunkra. SZABÓ T. ATTILA (1937) is nagy hangsúlyt fektet a helynevek sokrétű információértékére, kiemelve számos nyelvi és nyelven kívüli szempontot. Példaként idézek néhány aspektust, melyet SZABÓ T. (1937) említ: az eredeti természeti állapot; a gazdálkodási viszonyok; egykori várak, települések; az iparosság; hadtörténet; politikatörténet; birtoklás- és társadalomtörténet; művelődéstörténet; keresztény vallásosság és pogány hitvilág; népszokások; néplélektan; népetimológiák; nyelvtörténet; nyelvjárási jelenségek; etnikai mozgások és kölcsönhatások. Ezeknek természetesen vizsgálhatjuk egykori állapotát, valamint

változásait is, hiszen a nevek rendkívül sok körülményről adhatnak felvilágosítást a figyelmes kutató számára (SZABÓ T. 1937).

Mások is viszik tovább a SZABÓ T. ATTILA-féle szemléleti-vizsgálódási irányt. KUCZY (1980:8) maga is kiemeli az 1969-es II. Névtudományi konferencián elhangzott és megjelentetett (KÁZMÉR–VÉGH 1970) előadások némelyikét, melyeket saját témája szempontjából relevánsnak tart. Ezek közül az egyik PENAVIN OLGA előadása Észak-Bácska földrajzi neveiről (nyomtatásban: 1970), mely rámutat a természeti és a humán valóság számos elemének tükröződésére a nevekben. Ilyenek például a népességmozgások (a nyelvjárási jelenségeket hordozó helynevek vizsgálata által); az azonos néphez tartozók egykori elkülönülése; az emberi humor; az állat- és növényvilág; a történelem eseményei; a modernizálódott élet; a lakosság nemzeti, vallási vagy politikai hovatartozása; a lakosság foglalkozása; a birtoklás ténye. Mivel pedig a természeti és a társadalmi környezet változik, változnak a nevek is (PENAVIN 1970). Nincs is ennél ékeesebb bizonyíték az ember, a táj és a név kapcsolatára. A nevek egy része továbbél, más része elhalványul vagy kicserélődik. A birtokos személy nevével alakult földrajzi neveknél a birtokos személy vagy a gazdasági, társadalmi viszonyok megváltozhatnak. A lakosság nemzetiségi összetétele módosulhat, ezzel kicserélődhetnek a nevek is. Ha megváltozik a névadó jellegzetesség, megváltozhat a név is. De előfordulhat az is, hogy a név él, de már más földrajzi fogalmat jelöl, vagy az eredeti objektum eltűnt, de az új objektum nevében ott van a régi névének előtagja. Kaphat új nevet is egy már névvel rendelkező terület (pl.: valami érdekes személyről, eseményről), ilyenkor a két név egy ideig párhuzamosan él. A hivatalos elnevezések is befolyással vannak a régi névanyagra. A tájtól és az azt művelő embertől független, politikai és más okokból, névadási ízlések és divatok szerint váltakozó nevek szegényítik a régi névkincset. Ettől függetlenül bizonyos népi nevek a közbeszédben mégis „kitartanak” (PENAVIN 1970).

KUCZY (1980) szintén utal PESTI JÁNOS (1970) A földrajzi nevek alkotásának és használatának lélektani tényezői a Bikalárok völgyében című előadására (ill. tanulmányára). PESTI (1970:100) is leszögezi, hogy „a köznévi és a tulajdonnévi jelentés sok esetben sejtetni engedi az embernek (= az elnevezőnek) a tájhoz (= elnevezetthez) való viszonyát”. Ez alapján igyekszik PESTI (1970) rekonstruálni azt a „lélektani szituációt”, amelyben a név létrejött. PESTI (1970) megkülönböztet szemléleti, azaz a valóság érzékelésén alapuló és asszociációs úton létrejött neveket. Szemléleti eredetűnek azokat a helyneveket hívja, amelyek a valóságos (érezhető, észlelhető) táji jellegre utalnak (pl.: térszínformanevek, a tájrész nagyságára utaló, a térbeli viszonyítást kifejező, a művelésre

utaló nevek). Az asszociációs úton kialakult nevekhez számítja PESTI (1970) azokat a neveket, amelyekben a hely azonosításán túl fontosabb szerep jut az fantázia működésének, és ennek eredményeként tréfás-gunyoros névhangulat figyelhető meg bennük. Ezek a nevek tehát kifejezik az embernek és a tájnak közvetlenebb kapcsolatát, azt, hogy a névadó milyen érzelmi-hangulati viszonyban áll a megnevezett területtel. A névadás indítéka lehet az, hogy a tájrész alakja felidézi valamilyen hasonló tárgy nevét, esetleg a névadó azonosítja a földfelszíni formát azzal a tárggyal, amelyhez azt hasonlónak véli, de utalhat a név valamilyen eseményre, lehet tréfás hangulatú, továbbá a népetimológiával keletkezett neveinkben is sokszor asszociációval jut el a névadó a vélt alakra/jelentésre (PESTI 1970). Bár az említett cikk „lélektani” megközelítést emleget, valójában a névalkotás motivációs alapjaival foglalkozik. Az ide tartozó kérdések, a névadó ember és a táj kapcsolata, a névben az észlelt valóság megfigyelhetősége és a humoros, ötletes, képzettársítással keletkezett nevek megvilágítása a pedagógusnak is jó kiindulási alap lehet az érdeklődés felkeltése szempontjából, illetve ez is arra hívja fel a diákok figyelmét, hogy a helynevek felfednek nekünk valami érdekeset.

E különböző elemzéseket, tipológiákat nem azért mutattam be, mert bármelyiket is átvenném, egy az egyben alkalmaznám a témahetem során. Sokkal inkább maga a gondolat, szemlélet az, amit hasznosítok belőlük, hogy milyen sokrétűek a helynevek, mennyi minden érdekeset, mennyi szempontot megmutathatnak nekünk természeti és emberi környezetünkről – múltunkról és jelenünkről. Ezt pedig – a Nat-ban is meghatározott – multidiszciplináris témahét során gyümölcsözően kamatoztathatjuk. A témahéttervezetemben mindez úgy manifesztálódik, hogy a helynevekből kiindulva az ismeretek széles körét érintjük – nem csak a humántudományokra korlátozva azokat! Ez lehetőséget ad az érdeklődés szerinti differenciálásra (BÁTHORY 2005), hiszen így mindenki megtalálhatja a foglalkozásokban azt, ami számára érdekes, legyen szó térképészetről, néprajzról, biológiáról vagy régészetről.

4.1.2. A témahét elméleti háttere – pedagógiai szempontból

A témahetem elgondolása nagyban alapoz a projektmódszerre. Ugyanakkor azért nem neveztem projektnek az általam megtervezett programot, mert a projektmódszer bizonyos kritériumaival nem egyeztethető össze. Az egyik az, hogy a szoros értelemben vett projektmódszer szerint a téma kiválasztása, a célok kijelölése, és ezek mentén a munkafolyamat megtervezése a gyerekek feladata, melyet a pedagógus segít – tehát flexibilis, nem előre meghatározott (FÜZNÉ 2019). A tanulói autonómia az én

tervezetemben is fontos elem, viszont inkább a konkrét munkavégzés lebonyolítása, mint maga a témahét strukturális felépítésének meghatározása tekintetében. Egyrészt az én témám eleve adott, másrészt kötöttebb, mert igen specifikus ismeretanyagra épít: egyes helynevekhez (specifikus példákhoz) kötődnek az adott, különböző tantárgyakhoz kapcsolódó ismeretek. Ez azt eredményezi, hogy a téma valamelyest „felaprózott”: nem egy nagy, átfogó kérdéssel, problémafelvetéssel nézünk szembe, hanem sok kicsivel. Ez jelenti a második főbb eltérést a témahetem és a szoros értelemben vett projekt között, mivel utóbbi fókuszában egy problémafelvetés áll, melynek megoldásán az egész csapat közösen dolgozik (a részfeladatok leosztásával) a projekt teljes ideje alatt (HORTOBÁGYI 1999:66; JUHÁSZ–JUHÁSZ 2016). Végeredményként az adott helyneveket az adott ismeretekkel összekötő, célzott, különálló feladatokat terveztem meg, így a témahét előzetesen strukturáltabb, mint egy projekt. Ugyanakkor, mint azt említettem, a projektmódszerhez így is nagyon sok szálon kötődik. A következőkben azt mutatom be, hogyan.

A tanuló nem csupán az információk passzív befogadója, hanem lehetősége van önállóan és másokkal együttműködve dolgozni, saját aktivitásával részt venni az ismeretszerzés és az alkotás kalandjában, és ezáltal megtapasztalni az ismeretlen felfedezésének örömét, sőt, a saját meglévő képességeit is (FÜZNÉ 2019; BUJNA–TÓTH 2005). A különböző feladatok megtervezése során többek között a tanulói autonómia és együttműködés, aktivitás, gondolkodás, alkotás elősegítését/fejlesztését is igyekeztem a tevékenységekbe beépíteni. Hogy az egyes feladatokban ezek közül pontosan melyek, és milyen arányban vannak jelen, esetenként eltérhet.

A projekt révén a tanár szerepe átalakul: a hierarchikus viszonyokat az együttműködés, a partneri viszony váltja fel, és az ismeretátadás helyett az ismeretszerzés egyes munkafolyamatainak koordinálása, facilitálása kerül előtérbe (FÜZNÉ 2019; HORTOBÁGYI 1991). Ugyanakkor ez nem azt jelenti, hogy a tanár funkciója lényegtelenne válna! Rendkívüli szerepet nyer ugyanis a tanár tudatossága, lényeglátása, szervezőkészsége, és természetesen ugyanúgy nem hiányozhat a szaktudása, mintha frontális előadást tartana. A témahét során a résztvevő pedagógusok többnyire a facilitátor szerepét töltik be, de a feladat jellege, céljai, a feldolgozott anyag, és természetesen a tanulócsoport arculata tekintetében ez különböző módokon és arányban módosulhat.

A tantárgyak közötti integráció is a projektorientált oktatás sajátossága, hiszen a projekt tartalma a gyakorlati életből táplálkozik, a valóság pedig ugyancsak összetett (M. NÁDASI 2003:22), és nem választható el „rekeszekkel”, mint a tantárgyi struktúra teszi

(ERDÉLYI 2003). Ezért is alapvető jellemzője a témahetemnek az inter- és multidiszciplinaritás, hiszen a helynevek eleve a gyakorlati életből származnak, a valóság komplexitásában születtek, tehát a motivációik is a valóság, a gyakorlati élet különböző vonatkozásaira, elemeire mutatnak rá.

A projekt lehetőséget nyújt változatos tevékenységekre (BUJNA–TÓTH 2005), és a gardneri többszörös intelligencia-elmélet (GARDNER 1983, 2011) figyelembevételével a különböző (képi-térbeli, mozgásos, nyelvi, zenei, logikai, természeti, társas, személyes) intelligenciákkal rendelkező diákok megszólítására és sikerélményhez juttatására. HORTOBÁGYI (1999:66) is kiemeli, hogy a projektmunka az „egyoldalúan kognitív megismerési folyamat”-ot más jellegű (szervezési, kézműves stb.) tevékenységekkel ötvözve színesíti. A különböző eredetű tanulási tapasztalatok a folyamatba való integrálása által változatos jellegű tevékenységek tanulási legitimitást nyernek. Ez is alkalmat ad a képességek és az érdeklődés szerinti differenciálásra (HORTOBÁGYI 1999:67). A témahét során igyekeztem nemcsak a tartalom, hanem a munkaformák és a tevékenységek színes skáláját is felvonultatni. A különböző intelligenciákat megmozgató tevékenységek között felbukkan a kézműveskedés és rajzolás, a sport és természetjárás, az éneklés, a gyűjtőmunka, a drámajáték vagy a kreatív írás is. Mivel a feladatok workshopszerűen, a tanulók az egyes tevékenységekre való feliratkozásával végezendők, a választás lehetőségét is biztosítjuk a diákoknak, amely szükségszerű az intrinzik motiváció felkeltésében és fenntartásában (KIM 1989).

Még egy fontos aspektusát szeretném kiemelni a projektmódszer irodalmának, ez pedig a lokális viszonyokból való kiindulás. Ennek szemléltetéséhez HORTOBÁGYI (1999:66) cikkéből citálok egy gondolatot: „Ahhoz, hogy az iskolák a nevelés helyi rendszerek [sic!] váljanak, teljes pedagógiai programjukat konkrét környezetükhöz (települési viszonyaikhoz, belső személyi és tárgyi feltételeikhez) kell igazítaniuk. [...] A projekt u.i. lényegénél fogva konkrét, hiszen a tanulók érdeklődéséből, életteréből indulva szükségképpen azt a környezetet vonja be egy-egy komplex feladat tartományába, amelyben az iskola létezik.” Úgy vélem, ezek a sorok jól alátámasztják mind az oktatás tartalmát képező anyag lokális relevanciája nagyobb fokú érvényesítésének szükségességét, mind pedig a projektmódszer az én témahetemmel való ilyen nemű kapcsolatát. Az általam feldolgozott téma ugyanis szubsztanciálisan helyi, és a tanulók tapasztalataihoz tapinthatóan kapcsolódik (lévén a diákok saját lakóhelyéről szó). Más is igyekezett már kihasználni ezt a potenciált, például BUJNA ELEONÓRA és TÓTH MÓNICA (2005) A projekt módszer alkalmazása a helyi táj megismertetésében című cikkükben. A

projektjük vázlatában javasolt témák (földrajzi elhelyezkedés; természet és táj; történelem és kultúra; lakosság és települések; gazdaság; életkörnyezet) mind olyan területek, mint amelyeket én is érintek, annyi különbséggel, hogy míg BUJNA és TÓTH (2005) tervezete közvetlenül, addig az enyém a helyneveken keresztül célozza meg e tárgyköröket. Nem csak a projektek vonatkozásában, persze, hanem általánosan is elmondható, hogy milyen égető szükség lenne a helyi környezetből való kiindulásra a tananyag összeállítása során. Vegyük csak példának a nyelvjárások vagy a földrajzi nevek helyesírásának tanítását – lehet persze ezekről a helyi kontextustól elrugaszkodva is beszélni, viszont motiválóbbnak és hasznosabbnak vélem, ha nem így tesszük. Az említett két területet is felöleli a tervezetem – természetesen lokális helynévanyagot feldolgozva.

A témahét vázát alkotó feladatok megtervezésekor nagy hangsúlyt fektettem arra, hogy ne csak az ismeretátadás, hanem a kompetencia-fejlesztés is megvalósulhasson általuk. Törekedtem ehhez a készségek széles körét bevonni. Viszont ha már kompetenciát említek, szükségesnek tartom definiálni, mit értünk pontosan e sokat használt fogalom alatt. KNAUSZ IMRE (2009) leszögezi, hogy a kompetencia nem az ismeretek vagy a műveltség ellentettje, mint ahogyan azt a terminus folklorizálódó használata sugallja. Épp ellenkezőleg: az ismeretek a használatban válnak műveltséggé, alkalmazható tudássá, készséggé. Tehát dekontextualizált ismeretelemek, analitikus tudás nélkül nem tudunk mit használatba venni, a szituatív, holisztikus, intuitív tudás hiányában pedig a birtokolt ismereteket nem tudjuk alkalmazni – azaz együtt alkotják mindezek a kompetenciát. KNAUSZ (2009) kiemel továbbá egy harmadik összetevőt is: az affektív komponenst. Ez alatt azt érti, hogy elkötelezettség vagyunk tudásunk érvényessége mellett, és ez az elkötelezettség egyszerre eredménye és előfeltétele a kompetenciák elsajátításának. Tehát a kompetencia attitűdinális alkotóeleme tartalmilag szervesen összefonódik a kognitív komponensekkel. Mindez azzal a tanulással szolgál, hogy a kompetenciák elsajátításához szükséges, hogy a tanuló lássa azok relevanciáját, tehát egy valóságtapasztalatban részesüljön, amely valóság horizontján a műveltség használatba vehető (KNAUSZ 2009). Bízom benne, hogy ezen komponensek találkoznak a bemutatandó tevékenységek által.

4.2. A feladatok bemutatásának módszere

Az általam bemutatott témahetet meglehetősen módszertani változatosság jellemzi. Vonatkozik ez a munkaformákra, feladattípusokra, a tanár szerepére is. A tevékenységek megtervezésénél a helynevek adta lehetőségekből indultam ki, azaz olyan feladatok formájában igyekeztem feldolgozni egy-egy helynevet vagy helynévcsoportot, amelyek az

adott helynevekben rejlő tanítási potenciált legjobban kihasználják, informatívak és egyben élményszerűek is.

Hogy ez a formagazdagság mellett a tervezet mégis koherens és áttekinthető egészet alkosson, minden feladatot egységes szempontok szerint ismertetek. Ezek a következők: helynévi ismeretek; egyéb ismeretek; fejlesztendő kompetenciák; kapcsolódó tantárgyak; munkaformák; tanár szerepe; szükséges eszközök; feladatközlés típusa; egyéb tudnivalók; megjegyzések. Ezek közül az egyéb tudnivalók és a megjegyzések kivételével mindegyik szempont megjelenik az összes feladatnál (utóbbi kettőt csak akkor illeszttem be, ha az valamilyen oknál fogva indokolt). Egyedül a megjegyzések vázlatpont szerepel a feladatok végén, a többi aspektust a feladatok elején részletezem. A „feladatközlés típusa” szempontot azért építettem be, mert a módszerek eltérő jellegéből adódóan hol közvetlenül a diákoknak szóló instrukciók, hol a tanárnak szóló feladatleírás szerepeltetése a célszerűbb. Ez alapján az alábbi kategóriákat különítettem el: a, gyerekeknek szóló instrukciók; b, tanárnak szóló tevékenység-leírás; c, ezek különböző arányú elegyei (a feladat közlése során egyértelműen elkülönítve, a bevezető ismertetésben pedig meghatározva). A „gyerekeknek szóló instrukciók” megjelölés nem nevesíti, de magában foglalja a feladatba épített, gyerekekhez szóló magyarázó, ismeretközlő részeket is. Ezeket egyébként felválthatja tanári magyarázat, de alkalmasak önálló feldolgozásra is.

Néhány szót szólok a feladatok készítése során felhasznált források hivatkozásáról. Ezt azért érzem szükségesnek a dolgozat keretein belül tárgyalni, mert a témahéttervezet egy speciális helyzetben áll: elsősorban oktatási segédanyag, ugyanakkor egy szakdolgozat keretein belül kerül közlésre. A két műfaj célja, közönsége, és ebből kifolyólag a formai megkötései, de még a forráskezelési eljárásai is mások. A tankönyvek nem szokták szövegközi hivatkozással megszakítani az ismeretközlő szöveget, legfeljebb a tankönyv végén sorolják fel a felhasznált szakirodalmat, de ez sem mindig jelenik meg. Én a témahéttervezetemben is a szakdolgozatra vonatkozóan elvárt hivatkozási rendszert alkalmazom. A feladatok alkalmazása során viszont megfontolandó lehet ezek elhagyása az értelmezés akadályoztatásának elkerülése végett, ugyanakkor amellet is lehet érvelni, hogy a források láttatása különböző nevelési célokat akár segíthet is (pl.: etikus forráshasználatra való edukálás; kritikus olvasás, hiteles és kevésbé megbízható források megkülönböztetése a felhasznált irodalom visszakövethetősége által). Szintén eltér az oktatási segédanyagok és a tudományos értekező szövegek irodalom-használatában a felhasználható források köre. Szaktudományos szövegekben más mélységekben tárgyaljuk ugyanis az adott témát, mint általános iskolában vagy gimnáziumban. Ez persze nem azt

jelenti, hogy a tanár ne lenne felelős saját belátása és szaktudása alapján hiteles források felderítésére és alkalmazására, ugyanakkor egy, ezen kritériumoknak megfelelő, ám nem tudományos célra készült munka, véleményem szerint, iskolai használatra tökéletesen alkalmas lehet. Ennek szellemében jártam el a témahéthez felhasznált források terén, és ezért külön bibliográfiában is szerepeltetem a témahét irodalmát a szakdolgozat elméleti részeiben alkalmazottól. (Ez a tendencia egyébként a témahétben megjelenő nem nyelvészeti területekre igaz főként, a nyelvészeti vonatkozású témákat a területen tudományosnak számító forrásokból kutattam fel (egy tankönyvi hivatkozás kivételével, melynek a feladat céljai tekintetében volt indoka), hisz ezen tudományban otthonosabban mozgom, semmint például az erdészetben.) Ami a képeket illeti, a szemléltetést szolgáló, újságcikkből, tanulmányból vett ábrákat, valamint a térképszelvényeket hivatkozással is ellátom, ugyanakkor a feladatokban illusztrációként megjelenő képeket (pl.: állat- és növényfajok memóriakártyákhoz) nem, általánosan elmondható róluk, hogy internetes képtalálatokból töltöttem le őket. Ha már térképeket említek, azt is szeretném tisztázni, hogy feladatokban a történeti források hivatkozásakor alkalmazott rövidítések megegyeznek a névadattár (és az MNHP-ba majdan benyújtandó munka) rövidítéseivel, abból a megfontolásból, hogy egy dolgozaton belül azonos módon rövidítsek egyazon forrást minden dolgozatrészben. Végül pedig azt emelném ki, hogy a feladatok ismereti háttérét a történeti források feldolgozása mellett nagyrészt az élőnyelvi gyűjtések során szerzett információk adják. Ahol ezek elkülöníthető szövegrészként jelennek meg, „Égy.” rövidítéssel hivatkozok.

Felmerült a nyelvjárási ejtésű helynévadatok lejegyzésének problémája a feladatok közlése során is. Azért nevezem problémának, mert e téren – az előző bekezdésben tárgyaltakhoz hasonlóan – szintén némi ellentét feszül a tudományos és az oktatási szempontok között. Előbbi alapján a fonetikus, vagy az MNHP tananyagában javasolt egyszerűsített fonetikus lejegyzés (E. NAGY–SZILÁGYI-VARGA–KIS 2022) érvényesülne. Azonban ez ellen szóló szempont, hogy az általános iskolások fejében, akiknek még nem feltétlenül rögzültek bizonyos helyesírási készségeik, ez akár zavart vagy rossz berögződéseket is okozhat. Mindazonáltal nem véltem célszerűnek standardizálás útján nem létező neveket létrehozni, és azokat tanítani a helyi gyerekeknek, elfedve a nyelvjárásiasságot és az élő névkincset. Úgy oldottam meg tehát, hogy a nyelvjárási formát közlöm, majd zárójelben mögéillesztem a standard alakot. Így tisztázva van a gyerekek számára a szó szabályos írásmódja is, ugyanakkor megőrződik a névadat valódi alakja. Felmerült bennem az is, hogy fordítva közlöm a két formát (elől a standard és zárójelben a

nyelvjárási), viszont úgy éreztem, ez a nyelvjárási ejtismód másodlagosságát, alacsonyabb értékét sugallná, míg a választott eljárásom, szándékom szerint, presztízst ad a nyelvjárási formának. A standard alak zárójeles említését csak a diákoknak szóló részekben alkalmaztam, azokon a helyeken, amelyek az olvasó tájékoztatására készültek (pl.: a feladat ismertetése), ettől eltekintek. A megoldásokban is feltüntettem a standard alakot, hiszen az a gyerekektől elvárt tevékenységet modellezi. Célszerű a feladatok előtt megbeszélni ezeket a kérdéseket a diákokkal (pl.: írják le úgy is, ahogy hallják és a magyar helyesírás szabályai szerint is). Magam az MNHP módszertanában ismertetett egyszerűsített fonetikus lejegyzést alkalmaztam (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022), azaz a magyar nyelv köznyelvben is érvényesülő hangtörvényei végett megjelenő ejtés és íráskép közti különbségeket nem jegyeztem le, mivel azok nem bírnak nyelvjárási relevanciával. Eltérek ugyanakkor az MNHP módszerétől abban, hogy a hagyományosan írt családneveket nem standardizálom, egyrészt, mert azok írásmódjának megtanítása az általános iskolában amúgy is verejtékes munka, továbbá mert azok nem fednek el nyelvjárási sajátosságokat ebben a névanyagban. Nem ismételt meg zárójelben a standard alakot, ahol az névvariánsként él (perjellel elválasztva tüntetem fel a változatokat). Többelemlő, kötőjellel elválasztott vagy különírt nevekben, valamint több név vagy névvariáns felsorolásában csak a nyelvjárási elemet emelem ki standardizálva zárójelben, helytakarékosság végett. A feladatcímekben esztétikai okokból elhagyom a zárójeles standard alakot.

A feladatok megoldásait a mellékletekben közlöm. Az itt megjelölt információkat nem hivatkozom külön, ugyanis minden esetben a feladatlírásban megadott forrásokból nyertem ki az adatokat, melyeket az instrukciók szerint a diákoknak is alkalmazniuk kell. A források ilyenképp tehát az adott feladat szakdolgozaton belüli ismertetéséből megismerhetők.

4.3. A „Dunaszentbenedek helynevei” témahét tervezete

A feladatok 7–8. osztályos tanulók részére íródtak. Mivel multidiszciplináris tevékenységek, ideális, ha egy-egy feladat lebonyolításában több, különböző szakos kolléga is részt vesz, együtt vagy felváltva. Ugyanakkor, ha erre nincs mód, a kollégák előzetes konzultáció és közös tervezés révén megoszthatják egymással az adott feladatokhoz szükséges ismereteket. (Összesen tizenhat tantárgy képviselteti magát.) Ami a program időkeretét illeti, a „témahét” megnevezéssel utalok rá, ugyanakkor feltűnhet, hogy a bemutatott tevékenységekhez szükséges idők összege jóval több, mint ez iskolai

hét. Ennek magyarázata, hogy elképzelésem szerint az egyes foglalkozások workshopszerűen valósulnának meg, azaz külön helyszíneken, és a diákok előzetes feliratkozása által. Szervezés kérdése, hogy a diákok megadott számú foglalkozást kötetlenül választanak, vagy pedig „csomagokra” jelentkeznek. E rendszer szerint pedig a program akár egy teljes hetesre, akár rövidebbre is tervezhető, rugalmasan. A két évfolyam tanulóinak közös részvétele a tevékenységeken lehetőséget nyújt barátságok kötésére, valamint az idősebbektől való tanulásra, és a kisebbek irányában mutatott tolerancia fejlesztésére. Fontos továbbá, hogy a tanulók témahét (vagy témanapok) során készült produktumait a program végén/után kiállítsuk, hogy a diákok büszkéik lehessenek azokra, reflektálhassanak arra, mennyi mindent tanultak, illetve szerezhessenek további ismereteket társaik munkáinak megtekintése által.

GÖDRÖK, PÖCÉK TEREPE, TÉRKÉPE ÉS AZ EMLÉKEZETBEN

Helynévi ismeretek: A *Barabás-gödör*, *Szunyog-gödör*, *Máté-gödör*, *Pacskó-gödör*, *Téglás-gödör*, *Vágóhídi-gödör*, *Pontyostó-gödör*, *Tóth-pöce/Sívó-gödör*, *Templom-gödör/Szentegyház-gödör/Templom-pöce*, *Máté-pöce*, *Cigány-gödör/Cigán pöce*, *Kocsi-gödör* lokalizációja, a *gödör* és a *pöce* földrajzi köznevek jelentése. A gödrök elnevezésének mintázata.

Egyéb ismeretek: Helytörténeti ismeretek (a *Duna* áradásai ellen való védekezés az építkezésre, településszerkezetre gyakorolt hatása).

Fejlesztendő kompetenciák: Szociális készségek, családi kapcsolatok, idősekkel való kommunikáció; digitális kompetenciák; térképen való tájékozódás.

Kapcsolódó tantárgyak: Földrajz, hon- és népismeret, nyelvtan, informatika.

Munkaformák: Egyéni gyűjtőmunka. A reflektáló, gyakoroltató feladatrészben kiscsoportos munka.

A tanár szerepe: A tanár instruálja a diákokat a gyűjtőmunka megkezdése előtt. Megmutatja a szükséges eszközök, alkalmazások kezelését (Google My Maps). Érdeklődik az iskolában az intézmény falain kívüli tevékenység sikerességéről, haladásáról, segítséget nyújt, ha elakadást észlel. A feladat lezárultával az eredmények közös ellenőrzését levezényli. A továbbvezető feladatot instruálja és lebonyolítja.

Szükséges eszközök: A gyerekek otthon is használható digitális eszközei (laptop, tablet, okostelefon) vagy nyomtatott térkép. Projektor a kész munkák kivetítéséhez az ellenőrzés szakaszában. A kataszteri térkép egy szelvénye a továbbvezető, gyakoroltató feladathoz, szintén projektorral kivetítve.

Feladatközlés típusa: Gyerekeknek szóló instrukciók.

Igénybevett idő: Megközelítőleg 40–60 perc iskolán kívüli és 15–20 perc iskolai munka.

Feladat:

Olvasd el az alábbi ismertetőt a *gödör* földrajzi köznévről!

A *gödör* földrajzi köznév igen gyakori Benedeken és a környező falvakban is. Jelentése a Földrajzi Köznevek Tára szerint 'nagyobb természetes vagy mesterséges mélyedés a talajban', illetve 'tavacska' (FKnT). Nálunk a *gödör* minden esetben mesterséges, azaz ember alkotta földfelszíni alakulat, amelyben időszakosan víz, esetleg halak is találhatóak. A keletkezésük oka, hogy mivel a folyószabályozások előtt a *Duna* gyakran kiöntött, úgy építkeztek a falubeliek, hogy a telkük, a házuk szintjét megemelték, feltöltötték, hogy ha jön az ár, ne öntse el a portájukat. A feltöltéshez a földet úgy szerezték, hogy *gödröket* ástak. A *gödrök* aztán megteltek vízzel. Nagyszüleitek gyerekkorában egyik-másikban még úszni is lehetett, ma azonban a legtöbbjük már kiszáradt. A *gödröket* általában a közelükben lakó családról nevezték el. A *pöce* annyiban különbözik a *gödörtől*, hogy kisebb méretű (Égy.)

1. Gyűjtőmunka

Kérdezzétek meg idősebb családtagjaitokat vagy ismerőseiteket, hány gödröt ismernek a faluban, és mi a nevük az egyes *gödröknek*! Jelöljétek be őket térképen is! Használhattok papíralapú térképet vagy a Google Térkép My Maps funkcióját, amelyben jelölőket tudtok hozzáadni a Google Térkép képéhez. (A vázlataitokat csak ti látjátok.)

[Az előző feladatrész elkészítése után:]

A Habsburg Birodalom kataszteri térképén nagyon szépen látszanak ezek a *gödrök*. Mint az látható, akkoriban még volt bennük víz.

2. Megtalálod, melyik jelzett víz melyik *gödörnek* feleltethető meg?

[Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek \(XIX. század\) | Arcanum Térképek](#)

AZ EPRÖSKERT TITKAI

Helynévi ismeretek: Az *Epröskert* lokalizációja, valamint nevének eredete (hajdani funkciója) megismerése. A lokalizáció kapcsán esetlegesen felmerülő további helynevek: *Tormás-hát, Vadas-hát, Vizes-tarló, Papföld.*

Egyéb ismeretek: A selyemkészítés múltja az ókori Kínában és a reformkortól kezdve Magyarországon; a selyemhernyó tulajdonságai és életszakaszai; a selyemszál felépítése és kémiai tulajdonságai; egy helyi tájszó és egy hangtani dialektológiai jelenség (ö-zés) megismerése, a fonetikus lejegyzés fogalma; Arany János: Családi kör

Fejlesztendő kompetenciák: Szociális és kommunikációs készségek; hallás utáni szövegértés; digitális szövegek olvasásértése, információkereső olvasás (scanning); kooperáció, feladatmegosztás, tanulói autonómia; alpműveletek (szorzás) használata, matematikai modellálás; finommotorika, kézügyesség.

Kapcsolódó tantárgyak: Biológia, kémia, nyelvtan, irodalom, matematika, történelem, technika/rajz és vizuális kultúra.

Munkaformák: kiscsoportos munka

A tanár szerepe: Facilitátor szerep. A szükséges eszközök rendelkezésre bocsátása, segítség nyújtása szükség esetén. A selyemfestő foglalkozás ebben a tekintetben elkülönül, annak elején nagyobb fokú vezetést nyújt a pedagógus/szakember az anyagok szakszerű használata végett.

Szükséges eszközök: Nyomtatott vagy online feladatlap (előbbi megoldás esetén szükséges a linkek QR-kódokra cserélése); iskolai számítógépek vagy a diákok digitális eszközei (okostelefon, tablet, tankerület által biztosított laptopok).

Egyéb tudnivalók: Az egyes feladatrészeket feloszthatják egymás közt a tanulók, ezzel is erősítve a kooperációt, és biztosítva a választás és az autonóm tanulásszervezés lehetőségét.

Feladatközlés típusa: Gyerekeknek szóló instrukciók.

Igénybevett idő: 75–90 perc (minden feladatot sorban megoldva), de ez az idő jelentősen csökkenthető, ha a csoporton belül felosztják a diákok a feladatokat.

Feladat:

Falunk határában az 1940-es évek táján volt található az *Epröskert* (*Epreskert*) (Égy.).

1. Derítsétek ki (nagyszülők megkérdezése érvényes!), hol helyezkedett el,
2. és miért hívták így!

[A gyerekeket leadják a válaszokat az erre kijelölt pedagógusnak, aki elérhetővé teszi a feladatlapot a szemléltetőanyagokkal, internetes forrásokkal, melyek alapján a gyerekek kérdéseket válaszolnak meg.]

1. A *sejömmaca* (*selyemmaca*) egy dunaszentbenedeki tájszó (SCHILL 2020:214). Karikázzátok be azt a meghatározását, amelyiket helyesnek vélitek!

- a, Kényeskedő, piperkőc leány
- b, Selyemhernyó
- c, Szobában tartott macska

*Miért *j*-vel írtuk ezt a szót?

Mikor az egyes területek nyelvjárásait vizsgáljuk, kiejtés szerint írjuk le a szavakat, hogy hangtanilag vizsgálhatók legyenek. Mivel egyes nyelvjárásokban él az *ly* hang (*j* és *l* közötti ejtésű), így a fonetikus (kiejtés szerinti) írásban csak akkor írunk *ly*-t, ha azon a vidéken ezt valóban úgy is ejtik. Mi viszont *j*-nek ejtjük, ezért így jegyezzük le (E. NAGY–SZILÁGYI–VARGA–KIS 2022).

2. Milyen nyelvjárási (a köznyelvtől eltérő) jelenséget fedezel fel a *sejõmmaca* szóban és az *Eprõskert* helynév ejtésében egyaránt? Szoktál más szavakat is ilyen ejtismóddal hallani a környezetedben? Ha igen, melyek azok?

3. Nézzétek meg az alábbi videót, és válaszoljatok a kérdésekre!

https://www.youtube.com/watch?v=o_UFoS_qjNk

- Hol és mikor készítették először selymet?
- Hány napig táplálkoznak a selyemhernyók eperfalevéllal? Mi történik velük ez után?
- Mi tulajdonképpen a gubó? (Miből készíti a selyemhernyó?)
- Hogyan készül a gubóból fonál?
- Milyen anyaggal fehérítik a fonalat? Keresd meg a molekulaképletét!

4. Az következő összefoglaló alapján válaszoljatok a kérdésekre!

<http://magyarselyem.uw.hu/selyem/selymecikk.html>

- Mikor találkoztak a magyarok először a selyemmel?
- Mikor vette meg a lábát hazánkban a selyemtermelés?
- Mely nemzeti nagyjaink szorgalmazták a magyarországi selyemhernyó-tenyésztést?

5. A tankönyvi fejezet vonatkozó részei alapján válaszoljatok a kérdésekre!

https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/kemia_8/lecke_03_008

- Milyen molekulák alkotják a selyemszálat?
- Hogyan tisztítható a selyem? Mi ennek a kémiai oka?

6. A megadott adatok alapján számítsátok ki a következő példákat!

Egy kilogramm selyemszálhoz kb. 12 000 db gubó szükséges. Egy gubó kb. 400-600 méter hosszú selyemszálat ad (EKKER 2023). Egy kifejlett eperfa 50 kg friss levelet szolgáltat, melyből mintegy 2000 hernyó táplálkozik a bebábozódásig (PallasLex.)

- Hány kiló selyemhez elég 60 000 db gubó?
- Hány eperfa lombja szükséges 126 000 hernyó táplálásához?

7. Idézd fel/nézz utána, melyik magyar versben tűnik fel az eperfa!

[A feladatlap megoldásának jutalmaképp a gyerekek részt vehetnek egy selyemfestő foglalkozáson a rajz- vagy technikatanár vezetésével.]

A BISKÓI-RE KATASZTÓFÁJA

Helynévi ismeretek: A *Biskói-ré* neve és elhelyezkedése.

Egyéb ismeretek: Egy sajnálatos helytörténeti esemény; bírósági tárgyalások menete és résztvevői; folyók sodrása; sebesség – út – idő képlete és kiszámítása.

Fejlesztendő kompetenciák: Kritikus gondolkodás, kritikus olvasás; rendszerező, csoportosító, elkülönítő kognitív műveletek; nyilvános beszéd, meggyőző előadásmód; matematikai alpműveletek használata; absztrakciós készség; ábraelemzés és -értelmezés.

Kapcsolódó tantárgyak: Média, nyelvtan, fizika.

Munkaformák: Egyéni munka (újságcikkek); nagycsoportos munka (az osztály létszámának függvényében közösen, vagy két csoportra osztva) (tárgyalás); páros munka (fizikafeladatok).

A tanár szerepe: E feladat második egységének előkészítő fázisában némileg nagyobb fokú tanári vezetettség szükséges, ugyanis bizonyos ismeretek elengedhetetlenek a tevékenység (tanítási dráma) sikeres megvalósításához, ugyanakkor itt is nagyban támaszkodhat a tanár a gyerekek előzetes ismereteire. Az olvasásra és a dramatizálásra épülő feladatrészek során a gyerekek tevékenysége kerül előtérbe, melynek zavartalan folyását és sikeres megvalósulását segíti a pedagógus. A 3. feladat (fizika) a. része történhet önálló (páros) feldolgozás, vagy frontális megbeszélés, kérdve kifejtés alapján, a csoport jellege, önállósága függvényében. A 3. feladat b. részének megoldása előtt is dönthet a tanár a képletek közös átnézése, vagy a feladatban megadott képletek önálló alkalmazása mellett, például annak függvényében, hogy tanulták-e már diákok az adott résztémát vagy sem, esetleg most veszik épp.

Szükséges eszközök: Az újságcikkek kinyomtatva vagy online módon elérhetővé téve (pl.: feladatlapon QR-kóddal), a kérdések kivetítve vagy a táblára felírva.

Feladatközlés típusa: Gyerekeknek szóló instrukciók, valamint a tanárhoz szóló tevékenység-ismeretetés (szögletes zárójelben).

Igénybevett idő: Megközelítőleg 130 perc.

Feladat:

A *Benedek* és *Paks* közötti járó *Biskói-ré* (*Biskói-rév*) 1887 júniusában szörnyű katasztrófát szenvedett.

1. Olvasd el három korabeli újság cikkét, melyek beszámoltak a katasztrófáról!

https://adt.arcanum.com/hu/view/BudapestiHirlap_1887_06/?query=bisk%C3%B3i+r%C3%A9v&pg=226&layout=s

https://adt.arcanum.com/hu/view/MohacsEsVideke_1887/?query=bisk%C3%B3i+r%C3%A9v&pg=102&layout=s

https://adt.arcanum.com/hu/view/Nemzet_1888_02/?query=bisk%C3%B3i+r%C3%A9v&pg=181&layout=s

a, Milyen adatokban egyezik meg a három újságcikk, és milyen adatokban különböznek?

b, Melyik cikk vagy mely adatok tűnnek számodra meggyőzőbbnek, hitelesebbnek és miért?

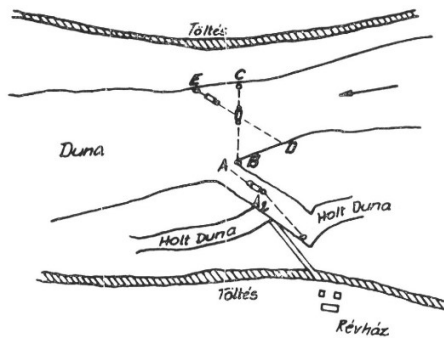
2. Rendezzék meg Müller István tárgyalását!

[Előkészületek a tanár vezetésével (a tanulók előzetes ismereteinek felmérése, előhívása, új ismeretek tanítása).

- A retorikai eszközök közös átisméltése a feladat teljesítéséhez elegendő mélységben (pl.: nonverbális jelek).
- Lehetséges szerepek, a tárgyalás résztvevőinek megbeszélése: bíró, ügyvéd, ügyész, tanúk, vádlott.
- A tárgyalás rendjének bemutatása:
 - Büntetőügyben, ha a bírói pulpitussal szemben állunk, bal oldalt ül az ügyész, jobb oldalt az ügyvéd. Mindenki más (vádlott, hallgatóság stb.) a bírói pulpitussal szemben foglal helyet.
 - Engedély nélkül felszólalni nem lehet.
 - A tárgyalásra a bíró szólítja be a résztvevőket, a tárgyalás kezdetén számba veszi a megjelenteket, majd a kiküldi tanúkat. Nekik a folyosón kell várakozni addig, amíg nem szólítják őket.
 - A bíró ismereti az ügyet, az ügyész felolvassa a vádiratot.
 - A bíró meghallgatja a feleket a meghatározott sorrend szerint, és értékeli a bizonyítékokat.
 - A bíró meghallgatja a tanút mindarról, amit az tudhat az ügygel kapcsolatban. A bíró és az eljárás többi résztvevője kérdéseket tehet fel tanúnak.
 - A per résztvevői állva tesznek esküt, és szintén állva hallgatják meg az ítélethirdetést. (MARKÓ-LÉVAI 2020)

A tárgyalás résztvevőinek szerepein kívül kioszthatunk olyan szerepeket is, akik figyelik, hogy a tárgyalás a meghatározott rendben folyik-e, és szükség esetén figyelmeztetik osztálytársaikat. Emellett persze a tanári jelenlét is szükséges a zökkenőmentes és sikeres feladatteljesítés érdekében.]

3. Mint azt láthattátok, a folyón való átkelés igen veszélyes tevékenység, mivel a hajóra nagyon sokféle erő hat. Az egyik ilyen a folyó sodrása. Figyeld meg a *Biskói-ré* (*Biskói-rév*) átkelési vázlatát.

1. ábra: a *Biskói-ré* (*Biskói-rév*) átkelési vázlatának másolata egy 1839-es szerződés mellékletéből (BÁRTH 1978:127).

a. – Melyik irányba folyik a *Duna*?

- Ez hogyan hat a partra merőlegesen evező csónak közlekedési irányára?
- *Dunaszentbenedeken* melyik az induló, és melyik a beérkező révek pontja? *Pakson* melyek ezek a pontok? Miért?
- Ha egy révész a kiindulási ponttal egyvonalban szeretne megérkezni, milyen irányban kell eveznie?
- Mi határozza meg az átkelés idejét, és mi az elsodródás mértékét?
- *– Hol a legkisebb, és hol a legnagyobb a sodrás?
- *– Ennek megfelelően hogyan alakul a rév partra merőleges és a part menti sebessége?

[A két csillagos kérdés nehezebb, így opcionális, mely lehetőséget nyújt a differenciálásra.

E kettő forrása: CSAJÁGI–DÉGEN–ELBLINGER–FÜLÖP–PÓDA–SIMON–URBÁN 2022:29.]

b. Egy csónakos a partra merőlegesen evez a vízhez viszonyított 2 m/s sebességgel. A *Duna* áramlási sebessége *Dunaszentbenedeknél* körülbelül 1 m/s (MEZÖSI 2011). A folyó szélessége ezen a szakaszon 500 m (Google My Maps). Hány méter távolságon sodorja le a folyó a csónakot és mennyi ideig tart az átkelés?

[A példát VARGA (2003:5) feladata alapján, annak módosításával készítettem.]

Szükséges képletek:

$t = s/v$; $v = s/t$; $s = v \cdot t$, ahol s = út (m, mint 'méter'); t = idő (s, mint 'secundum', azaz 'másodperc'); v = sebesség (m/s, mint 'méter per secundum') (DÉGEN–MEDGYES–SZTANÓ 2022:33–34).

A *MALOMRÉ* KÍSÉRTETE

Helynévi ismeretek: *Malomréi út* helye és nevének eredete.

Egyéb ismeretek: A hajómalmok története; a működés mechanizmusuk fizikai háttere (pl.: mozgási energia, kerületi sebesség); babonák, hiedelmek.

Fejlesztendő kompetenciák: Hallás és olvasás útján való szövegértés; kézügyesség, finommotorika; kritikus gondolkodás, a befogadott információk hitelességének megkérdőjelezése; a helyi nyelvjárás egyes dialektológiai jellegzetességei.

Kapcsolódó tantárgyak: Történelem, hon- és népismeret, nyelvtan, fizika.

Munkaformák: Páros munka.

Tanár szerepe, tevékenysége: Amennyiben a feladatokat, magyarázatokat feladatlap formájában kapják meg a diákok, akkor a tanár inkább csak facilitálja a tevékenységet, és a végén levezényli a közös megbeszélést, ellenőrzést (tehát a diákok önálló tevékenységén van nagyobb hangsúly). Amennyiben az ismeretközlő részeket a tanár mondja el, ő indítja el a videót, ő adja ki a feladatokat, nagyobb hangsúly jut az ő szerepére, irányítottabbak lesznek a feladatok. A tanulócsoport jellege, szintje, képességei alapján dönthet a pedagógus, melyik út szolgálja jobban a hatékony tanulást. A makettkészítés mindenképp a tanár által irányított munkaszakasz, lépésről lépésre való magyarázatokkal, de természetesen a diákok valósítják meg azokat, párban vagy egyedül.

Szükséges eszközök: SCHILL TAMÁS Dunaszentbenedek című helytörténeti könyve (118-119. oldal); okostelefon/tablet/laptop/számítógép/projektor (videóhoz); nád, gyorskötöző, vékony falap.

Feladatközlés típusa: A diákoknak szóló instrukciók és a tanárnak szóló tevékenységismertetés (szögletes zárójelben).

Igénybevett idő: Megközelítőleg 90–100 perc.

Feladat:

A *Malomrév* (*Malomré*) a *malom* és a *rév* (*ré*) ('komp', 'komp kikötőhelye' (ÉrtSz.)) szó összetétele. A helyi nyelvjárásban a *rév* tájszava a *ré*, ezért mondanak *Malomré*-t.

1. A *malomrévekről* (*malomrékről*), másképpen hajómalmokról tekintsék meg a következő videót, majd válaszoljatok a kérdésekre! Dolgozhattok egyedül vagy párban.

https://www.google.com/search?q=haj%C3%B3malmok&source=lmns&tbn=vid&bih=866&biw=1745&rlz=1C1KNTJ_huHU983HU992&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwj85tiz7POEAXV6qf0HHVo8BqcQ0pQJKAJ6BAGBEAY#fpstate=ive&vld=cid:04d74412,vid:V484LhJlprE,st:0

- Hol helyezkedhetett el a hajómalom? (Két típust említ a videó.)
- Az év mely hónapjaiban nem üzemeltek a hajómalmok? Miért? Ilyenkor mit csináltak velük?

- Mely három fő részből áll egy hajómalom?

2. Megtaláljátok a malomrék (malomrévek) ikonjait a következő térképen? [Magyar Királyság \(1819–1869\) - Második katonai felmérés | Arcanum Térképek](#)

A *Malomréi út* (*Malomrévi út*) a *Szigetben* menő a földút, amely egykor a dunai hajómalmokhoz vezetett. A *Duna* egy ága „*sebössebben fojt, ot vótak az őllető malmok*”. „*Az utossó malmos gazda Samu Miháj vót, akinek a tanyájja Terhelön vót. Rúla szót a nóta: Samu Miháj malmos gazda, / Kis Lajos a harmadossa, / Vargyas Jóska benne legény, / Samu Miháj mégis szögény.*” (DÓRA 1977).

3. Gyűjtsd példát nyelvjárási (köznyelvtől eltérő) jelenségekre az adatközlőtől szó szerint idézett, kiejtés szerint leírt szövegből!

ő-zés (bizonyos helyeken *e** helyett *ő* ejtése):

pótlónyúlás (az *l* kiesik, helyén megnyúlik az előtte álló rövid magánhangzó):

köznyelvi *ó* helyett *ú* ejtése (zártabb ejtés):

az *r* teljes hasonulása:

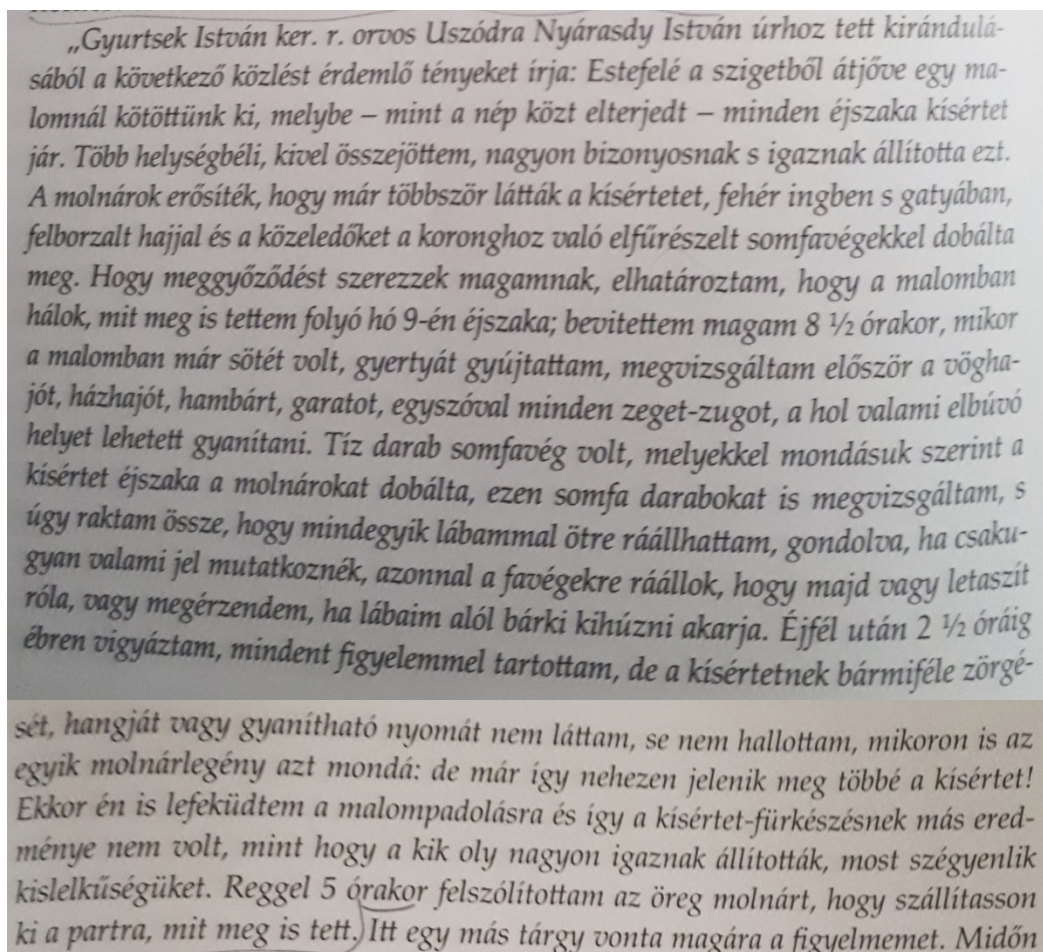
*Igazából csak a valaha köznyelvi zárt *ě* (ejtsd: *é* hang röviden) helyett szerepelhet *ő*, meghatározott hangtani környezetben. Abban, hogy mik ezek a hangtani kötöttségek, mennyire szabad és milyen mértékű az *ő*-zés, eltérnek az egyes *ő*-ző nyelvjárások (HORGER 1933).

4. A hajómalmokat ún. alulcsapott vízikerek hajtja (PallasLex.). Az alulcsapott vízikerek a folyó víz mozgási energiáját hasznosítja, méghozzá úgy, hogy az alsó lapátokra beáramló víz forgatja meg a kereket. Az alulcsapó vízikerek kerületi sebessége általában 1,6–2,2 m/s (TAMÁS 2020). A technológiát ma már elektromos áram termelésére használják (ANTAL 2016). Tekintsd meg a következő videót a működéséről: <https://www.youtube.com/watch?v=AJDO6XbBSKI>

[A videóban látható egyszerű makettet elkészítjük a gyerekekkel, akik párban vagy egyedül dolgozhatnak rajta. Lehetőség szerint az udvaron, kisebb kádban, slaggal előidézett sodrással kipróbáljuk az elkészült malomkerekek forgását. Ezt kísérheti a jelenség fizikai hátterének, működési mechanizmusának magyarázata.]

Gyurtsek István, aki a falu orvosa volt az 1848/49-es forradalom és szabadságharc után, egészen haláláig, 1877-ig (és nem melleleg a szabadságharc alatt honvéd seborvosként számos csatát szolgált végig) a következő, a *Malomrével* (*Malomrévvel*) kapcsolatos történetet írja le, melyben a *Malomré* (*Malomrév*) kísértetének babonáját leplezi le.

5. Olvassátok el a történetet falunk helytörténeti kiadványában, a SCHILL TAMÁS Dunaszentbenedek című könyvében a 118–119. oldalon, a bejelölt részig, majd párban beszéljétek meg a kérdéseket!

2. ábra: SCHILL TAMÁS: Dunaszentbenedek (2020), 18–19. oldal.

- Ti milyen babonákat, hiedelmeket ismertek?
- Orvosként vajon miért küzdött a hiedelmek, babonák ellen Gyurtsék, melyekhez a nép erősen ragaszkodott?
- Miért fontos, hogy a hallott/olvasott információk hitelességét megkérdézzük, azok forrásának utánajárjunk?
- Tudtok példákat mondani a mindennapi életből álhírekre vagy áltudományos magyarázatokra, melyek például a közösségi médiákon is terjedhetnek?

[A páros munka után együtt is megbeszéljük a kérdéseket, meghallgatjuk a párosokat.]

NYOMOZÓMUNKA – EGY ELTŰNT UTCA KÉMFOTÓKON

Helynévi ismeretek: A Rókás köz elhelyezkedése és nevének eredete.

Egyéb ismeretek: Hidegháború; műholdak.

Fejlesztendő kompetenciák: Nyelvjárási jellegzetességek felfedezése (implicit módon); térképolvasás; megfigyelőkészség; digitális kompetenciák; problémamegoldás.

Kapcsolódó tantárgyak: Földrajz, nyelvtan, történelem, informatika.

Munkaformák: Páros.

A tanár szerepe: Facilitátor szerep. A gyerekek önállóan (párban) végzik a feladatot, a tanár a feladat ismertetése és a közös ellenőrzés között segédkezik, amennyiben szükséges (pl.: a vonal alakú My Maps-jelölő elhelyezésének módjában), és ellenőrzi a munkavégzést.

Szükséges eszközök: Feladatlap online formában; projektor az ellenőrzéshez; iskolai számítógép vagy a gyerekek saját eszközei (pl.: laptop, tablet, okostelefon). Itt indokolt – lehetőségekhez mérten – a laptop vagy számítógép használata, mert a telefon képernyője esetleg kicsinek, kényelmetlennek bizonyulhat.

Feladatközlés típusa: Gyerekeknek szóló instrukciók.

Igénybevett idő: 30–45 perc.

Feladat:

Amerikai kémek vagytok az 1960-as években, és megneszeltétek, hogy a Szovjetunió titkos ügynökei tanácskozást fognak tartani *Dunaszentbenedeken*, a *Rókás köz*ben. Be akartok épülni, azonban mivel a *Rókás köz* nem egy hivatalos, hanem egy népi név, nincs rajta a közigazgatási térképen. Ki akarjátok deríteni, hol lesz a stratégiai megbeszélés. Szerencsére a rendelkezésekre áll néhány információ az utcáról, valamint a CORONA kémműhold felvételei. Ezek alapján derítsétek ki, hol a *Rókás köz*!

„Onnan jött a neve, hogy a Rókásék laktak ott. Rókás Mári néni, Rókás Mihál bácsi. Ők testvérek vótak.”

„Már mögcsűnt. Eladta még a Tanács, felparcellázták. A háztulajdonosok megvették, beépítették. Most házak vannak ott.”

„Kiment a Duna fele. Az vezetett le a gödrökhöz.”

„Az az Alsó-ártézinél ment le a Fő utcáról a Rókás utca.”

„A park, ahun van. A park egyik oldalán vót a Postahivatal, ami vót azóta a Jankovics bót is, de már az is elköltözött. A másik ódalán vót a Rókás utca.” (Égy.)

Az idézetekben megjelenő helynevek lokalizálásához, és ezáltal a tájékozódáshoz segítségére van ez a mai, jelölőkkel ellátott térkép. (Ezen már nem szerepel a *Rókás köz*, mert azóta felparcellázták, beépítették.)

https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1dCBoXhB0uu1Dxpur5O1_KJ-TgjX3xM4&ll=46.59908952024763%2C18.93337845000003&z=13

A CORONA* amerikai kéműhold 1960-ban készült felvételén viszont még jól kivehető az utca: [Magyarország az 1960-as években, a CORONA kéműhold felvételein | Arcanum Térképek](#)

Ha megtaláltátok a *Rókás közt* a kéműholdfelvételen, jelöljétek be a helyét vonal alakú jelölő hozzáadásával (és elnevezésével) My Maps-vázlatban.

*A CORONA műholdprogramról bővebben itt olvashattok: <https://ng.24.hu/tudomany/2020/04/06/magyarorszag-az-1960-as-evек-googleearth-terkepen/>

KI ÖN, *GYURTSEK ISTVÁN?*

Helynévi ismeretek: A *Gyurtsek utca* helye és névadója.

Egyéb ismeretek: 1848-49-es forradalom és szabadságharc; Bach-korszak; kiegyezés.

Fejlesztendő kompetenciák: Tájékozódás térben és időben; narratív kompetencia; az országos szintű történelmi események és korszakok felfedezése a helyi múltban > az általános és az egyes összefüggéseinek meglátása.

Kapcsolódó tantárgyak: Történelem.

Munkaformák: Kiscsoportos munka.

A tanár szerepe: Facilitátor szerep (az instrukciók kiadása; csoportalakítás; a tevékenység segítése; a produktumok prezentálásának koordinálása).

Szükséges eszközök: Nagy méretű csomagolópapír, színes ceruzák és tollak, SCHILL TAMÁS Dunaszentbenedek című helytörténeti könyve.

A feladatközlés típusa: Gyerekeknek szóló instrukciók.

Igénybevett idő: 45–60 perc.

Feladat:

A falu nyugati oldalán található a *Gyurtsek utca*. Keressétek meg falunk helytörténeti kiadványában, a SCHILL TAMÁS által összeállított Dunaszentbenedek című könyvben, ki volt *Gyurtsek István*! Az ott olvasott információk alapján készítsétek el a nagyméretű csomagolópapíron *Gyurtsek István* Facebook-/Instagram-oldalát! Építsétek bele életének lehető legtöbb vonatkozását! Minél színesebb, annál jobb! Támaszkodjatok a történelemórán tanultakra is (pl.: 1848/49-es forradalom és szabadságharc; Bach-korszak, kiegyezés).

NAGY ÍRÓNK E KIS VIDÉKRŐL – AVAGY IGAZAT MONDOTT-E JÓKAI?

Helynévi ismeretek: A község régi neve (*Szent-Benedek*), környező helységek nevei, falucsúfolók (*Uszód úszik, Benedek bukik, Gédörnek csak a pipilléje látszik*); *Földvárhat* utcanév eredete.

Egyéb ismeretek: Jókai Mór *A nagy ellenség* című novellájának helytörténeti vonatkozásai; az alliteráció fogalma.

Fejlesztendő kompetenciák: Szövegértés; rész-egész észlelése; csoportosítás, rendszerezés; kreatív írás; reflexió, visszajelzés megfogalmazása.

Kapcsolódó tantárgyak: Irodalom, nyelvtan, történelem.

Munkaformák: Egyéni munka.

A tanár szerepe: Facilitátor szerep.

Szükséges eszközök: SCHILL TAMÁS *Dunaszentbenedek* című könyve (helyi kiadvány), falutérkép (pl.: Google Mapsen keresztül elérve), gyurmaragasztó

Feladatközlés típusa: Gyerekeknek szóló instrukciók, valamint a tanárhoz szóló tevékenység-ismertetés (szögletes zárójelben).

Igénybevett idő: 80–100 perc.

Feladat:

Jókai Mór, nagy írónk, *A nagy ellenség* című novellájában ír környékünkéről és falunkról. Olvassátok el a helytörténeti könyv 201–202. oldalán kiemelt részletet az elbeszélésből, valamint annak igazságtartalmának felülvizsgálatát (az idézet alatt)!

1. Utóbbi alapján különítsétek el, mi hiteles történelmileg Jókai szavaiból, és mi az írói fantázia terméke!
2. Milyen stilisztikai eszköz található az „*Uszód úszik*” és a „*Benedök bukik*” szállóigékben? (Gondolj a bennük található beszédhangokra!)
3. Amennyiben feltételezzük, hogy tényleg volt egykor valamiféle erődítmény *Dunaszentbenedek* területén, arról melyik helynév tanúskodik? A népi névről kapta az utca hivatalos nevét is. Keressétek meg a térképen ezt az utcát!
4. Vajon mi lehet a teljes történet? Írjátok meg! Foglaljátok történetbe a kiemelt novellarészletet! Állhat az elbeszélésetek elején, végén vagy a közepén is a részlet.

[Az elkészült fogalmazásokat kiállítjuk (padokon/táblán), így a diákok körbemehetnek, és elolvashatják egymásét. Négy társuk munkájára mindenkinek reagálnia kell, ki kell emelni, mi tetszett benne az olvasónak. Megkötés továbbá, hogy mindegyik munkánál legalább kettő kommentnek kell állnia. Ezzel biztosítjuk, hogy valóban elolvassák legalább négy társuk munkáját, és hogy mindenki kap pozitív visszajelzést.]

Jókai Mór egyik elbeszélésében így ír környékünkéről és falunkról:

„...Paks alatt nyoma sincs már annak a híres várnak, melyet I. Lajos királyunk ajándékozott Apostagi Zemere vitéznek, ki a tatárok elleni harcában életét megmenté, sem annak az apátságnak, melynek alapító levele a Vatikán levéltárában őriztetik. Vár és kolostor fölött a vizafogók nádsövényei láthatók manapság. Kerülik a veszedelmes helyet a hajósok.

Szent-Benedek és Uszód határában két nagy domb van. Várak voltak. A Duna ledöntötte őket, betakarta iszappal. A két falu házai cölöpökre vannak építve. A Duna minden évben végig seper rajta. Olyankor arra a két dombra menekülnek, s onnan kiabálnak át egymáshoz kötekedve: „Úsztok uszódiai! – „Buktok benedekiek!” (Jókai: Novellák I. kötete: 107-108. lap – Centenárium kiadás)

Ma megállapítható, hogy amit Jókai tagad, annak nyomáról már többet tudunk, viszont amit állít, annak nyomát sem találjuk. Persze az én megállapításomat sem kell szó szerint venni. A Jókai említette vár maradványai alacsony vízállás mellett ma is láthatók. Tehát van nyoma a várnak. A vár maradványai nem Paks „alatt”, hanem Paks felett található, az ú.n. Imsósi-szigeten. Benedek és Uszód között valóban találunk magasabb pontokat. Viszont az eddig megkérdezett öregek nem hallottak arról, hogy a házakat cölöpökre építették volna. Ellenben a mai napig is fennmaradt a nép ajkán az a bizonyos „kiáltás” ilyenformán: „Uszód

úszik, Benedök bukik, Gédörnek (Géderlaknak) csak a pipilléje látszik”. Az idei árvízveszély idején is sokat emlegették, sokat mondták ezt a szólást. Tehát Jókai irodalmi feldolgozásának kézzelfogható alapja van. Az említett novella címe: A nagy ellenség.

3. ábra: SCHILL TAMÁS: Dunaszentbenedek (2020), 201–202. oldal.

A *GATYASZÁR UTCA* METAFORÁJA

Helynévi ismeretek: *Gatyszár utca* nevének eredete; képi/metaforikus/humoros névadás.

Egyéb ismeretek: A metafora szerkezeti elemei.

Fejlesztendő kompetenciák: Rajzkészség; képzelőerő; asszociációs készség; nyelvi humor.

Kapcsolódó tantárgyak: Nyelvtan, irodalom, rajz és vizuális kultúra.

Munkaformák: Egyéni vagy páros munka.

A tanár szerepe: Facilitátor, ha a gyerekek párban, feladatlapként olvassák és végzik a lent közölteket. Központibb szerepbe lép a tanár, ha szóban ismerteti az önálló feladatvégzéshez szükséges előismereteket.

Szükséges eszközök: A5-ös vagy A4-es méretű nyomtatott térkép (nem műholdfelvételes), az adott területre közelítve, de nem dekontextualizálva.

Feladatközlés típusa: Gyerekeknek szóló instrukciók, valamint a tanárhoz szóló tevékenység-ismertetés (szögletes zárójelben).

Igénybevett idő: 25–30 perc.

Egyéb tudnivalók: Az alábbi feladat két részre különíthető el. Mindkettő tartalmaz az elején némi ismeretátadó (vagy ismeretfelidéző) részt, majd az alapján valami önálló tevékenységet. Az ismeretátadás vagy -felidézés történhet szóban, a tanár által, vagy az alább prezentált szöveg kinyomtatásával, feladatlapon. (Ugyanez igaz az instrukciókra is.) Amennyiben a feladatlapszerű formát választjuk, nagyobb tanulói autonómiát és kevésbé frontális tanulásszervezést biztosítunk, és akár párban is végeztethetjük a feladatot. Azonban a szóbeli ismertetés, bár frontálisabb jellegű, nagyobb teret enged a tanulók előzetes ismereteiből való építkezésnek (kérdve kifejtéssel), dinamikusabb, mint az eleve adott nyomtatott szöveg.

Feladat:

Ugye vicces neve van ennek a benedeki utcának? Igazából ez nem a hivatalos neve, csak a nép ajkán él így. Hogy miért kapta az emberektől ezt a nevet? Mindjárt meg is látjátok, ha szemügyre veszitek a kiosztott térképet. A *Gatyaszár utca* ugyanis a *Temető utcát* és a *Széchenyi utcát* jelöli, melyek együtt ágaznak el a *Dózsa György utcából*.

1. Hogy ennek mi köze a gatyához, a ti képzelőerőtökre bízunk magyarázat helyett. Rajzoljátok a térképre a gatyát az emberrel együtt! Az említett utcákat építsétek be a rajzotokba!

[Felmutattatunk néhány munkát.]

Ismételjük át, mi a metafora:

Az egyik leggyakrabban használt szókép, nemcsak az irodalomban, de a hétköznapiakban is. Egy dolgot, fogalmat (azonosított) egy szemléltető, képi elemmel (azonosító) azonosítunk. Az azonosítás a két elem közötti hasonlóságon vagy közös tulajdonságon (közös jegy) alapul (NKP 8).

2. Mi a *Gatyaszár utca* metaforikus név esetében a(z)

azonosított:

azonosító:

közös jegy:

Megjegyzés: Izgalmasabb lenne a metafora kognitív szempontból való megközelítése a helynév kapcsán, ugyanakkor fontos szem előtt tartani azt, hogy milyen metaforaértelmezést fogalmaznak meg a „listás” tankönyvek, és ezáltal mi kerül be vélhetően a kimeneti követelményekbe. Mivel pedig ez elsősorban a klasszikus

metaforaértelmezés (pl.: HARGITTAY 2022:129), nem vélem kedvezőnek megzavarni a gyerekek irodalmi-stilisztikai fogalmi rendszerét, nehogy ezzel végső soron ártsunk nekik a felvételin/érettségien.

MINI HELYNÉV-SZOCIOLÓGIAI KUTATÁS

Helynévi ismeretek: 30 dunaszentbenedeki kül- és belterületi helynév (lejjebb láthatóak) és lokalizációjuk.

Egyéb ismeretek: A szociológia és a helynév-szociológia tárgya summásan; a statisztika tárgya és módszerei; a százalékszámítás képlete; helynévkutatási szakzsargon: *helynévadat, névismeret, lokalizáció, adatközlő*.

Fejlesztendő kompetenciák: Kommunikációs és szociális készségek; megfigyelőkészség; számolás; rész-egész észlelése; oksági összefüggések értelmezése.

Kapcsolódó tantárgyak: Matematika, földrajz (társadalomföldrajz).

Munkaformák: Egyéni munka (interjúk, az eredmények kiértékelése, írásbeli reflexió az eredményekre); nagycsoportos/frontális munka (az eredmények összevetése, közös reflexió a feladatra és az eredményekre).

A tanár szerepe: A tanár instruálja a diákokat a kutatómunka megkezdése előtt, előkészíti a kutatómunkát, felruházva a gyerekeket a szükséges ismeretekkel, módszertannal. Érdeklődik az iskolában az intézmény falain kívüli tevékenység sikerességéről, haladásáról, segítséget nyújt, ha elakadást észlel. Instruálja az eredmények feldolgozását, kiértékelését, és segédkezik benne igény szerint. A feladatra és az eredményekre való közös reflexió során irányítja, szervezi a beszélgetést, segíti a tanulságok megfogalmazását, a következtetések levonását – tehát ebben a feladatrészben kerül központibb szerepbe a tanár.

Szükséges eszközök: Az alább látható táblázat kinyomtatva.

Feladatközlés típusa: Gyerekeknek szóló instrukciók, valamint a tanárhoz szóló tevékenység-ismertetés (szögletes zárójelben).

Igénybevett idő: 180–240 perc iskolán kívüli és 90–100 perc iskolai tevékenység.

Feladat:

Ez a lista Dunaszentbenedek helyneveinek egy részét tartalmazza.

1. Kérdezz meg két embert mindegyik korcsoportból, ismeri-e a listán található neveket. Korcsoportok: 20 év alattiak; 21–40 év közöttiek; 41–60 év közöttiek; 61 év felettiek.

Csak akkor tegyél pipát a mezőbe, ha az adatközlő tudása meggyőző, határozott, konkrét. Ne számítsd névismeretnek a „Biztos volt olyan is.”, illetve lokalizálásnak a „Hát, az is

arra lehetett.” típusú válaszokat. Természetesen, ha a válaszból kiderül, hogy az adatközlő tudja, hol a hely, csak félénkebb, bizonytalankodóbb személyiség, vagy válaszadás közben jut eszébe a megoldás, nyugodtan elfogadhatod.

Helynévadat	Adatközlő életkora (számmal)	Ismeri-e (✓ / X)	Tudja-e lokalizálni (✓ / X)
<i>Karján/Kargyány</i>	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.
<i>Csörgeték/Csörgettyű</i>	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

[A mintával megegyező szerkezet alapján folytatandó a táblázat (melyet a dolgozatban helytakarékoság végett nem egészítetek ki) az alábbi névadatokkal: *Hormány, Terhel, Bálint-hát, Tizennyócnapok (Tizennyolcnapok), Szilágy, Dunakert, Hóttér (Holttér), Kara, Levente-placc, Tormás-hát, Vizes-tarló, Némöt-köz (Német-köz), Diós, Tüske, Békás, Lapis-tó, Vidókné-kobolya, Kenderes-kobolya, Pacskó-gödör, Téglás-gödör, Barabás-gödör, Tóth-pöce, Szállás köz, Fehér-ház, Földvárhát, Samu-tanya, Vajda-tanya, Hábi-tanya.*]

2. Ha kész vagy az interjúkkal, értékeld ki az eredményeket a következő táblázatban!

Korcsoport	Névismereti átlag	Minden adatközlő által ismert nevek	Mindenki számára ismeretlen nevek
20 év alattiak	%	%	%

21–40 év közöttiek	%	%	%
41–60 év közöttiek	%	%	%
61 év fölöttiek	%	%	%

[A táblázat sémája, szempontjai E. NAGY KATALIN (2020) után.]

Így számolj:

Százalékszámítás részei:

Alap: a teljes mennyiség, azaz a 100 %, jele: **A**

Százalékérték: az alap egy megadott része, jele: **s**

Százalékláb: megmutatja, hogy az alap hányad részét kell venni, a % jelről lehet felismerni, jele: **p**

Képletek:

$$s = A \cdot p : 100$$

$$A = s : p \cdot 100$$

$$p = s : A \cdot 100$$

(TAMÁSNE – KELEMEN-KISS 2020:64)

Mi a százaléklábat keressük, tehát a harmadik képletet fogjuk alkalmazni.

- ❖ Az adott korcsoportból számold össze a találatokat, majd oszd el az összes adattal (60, mivel 30 nevet kérdeztél meg két adatközlőtől), végül ezt szorozd meg százzal. Így kapod meg, hány százalék a korcsoport névismereti átlaga.
- ❖ Számold össze, hány olyan név van, amelyet minden adatközlő ismert az adott korcsoportból, majd oszd el 30-cal (ennyi az összes névadat), végül ezt szorozd meg százzal. Így kapod meg, hány százalék a korcsoportban a mindenki által ismert nevek százalékos aránya.
- ❖ Számold össze, hány olyan név van, amelyet senki sem ismert az adott korcsoportból, majd oszd el 30-cal (ennyi az összes névadat), végül ezt szorozd meg százzal. Így kapod meg, hány százalék a korcsoportban a senki által sem ismert nevek százalékos aránya.

[A számolást lepróbálják egy matematika-tanárral fiktív adatokkal. Az adatoknak nem szabad tükröznie a jóslható mintázatot, és a feladatmegoldás során fel kell rá hívni a figyelmet, hogy ezek csak tetszőleges, kitalált számok, amelyekkel dolgoznak. Bár a gyűjtés iskolán kívül történik, az adatok feldolgozása és a reflexió terepe már lehet az iskola, így ha elakadna a diák, a tanár segíthet neki.]

3. Végül összegezd néhány mondatban, mi állapítható meg a számadatokból! Ha van ötleted a jelenség okaira, azt is leírhatod, csak különböztess meg a számokkal alátámasztott tényeket a következtetéseidtől.

[Az egyéni, írásbeli összegzések után közösen, szóban is reflektálunk a tapasztalatokra.]

Megjegyzések:

A feladat előkészítése komoly tanári instruálást igényel. Alapvető gyakorlati kutatómódszertani ismereteket szükséges tisztázni, valamint szükséges láttatni a kutatás célját, persze nem úgy, hogy az előrevelje az eredményeket, hanem annyira, hogy a megmutassuk a felmérés relevanciáját, és felkeltsük a tanulók érdeklődését, tettvágyát.

A helynévkutatás szakzsargonját (pl.: *lokalizálás, helynévadat, adatközlő, névismeret, helynév-szociológia*) természetesen lecserélhettem/körülírhattam volna, viszont ezt szándékosan nem tettem, ugyanis feladataink közé tartozik a gyerekekkel egyfajta tudományos szókinccset is elsajátíttatni, hiszen hol máshol lenne erre alkalmuk, ha nem az iskolában? Ezen kívül ők is komolyabbnak fogják érezni kis küldetésüket, ha az ránézésre is színvonalas, komolyan vehető, a felnőtt világot tükrözi.

A vizsgálandó anyag nem kimerítő lista, hisz az túlmutatna az általános iskolai diákok kapacitásán, vagy sok esetben az adatközlők türelmén. Viszont igyekeztem fontosabb, nem pedig perifériális példákat kiválasztani, továbbá a falun belül változatos helyszínekből venni a példáimat (belterületről, külterületről egyaránt, bár értelemszerűen a külterületről több „erős” példa került ki).

Az eredményeket illetően, természetesen nem professzionális kutatók, hanem általános iskolás tanulókról végzik a felmérést, ami miatt előfordulhat, hogy nem jól ítélik meg az adatközlő helyismeretét egyes esetekben, főleg, hogy bizonyos adatközlők röstellik megmondani, ha nem tudják a választ, ezért inkább kertelnek, és rögtönöznek valamit, míg mások akkor is bizonytalankodnak, félve a rossz vagy félrevezető válaszadástól, ha egyébként ismerik a helyet. Mindazonáltal a 30 helynéven, 8 interjúalannal végzett vizsgálat, ha felszorozzuk a kutatást mind elvégző diákok számával, még a hibaszázalék mellett is, úgy gondolom, a céljainkhoz mérten reprezentatív eredményeket fog adni, és a lényeg, amit láttatni akarunk (az életkor csökkenésével csökken a helyismeret, azaz a régi nevek (főleg határnevek) pusztulóban vannak) kirajzolódik. Ennek értelmezésében, és a tanulságok levonásában azonban szükséges az eredmények feldolgozása, a reflexió is.

FALUCSÚFOLÓK

Helynévi ismeretek: Falucsúfolók és legendájuk; a kistérség néhány települése és térbeli viszonyaik.

Egyéb ismeretek: Hagyományos népi ételek és tárgyak; paraszti életmód és tevékenységek.

Fejlesztendő kompetenciák: Nyelvi humor; rímes verselés; kommunikációs kompetenciák (hangnem, stílus megválasztása); érzelmi intelligencia, szempontváltás, empátia.

Kapcsolódó tantárgyak: Hon- és népismeret; irodalom; nyelvtan; földrajz.

Munkaformák: Önálló (olvasás); nagycsoportos drámapedagógiai és mozgásos játékok (Keressük egymást!; névkör; forró szék; Ki vagyok? Mi vagyok?); kiscsoportos (mozaik típusú feladatrészt; kreatív írás).

Tanár szerepe: Facilitátor szerep (instrukciók kiadása, a társakkal szembeni etikus és tiszteletteljes viselkedés ellenőrzése, a feladatvégzés segítése, a megoldások ellenőrzése és megbeszélése); beszélgetések vezetése, kezdeményezése. A nagycsoportos mozgásos feladatoknál különösen fontos a tevékenység felkészült és határozott levezetése.

Szükséges eszközök: SCHILL TAMÁS Dunaszentbenedek című könyve (helyi kiadvány), post-itek, név- definíció- és képkártyák; az egyes falucsúfolók legendája kinyomtatva.

Feladatközlés típusa: Tanárnak szóló tevékenység-leírás.

Igénybevett idő: 120–140 perc.

Egyéb tudnivalók: Az alábbiakban vázolt tevékenység-sorozat különböző munkaformákat, módszereket és több különálló feladatot tartalmaz. Egyrészt azonos témájuk miatt szerepeltetem őket együtt, másrészt azért, mert ezek a feladatok egymásra épülhetnek. Az 1-től 5-ig való számozás ezt az egymásra épülő sorrendet szemlélteti, ezen belül az I., II. és az a, b, felosztás pedig különböző verziókat, alternatív tevékenységeket ajánl. Nem kizárt ezen feladatok egymásra épülő elvégzése sem, viszont az egyes I., II. és a, b, variációk nem szolgálnak új ismerettel párjukhoz képest, tehát gyakorlásra alkalmasak csak. Az utolsó feladatnál 5.1. és 5.2. sorszámokkal különböztettem meg a feladategységeket, mert ott nem választást, hanem egymás utáni feladatvégzést ajánlok.

Feladat:

0. A tanár felméri a diákok előzetes tudását (kérdés – jelentkezés), hátha a diákok maguk is ismernek egy-két falucsúfolót.

1. A diákok elolvassák SCHILL TAMÁS Dunaszentbenedek című helytörténeti könyvének 217. oldalán a „Csúfolódások” című részt.

Csúfolódás:

Szokás még ma is, hogy a szomszéd falubelieket csúfolják. Hogy eredetileg melyik falu volt a „kezdő”, nehezen lehetne kibogozni. A csúfolódás azonban nem ajánlatos mindig, pl. italosokkal szemben, mert a bicska is előkerülhet.

Amikor a körülmények és az erőviszonyok engedik, akkor a foktőieket egész nyugodtan lehet „tarhonyásoknak”, az uszódiakat „haluskásoknak”, az ordasiakat pedig „kantálúvőknek” tisztelni. Azonban már nagyobb a kockázat, ha géderlakinak ezt mondjuk: „Gédőri gölödi”. Van ennek még egy magasabb fokozata is, de csak akkor célszerű mondani, ha a géderlakaiak elenyésző kisebbségben vannak (Mivel ott a bicskázás ősi hagyomány). Ez pedig így szól: „Gédőri, gölödi, de fut a dülő végibe!”

Persze nem mindig ilyen veszélyes a csúfolódás, minden a hangnemtől függ. Lehet kedélyes formában is mondani. No meg a csúfolódás úgy érne csak sokat, úgy lenne értéke, ha a benedekieket nem illett meg valamilyen csúfolódó szállóige. De sajnos ilyen is van. Csúfolódáskor azután hamar visszavágják: „Benedöki ciböre, lóháton jár Gédőrrre.”

A csúfolódás itt csúnya szokás, mert sokszor vége sincs és nagyon elfajul. A legkisebb csúfolódást is nagyon komolyan veszik. Csúfnév is van egy kosárra való. Néhány belőlük: Nyehó, Geló, Jézus Karcsi, Püke, Kiskakas, Csipötke, Pille, Compó, Csipak stb.

Ha egy gyerek az iskolában egy jól sikerült csúfnevet szerez magának, az rajta marad, sőt halála után utódai is tovább viselik, de azoknak már

4. ábra: SCHILL TAMÁS Dunaszentbenedek (2020), 217. oldal.

2. De mit is jelentenek ezek a szavak, és hogyan kapcsolódnak a településekhez, illetve lakóikhoz? Ebben a feladatban ezekre a kérdésekre derítünk fényt. Kiosztjuk a szavakat, definíciókat és képeket kártyákon, és a gyerekeknek meg kell találniuk a hármasukat. Létszámtól függően egy név-definíció-kép hármast többször is kiosztásra kerülhet.

A kiosztandó kártyák:

<i>Gölödin/Gölödi</i>		'Gombóc' (TESz:1083)
<i>Ciböre (cibere)</i>		'Savanyított korpa levéből készült leves.' / 'Aprított kenyérre öntött forró vízzel, ecettel, cukorral készített, borssal fűszerezett étel.' / 'Nyers vagy aszalt gyümölcsből készült leves.' (ÉrtSz.) / 'Búzacsíra felfőzött leve

		liszttel összekeverve és megsütve – édes, olcsó, téli sütemény.’ (VIZSLOVSZKY 1935:3) Te melyik verzióját ennéd szívesebben?
<i>Tarhonya</i>		’Tojással gyúrt, lisztből készült, lyukacsos edényen kézzel vagy géppel átnyomkodott, illetve szétmorzsolts vagy reszelt, majd megszáritott, apró gömböcskékből álló tészta, amelyet zsírban pirítva körítésként vagy levesbe főzve fogyasztanak’ (ÉrtSz.).
<i>Haluska</i>		’Apró darabokra szaggatott, lágy, főtt tészta.’ Szlovák eredetű szó (halušky) (ÚESz.).
<i>Kanta</i>		’Széles szájú, öblös, vízhordó és tároló cserép-, fa- vagy bádgedény’ (NéprLex.).

3. Mikor a hármások megtalálták egymást, megkapják a történetet, hogy miért kapták az adott település lakói a csúfolódó jelzőt vagy szállóigét. Miután ezt elolvasták, a hármások bemutatják a fogalmat, a meghatározását és a tárgyat ábrázoló képet, valamint azt is, hogy hogyan kapta arról csúfolódó jelzőjét a falu lakossága.

Kiosztmányok:

„Foktői Tarhonyások” (Égy.)

A legenda szerint egy részegeskedő férjet megdorgált a felesége, amiért az még mindig nem vetette el a búzát. A férj erre bortól mámoros állapotban véletlenül a búzas helyett a *tarhonyás* zsákot ragadta meg, és szórta el annak tartalmát a termőföldön. A kamrában

maradt búza így persze sohasem kelt ki, de az asszony egész évre, vagy legalábbis jó időre előre elkészített *tarhonyája* is odaveszett. Az asszony ezt persze elpletykálta a piacon. Azóta hívják a foktőieket *Tarhonyásoknak* (ZSIGA 2023).

„*Benedöki Cibörések*”, „*Benedöki Ciböre, lóháton jár Gédörre*” (Égy.)

A régi időkben – mondják az öregek – az volt a szokás *Benedeken*, hogy az ágy alá búzát vetettek. Ezt azért tudták megtenni, mert a régi házak padlója döngölt földből készült, és ha még egy kis földet is szórtak a magokhoz, a kemence melege hatására szépen kicsíráztak a búzaszemek. Az ágy alatt nem érte napfény, így szép fehér maradt a búzacsira, amely alkalmas volt a *cibere*, vagy ahogy itt mondják, „*ciböre*” nevű étel elkészítésére. Mikor a csíraerdő tíz centiméteresre nőtt, a gazdasszony levágta, és mehetett is a fazékba (VIZSLOVSZKY 1935:3).

„*Gédöri Göldinesekek*”, „*Gédöri Göldin, fut a dúlő végén*” (Égy.)

Géderlakon egykor a kanászt úgy fogadták fel, hogy a bérébe a koszt is beletartozott. Minden nap más család küldött neki ebédet. De a családok egy egész héten át – pusztán véletlenségből – *göldint* főztek. Rossz tréfának tűnt az eset. A kanász hét napon át ette a *göldineket*, bár csökkenő étvággal. Mikor a nyolcadik napon megérkezett az ételhordó gyerek, a kanász pedig felemelte a fedőt, és meglátta, hogy ismét *göldint* kapott, mérgében a földre borította az edény tartalmát, és az ostorával szétpüffölte azt, a *göldinek* pedig csak gurultak, gurultak be a *Kobolyába*. Azóta hívják a géderieket *Göldinesekeknek* (VIZSLOVSZKY 1934:6).

„*Ordasi Kantalüvők*” (Égy.)

Egyszer, aratás idején, az ordasiak kinnfelejtették a kantát a határban, melyet egy bokorba rejtettek a nap melege elől. Alkonyat után felerősödött a szél, belefújt az üres kantába, mely ettől zúgni, búgni kezdett. Kinn járt a határban a csósz, és meghallotta a bokorból jövő morgást. Ahogyan figyelte a bokrot, egy medvét vélt látni benne, úgyhogy szaladt a faluba, hívni az embereket, hogy kaszát, kapát, puskát ragadjanak, úgy bánjanak el a medvével. Meg is érkezett a felfegyverkezett nép, ők is megbizonyosodtak a bokorban morgó medvéről, és egyszerre céloztak felé. A növésre nagy csörömpölés támadt. Ezután félve megközelítették a „tetemet” – hát, vérbefagyott medve helyett csak egy szétlőtt kanta cserepeit találták. Az esetnek persze híre ment, így maradt rajta az ordasiakon a *Kantalüvő* csúfnév (VIZSLOVSZKY 1934:4).

„*Uzódí Haluskások*” (Égy.)

Egyszer egy uszódi ember egy német faluban járt, és betért a csárdába. A fogadós *haluskát* hozott neki, egyéb étel nem volt. Az uszódi utas nem szívelte a *haluskát*. A mellette lévő asztalnál egy legény szintén azt evett, és odakiáltott a kocsmárosnénak, hogy „Repeta!”. Ezt meghallva megörült az uszódi ember, azt hitte, valami mást rendelt a szomszédja, így ő is odakiáltotta ugyanazt. Képzelték a csalódottságát, mikor meglátta, hogy a vendéglős kihoz neki egy újabb adag *haluskát*... Hazament hát szegény. Azt pedig találjátok ki, hogy a felesége otthon milyen étellel várta! (CSÁSZÁR 2022:91)

4. Játék I.

a, – Ki vagyok? Mi vagyok?

A gyerekek hátára ragadós papírcédulát (post-itet) ragasztunk, melyre az egyik környező helység neve van felírva. A gyerekek sétálnak a teremben. Egymást kell szólítaniuk a másik falujára használt jelzővel vagy rigmussal, természetesen a falu nevének említése nélkül. Ez alapján tudhatják meg a gyerekek, melyik falu neve szerepel a hátukon. (Le kell szögezni azt is, hogy az illetőhöz oda kell menni, és egyszerre egyhez lehet beszélni, nem érvényes a terem másik feléből szétkiabálni, egyszerre három embernek, hogy „Zsuzsi, Juci, Nándi tarhonyások!”, máskülönben a játék nagyon hamar véget ér, és a nagy hangzavarban ellenőrizhetetlenné válik, kinek mit mondtak.) A tartalomra adaptált feladattípus forrása: TAKÁTS–RAÁTZ 2020:116.

b, Forró szék

A feladat másik verziója lehet, hogy a gyerekek sorban, egyesével kijönnek a csoport elé, ekkor kapják meg a hátukra a cédulát, és a csoport egyhangúlag kiáltja a falucsúfolót, és a kint álló személy ez alapján találja ki faluját (TAKÁTS–RAÁTZ 2020:117).

Játék II. – Névkör

Ebben az esetben a gyerekeknek nem a hátára, hanem a mellkasára/homlokára van ragasztva a településre. Egy labdát dobálunk körbe, és akinek dobja az illető, annak a csúfolódó jelzőjét/rigmusát kell mondania. Bonyolíthatjuk is a feladatot úgy, hogy csak az egymással szomszédos településeket szólíthatják a gyerekek, vagy épp a nem szomszédosakat – ezzel a falvak földrajzi elhelyezkedését is gyakorolva (TAKÁTS–RAÁTZ 2020:115–116).

5. Alkotó feladat

5.1. Mikor mindenki megtudta, „honnan valósi”, az azonos faluból jövők csoportba rendeződnek, és egy kiválasztott/sorsolással kihúzott falucsúfoló történetét versebe szedik.

5.2. Végül, hogy ellensúlyozzuk a csúfolódást, és pozitív végső kicsengést érjünk el, a csapatoknak ki egy-egy pozitív, dicsérő jelzőt vagy rigmust kell kitalálniuk az egyes településekre vagy lakóikra.

Megjegyzés: A 4. feladat során nevelési szempontokat is figyelembe kell vennünk, hiszen a csúfolódásokkal vékony jégen járunk. A pedagógusnak ezen a foglalkozáson nagy felelőssége van abban, hogy milyen légkört alakít ki, illetve hogyan moderálja az interakciót – mondhatni, ezen múlik a feladat sikeressége. Ezért, mielőtt elkezdenénk a játékot, szükséges leszögezünk, hogy – amint arra az olvasmány is kitér – fontos a hangnem megválasztása: kedélyesen, tréfásan használjuk a falucsúfolókat a játékban, nem pedig durván vagy leminősítően. Mindenképp szükséges tehát figyelmeztetni a gyerekeket a hangnembeli finomságokra. Egy-egy negatív példa (ha elhangzik ilyen), alkalmat is adhat a reflexióra, és olyan stilisztikai kérdések megbeszélésére, melyek a kommunikációs és anyanyelvi, valamint az érzelmi nevelés fontos részét képezik. A feladatot követően tarthatunk beszélgetést arról, hogy ki hogy érezte magát, amikor a csúfolódó jelzőn volt szólítva. Ez jó alkalmat nyújthat az említett anyanyelvi témák érintésére, a szempontváltás készsége és az empátia fejlesztésére egy kibontakozó beszélgetésen belül.

SZIGET(EK) BENEDEKEN

Helynévi ismeretek: *Sziget, Paksi-sziget, Pörös, Daróci, Bum-sziget, Kis-Duna, Kanális* nevek, eredetük és denotátumuk. A nevek tanúsága a korábbi földrajzi állapotokról.

Egyéb ismeretek: Folyószabályozás; német *Insel* szó és *-er* képző; katonai felmérések térképei, ő-zés.

Fejlesztendő kompetenciák: Megfigyelőkészség; oksági összefüggések értelmezése; narratív kompetencia; térképen való tájékozódás; időben való tájékozódás; fordítás.

Kapcsolódó tantárgyak: Földrajz, (német), nyelvtan, történelem.

Munkaformák: Frontális munka (szemléltetés alapján való kérdve kifejtés, rávezetés); kirándulás.

A tanár szerepe: Ez a feladat kivételt képez a projektben, ugyanis jóval nagyobb hangsúly jut benne a tanár szerepének, mint a többiben. Ez azért van így, mert egy adott történeti íven szükséges végighaladni a terület névkincsének megértéséhez, melyhez szükséges egyfajta koordinálás. Mindazonáltal nem pusztán előadásként képzelem ezt el, hanem a kivetített szemléltetőanyagok alapján kérdezve, a változások menetére és okaira rávezetve a diákokat – tehát a gyerekek minél nagyobb fokú bevonásával. Ezt követi egy túravezetés (terepbejárás).

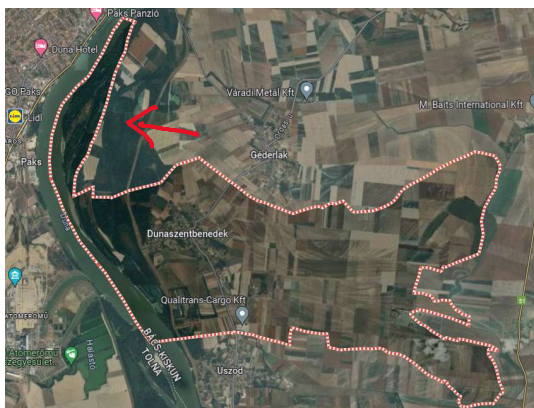
Szükséges eszközök: Projektor; kirándulós ruházat, cipő.

Feladatközlés típusa: Tanárnak szóló tevékenység-ismertetés.

Igénybevett idő: 45–50 perc (továbbá 90–120 perc kirándulás).

Tevékenység:

A tanár kivetíti Google Mapsen a szóban forgó helyszínt, és megkérdezi a gyerekeket, hogy hívják az ártéri (töltésen túli) részt *Benedeken*. Ha nem érkezik válasz, elmondja, hogy az árterület összefoglaló neve *Sziget*.

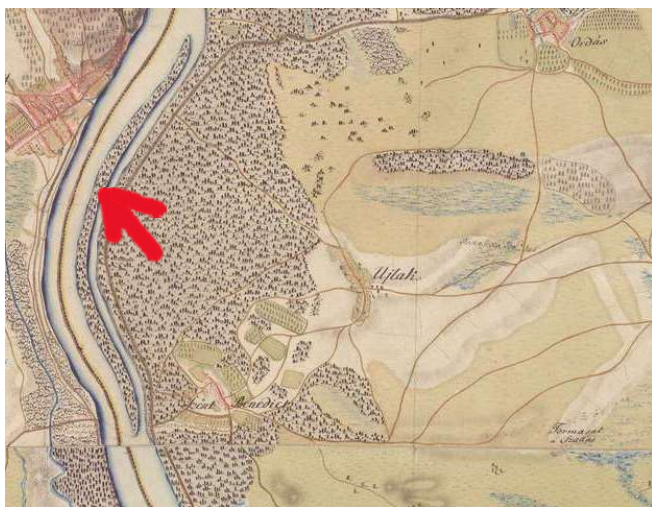

5. ábra: Dunaszentbenedek településhatárai.

De vajon miért *Sziget*, ha a part része? Ennek szemléltetéseként megmutatja a tanár az első, második és harmadik Habsburg katonai felmérés térképét.

(Ez alkalmat ad arra is, hogy megkérdezzük: „Miért tartozik a katonai felméréshez térkép? Mit mértek fel, és miért relevánsak ezek az adatok a katonaság számára?” – rámutatva arra, hogy a terepviszonyok ismerete milyen fontos tényező egy hadművelet megtervezése során.)

Bár a Duna folyása némelyest változik ezeken is, közös jegy, hogy a *Sziget* még valóban sziget, azaz a Duna körbefolyja.

6. ábra: A *Sziget* az első katonai felmérés térképén.

[Magyarország \(1782–1785\) - Első Katonai Felmérés | Arcanum Térképek](#)

Még egy dologra felhívhatjuk a gyerekek figyelmét.

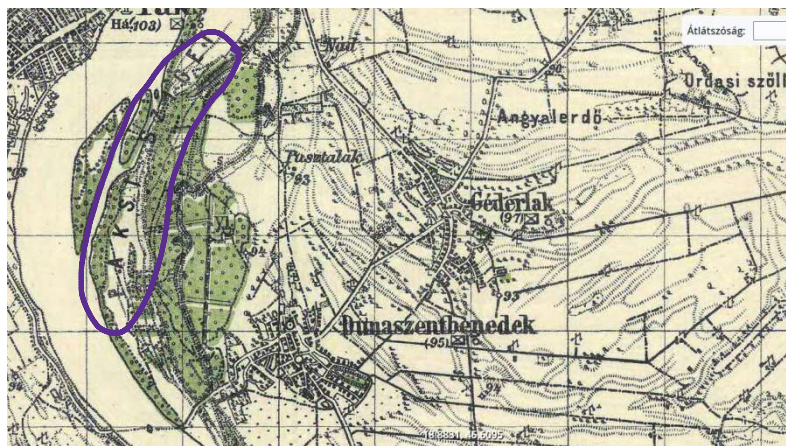
Ehhez a második és harmadik Habsburg katonai felmérés, valamint az 1941-es katonai felmérés térképét használhatjuk.

7–8. ábra: A sziget, *Pakser Insel* névvel jelölve (HKFT, MKFT).

[Habsburg Birodalom \(1869-1887\) - Harmadik Katonai Felmérés \(1:75000\) | Arcanum Térképek](#)

[Habsburg Birodalom \(1869-1887\) - Harmadik Katonai Felmérés \(1:25000\) | Arcanum Térképek](#)

9. ábra: A sziget, *Paksi-sziget* névvel jelölve (T14).

[Magyarország Katonai Felmérése \(1941\) | Arcanum Térképek](#)

Mi a *Sziget* neve ezeken? (Ahol *Pakser Insel* szerepel, ott kérhetjük a németet tanuló diákok fordítói segítségét!)

Tehát *Paksi-sziget* volt egykori neve. Mi lehet ennek az oka?

A gyerekek találgatásából remélhetően kisül, ha nem is pontosan ebben a megfogalmazásban, hogy a *Sziget* közigazgatásilag *Pakshoz* tartozott.

Ennek emlékét ma is őrzi, hogy a *Sziget* egy bizonyos részét hívják még *Paksi-sziget*-nek, bár a név ma már egy jóval kisebb területet jelöl, nem az egészt, hanem részt (Égy.), szóval jelentésszűkülésen ment át.

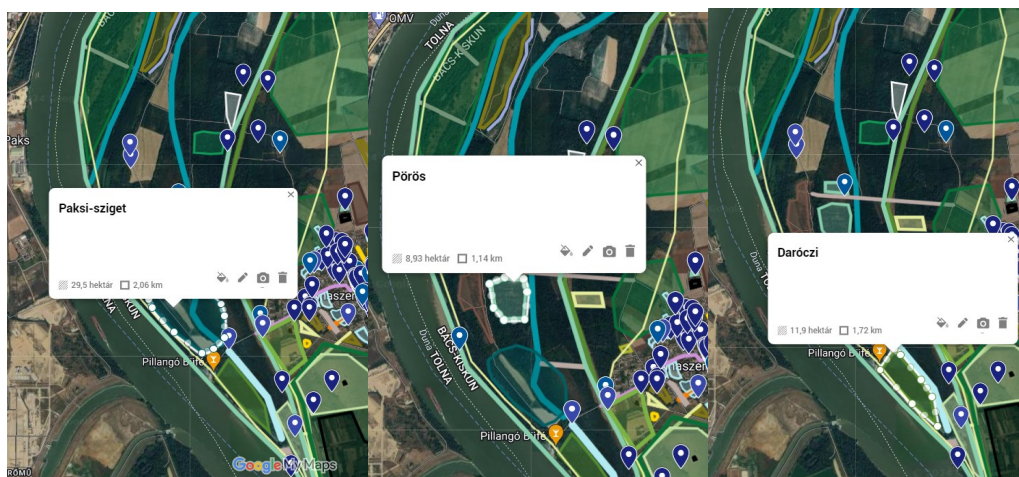
Hogyan kerülhetett végül *Benedek*hez? – Ehhez segítségül hívjuk megint a mai Google Térképet, melyen szemmel láthatóan az egykori sziget már egybefolyik a parttal. Azaz az az egykori Duna-ág, mely korábban *Benedektől* elválasztotta, már nem látható. A feltett kérdés, a háttérben a szemléletes térképpel, várhatóan előidézi a választ.

De vajon teljesen eltűnt az a Duna-ág? – A gyerekekkel, akik jó eséllyel már jártak a benedeki Duna-parton, felidézettük ismereteiket. Tán lesz, aki már látta vagy hallotta a magas vízálláskor vízzel megtelő *Kanális*t, valamint *Kis-Dunát*. Ha ez nem így lenne, akkor is meg tudjuk mutatni nekik a Google Maps nem műholdas nézetében a két vízer kék színű jelölését, ennek ismeretében pedig már a műholdképen is könnyebben kivehető a nyomvonal, ahol pedig megfigyelhető, hol folyik be a víz a *Kanális*ba.

10–11. ábra: A *Kanális* és a *Kis-Duna* a Google Maps alaptérképén és műholdfelvételén.

Az előbb már említettük a *Paksi-sziget*et, mely ma a *Sziget*nek egy bizonyos részét jelöli. Ezt megmutatjuk a jelölökkel ellátott My Mapsen (https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1ZoLJUOjeJBg5p5Vl9oA2tLJmvtBbq_U&ll=46.594967331491326%2C18.885220101084496&z=16). Ezen a kipreparált térképen látható, hogy a *Szigeten* belül több kisebb részt is külön névvel látott el a benedeki ember. Ezek közül megmutatunk párat, de főleg a *Pöröst*, a *Bum-sziget*et és a *Daróczit* emeljük ki.

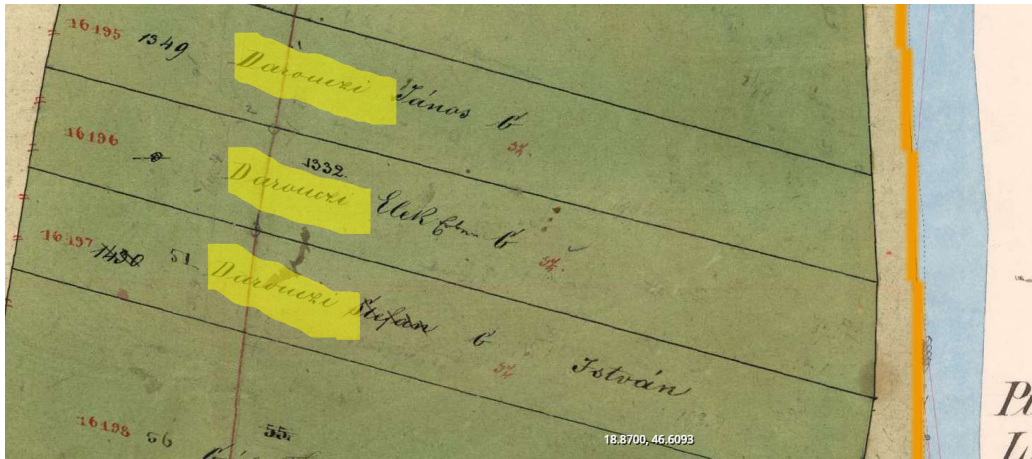

12–14. ábra: Részletek a My Maps-vázlatomból – *Paksi-sziget*, *Pörös* és *Daróczi*.

Kezdjük a *Pörössel*. Feltesszük a kérdést, milyen köznevet ismernek fel a név előtagjában. Ha a tanácstalanok lennének a diákok, felhívhatjuk a figyelmüket arra, hogy a *Dunaszentbenedeken* a dél-alföldi, *ő-ző* nyelvjárást beszélik, azaz bizonyos helyeken, ahol a köznyelvben *e-t* ejtenek, ott Benedeken hagyományosan *ő-t*. (Szándékosan egyszerűsítettem a jelenség leírását, mivel úgy gondoltam, ezen a ponton a zárt *ë* bevonása a magyarázatba nem célravezető.) Így a gyerekek maguktól mondják ki, hogy 'peres', nem pedig a tanár mondja meg nekik, sőt, még tanulnak valamit nyelvjárási témában is. Mindez alapján felismerhetik benne a *pör* 'per' szót, és feltehetjük nekik a kérdést, hogy vajon hogy kapcsolódhat per a *Sziget*hez, illetve tovább segítve szükség esetén, hogy mikor, miért lehetett a *Sziget* per tárgya. (Természetesen nem szívesen engedték át a népszerű fürdőhelyet és kiváló mezőgazdasági területet a paksiak szomszédjaiknak.) Kiemelhetjük, hogy ebben is kitűnik, hogyan őrződik meg a történelem a helynevekben.

Felfedjük továbbá, hogy a *Daróczi* és a *Bum-sziget* név egykori paksi földtulajdonosok vezetéknévéről maradt a *Sziget* egyes részein (HANOL 2019), ugyanis a *Sziget*et is megművelték. A *Bum* előtag is paksi földtulajdonos nevéből, a XIX. században gazdag kereskedő és bankár, *Bun* családról kapta a nevét (BENCZE 2006).

A *Daróczit* pedig a gyerekeknek kell megkeresniük a kataszteri térképen, mely jelöli a parcellákat a tulajdonosok nevével ellátva.

15. ábra: A paksi Daróczi család tagjainak földbirtokai a Szigeten (Kat.).

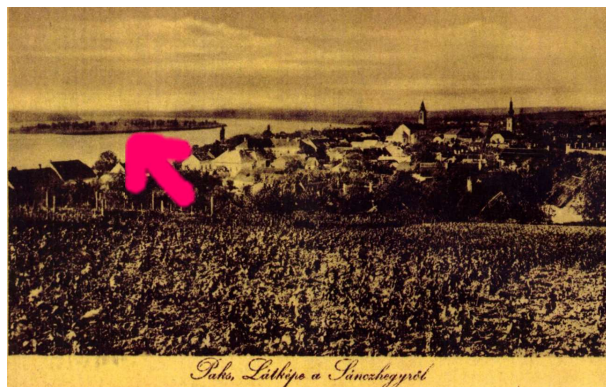
[Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek \(XIX. század\) | Arcanum Térképek](#)

Levonandó következtetések és tanulságok:

Honnan tudjuk, hogy a *Sziget* valóban helynév, és nem csak egy földrajzi köznév? (Megmagyarázzuk: földrajzi köznév az **egy sziget** (kisbetűvel), mint *tó, hegy, láp, völgy, domb, patak*, stb., mely megjelöli egy földrajzi alakulat típusát.) Válasz: A *Sziget* igazából már nem sziget földrajzi minőségét tekintve. A név mégis rajtamaradt. A névvé válás egyik bizonyítéka, ha a hely megváltozik, azonban az őt leíró név megmarad (E. NAGY–SZILÁGYI-VARGA–KIS 2022). Azaz, már nem csupán megnevezi a funkcióját, jellegét, formáját, tulajdonosát, hanem attól elszakadva névként él. Ugyanígy, a *Bum* és a *Daróczi* család már rég nem birtokolja a területet, családnevük mégis megmaradt a terület nevéként. A jelenség szemléltetéseképp felhozhatunk ellenpéldákat is.

16. ábra: A Kis-Duna 1977-ben (BÁRTH 1978:122).

17. ábra: Az egykori Paksi-sziget látképe Paksról (Paksi Tükör 13/3). Itt még jól láthatóan dunai sziget a *Sziget*.

18. ábra: Fürdőzők a 20. század elején az egykori Paksi-sziget homokos strandján (Paksi Hírnök 28/17:14).

A tevékenység zárásaként túrát tehetünk a *Szigetben*, megtekintve az említésre került helyszíneket.

GYAKORLAT A *LEVENTE-PLACCON*

Helynévi ismeretek: A *Levente-placc* nevének eredete és lokalizációja. A lokalizáció kapcsán felmerülhetnek az következő helynevek is: *Kara, Szállás köz/Béke utca*.

Egyéb ismeretek: Leventemozgalom, trianoni békediktátum, a hadsereg létszámának korlátozása, kisantant, Horthy-korszak, revíziós politika stb.

Fejlesztendő kompetenciák: Tájékozódás térben és időben; mozgáskészségek.

Kapcsolódó tantárgyak: Történelem, testnevelés.

Munkaformák: Rövid frontális rész (ismertetés, kontextusba helyezés szemléltető képek segítségével, kérdve kifejtés). Testnevelés-foglalkozáson együttes osztályfoglalkozás (pl.: futásgyakorlatok, rendgyakorlatok).

A tanár szerepe: A diákok előzetes ismereteinek felidézésével, a már tanultak ismételtesével, kérdve kifejtésével kapcsolja be a tanár az új információkat a gyerekek már meglévő tudásának hálózatába. Létezik öt perces összefoglaló videó is a témában. Ha csökkenteni akarjuk a frontális munka mennyiségét, kiadhatjuk ezt a gyerekeknek feldolgozásra néhány kérdés kíséretében.

Szükséges eszközök: Projektor/kinyomtatott képek; sportoláshoz alkalmas cipő és ruházat.

Feladatközlés típusa: Tanárnak szóló feladat-ismertetés.

Igénybevett idő: 60–80 perc.

Egyéb tudnivalók: A feladat történhet két tanár együttes vagy felváltott vezetésével (történelem és testnevelés szakos kollégák), de ha erre nincs mód, egy tanár is megtarthatja mindkét foglalkozásrészt, melyhez kérheti kollégája előzetes felkészítését, tanácsadását.

Feladat:

A történelemtanár még az iskolában összefoglalja a következő tudnivalókat:

A Szállás közön (hivatalos nevén *Béke utcán*) túl, a *Karába* benyúlva fekszik a *Levente-placc*. Ez a leventék gyakorlólhelye volt.

19. ábra: A *Levente-placc* My Maps-vázlaton.

De kik is voltak azok a leventék?

A trianoni békediktátum megtiltotta Magyarországnak az általános hadkötelezettséget, és korlátozta a hadsereg létszámát. Azonban a magyar politikai vezetés kezdettől fogva a revízióra készült. Ezért, továbbá az ország körül szerveződő ellenséges kisantant gyűrű miatt szükség volt a magyar hadseregek szinten tartására, megerősítésére. De hogyan biztosítsanak kiképzést, utánpótlást a tiltó korlát mellett? Erre a célra alakították meg 1921-ben a „levente” ifjúsági testnevelési mozgalmat, mely a Horthy-korszak egyik legjellemzőbb szervezetévé vált (KEREPESZKI 2010). Az 1921-es testnevelési törvény értelmében az minden iskolát elhagyó fiúnak kötelezően részt kellett vennie „testnevelésen” tizenkettőtől huszonegy éves korig. Ez persze a hadsereg bújtatott kiképzőterepe volt. A leventeoktatók gyakran tényleges katonatisztek voltak (KOKAS 2000).

Szemléltető anyagként hasznosak lehetnek az alábbi képek, melyek helyi (kistérségi) vonatkozásúak, a közeli *Dunapataj*hoz kötődnek.

20. ábra: Leventék kiképzésen, Dunapataj, 1937 (ZÁDORI FERENC, Fortepan, 121161).

21. ábra: A dunapataji leventék tábora, Balatonaliga, 1937 (ZÁDORI FERENC, Fortepan, 121173).

22. ábra: Leventék és kiképzőik, Dunapataj, 1937 (ZÁDORI FERENC, Fortepan, 121163).

Ezt követően a csapat a testnevelő tanár kíséretében kivonul a *Levente-placcra* (melyről a diákok megtudhatták, hogy lőtér is volt, golyófogó dombbal (DÓRA 1977)), ahol az

leventegyakorlat jellegű testnevelésórát tart a diákoknak. Természetesen ez nem a fizikai megterhelés fokára vonatkozik, hanem a gyakorlatok tematikájára (pl.: alaki gyakorlatok), persze erőszakmentesen.

SZÁLLÁSOK ÉS KERTEK NYOMÁBAN

Helynévi ismeretek: Élőnyelvi (*Szállás köz, Béke utca*) és történeti névadatok (*Alsó Szállások, Szállás Kertek, Külső Kertek, Bálint Hát, Homok hát* (T3), *Falu végi, Csörgetei kert, Külső Kert, Pöcze kert, Duna kert, Belső Külső, Bálint hát, Pontyos tó* (T6), *Homokháti kert, Belsőkülső kertek, Külső kertek, Bálintháti kert, Pontyostói kert* (T7). Korábbi állapotok megőrződése a nevekben.

Egyéb ismeretek: Helytörténet, gazdálkodás-történet.

Fejlesztendő kompetenciák: Beszédkészség, szövegértés, térképolvasás, együttműködés; megfigyelőkészség; összefüggések felfedezése; deduktív következtetés.

Kapcsolódó tantárgyak: Földrajz, hon- és népismeret.

Munkaformák: Páros munka.

A tanár szerepe: Facilitátor szerep. A tanár instruálja és levezényli a feladatot (párosok beosztása, cseréje, segítség nyújtása, ellenőrzés).

Szükséges eszközök: Asztali számítógép/laptop/tablet/okostelefon (a gyerekeknek a térképek eléréséhez), projektor (az ellenőrzés fázisának szemléletesebbé tételéhez).

Feladatközlés típusa: A tanárnak szóló tevékenység-ismertetés (szögletes zárójelben), valamint a gyerekeknek szóló instrukciók.

Igénybevett idő: 45–55 perc.

Feladat:

[Megfelezzük a csoportot. A csoport egyik fele „A”, másik fele „B” feladatot fog csinálni. Mindkét csoportfélben párosokat alakítunk ki. Így megegyező számú pár fog a két feladaton dolgozni (tehát egy húsz fős csoport esetén öt „A” pár és öt „B” pár). Ha ez nem jönne ki, egy vagy két hármas kialakításával megoldható a helyzet. „A” és „B” párosok különböző térképes kutatómunkát végeznek történeti térképek segítségével, majd az elkészült párosokat újraosztjuk úgy, hogy egy „A” személy kerüljön egy „B”-hez. Az új párosok tagjai bemutatják egymásnak az előző feladatrészük eredményeit. A feladat közös ellenőrzéseképp néhány felszólított diák bemutatja a neki ellentétes feladatrészből tanultakat, azaz azt, amit az új párja tanított neki. Így biztosítható, hogy a párosok valóban figyelemmel meghallgassák egymást, és ezáltal részesüljenek a másik feladatrész nyújtotta ismeretekben is.]

„A” páros

1. Olvassátok el a helytörténeti könyv 13. oldalán, mit jelent, hogy Dunaszentbenedek szálláskertes település volt, és mik azok a szálláskertek!
2. Ezután nyissátok meg az alábbi térképeket, és keressétek meg a mai *Béke utca* helyét!
3. Ismeritek a *Béke utca* népi nevét? Ha nem, derítsétek ki társaitoktól, vagy akár nagyszüleitektől telefonon! (Szüleiteket ne zavarjátok, mert esetleg munkában vannak.) Mi lehet a kapcsolat a könyvben olvasottak, a térképen látottak és az utcanév között?

„B” páros

Dunaszentbenedeknek kiemelkedő kertgazdálkodása volt. A kertekben hagymát, paprikát és különféle zöldségeket termesztettek. Míg a szántóföldi termelés kint zajlott a határ távolabb eső részein, a kertek a falu körül helyezkedtek el.

1. Gyűjtsétek össze az alábbi térképek segítségével, milyen kertek voltak a falu körül.
2. Mit árul el a nevük az elhelyezkedésükről, térbeli viszonyaikról?
3. Ezek közül melyek élnek még ma is helynévként? A területek funkciója, jellege azóta megváltozhatott! (Segítség: Gondolj például az egyik utcanévre!)

A felhasználandó térképek (azonosak mindkét feladatrészt végzők számára):

[Vizhelyzeti térképe a' Dunának és árjainak tekintetes nemes ... \[PML XV. 6. \(PMT\) 18/8\] | Térképek | Hungaricana](#)

[Szent-Benedek község Szabályozási terve \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 178\] | Térképek | Hungaricana](#)

[Szent-Benedek volt urbéri község Térképe \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 185\] | Térképek | Hungaricana](#)

ELTŰNT VIZEK TANÚI

Helynévi ismeretek: *Lapis-tó*, *Pontyos-tó* és *Vizes-tarló* nevek és denotátumaik. A régi földrajzi viszonyok megőrződése a nevekben, a táj változása után is.

Egyéb ismeretek: Egykori természetes vizek eltűnése a lecsapolás, megművelés, illetve újabban a felgyorsult klímaváltozás következtében. Ennek hatásai az élővilágra.

Fejlesztendő kompetenciák: Összehasonlító- és elemzőkészség, oksági összefüggések felismerésének készsége; beszéd-készség.

Kapcsolódó tantárgyak: Földrajz, biológia.

Munkaformák: Kiscsoportos.

A tanár szerepe: Facilitátor szerep. Kiadja az instrukciókat; levezényli a feladat zavartalan folyását (pl.: csapatbeosztás és újraosztás); segít, ha a tanulók nehézségekbe

ütköznének; lebonyolítja az ellenőrzést, és segíti a következtetések levonását, az ok-okozati összefüggések feltárását.

Szükséges eszközök: Digitális eszközök, amelyekről meg lehet nyitni a térképeket (pl.: iskolai asztali számítógépek; tanulói laptopok (tankerület által kiosztott), tablet (ha van az iskolának vagy az adott tanulónak), esetleg okostelefon (bár ennek kisebb a képernyője, ezért a térképhasználat kevésbé komfortos, de végső soron ezen is megoldható)).

Feladatközlés típusa: Alapvetően a tanárnak szóló feladatleírás a diákokhoz szóló három kérdéssel (szögletes zárójelben).

Igénybevett idő: 50–60 perc.

Feladat:

A tanulócsoporthat három részre osztjuk. (Ha nagyon sokan lennének így egy-egy csoportban, akkor több csoport is létrehozható.) A három csoport három különböző feladatot, helynevet fog kapni. Ezekben közös, hogy mind egy korábbi állapotot tükröz, és mind vízzel kapcsolatos. Ez három dunaszentbenedeki dűlőnév: *Lapis-tó*, *Pontyos-tó* és *Vizes-tarló*.

A feladat mindegyik csapat számára azonos:

- [1. Nyisd meg az alábbi térképeket, és keresd meg rajtuk a *Lapis-tót*/*Pontyos-tót*/*Vizes-tarlót*.
2. Mely térkép(ek) tükrözi(k) az elnevezéskor aktuális állapotot? Ezek évszám szerint mikoriak? Mi volt ez az állapot?
3. Melyik az első térkép, ahol már az eredeti állapot megváltozott? Évszámot is rendeljeteK a válaszhoz!]

Térképek az *Lapis-tó*val foglalkozó csapat számára:

[Magyarország \(1782–1785\) - Első Katonai Felmérés | Arcanum Térképek](#)

[Vizhelyzeti térképe a' Dunának és árjainak tekintetes nemes ... \[PML XV. 6. \(PMT\) 18/9\] | Térképek | Hungaricana](#) (1839)

[Magyar Királyság \(1819–1869\) - Második katonai felmérés | Arcanum Térképek](#)

[Szent-Benedek község Szabályozási terve \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 178\] | Térképek | Hungaricana](#)

[Szent-Bendek volt urbéri község Térképe \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 185\] | Térképek | Hungaricana](#)

[Habsburg Birodalom \(1869-1887\) - Harmadik Katonai Felmérés \(1:25000\) | Arcanum Térképek](#)

Térképek az *Pontyos-tó*val foglalkozó csapat számára:

[Magyarország \(1782–1785\) - Első Katonai Felmérés | Arcanum Térképek](#)

[Vízhelyzeti térképe a' Dunának és árjainak tekintetes nemes ... \[PML XV. 6. \(PMT\) 18/8\] | Térképek | Hungaricana \(1839\)](#)

[Szent-Bendek volt urbéri község Térképe \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 185\] | Térképek | Hungaricana \(1859\)](#)

[Szent-Benedek község Szabályozási terve \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 178\] | Térképek | Hungaricana \(1859\)](#)

Térképek az *Vizes-tarló*val foglalkozó csapat számára:

[Magyarország \(1782–1785\) - Első Katonai Felmérés | Arcanum Térképek](#)

[Vízhelyzeti térképe a' Dunának és árjainak tekintetes nemes ... \[PML XV. 6. \(PMT\) 18/8\] | Térképek | Hungaricana \(1839\)](#)

[Magyar Királyság \(1819–1869\) - Második katonai felmérés | Arcanum Térképek](#)

[Szent-Bendek volt urbéri község Térképe \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 185\] | Térképek | Hungaricana](#)

[Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek \(XIX. század\) | Arcanum Térképek](#)

Ezek elkészültével a csapatokat újraosztjuk, hogy mindegyikbe kerüljön legalább egy személy mindegyik előző csapatból. Az új csapattagok megosztják egymással a tanultakat, és az összegyűjtött ismereteket egy A3-as lapon szemléltetik, rajzolással, írással. A feladatot úgy ellenőrizzük, hogy mindegyik csapat bemutatja egy-egy dűlő alakulását, a (többi csapat, ha tudja, kiegészítheti).

Megjegyzések: Tanári segítségre a legnagyobb valószínűséggel a *Vizes-tarló* esetén lehet szükség, mivel bizonyos térképeken a vizenyős-mocsaras terület pontozással vagy satírozással van jelölve, és ezt nem feltétlenül tudják maguktól dekódolni a diákok. A *Pontyos-tónál* azért kellhet egy kis segítség, mert már a legrégebbi térképen is csak nyomai látszanak az egykori tónak, kézzel jelölt satírozás (valószínűleg vizenyős, mocsaras rész, az egykori tó származéka) vesz körbe egy kertet.

A közös megbeszélésnél fontos kiemelni a vizes élőhelyek természeti, állat-és növényvilág szempontjából fontos vonatkozásait, illetve azt, hogy a vizes élőhelyek visszaszorulása mit jelentett az élővilág számára. Azt is fontos megbeszélni, hogy mi okozta a térképeken látható változást, azaz, hogy lényegesen kevesebb lett a víz (lecsapolások, folyószabályozás).

A BENEDEKI ÁRTÉR ÉLŐVILÁGA

Helynévi ismeretek: *Káptalani-erdő/Nagy-erdő/Erdő*, *Gyöngyvirágos*, *Fazekas-erdő* neve, helye és néveredete. A hely jellege (pl.: mérete, növényvilága) vagy a tulajdonos (pl.: vezetékneve, titulusa) után keletkezett nevek.

Egyéb ismeretek: A káptalan fogalma; a gyöngyvirág növényfaj; a dunaszentbenedeki ártér élővilága.

Fejlesztendő kompetenciák: Oksági összefüggések felismerése; memória.

Kapcsolódó tantárgyak: Biológia, történelem.

Munkaformák: Frontális (kérdve kifejtés, tanári magyarázat); páros (memóriajáték)

A tanár szerepe: A feladat első fele alatt meglehetősen központi szerepet tölt be a tanár személye, hiszen célzott kérdésekkel koordinálja az interakciót, és vezeti a beszélgetést egy adott irányba, igyekezvén rávezetni a gyerekeket, ismeretek előhívásán vagy átadásán, ok-okozati összefüggések felismertetésén keresztül, mind a névadási módok mintázataira, mind a nevekből tükröződő valóság által szerezhető ismeretekre. A memóriajáték alatt csak facilitálja a játék zavartalan és nyugodt folyását.

Szükséges eszközök: Kinyomtatott memóriakártyák (duplán, hogy mindnek legyen párja).

Feladatközlés típusa: A tanárnak szóló feladat-ismertetés (ajánlott kérdések beljebb kezdve).

Igénybevett idő: 40–45 perc.

Tevékenység:

Nem minden élőhely tűnt el azonban szerencsére. A folyó mellett húzódó erdőt *Káptalani-erdő*nek, *Nagy-erdő*nek vagy egyszerűen csak *Erdő*nek nevezik.

Kérdve kifejtve megbeszéljük:

Mit jelent a *káptalan*? (Katolikus egyházmegyékben a főpapnak a szertartásokban és az egyházmegye kormányzatában segédkező vezető testület. A középkorban a káptalan hivatalos érvényű okiratok (szerződések, végrendelet stb.) kiállításának és őrzésének jogával felruházott hatóság szerepét is betöltötte (ÉrtSz.)).

Hogyan kapcsolódhat az *Erdő*höz? (1334-ig a település a kalocsai érsek uradalma volt, majd az érsek a káptalannak adta át (ROMSICS 2016), így káptalan az *Erdő*ben folyó fakitermelés javait is birtokolta (DÓRA 1977)).

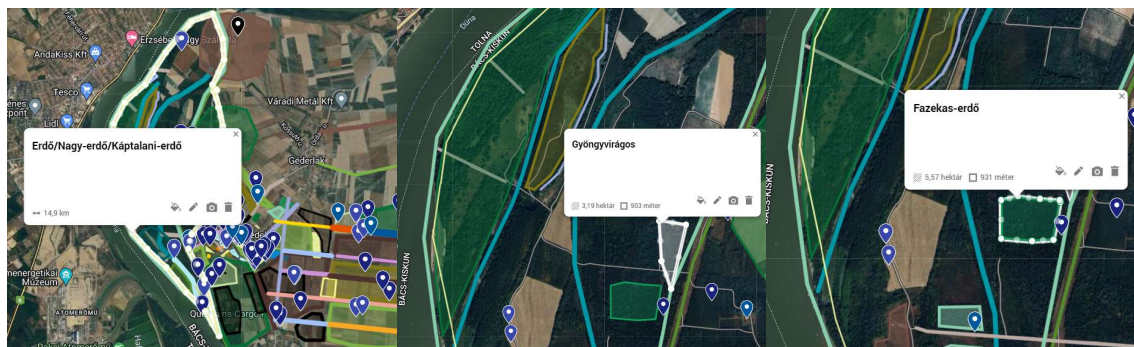
Mire utalhat értelemszerűen a *Nagy* előtag? (Az *Erdő* kiterjedésére.)

A *Káptalani-erdő* egyes részei is rendelkeznek névvel, ilyen a *Gyöngyvirágos* vagy a *Fazekas-erdő*.

Mire utalhat a *Gyöngyvirágos* név? (Az erdőben növekvő gyöngyvirágra. A gyöngyvirág május végén nyílik az erdők aljnövényzetében. Fehér leplek virágai erős, édes illatúak. A növény mérgező hatású. Óvatosnak kell lenni, hiszen levele könnyen összetéveszthető a medvehagymáéval, fontos különbség azonban, hogy a gyöngyvirág levelének nincs hagymaszaga (NKP 10)).

Mire utalhat a *Fazekas-erdő* név? (Az erdő rész tulajdonosára.)

Mindeközben az említett helyeket a My Maps-jelölőkre kattintva szemlélhetjük.

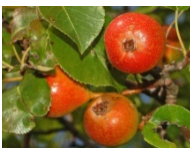

22–24. ábra: Részletek a My Maps-vázlatomból – Erdő/Nagy-erdő/Káptalani-erdő, Gyöngyvirágos és Fazekas-erdő.

https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1ZoLJUOjeJBg5p5Vl9oA2tLJmvtBbq_U&ll=46.605176792327114%2C18.875743040900442&z=13

Ezt követően a *Nagy-erdő* élővilágával ismerkedünk meg memóriajáték formájában. (A fajokat a SCHILL TAMÁS (2020:199) Dunaszentbenedek című könyvéből vettem.)

Fácán 	Fogoly 	Vidra 	Pézsmapocok 	Görény 	Vadmacska
Fehér gólya 	Szürke gém 	Tőkés réce (vadvacka) 	Nyári lúd (vadlúd) 	Sólyom 	Kocsányos tölgy
Menyét 	Róka 	Fekete nyár	Gyöngyvirág 	Fűz (népi nevén: sugó fűz) 	Csertölgy

Szil	Kőris	Vadkörte	Nyír	Nagy kócsag	Nyúl
					

HELYESÍRÁSI FELADATOK HELYI HELYNÉVANYAGON

Helynévi ismeretek: Dunaszentbenedek különböző bel- és külterületi helynevei. Részletesebben láthatóak a tevékenység-leírások alatti táblázatban.

Egyéb ismeretek: Földrajzi nevek helyesírásának szabályai.

Fejlesztendő kompetenciák: Helyesírási készség; szociális kompetenciák; kommunikációs készség; induktív és deduktív következtetés; összehasonlító- és csoportosító-készség; memória.

Kapcsolódó tantárgyak: Nyelvtan.

Munkaformák: Kis- és nagycsoportos interaktív feladatok.

A tanár szerepe: Facilitátor szerep. A tevékenységek instruálása, levezénylése, segítése.

Szükséges eszközök: A3-as lapok; szókétyák 1-1 helyesírási példával; szabálykétyák; képek az adott helynevek denotátumairól.

Feladatközlés típusa: Tanárnak szóló tevékenység-ismertetés.

Igénybevett idő: Egyesével 10–20 percet vesznek igénybe a feladatok.

Egyéb tudnivalók: Alábbiakban különböző feladattípusokat közlök, valamint a velük megtanítható/gyakoroltatható szabályokat, azokhoz a helyi helynévanyagból vett példák felsorolásával. Nem szükséges mindegyik feladatot felhasználni, a tanár és/vagy a gyerekek választása alapján eldöntendő, melyeket végzi el belőlük a csoport. A feladatok megtervezése során ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES A magyar nyelv tanításának gyakorlata OT-MAGY-421 egyetemi kurzus handoutjából inspirálódtam, ám a feladattípusokat átdolgoztam vagy kibővítettem.

Feladatok:

1. Családkereső

Az azonos helyesírási szabályra épülő példák keresik „családtagjaikat”. Miután megtalálták egymást a csoportok, közösen megfogalmazzák a példák mögött álló szabályt. A3-as lapon, pókhálóábrával szemléltethetik, amire jutottak (pl.: középen áll a szabály, abból elágaznak a példák; elláthatják az ábrát vizuális elemekkel, felmerülő kérdésekkel, vagy egyéb, eszükbe jutó példákkal vagy specifikumokkal).

Használható gyakorlásra, de akár úja anyag tanítására is. (Utóbbi esetben a tanulóknak induktív módon kell megfogalmazniuk a szabályt a példák alapján. Ha új anyag tanítására használjuk a feladatot, meg is adhatjuk a példákat, tehát az azonos típusú szavak alapján való családkeresés kimarad.)

2. Párkereső

Az előző feladat kisebb csoportra alkalmazható változata. Ebben a verzióban egy helynévi példa és egy helyesírási szabály keresi egymást. Alkalmas új ismeret tanítására is, hiszen a szabályleírás alapján egyértelműen beazonosítható a példa előzetes szabályismeret nélkül is.

3. Emlékeztető képek

Kinyomtatunk képeket kb. 5x10 cm-es méretben az adott helyekről. A kép túloldalára írjuk a hely nevét és az abban megjelenő helyesírási szabályt. A gyerekek párban játszanak a kártyákkal. A pár mindkét tagja kap meghatározott mennyiségű kártyát és meghatározott mennyiségű időt, hogy átfussa őket. Ezután cserélniük kell egymás közt kártyacsomagot, és kikérdeznük egymástól a kártyán szereplő információkat. A kérdező bármelyik elemre (kép/név/írásmód) utalva kérdezhet rá a másik két komponensre.

Ez a feladat azért előnyös, mert – túl azon, hogy a kép vizuálisan támogatja egy helyesírási szabály memorizálását – a gyerekek helyismerete és névkincse is fejleszthető, hiszen denotátumukkal együtt tanulják meg a neveket. A helyeket, neveket, szabályokat az aktuális kérdező fél is megtanulhatja a körülírás, rávezetgetés által.

4. Szaladgálós szókereső

Versenyszerű csoportos írás diktálás alapján. A földre helyezzük szókárttyákon a helyneveket, lehetőleg a csapatoktól távol. A csapat egyik tagja a diktáló, aki szaladgálhat a földre helyezett nevek és szavak közt, memorizálja, majd közli a szavakat a helyes írásmódjukkal együtt. Tarthatunk ebből több rövidebb fordulót (új nevekkal), hogy más is sorra kerülhessen a diktáló szerepében.

A feladat még hasznosabb lehet, ha az író csapat e diktált neveket vaktérképen helyezi el (Google Térkép (nem műholdképes) nyomtatott verziója tökéletesen megfelel erre). Ebben az esetben viszont szükség van a nevek denotátumaival való ismerkedésre előzetesen.

5. Forró szék

Egy tanuló ül a forró széken egy – az előzőekben bemutatott feladatok során gyakorolt – helynév képviselőjeként. A többi diák kérdez tőle a helyesírását illetően. (Pl.: *Van benned*

kötőjel? Egyelemű vagy? Van benned személynév?). Aki kitalálja, az ül a forró székbe, és gondol egy tanult helynévre / húz egyet.

Szabály	Példák
Ha egy földrajzi név egy földrajzi köznévből (pl.: <i>hegy, patak, rét</i>) és egy eléje járuló (egyelemű vagy egybeírt többelemű) közszóból vagy tulajdonnévből áll, akkor kötőjellel kapcsoljuk össze a két tagot. Az előtagot nagybetűvel, az utótagot kisbetűvel írjuk (AkH:175.).	<i>Templom-gödör; Kopasz-zátony; Itatókoboja (-kobolya); Gyöpfőd (Gyepföld); Rektor-kert, Káptalani-erdő, Belső-sziget, Lapis-tó, Békás-hát</i>
A tulajdonnevekhez a <i>-fajta, -féle, -forma</i> és a <i>-szerű</i> utótagokat kötőjellel kapcsoljuk, például: <i>Győr-forma</i> (város), <i>OTP-szerű</i> (AkH:133.).	<i>Bence Pista-féle tégláégető; Samu Laci-féle vadkörtefa, Samu Sándor-féle tanya; Samu József-féle tanya; Jankovics Dezső-féle átjáró; Kun Bálint-féle ház</i>
A településrészeket egybeírjuk (pl.: <i>Hűvösvölgy, Gellérthegy, Margitsziget</i>). Ilyenkor tehát nem mint földrajzi alakulatról beszélünk róluk (bár tartalmaznak földrajzi köznevet), hanem településrészként (AkH:174.).	<i>Dunakert, Földvárhat</i>
Ha egy földrajzi név egy földrajzi köznévből (pl.: <i>hegy, patak, rét</i>) és egy eléje járuló kételemű tulajdonnévből áll, akkor kötőjellel kapcsoljuk össze a két tagot. Az előtagot nagybetűvel, az utótagot kisbetűvel írjuk (AkH:174.).	<i>Kun Bálint-bolt; Kocsi Mihály-tanya, Samu Imre-tanya, Pacskó Vidók-lejáró</i>
A jelölt birtokos jelzős szerkezeteket külön írjuk (pl.: <i>Duna mente</i>) (AkH:183.).	<i>Hermann doktor háza; Kun Bálint boltja; Ságiék földje (földje), Gazdag Tóthék háza, Szekeres Vidókéék háza, Bence jegyző gyümölcsöse, Vargyasék darállója (darálója)</i>
Ezekben a helynevekben kétféle jelenséget is	<i>Kossuth utca, Rákóczi utca, Széchenyi</i>

megfigyelhetsz. Az egyik az, hogy az <i>utca</i>, <i>út</i>, <i>köz</i> szavakat különírjuk az előttük álló névrészekről (AkH:181.). A másik pedig a hagyomány elve szerint írt családnevek írásmódja.	<i>utca</i>, <i>Damjanich utca</i>, <i>Báthori utca</i>, <i>Kölcsey utca</i>, <i>Ady utca</i>, <i>Vörösmarty utca</i>, <i>Gurtsek utca</i>, <i>Szállás köz</i>, <i>Rókás köz</i>, <i>Küves/Köves út</i>, <i>Uszódi út</i>
A földrajzi közneveket, illetve az ezekből alakult tulajdonneveket egybeírjuk. Ezek egy bizonyos típusú földrajzi alakulatot jelölnek (pl.: <i>fennsík</i>, <i>holtág</i>, <i>halastó</i>), mely földrajzi alakulatok számos magyar településen megjelennek ugyanezzel a megnevezéssel, tehát nem egyedi névről beszélünk. Az adott földrajzi köznév persze válhat egy hely saját nevévé is (AkH:175.).	<i>Erdéslak</i>; <i>Szőlőkert</i>; <i>Fáskert</i>, <i>Gátórház</i>, <i>Jegyzőlak</i>, <i>Epröskert</i> (<i>Epreskert</i>), <i>Szénáskert</i>, <i>Piactér</i>
Ha egy földrajzi név utótagja (egyelemű vagy egybeírt többelemű) tulajdonnév, előtagja pedig (egyelemű vagy egybeírt többelemű) közszó vagy tulajdonnév, az alkotó tagokat kötőjellel kapcsoljuk össze. Ebben az esetben mind az előtagot, mind a tulajdonnévi utótagot nagybetűvel jelöljük (AkH:176.).	<i>Kis-Duna</i>, <i>Holt-Duna</i>
A településneveket, ha több elemből tevődnek is össze, egybeírjuk (AkH:174.).	<i>Dunaszentbenedek</i>, <i>Géderlak</i>, <i>Dunapataj</i>, <i>Foktő</i>
Többszörös kötőjeles írásmódot akkor alkalmazunk, ha akár az elő-, akár az utótagban eleve kötőjeles írásmódú névrész szerepel. Az ilyen földrajzi nevek kezdőbetűjét természetesen nagybetűvel írjuk, viszont a többi tag kisbetűvel írható, kivéve abban az esetben, ha az egyik tag tulajdonnév (pl.: <i>Tisza</i>) (AkH:177.).	<i>Hót-Duna-ág</i>, (<i>Holt-Duna-ág</i>), <i>Tormás-háti-dűlő</i>, <i>Kettős-kúti-dűlő</i>, <i>Bálint-háti-dűlő</i>, <i>Egyes-kúti-dűlő</i>

BESZÉDES HELYNEVEK

Helynévi ismeretek: A természetes állat- és növényvilágról, az állattenyésztésről, a növénytermesztésről, egyéb mesterségekről és a vallási életről tanúskodó dunaszentbenedeki helynevek. A konkrét példák a feladat részmegoldásaként ábrázolt táblázatban láthatók. Ezek közül bizonyos helynevek (pl.: *Égött-malát*) etimológiájával is megismerkedhetnek a tanulók.

Egyéb ismeretek: Nádtetőkészítés; a diófa természetes előfordulása; dunaszentbenedeki növényfajok; fűzfacsonkolás; zsizsik és az ellene való védekezés; legeltetés; fakitermelés; kaszálás; pásztor/kanász/csikós; gátőr; erdész; kántor, presbiter, templombelsők, ökumenizmus; révész, jegyző; kenderfeldolgozás; szőlészet; népi mesterségek hagyományos eszközei; népdalok; a pótlónyúlás jelensége;

Fejlesztendő kompetenciák: Csoportosító, elkülönítő kognitív műveletek; szövegértés, beszédkésztség; zenei hallás és ritmusérzék; kézikönyvhasználat.

Kapcsolódó tantárgyak: Hon- és népismeret; nyelvtan, biológia; hit- és erkölcstan, ének-zene.

Munkaformák: Kooperatív csoportmunka (fordított mozaik); csoportos vagy páros gyűjtőmunka; frontális munka (tanári vagy tanulói előadás); vezetett kirándulás.

A tanár szerepe: A tevékenység első, iskolán belüli részében a tanár facilitátor szerepben tevékenykedik (az önálló tanulás, a társak tanításának szervezése (instrukciók kiadása; csoportalakítások koordinálása; szükség esetén közbelépés vagy segítség nyújtása; ellenőrzés). A faluházban első sorban előadás formájában mutatja be az adott népi eszközöket a pedagógus vagy más hozzáértő személy, de ezen kívül alkalmazhatók interaktív múzeumpedagógiai tevékenységek is, melyekben a tanulói tevékenység kerül előtérbe az előadóival szemben.

Szükséges eszközök: A3-as lapok, színes filctollak.

Feladatközlés típusa: Tanárnak szóló feladatleírás megoldással, kiosztandó anyagokkal.

Igénybevett idő: Megközelítőleg 120 perc, valamint további 180–240 perc élménypedagógiai kiegészítő feladat.

Feladat:

A tanár bevezetésként összefoglalja a következő szöveg tartalmát, majd négy csoportra osztja a tanulókat.

A helynevek tükrözik természeti környezetünk és életmódunk. Rámutatnak, hogy az ember és a táj milyen szoros kapcsolatban van egymással. A természet adja az ember

lehetőségeit, melyekhez az ember alkalmazkodik. Ugyanakkor az ember is alakítja a természetet a számára legcélszerűbb módon.

A jelölőkkel ellátott térképen

(https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1ZoLJUOjeJBg5p5Vl9oA2tLJmvtBbq_U&ll=46.594967331491326%2C18.885220101084496&z=16) a gyerekeknek meg kell

keresniük azokat a neveket, amelyek

a, a természetes állat- és növényvilágról,

b, az állattenyésztésről,

c, a növénytermesztésről,

d, egyéb mesterségekről,

e, a vallási életéről

tanúskodnak.

A csoportok húznak egy-egy témakört, és összegyűjtik az azokat reprezentáló helyneveket. Mikor ezzel a feladattal végzett a csoport, kap némi feldolgozandó anyagot a nevekben foglalt ismeretelemekre vonatkozóan. A szövegeket vagy szövegrészeket érdemes úgy elosztani, hogy minden csapattagnak mást kelljen feldolgoznia, ezáltal legyen kooperatív jellegű a feladat. (Én most példaként kidolgoztam csapatonként négy-öt kapcsolódó ismeret fülszövegét, de a létszám függvényében – a rendelkezésünkre álló számos helynév gazdag ismeretanyagából kiindulva – írhat a tanár továbbiakat is.)

Természetes állat- és növényvilág	Állattenyésztés	Növénytermesztés	Egyéb mesterségek	Vallási élet
Békás-hát, Tormás-hát, Tüske, Gyöngyvirágos, Gyöpfőd (Gyepföld), Nagy-erdő, Égőtmalát (Égettmalát), Füzes, Nádas/Rét,	Delelő, Marhalegelő, Borgyúlegelő (Borjúlegelő) Libalegelő, Csikólegelő, Bikaistálló, Csikóáó (Csikóakol), Zsizsiktelenítő, Itató-kobója (-	Fáskert, Szőlő (Szőlő), Szénáskert, Bence jegyző gyümölcsöse, kertgazdálkodás : Kerek-kert, Fölső-kert, Külső-kertők, Erdő-kertők (- kertek),	Kormányos-ház, Gátórház, Gátór-kobója (-kobolya), Csire Laci bácsi darállója, Vargyasék darállója, (darálója),	Káptalani-erdő, Kántorfőd (Kántorföld), Papfőd (Papföld), Rektorkisasszony-ház, Rektor-kert, Rektor-istálló, Presbiterszoba, Paplak, Plébánia, Szentegyház-gödör, Katolikus-kisiskola,

<i>Pontyos-tó, Vesszős, Vadkörtefa</i>	<i>kobolya), Disznójáró, Borgyú-kút (Borjú-kút)</i>	<i>Kenderes- koboja (- kobolya), Diós, Csontoló-fűzfák</i>	<i>Erdéslak, Jegyzőlak, Bencéék téglaégetője, Taba Imre téglaégetője, Vágóhid, Pontyos-tó, Malomréi (Malomrévi) út</i>	<i>Katolikus- nagyiskola, Református- kisiskola, Református- nagyiskola, Katolikus-temető, Református-temető, Templom-kert, Paplak, Plébánia út</i>
--	---	--	--	---

1. Csapat továbbvezető anyagai:

Mi fán terem az *Égött-malát* (*Égett-malát*)?

Malát szó jelentése: A szláv *mlad* vagy *malad* 'fiatal erdő, vesszős, árterületi bokros terület' jelentésű szóból ered, amely valószínűleg a délszláv (rác) nyelvű Bátyáról került át a szomszédos magyar falvakba (KUCZY 1980). Az *Égött-malát* helynév előtagja (*égött* 'égett') arra utal, hogy ez az ártéri fiatal erdő vagy cserjés valamikor leégett (Égy.).

Miért lehet helynév a *Vadkörtefa*?

Azért, mert tájékozódási pontot jelentett a határban. Ha belegondolsz, a földeken nem voltak táblával jelölt utcák vagy épületek, így egy földből kimagasló szép nagy fa jelezhetette az arra járóknak a hollétét. Ráadásul délben összegyűltek alatta ebédelni a szomszéd földeken dolgozók, beszélgettek, hűsöltek az árnyékában, tehát egy további funkciót is kapott. Egy idős benedeki visszaemlékezései szerint a Dunaszentbenedek határában álló két *Vadkörtefa* még a honvédségnél, a katonai térképen is be volt jelölve, mikor ő a kötelező katonai szolgálatát teljesítette Kalocsán. Ez is jól mutatja a növény tájékozódási pont szerepét (Égy.).

Hogyan használták a benedekiek a *Rét nádját*?

Télen vágták a nádat, szánkóval hozták el. A levágott náddal fedték a házak tetejét.

„A nádtetőt legtöbbször paraszti szakemberek, nádazók készítették. [...] Először kisebb nádcsomókat kötöttek. A lécezett tető fedését alul, a csorgó felől kezdték el. A tető hosszán egy sorban lerakott kis nádcsomókat régebben gúzzsal, a századfordulótól általában dróttal kötötték szorosan egymás mellé. A nádazást ketten végezték. A tetőn kívül álló nádazó fektette le a nádkévéket, majd a drótot hosszú, nagyméretű fémtübe (fűzőtü, nádvarrótü)

fűzve átdugta a nád között. Segítője, aki a padlástérben állt, átvette, megszorította és visszatűzte kívülre. A végleges lekötés előtt a nádazó fából készült, fogazott vagy sima lapú, nyeles eszközzel (nádverő, verő) felverte, hogy tömött és sima legyen.” (NéprLex.)

Ide írtad a *Dióst*?

A közönséges dió valóban lehet a természetes környezet része, azonban nem erdőalkotó, tehát nem létezik természetes „diófaerdő”, hanem más társulásokban elszórtan nő egy-egy példány vagy kisebb csoport. Tehát, ha a *Diós*, mai dülönév egykori motivációját keressük, akkor az vagy egy, a termése végett ember által ültetett diófaerdőt jelöl, vagy pedig egy kisebb természetes diófacsoportot (CELLER 2013). Ma persze ennek már nyomát sem látjuk, a helynév viszont megőrizte nekünk az emlékét.

Mik azok a *Csontoló-fűzfák*?

A fűzfák a vizes helyeket kedvelik, ezért Benedeken például a Rét körül nőnek. Ezeket gazdasági célokra is felhasználta a parasztember. Mikor megnőttek az ágaik, 6-8-10 éves korukra, akkor „lecsontolták” őket, azaz levágták az ágaikat faanyagként, majd mikor azok újjra hajtottak, megint (Égy.). A kifejezés valószínűleg félreértés, félremagyarázás (népetimológia) útján keletkezett, mivel a ’kiálló részt levág’ jelentésű *csontol* ige szerepelne itt logikusan. Viszont a jelentés egy idő utáni elhomályosulásával a *csont* szótóhoz (’Olyan tárgy, test maradványa, amelynek nagyobb, fontosabb részét levágták, v. amelynek ilyen része letörött.’ (ÉrtSz.)) hasonló hangzású *csont* szót beleértették a névbe, és egy idő után átvette a *csontoló* névrész helyét a *csontoló* alak.

2. Csapat továbbvezető anyagai:

Mi az a *Csikóakó* (*Csikóakol*)?

’Rudakból, szálfákból összetákolt, a csikók (’fiatal lovak’) összetartására szolgáló kerítésféle, illetve az ezzel körülfalt hely a legelőn’ (ÉrtSz.). Tulajdonképpen egy karám. A csikók legeltek a *Csikólegelőn*, délben megitták őket a csikós, majd, beteretelte őket a *Csikóakóba* (*Csikóakolba*), hogy ne kóboroljanak el, hanem egy helyen legyenek. Ma már házak vannak a helyén (Égy.). Ennek a szónak a köznyelvi alakja *akol*, de a helyi népnyelvben *akónak* mondják. Ha megfigyeled, az *l* itt eltűnik, viszont a helyében az azt megelőző rövid magánhangzó (*o*) megnyúlik. Ezt a jelenséget pótlónyúlásnak hívjuk (KIEFER 2016).

Kik deleltek a *Delelőn*?

A marhák. *Delelőnek* a legelő középső részén elhelyezkedő nyárfást nevezték, melyekből ma már csak egy-kettő áll kiszáradva. Hajdan ott hűsöltek délben a tehenek (Égy.)

Hova jártak a disznók?

A *Disznójáró-koboja/Itató-koboja (-kobolya)/Füredető/Disznóitató Dunaszentbenedek* déli határában, a töltésen túl található kobolya. A *kobolya* földrajzi köznév jelentése 'áradás vájta gödör, amelyben felgyülemlik a víz' (FKnT). *Disznóitatónak* és *Füredetőnek* pedig azért nevezik, mert itt ittak, fürödtek és legelésztek a disznók reggeltől estig. A *Disznójáró* pedig az az útvonal, ahol a kanász hajtotta őket az *Itató-kobolyára*. Ez a *Töltés* mellett vezetett. Hét órákor indult a kanász *Fő utcán*, és a mellékutcákból engedték ki az emberek a disznóikat. Mikor jött végig a falun, fújta a tülköt, innen tudták a lakók, hogy hajtsák ki a sertéseket (Égy.).

Libalegelő, Csikólegelő és Marhalegelő

Külön, kijelölt helyen legeltek a különböző állatok. Persze ez nem afféle hivatalos rendelet volt, csak a nép szokása, megegyezése praktikus okokból. A magyar nyelvben a különböző állatokat őrző pásztoroknak is különböző megnevezésük van, sőt, a „pásztorrend”-nek egykor megvolt a maga belső hierarchiája is. Az Alföldön a legmagasabb rang a *gulyást* illette, aki a szilaj (azaz ridegtartású) szarvasmarhákat őrizte, hiszen az jelentette a legnagyobb értéket. Őt követte a csikós, aki a lovakra vigyázott, és aki a *gulyás* előtt szeretett volna lenni, így köztük folyamatos volt a versengés. Mindketten lenézték viszont a juhokra vigyázó *juhászt*, aki pedig jóval tekintélyesebb volt, mint a sertéseket őrző *kanász* vagy *kondás* (PALÁDI-KOVÁCS 2000). A libapásztorok általában gyerekek voltak (Égy.).

3. Csapat továbbvezető anyagai

Miért *kenderes* a *kobolya*?

Azért, mert abban áztatták egykor a kendert. De mi is az a *kender* és miért kell áztatni? A *kender* egy növény, amelyből vásznat készítenek. Augusztusban takarítják be, néhány napig szárítják, majd a *kobolyában* az egymás fölé rakott kévákat megáztatják, hogy megpuhuljon a *kender*. Kövel, sárral nyomtatják le, esetleg lekötik. Hogy meddig kell áznia, puhulnia, az a szár vastagságától, az időjárástól és a víz hőfokától függ. A kiszedett kévákat lemossák és megszáritják (szép napfényes időben úgy egy-két nap alatt). A megszáradt *kendert* durvábban megtörik, majd finomabbra megtilolják. Ez a felhasználandó a *kender* fás részeinek összetörését, a szálak megpuhítását jelenti, melyet lábon álló, nyelves szerszámmal végeznek. A további tisztítás deszkába vert szegek (gereben) segítségével történik. A fonásra teljesen előkészített szöszet összekötve elrakják, és csak a nyári mezőgazdasági munkák befejeztekor, késő ősszel veszik újra elő, hogy

megfonják. A „fonó” nem csak munka, hanem szórakozási lehetőség, társasági esemény is volt egyben (BALASSA–ORTUTAY 1980).

Mi is az a Zsizsiktelenítő?

A zsizsik egy kártevő, mely hüvelyeseket (pl.: bab, borsó, lencse) támad meg. Az kifejlett rovarok előjövételük után, tavasszal, felkeresik a virágzó pl. lencsetáblát, és a kialakuló zöld hüvelyre helyezik petéiket. A lárvák behatolnak a lencse magjába, s itt fejlődnek. A bogár távozásakor megnyitja a maghéjat, és kimászik. Ez ellen védekeztek tehát a *Zsizsiktelenítő*ben gázosítással, gázmester közreműködésével. Hatóanyagok: magnézium-foszfid, alumínium-foszfid, deltametrin + piperonil-butoxid (PBO). A zsizsiket betakarítás után érdemes mielőbb elpusztítani. A növény tarlóját betakarítás után 14 napon belül alá kell szántani (KÖVICS–BOZSIK–DÁVID 2010:398–399). A *Zsizsiktelenítő* egy, a földbe süllyesztett betonépítmény volt a falu Uszód felőli végén.

Szénáskert

’Széna és szalma tárolására elkerített tanyarész, gazdasági udvar’ (FKnT). *Rakodónak* is mondták. Akinek a faluban kicsi volt az udvara, oda rakta le a terményét és a lekaszált szénát. A *Dunakertek* és *Földvárhat* mögött (Égy.).

Fáskert

A *Káptalani-erdő*ben kivágott fát ebben a kertben rakták ölbe. Egy-két év után, mikor már kiszáradt, innen szállították ökrösfogatokkal azoknak, akiket a káptalan látott el fával, ugyanis az erdő a káptalan birtoka volt (DÓRA 1977).

Szöllő/Szöllők/Szöllőkert/Benedeki-szöllő/Lapistói-szöllő (Szőlő, Szőlők, -szőlő)

Dunaszentbenedek déli határában, *Lapis-tóban* található a *Szöllőkert*. Termése savanyú bort adott, melyet a benedekiek tréfásan „*Lapistó gyöngyé*”-nek és „*Benedeki békarikató*”-nak csúfoltak. A bor silány minőségének oka, hogy ún. direkttermő, Othello és Noah szőlőből készült (Égy.). A direkttermő szőlőfajták oltatlanul, saját gyökerükön is teremnek gyümölcsöt (ebből ered a nevük). A XIX. században sújtó filoxérajárvány a magyar szőlőültetvények mintegy hatvan százalékát kipusztította, azonban a direkttermő fajták ellenállóbbnak bizonyultak vele szemben, így a filoxéravészt követően e fajták ültetése nagy arányban megnőtt (POTTYONDY 2023). Sajnos a belőlük készített bor, azon túl, hogy nem is biztosít kiemelkedő ízélményt, káros hatású is, mivel a direkttermő szőlők héja és húsa nagy mennyiségű pektint tartalmaz, melynek bomlása során (a szőlőlé borrá alakulásának folyamata közben) jelentős mennyiségű metil-alkohol szabadulhat fel, amely

egy mérgező vegyület (HNT 2021). Az ilyen szőlőből termelt bort kereskedelmi forgalomba hozni évtizedek óta tilos (POTTYONDY 2023).

A 4. csapat továbbvezető anyagai:

Téglaégetés

Mint ahogy azt a térképen láthatjátok, a benedeki határban három tégláégető is üzemelt. De hogyan is készült házi technológiával a tégl? (Ma már ezt gyárilag, gépesítve végzik.) Először is kiásták az agyagot a földből, és minden hét lapátnyi agyagot egy lapát szénporral keverték, mert az elősegíti a tégl tökéletes kiégetését. Ezt az elegyet vízzel összekeverték (saralás), majd a pihent massa a vetőasztalra került. A téglát kézzel vetették. Egy gyakorlott tégláégető akár napi 800 téglát is el tudott készíteni. A kiszáradt, de még nyers téglából boglyát raktak, aljába pedig széncsatornákat építettek, melyeket a boglya elkészültével meggyújtanak. A boglyába rakott összes tégl 8-10 nap alatt égett ki. (MHDF).

Ki a jegyző?

A *jegyző* egy köztisztviselő, aki az önkormányzatot (polgármesteri hivatal) vezeti. Ő biztosítja az önkormányzat törvényes működését, segíti szakmailag a képviselő-testület és a polgármester munkáját. A *jegyzőt* a polgármester nevezi ki. A *jegyző* jogász vagy közgazdász végzettségű. Feladata elsősorban az államigazgatási és az önkormányzati hatósági feladatok ellátása, a hatósági ügyekben való elsőfokú döntés meghozatala és az önkormányzati döntések szakszerű előkészítése (KözzszolgLex.).

Mi a gátőr feladata?

Az árvízvédelmi gát épségének a felügyelete, a hozzá tartozó tárgyak (pl.: zsilipek, sorompók) őrzése, vízminőség-védelmi feladatok ellátása (pl.: szennyezések elhárítása, megelőzése). Feladata továbbá az illegális stégépítés, hulladéklerakás, fakivágás megakadályozása, télen a jégfigyelés, árvízkor pedig a védekezés lebonyolításának segítése (WALCZER 2022).

Ki a kormányos?

A révész, azaz 'Az a személy, aki kisebb vízi járművel – csónakkal, komppal – rendszeresen utasokat szállít valamely folyó v. tó egyik oldaláról a másikra.' (ÉrtSz.). Itt, *Benedeken*, az 1970-es évekig működő *Biskói-ré* (*Biskói-rév*) miatt volt kormányos, és ahol ő lakott, az volt a *Kormányos-ház*. A *Kormányos-házban* vagy másik nevén *Révházban* (*Révházban*) kocsmá is működött egykor, ahol mulatságokat tartottak. „*Csicsóné bandája*

húzta. Ő volt a bőgős, a banda többi tagja pedig a családtagjai.” – emlékszik vissza egy idős benedeki (Égy.).

Mit csinál az *erdész*?

Az *erdész* gondozza, védelmezi, ápolja az erdőt. Feladatkörébe tartozik az erdőritkítás, az erdőfelújítás és az erdőtelepítés irányítása. E során figyelembe veszi az adott ökoszisztémát, a telepítendő fajok igényeit, valamint a hely adottságait. Az erdész összegyűjti a hulladékot, eltávolítja a nemkívánatos növényzetet (pl.: invazív fajok), viszont támogatja a hasznos növényzet fejlődését. Ha valahol az erdő számára hasznos új fák indultak hajtásnak, dönthet úgy, hogy a csemeték növekedése érdekében kivágat néhány fát, ritkásabb területeken pedig telepítést rendelhet el. Az ő feladata az erdészeti munkákhoz szükséges gépek karbantartása és az adminisztráció is (Erdeiprogramok.hu).

(A *Malomréi út* kapcsán a hajómalmokat már érintettük egy külön feladatban, ezért nem emelem ki.)

4. Csapat továbbvezető anyagai

Mi a *káptalan*?

Katolikus egyházmegyékben a főpapnak a szertartásokban és az egyházmegye kormányzatában segédkező vezető testület. A középkorban a *káptalan* hivatalos érvényű okiratok (szerződések, végrendelet stb.) kiállításának és őrzésének jogával felruházott hatóság szerepét is betöltötte (ÉrtSz.).

Ki a *rektor* és a *kántor*?

A *kántor* a liturgikus ének hivatalosan megbízott vezetője, előénekes. Munkakörébe tartozhat kották beszerzése, kórus betanítása, a hívők énekének orgonás kísérete. A falusi kántorok 1948-ig tanítók voltak a katolikus elemi iskolákban. Képzésük a tanítóképzőkben folyt. Az iskolák államosításakor (1948-ban) választaniuk kellett a tanítói és a kántori állás között (KatLex.). Régen a falusi református elemi iskolákban a tanítót *rektornak* hívták. Ma, köznapi értelemben, a *rektor* jelentése 'Valamely egyetem professzori karának az a tagja, aki egyben az egyetemen folyó munka legfőbb irányítója, az egyetem felelős vezetője.' (ÉrtSz.).

Ki a *presbiter*?

A református egyházban a *presbiter*ek olyan, az egyházközség tagjaiból megválasztott gyülekezeti vezetőségi tagok, akik irányítják az egyházközség lelki és anyagi életét. E körben kötelességeik közé tartozik például az istentiszteleti, missziós és lelkigondozói

feladatok elvégzése és felügyelete, az egyházközség javainak kezelése, egyházközségi szabályrendeletek alkotása és képviselő választása az egyházmegyei közgyűlésre (WÉBERNÉ 2023).

Miért találtál ennyi féle iskolát?

Az iskolák államosítása (1948) előtt a községben felekezetenként külön működtek iskolák. A faluban református és katolikus közösség él, ezt láthatjátok a temetők nevében is. Az iskolák a valláson kívül a tanulók életkora, elvégzett osztályai alapján is további 2-2 részre bomlottak, hiszen a kisiskolákban az alsó, a nagyiskolákban a felső tagozatos évfolyamok diákjai gyarapíthatták tudásukat.

Mi az az ökumenizmus?

A kereszténység számos különálló egyházból, felekezetből áll, csak néhány kiemelkedőt, például hozva a római katolikus, görög katolikus, református, evangélikus egyház, mindnek megvan a maga szakrális hagyománya, teológiája. Az ökumenizmus a kereszténységen belül a különböző felekezetek közötti egységre, békére, megértésre való törekvés. Az ökumenikus mozgalom 1910-ben indult a skóciai Edinburghban, mikor protestáns misszionáriusok tartották első missziós világkonferenciájukat. Azóta jelentősen elmélyült a felekezetek közötti teológiai párbeszéd és a közös cselekvés, a szociális és karitatív tevékenység (KatLex.).

Mikor ezeket a szövegeket feldolgozták a gyerekek, csapatonként megbeszélik, ki mit olvasott, és plakátot készítenek belőle (A3-as lapon). A csapattagoknak tudniuk kell elmondaniuk a feldolgozott ismereteket (tehát nemcsak azt, amiről ők olvastak, hanem amiről a csapattagjaik beszámoltak nekik). A plakátok elkészülte után megkérjük a gyerekeket, nevezzék el magukat A, B, C, D és F-nek, majd arra, hogy az A-k, a B-k, a C-k, a D-k és az F-ek alkossanak egy-egy csoportot. A gyerekek az új csoportjukban beszámolnak mindarról, amit az előző csoportjukban tanultak. Az itt elhangzottakat szintén plakáton rögzítik (természetesen itt az egyes témákra vonatkozó információk már kevésbé részletesen fognak megjelenni). Ellenőrzésképpen csoportonként beszámolnak egy-egy témáról (egy csoport csak egy témát mutat be). Kikötés azonban, hogy ne az a diák számoljon be az adott témáról, aki az előző (szakértői) csoportjában azzal foglalkozott, hanem valaki olyan, aki a második körben azt meghallgatta.

A feladatot követő (a témákhoz kapcsolódó) élménypedagógiai tevékenységek:

Ellátogathat a csapat a faluházba, ahol megmutatják nekik az említett népi mesterségek, gazdálkodási módok hagyományos eszközeit. Az előadáson és szemléltetésen kívül alkalmazhatók interaktív múzeumpedagógiai módszerek is. Ezekre a tájházban őrzött konkrét tárgyak ismeretének hiányában nem hozhatok példát.

Akár az előbbi tevékenységekhez is kapcsolható olyan népdalok tanulása és éneklése, amelyekben a gazdálkodás, különböző mesterségek vagy a falu társadalmának rétegződése jelenik meg (pl.: *A juhásznak jól van dolga; A csikósok, a gulyások; Domaházán kidobolta a bíró; Szeretnék szántani; Hej, halászok, halászok; A malomnak nincsen köve; Béres legény, jól megrakd a szekeret; Erdő mellett nem jó lakni* stb.).

Készíttethetünk a gyerekekkel a falu növényvilágát feldolgozó herbáriumot, melyben a növényekből származó lepréselt mintát, a növény magyar és latin nevét (növényhatározó könyvek vagy a PlantIn nevű telefonos applikáció segítségével azonosítva), a növény rövid ismertetését kell közölniük, illetve annak a falu- vagy határrésznek a nevét, amelyből a növéyminta származik. A gyerekek dolgozhatnak csoportban vagy párban is. Az anyaggyűjtéshez szervezhetünk külön túrát, de a témahét során a határban tett egyéb barangolások is alkalmat adhatnak a mintavételre.

Mivel a faluban sokan tartanak haszonállatot, a tanulók családjainak gazdaságait is meglátogathatjuk csoportosan, melyekről az adott tanuló vagy a szülei beszámolhatnak – ezzel is élményszerűbbé téve a gazdálkodáshoz, állattartáshoz kapcsolódó helynevek megismerését.

A vallási életet tükröző helynevek apropóján meglátogathatjuk a falu két templomát is.

Megjegyzések: Az első plakátra azért van szükség, hogy a mozaikszerűen feldolgozott szövegek tartalmának rögzítése alapján minden csapattag memorizálni tudja őket. A csapatváltás két oknál fogva szükséges. Egyrészt azért, hogy az osztály egésze megismerkedhessen mindegyik témával, másrészt azért, hogy legyen tétje az előző kiscsoportban egymás figyelmes meghallgatásának, az információk elraktározásának (hisz így vissza kell mondaniuk azokat). A második plakát célja szintén a rögzítés, összefoglalás, a tanulás vizuális megtámogatása. A közös ellenőrzés szintén tétet ad a feladatnak, és biztosítja a társak aktív figyelmét.

FÖLDRAJZI KÖZVENEK RENGETEGÉBEN

Helynévi ismeretek: Földrajzi köznevek és jelentésük (*kobolya, hát; kert; dűlő; kanális; holtág; fok; tarló*), valamint az azokat tartalmazó dunaszentbenedeki földrajzi nevek (pl.:

Itató-koboja/Disznójáró-koboja; Vidókné-koboja; Kenderes-koboja/Áztató-koboja (-kobolya); Kanális/Kanális-holtág; Vak-holtág; Külső-kertek; Kerek-kert, Bojó-kert (Bolyó-kert); Rektor-kert; Erdő-kert/Erdős-kertek; Temetői-kertek; Vizes-tarló; Vadas-hát; Bálint-hát; Tormás-hát; Földvárhat, Kún fokja (Kun fokja); Faluhej-fok (Faluhely-fok)). A régi földrajzi viszonyok megőrződése a nevekben, a táj változása után is.

Egyéb ismeretek: Állati vagy növényi egysejtűek, többsejtű mikorszkopikus állatok és növények; oldott oxigén, pH, nitrogénformák, foszforformák, toxikus fémek, szerves vegyületek; vízminősítés, kockázati besorolás.

Fejlesztendő kompetenciák: Egynyelvű szótárak használata; információk keresése és szűrése; általános mintázat és egyedi példa összekapcsolása; térképhasználat.

Kapcsolódó tantárgyak: Nyelvtan, földrajz, biológia, kémia.

Munkaformák: Kiscsoportos/páros (szótáras-térképes munka); nagycsoportos (terepgyakorlat); kiscsoportos/páros (vízminőség-vizsgálat) az iskola kémia- és biológiaszertárának felszereltsége függvényében.

A tanár szerepe: A feladat első részében a tanár inkább facilitálja a munkát (kiadja az instrukciókat, ellátja a gyerekeket a szükséges információkkal, segít szükség esetén, levezeti az ellenőrzést). A terepgyakorlat különböző biztonsági és praktikus okokból tanár által vezetettebb, valamint a vízminták kémiai és/vagy mikroszkópos elemzése is, hiszen itt célzott, lépésről lépésre szóló instrukciókra van szükség a szaktanár részéről az eszközök rendeltetésszerű és biztonságos kezelése és a vizsgálatok eredményessége végett, melyeket a tanulók párban vagy kiscsoportban hajtanak végre.

Szükséges eszközök: BÁBA BARBARA – NEMES MAGDOLNA: Földrajzi köznevek tára (2014) nyomtatott vagy online formában (MEK-en elérhető); túrázásra alkalmas cipő és ruházat; mikroszkóp; kémiai kísérletekhez szükséges felszerelések (pl.: kémcső, tesztpapírok).

Feladatközlés típusa: Gyerekeknek szóló instrukciók és a tanárnak szóló feladat-ismertetés (szögletes zárójelben).

Igénybevett idő: 200–220 perc.

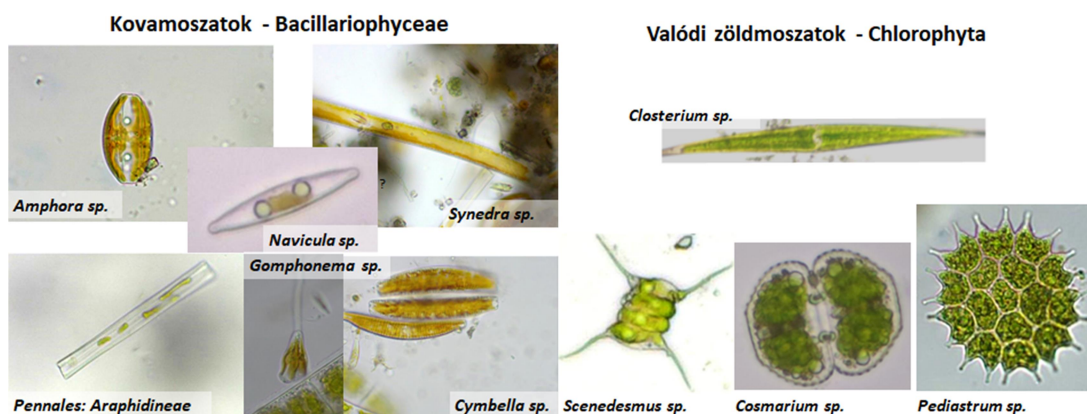
Feladat:

Az alábbi szófelhőben földrajzi közneveket láthattok.

4. Van olyan név, amely által jelölt terület teljesen eltér a szótárban talált definícióktól? Mi lehet ennek az oka? (Gondolj a már korábban elemzett *Pontyos-tóra* vagy *Lapis-tóra*!)

[A feladat ellenőrzését, megbeszélését követően a csoport bejárhatja az adott helyeket (vagy egy részüket) tanár vezetésével, és megtekinthetik a szóban forgó földrajzi alakulatokat. A vizekből lehet mintát venni, amelyet kémiai és/vagy biológiai (mikroszkópos) vizsgálatoknak lehet alávetni vízminőség, oldott anyagok és mikroszkopikus élőlények tekintetében. Ezt végezhetik párban vagy kiscsoportban a diákok a szaktanár utasításai alapján.]

Megjegyzés: Jómagam gimnazista koromban készítettem a vereasegyházi *Sikárosi-láp* vizének vizsgálata során a következő felvételeket:

26–27. ábra: Saját, gimnazista korombeli mikroszkópos felvételeim a vereasegyházi *Sikárosi-láp* vizének vizsgálatára alapján.

28. ábra: Jómagam, amint egy iskolai terepgyakorlat során vízmintát gyűjtök a *Sikárosi-láp*ban.

Az ábrákkal szemléltetethez hasonló tevékenységet képzelek el a *kobolyák*, *gödrök*, *fokok* vagy *holtágak* kapcsán.

UTCÁK BEMUTATKOZÁSA

Helynévi ismeretek: Dunaszentbenedeki hivatalos és népi utcanévek.

Egyéb ismeretek: Híres történelmi, irodalmi és zenész személyiségek. Növények.

Fejlesztendő kompetenciák: Információ-fellelész és -felhasználás (ennek megvalósításához digitális eszközhasználat vagy könyvtár- és kézikönyvhasználat), önállóság, felelősségvállalás.

Kapcsolódó tantárgyak: Irodalom, történelem, ének-zene, biológia.

Munkaformák: Egyéni, önálló munka.

A tanár szerepe: A tevékenység ismertetése; az utcanevek elosztásának koordinálása. A beérkezett produktumok ellenőrzése, módosítási javaslatokkal való ellátása, valamint a végleges verzió jóváhagyása. A produktumok kiállításának megszervezése – e során együttműködés a szülői karral, a lakossággal és az önkormányzattal.

Szükséges eszközök: Nyomtató; laminálógép; lamináló-fólia.

Feladatközlés típusa: Tanárnak szóló tevékenység-ismertetés.

Igénybevett idő: 100–150 perc.

Feladat:

A gyerekek között felosztjuk a település utcáit. Eljárhatunk az alapján, hogy az adott utcában lakó tanuló kapja meg az utcanev feldolgozását, hiszen így közelebb érezheti magához a feladatot. Amennyiben egy utcában többen is laknak, vagy egy utcában nem lakik senki, megbeszélés alapján „osztzkodunk”, szükség esetén sorsolunk. Kihagyjuk a felsorolásból a *Zöldfa utcát*. A *Béke utca* és a *Temető utca* rendelkezik népi névvel is (*Szállás köz*, *Gatyaszar utca*), ezért itt a népi nevükkel kapcsolatos tudnivalók összefoglalására kérjük meg az adott tanulókat. Két utcának esik egybe a népi és a hivatalos neve (*Földvárhat utca*, *Dunakert utca*), egy utca kapta nevét helyi relevanciájú személyiségről (*Gyurtsek utca*), a többi utcanev pedig növények vagy közismert irodalmi és történelmi személyek nevét viseli.

A gyerekeknek az utca nevében kell megírniuk az összefoglalót, azaz egyes szám első személyben. A népi (vagy népi-hivatalos) neveknél ez tényleges „bemutatkozás”, a mesterséges nevet viselő utcák pedig a névadójukról szólnak fél-egy oldal erejéig (pl.: „Kiről kaptam a nevem?”).

A kész munkákat a tanár ellenőrzi, szükség esetén a megjelölt helyeken javításra visszaküldi a tanulónak, majd a végleges verziót laminálva kiállítja az adott utcában, az utcatábla mellett. A kerítésre való erősítéshez a háztulajdonos engedélyét kell kérni (ez leghatékonyabban a tanulók szüleinek és családtagjainak bevonásával, az ő portáik kijelölésével valósulhat meg, de az önkormányzattal való együttműködés is célszerű).

Megjegyzés: Bár művelődés- vagy helytörténeti, nyelvjárási, szövegdrazs stb. szempontból kétségtelenül értékesebbek a közösségi nevek a mesterséges úton keletkezett utcanevekhez

képest (LŐRINCZE 1967:23), utóbbiakat is kamatoztathatjuk az oktatás során, hiszen általában híres költőkről, történelmi személyekről, zenészekről, esetleg állat- vagy növényfajokról vannak elnevezve. Ez a felsorolás is mutatja, hogy az utcák névadóinak vizsgálata szintén magában hordozza a tantárgyközi lehetőségét. Sajnálatos tapasztalati tény, hogy az emberek gyakran nem tudnak túl sokat az utcanevek mögött álló személyekről. Ezen próbál meg változtatni a feladat, ráadásul úgy, hogy a feldolgozott ismereteket közelebb viszi a tanulókhöz, hiszen saját lakóhelyük egyes helyszíneihez kapcsolhatják azokat.

A szövegek kiállítása sokrétű célt betölt. Motivációs eszköz a tanulók irányában, hiszen azok a nyilvánossá tétel által látják munkájuk produktumát, annak értékét és relevanciáját, mely életszerűbbé, komolyabbá teszi a szemükben a feladatot, súlyt ad neki. A végeredményre pedig büszkének lehetnek maguk a tanulók, valamint szüleik, nagyszüleik is, akik szintén megtekinthetik és büszkén mutogathatják. Végül, de nem utolsó sorban pedig a kiállítás által a műveltségátadás célközönségét kiterjesztjük a mostani iskolás tanulókról a régebben volt iskolás tanulókra, hogy ők is feleleveníthessék ismereteiket, vagy esetleg bővíthessék azokat.

ETIMOLÓGIAI ŰREXPEDÍCIÓ

Helynévi ismeretek: *Dunaszentbenedek; Jován/Jovány/Gyovány/Gyován; Kara; Szilágy; Terhel; Tótika.* Helynévadási módok: patrocíniumi, személynévi, víznévi, eltűnt település neve > dűlőnév.

Egyéb ismeretek: Más névtani ismeretek (a *Karáról Szentbenedekre* költözötték személynevei 1725-ös urbáriumából, melyek közül ma is sok családnév továbbél a településen). A helyi nyelvjárás egyes elemei (explozív gy); szentek tisztelete a középkorban; más Szent Benedekről elnevezett települések a magyar nyelvterületen; földrajzi változások *Dunaszentbenedek* területén; Árpád-kor; török-kor; kuruc kor.

Fejlesztendő kompetenciák: Térképolvasás; szövegértés; együttműködés.

Kapcsolódó tantárgyak: Történelem, nyelvtan, földrajz, természetismeret.

Munkaformák: Kiscsoportos.

A tanár szerepe: A játék előkészítése (papírok elrejtése; jutalmak beszerzése); menetlevelek kiosztása; szabályok ismertetése, valamint a területen mozgó csapatok figyelemmel kísérése.

Szükséges eszközök: Menetlevelek; elrejtett papírok; jutalmak.

Feladatközlés típusa: A tanárnak szóló feladatismertetés; valamint a menetlevelek és az elrejtett papírok szövegének közlése.

Igénybevett idő: Megközelítőleg 120 perc.

Feladat:

A gyerekeknek kincskeresés-szerűen kell teljesíteniük a feladatot. Kiscsoportokban kapnak egy menetlevelet, amely a bevezető szövegében ismerteti a feladatot, és elvezeti őket az első „állomásra”. Jó időben, szabadtéren érdemes végezni a feladatot, ha erre nincs mód, beltéren elszórtan, különböző helyszíneken, hogy a csapatok ne lássák egymást egy-egy rejtekhely megtalálása közben. Minden csapat más állomásról indul (oda vezeti őket a menetlevelük). Az adott „állomáson” meg kell keresniük az elrejtett papírt, amelyen egy helynév etimológiája, névadási típusa szerepel, továbbá az arra vonatkozó információ, hogy hol találják a következő elrejtett papírt. A megtalált, helynevekre vonatkozó információk alapján megválaszolják a menetlevelében található kérdéseket. Ha körbeértek, jutalmat vesznek át.

A menetlevél bevezetője:

Kedves Űrutazók!

5040-et írunk, sikeresen landoltatok a *Föld* nevű bolygón, az egykori *Dunaszentbenedek* település mellett. A *Föld* már hosszú ideje lakatlan, és ti mint felderítők, a valaha itt élt civilizáció nyomait kutatjátok. Hogy azt jobban megérthessük, először tárjátok fel az emberi nyelvek működésének logikáját. A területtel kapcsolatosan hat helynevet sikerült már korábban beazonosítanunk, ezeknek a neveknek eredetét, jelentését kell tovább vizsgálnotok. Tudományos következtetéseitek kulcsfontosságúak az újabb stratégiai pontok felderítése szempontjából. A korábbi felderítőcsapat által készült jelentés alapján a következő helyen érdemes először kutakodnotok: tanári szoba – fikusz növény. [A többi csoport menetlevelében: étkező/tornaterem/drámaterem/büfé/könyvtár.]

Sikeres expedíciót kívánunk, és várjuk a beérkezett eredményeket állomásunkon, a titkárságon! Amennyiben jól teljesítitek a rátok bízott küldetést, nem maradtok jutalom nélkül!

A Központ

Ui.: A Nagyfőnök a következő kérdések válaszát szeretné tudni elsősorban:

1. Milyen típusú névadással kapta a nevét <i>Dunaszentbenedek</i> ?	10. Mikor és miért pusztult el <i>Kara</i> falu?
--	--

2. Hol találunk még <i>Szent Benedek</i> ről elnevezett településeket, és melyek azok? Hogyan lettek megkülönböztetve?	11. A <i>Karár</i> ról beköltözött lakosok nevei közt között mely 2024-ben is élő benedeki családok vezetéknéveit ismeritek fel?
3. Mi, és mikori a falu első említése?	12. Milyen nyelvből ered a <i>Kara</i> név, és mit jelent?
4. Miről kapta a nevét a <i>Tótika</i> ? Vezessétek le a folyamatot is!	13. Miből ered a <i>Szilágy</i> dűlőnév? (Itt „két rétegben” is kell válaszolnotok!)
5. Mi őrzi a dűlőnéven kívül a <i>Tótika</i> egykori „névadója” emlékét? Mi ennek a természettudományos magyarázata?	14. Mit tártak fel a régészeti ásatások <i>Szilágy</i> kapcsán?
6. Milyen névvariánsai élnek a <i>Gyovány</i> nak? Mi az a nyelvjárási hangtani jelenség, amely ebben megnyilvánul?	15. Miről kapta a nevét <i>Terhel</i> dűlő? Ezt mik bizonyítják?
7. Miből ered a <i>Gyovány</i> név? Mi ennek a helynévtípusnak a jellegzetes motivációja?	16. Mi <i>Terhel</i> jelentősége a <i>Dunaszentbenedek</i> történelmének?

[Menetlevél vége.]

[Elrejtett nyomtatott anyagok:]

Dunaszentbenedek

A *Szent Benedek* név a falu egykori templomának védőszentjére utal (KISS 1980:191). Ezt patrocíniumi helynévadásnak nevezzük (patronus = védőszent, patrocínium = a templom védőszentje (HOFFMANN–RÁCZ–TÓTH 2018:293)). A régi templom romjaira épült a mai katolikus templom 1720-ban (SCHILL 2020:203). A települést 1334-ben említették először (*Scenbeneduch*) egy oklevélben, melyben a falu dézsmáját a káptalannak adta át a kalocsai érsek (ROMSICS 2016:130). A *Duna* előtagot 1900-ban kapta a település neve (SCHILL 2020:198). Erre azért volt szükség, mert a magyar nyelvterületen több *Szent Benedek*ről elnevezett község is volt, így célszerűbb volt őket megkülönböztetni: *Szentbenedek* (Románia, Kolozs megye), *Magyarszentbenedek* (Románia, Fehér megye), *Kaposszentbenedek* (Magyarország, Somogy vármegye, ma már Bárdudvarnok része), *Dunaszentbenedek* (Magyarország, Bács-Kiskun vármegye). Mint ahogyan ebből is látszik, a magyar településnév-rendszerben kiemelt jelentőségű kultúrnévtípusként vannak jelen a patrocíniumból alakult településnevek. A magyar mellett a francia, spanyol, katalán, olasz, német, cseh, szlovák és lengyel nyelvterületen is gyakori (HOFFMANN–RÁCZ–TÓTH 2018:293)

A következő lelőhely: étkező.

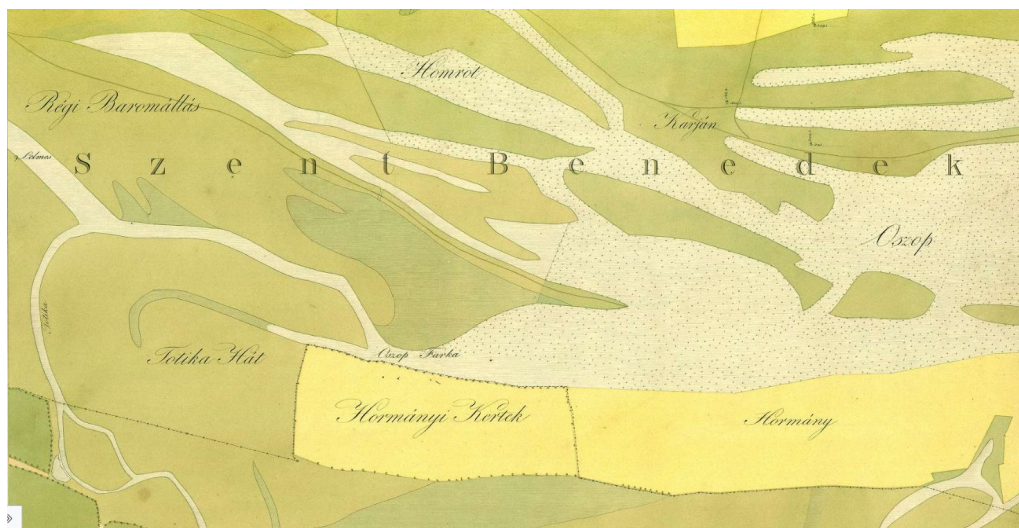
Tótika

A *Tótika* név ma egy *Dunaszentbenedek* déli, *Uszód* felé eső határában elterülő dűlőre utal.

1. Az első térképszelvény alapján állapítsátok meg, miről kaphatta a nevét? Vezessétek le a folyamatot is! (Ügyesek vagytok, ha észrevettétek a *Tótika Hátat*, de kutakodjatok még tovább!)

2. Ha megvan a „névadó” mivolta, akkor nézzétek meg az 1827-es térképet egy mai úrfelvétellel összevetve, mi őrzi a dűlőnéven kívül a „névadó” emlékét! Mi ennek a természettudományos magyarázata?

[A diákoknak azt kellé észrevenniük a térképszelvény részletes átnézésével, hogy a *Tótika Hátat*, amely a mai dűlőnek feleltethető meg, körülfogja egy *Tótika* nevű vízfolyás. Innen már kikövetkeztethető, hogy a *Tótika* eredetileg a vízfolyás neve volt, és arról kapta nevét a *Tótika Hát*, viszont később, a vízfolyás eltűnésével a *hát* utótag megkülönböztető funkciója eltűnt, ezért lekopott. Tehát a dűlőnév víznévi eredetű. Ezt követően fel kell ismerniük, hogy az úrfelvételeen látható facsoport alakja követi az egykori vízfolyás egyik (*Uszódra* kanyarodó) ágának alakját. A természetismeretből jeleskedők pedig innen könnyen eljuthatnak arra következtetésre, hogy ahol egykor víz volt, nagy eséllyel ott nőttek utána fák, hiszen a növényzetnek szüksége van az éltető vízre.]

29. ábra: Duna-mappáció (1827), 1615. szelvény.

30–31. ábra: A Duna-mappáció (1827) 1615. szelvényének részlete, vele egybevetve a Google-úrfelvétel megegyező helyszínt jelölő részlete.

Következő lelőhely: tornaterem.

Gyovány

Dunaszentbenedek nyugati határában, a faluhoz közelebb eső részen fekvő dűlő. Egyaránt él a *Gyovány/Gyován/Jovány/Jován* névváltozat. A helyi nyelvjárásban (dél-alföldi nyelvjárási régió része) előfordul a köznyelvi *j* hang bizonyos hangtani pozíciókban *gy*-nek való ejtése (ezt *explozív gy-zésnek* hívjuk) (KISS 2003:279), lásd: *Borgyú-kút* ~ *Borjú-kút*; *Kargyány/Kargyán* ~ *Karján* (dűlő); *Vargyas* (családnév) ~ *varjas* (köznév). Ha a megfigyelt tendencia alapján a köznyelvihez közelebb álló névváltozatot (*Jován*) szemléljük, az arról árulkodik, hogy a név alighanem a *Jovan* személynévből keletkezett (KISS 1980:295), mely az *Iván* szerb megfelelője (JURANDA–KOVAČ 2020). (Hozzánk legközelebb *Bátyán* él délszláv lakosság (BÁRTH 1998:235)). A névadási szándékot ez a helynévtípus esetében az motiválja, hogy a névadó egy család vagy egy személy birtoklását igyekszik a névadás által rögzíteni (HOFFMANN–RÁCZ–TÓTH 2018:218).

Következő lelőhely: drámaterem.

Kara

A *Dunaszentbenedek* déli határában, az *Uzód* út keleti oldalán fekvő *Kara* dűlő egy valaha volt településtől „örökölte” a nevét. A határban egy dombon terült el a falu, melynek XIV–XVI. századi kerámialeleteit régészeti ásatásokkal is feltárták (ROMSICS 2016:80). Elbeszélések szerint szántás közben olykor-olykor téglatörmelékot vet fel itt az eke (Égy.). A falu első említése 1334-ből való, mikor a kalocsai érsek dézsmájával együtt átadta a káptalannak (GYÖRFFY 1987:432). A kuruc kor folyamán pusztulhatott el, valószínűleg a kurucok ellen támadó rácok felégették (BÁRTH 1999). Az egykori település lakosai *Dunaszentbenedek* és *Uzód* lakosságába olvadtak be, ezért a két község önkormányzata emlékművet is állított a *Kara* falu emlékére, melyet, ha arra jártok,

megnézhettek (VÖRÖS 2019). Egy 1725-ös érseki összeírásból ránk maradtak azon benedeki lakosok nevei, akik *Karáról* költöztek be *Benedekre*: *Judex Michael Videk, Mathias Sz. Györgyi, Michael Szakáll, Nichael Szabo, Gregorius Szabo, Joannes Szabo, Michael Totth, Stephanus Nemes, Gregorius Nemes, Michael Kis, Gregorius Zsobrák, Joannes Lázár, Joannes Vidok* (BÁRTH 1974:303). Felfedeztek köztük jellegzetes benedeki neveket?

Kara falu neve pedig személynévből keletkezett magyar névadással. Ennek előzménye a személynévi használatú török *quara* 'fekete' szó (KISS 1980:685).

Következő lelőhely: büfé.

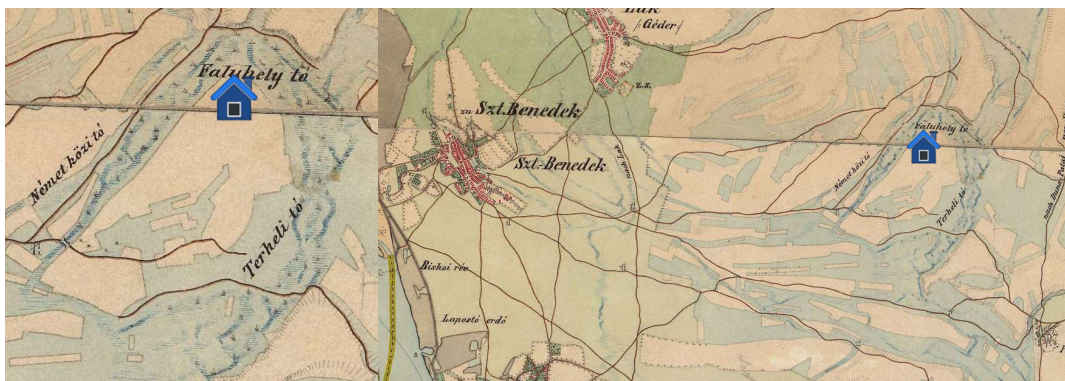
Szilágy

1498-ban faluként említik. Az elpusztult település emlékét a *Dunaszentbenedek* és *Kisfoktő* határában fekvő *Szilágy* dűlő őrzi. A területen régészeti ásatás is folyt, és több kisebb őskori, honfoglalás kori és Árpád-kori lelőhelyet tártak fel. Három határbeli kiemelkedés (és egyben lelőhely) jöhet szóba *Szilágy* falu lokalizálása kapcsán, de helyének ennél pontosabb megállapítása nem lehetséges (ROMSICS 2016:138). Maga a *Szilágy* név (tehát az egykori falu neve) pedig a *szil* fanévnek a –gy képzős származéka, azaz szilfával benőtt területre utal (KISS 1980:678).

Következő lelőhely: könyvtár.

Terhel

Terhel dűlő *Dunaszentbenedek* keleti határában húzódik, de átnyúlik a géderlaki és a foktői határba is. *Terhel* szintén falu volt. Először egy 1548. évi török adóösszeírás említi, amikor tizenöt adófizető birtokolta. Régészeti ásatások tanúsága szerint a *Némöt-köz* (*Német-köz*) csúcsában magasodó kiemelkedésre épült (ROMSICS 2016:142). A mai *Némöt-közt* (*Német-közt*) körülvevő *Rét* vagy *Nádas* területét hajdan tavak képezték, melyet a térképrészleten megfigyelhetsz (*Német köz*i tó, *Faluhely tó*, *Terheli tó*). A *Faluhely tó* relikviájaként a *Faluhej-fok* (*Faluhely-fok*) (*fok* = 'vízeres völgy') még az 1970-es években használatban lévő név volt, melynek előtagja is az egykori településre utal (DÓRA 1977).

32–33. ábra. Terhel falu egykori helye (házzal jelölve) a második katonai felmérés térképén, közelebről (32.), illetve Szentbenedek viszonylatában (33.).

Mikor *Szentbenedek* falu a török időkben, 1530 körül elpusztult, lakosai *Terhel* faluba menekültek (SCHILL 2020:112, 202). Egy 17. század végi összeírás még önálló faluként említi (L7), de egy 1748–1751-ből való már *Lak* és *Szentbenedek* „tartozéka”-ként (L11).

Következő lelőhely: tanári szoba – fikusz növény.

5. A modell adaptálhatósága és kitekintés

Az előzőekben felvázolt tevékenységekben törekedtem a dunaszentbenedeki helynévanyag minél teljesebb és sokoldalúbb reprezentálására, ugyanakkor tisztában voltam vele, hogy annak maradéktalan feldolgozása nem lehetséges a dolgozat keretei, valamint az iskola időbeosztása és a gyerekek motivációs szintjének fenntartása szempontjából sem, és nem is cél, persze. Sokkal inkább bizonyos mintázatok láttatása és a téma fontosságának, érdekességének és alkalmazhatóságának bemutatása az, amire törekedtem, mind a dolgozatom Olvasója, mind a témahéten – ha csak fiktív módon is – részt vevő diákok számára.

Természetesen rengeteg helynév és hozzájuk kapcsolódó feladatötlet maradt a fejemben, melyeket terjedelmi okokból kifolyólag nem foglaltam a dolgozatba. Mindazonáltal megemlítek néhányat, hisz ezek is jó kiindulási alapot adhatnak egy lelkes kolléga számára. Feldolgozásra alkalmas téma lehet például a természetes/közösségi és a mesterséges/hivatalos nevek viszonya; a helynévközösségek léte, csoportosulási alapja és ezek feltérképezése; attitűdvizsgálatok (pl.: helynévhasználat és a lakóhelyhez való viszonyulás), valamint az emberek mentális térképén és névkincsében élő, valamint a közigazgatási, hivatalos határ viszonya (azaz „meddig tart a település” közigazgatás, a lakosok területhasználata és a névkincs tekintetében).

További ötletfelvetéseimet pedig annak kapcsán szeretném megosztani, ami végső soron a szakdolgozat célja, hiszen ez természetesen nem csupán arra irányul, hogy egy eseti példát bemutassak, hanem, hogy egy modellt (egy eseti példán keresztül), mely

alkalmazható bármely más településre. Számba kell ugyanakkor venni azt ilyenkor, hogy a települések változatos jellegűek, kiragadva ezen jellemzők közül csak a településméretet és az etnikai-nyelvi viszonyokat is. Például egy városban más típusú helynevekkel van dolgunk, mint egy faluban. Ott nagyobb figyelmet kaphatnak az érdekes utcanevek (pl.: *Lövőház utca*, *Kék Golyó utca*, *Kis Rókus utca*, *Papnövelde utca*, *Sóhordó utca* stb.) vagy az intézménynevekből alakult helynevek (pl.: *EMKE*, *Astoria*), de amint azt a falvak határánál (a településhez tartozó földeknél) említettük, a kiterjedés megállapítása nem mindig objektív, és ez igaz a városok esetén is, csak itt például bizonyos terekre vagy közlekedési csomópontokra. Csak egy példát kiemelve: Mi az *Örs vezér tere*? A metró-, hév- és buszmegállók? A kereszteződő utak a közlekedési lámpákkal? Beletartozik-e az *Ikea*, az *Árkád* és a *Sugár*? És a panelházak? A környező mellékutcák? De meddig? Mi az *Örs* határa? Egyáltalán mitől *tér*? Továbbá örök helyesírási kérdést okoz a *Margitsziget* és a *Gellérthegy*, mely földrajzi alakulatok olyan speciális helyzetben vannak, hogy városrészek! A viszonylag nagyobb városokhoz általában az elmúlt két évszázadban gyakorta hozzácsatoltak környező kisebb településeket – ezek nevének továbbélése, a körük csoportosuló névközösség, a település(rész) integrációjának vagy elkülönülésének foka (pl.: infrastrukturális szempontból – nyilván a városhoz csatolás óta eltelt idő függvényében) szintén vizsgálható a városok helynévanyagának taglalása során.

Mint ahogy azt említettem, a települések etnikailag-nyelvileg is változatosak lehetnek, legyen szó magyarországi, nemzetiséggel vagy kisebbséggel rendelkező helységről, vagy határon túli magyarlakta településről. A két- vagy akár háromnyelvű mikrotoponímák kihívást, de izgalmas feladatlehetőségeket is jelentenek a pedagógus és a diákok számára, és mindeközben számos nevelési szempont is érvényesülhet általuk: az interkulturális kommunikáció, a tolerancia és a nemzeti identitás megalapozásában és fejlesztésében is hasznunkra lehetnek. Szóba kerülhetnek a nemzetiségi helységnevek hivatalos használatának jogai, a többnyelvű településnév-táblák, például az azokon feltüntetett nemzetiségi nevek a helyiek által használt, vagy a többségi nyelvből tükörfordított volta (SASI 2019).

Ha mindezek után valakinek mégsem lenne elég ötlete iskolája településének névanyaga feldolgozásához, bevonhatja a témába akár az írói helynévadást is. E téren is számos tanulmány áll a rendelkezésünkre, legyen szó klasszikusokról, melyek egyébként is az iskolai tananyag részét képezik, és egy kis előre tervezéssel időzítheti a magyartanár a feldolgozásukat a témahét idejére (pl.: HIZSNYAI TÓTH (2008); J. SOLTÉSZ (1958); BÉNYEI (2007)), vagy akár szórakoztató irodalomról, melyek pedig kiváló motivációs forrást

szolgáltatnak a diákok számára, mind az olvasás megszerettetése, mind a helynevek iránti érdeklődés felkeltése szempontjából (pl.: BELÉNYI (2001); HERTELENDY (2011)). Ráadásul, ha külföldi szerző munkáját dolgozzuk fel, a helynevek fordítási megoldásai is kiváló tevékenységek alapjai lehetnek, melyek által fejleszthetjük a gyerekek idegen nyelvi készségeit (amennyiben tanulják az adott nyelvet), szótárhasználati kompetenciáit, stilisztikai érzékét és fantáziáját (pl.: a magyar fordítások és az eredeti fiktív helynevek összevetése: milyen érzetet kelt bennük a magyar, milyen az eredeti fiktív helynév (annak tükörfordítása), melyik fejezi ki jobban, amit hivatott kifejezni, melyik ötletesebb; új fiktív helynév-fordítások kitalálása; annak megvitatása, mi a fontosabb a fordításban, a tartalmi hűség vagy az esztétikai szempontok).

Mindezek persze messzire vezetnek, és még számos izgalmas, helyi névanyagra és helynévtanra építkező oktatási lehetőséget lehetne részletezni. Azonban úgy vélem, egy szakdolgozat lehetőségeihez mérten sikerült bemutatnom e téma határtalanul gazdag lehetőségeit, és a lokális adottságokban rejlő tanulási alkalmak széles skáláját. Bízom benne, hogy általa – tanár (szakos) kollégáknak inspirációt adva – elősegítem az MNHP által összegyűjtött kulturális kincs gyakorlati felhasználását, a következő generációkban való továbbélésének biztosítását, a névtan közoktatásban való szerephez jutását, a tantárgyi integrációt, a helyi vonatkozások az oktatásban való jelentősebb szerepeltetését és a lokális identitás megerősítését.

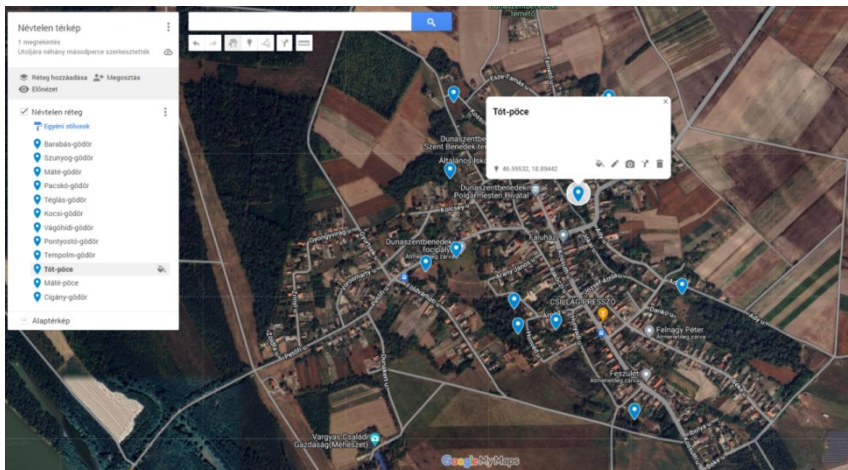
Mellékletek

A feladatok megoldásai

Gödrök, pöcék terepen, térképen és az emlékezetben

1.

<https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1oUebXatiLAgbVa02LGQY2OOPndboxJo&usp=sharing>

34. ábra: A gyűjtőmunka megoldásai My Maps-vázlat formájában.

2.

35. ábra: A gyűjtött adatok megfeleltetése a kataszteri térképen jelölt objektumokkal.

Az Epröskert titkai

Bev. 1., 2.: Vizes-tarló dűlőben helyezkedett el, és a selyemhernyók táplálásához szükséges eperfákkal volt beültetve (Égy.).

1.:b

2.: ö-zés

3.: Kr. e. 3600 körül, Kínában. / Huszonöt napig táplálkoznak, majd sárgák lesznek, és begubózódnak. / A hernyó mirigyváladéka. / Kilencven fokon kifőzik a gubókat, majd keretekre tekerve fonallá dolgozzák össze a szálakat. / Hidrogén-peroxid (H₂O₂)

4.: A honfoglalás korában. / A 17-18. század fordulóján. / Széchenyi István, Kossuth Lajos, Wesselényi Miklós, Bezerédj István.

5.: Fehérje-molekulák. / Csak langyos vízben, semleges kémhatású mosószerrel mosható, és csak nedves állapotban, alacsony hőmérsékleten vasalható, mert a fehérjék savas vagy lúgos közegben, illetve magas hőmérsékleten károsodhatnak.

6.: 5 kg selyemhez. / 63 eperfa lombja.

7.: Arany János: Családi kör.

A Biskói-ré katasztófája

1/a:

1. cikk	2. cikk	3. cikk
150 halott 300 utasból.	210 halott 353 utasból; 15 ember a parton maradt.	182 halott 400 utasból; 7-8 ember a parton maradt.
A révészek rábeszéltek a parton maradt kételkedőket, hogy szálljanak be. Azért szállítottak fel ennyi utast, mert nem akartak kétszer fordulni.	A révészek részegek voltak. Rábeszéltek az embereket, hogy még többen szálljanak be.	A révészek rábeszéltek a parton maradt kételkedőket, hogy szálljanak be. Nem csak Müller András révbérlő, hanem Bokor István kormányos is bűnös. Többen figyelmeztették a révészeket, de ők kérkedtek azzal, hogy még többen is beférnének.
A komp süllyedésének oka: túlterheltség; hullámverés; a komp rossz állapota. A víz bekerülése a révbe: vagy kilyukadt az alja, vagy a megriadt tömeg áttódulása az épp kijebb	A komp süllyedésének oka: túlterheltség; erős hullámverés; az emberek rémületükben a komp azonos oldalára tömörültek, ami kibillentette az egyensúlyából azt.	Majdnem dupla terhelés a komp kapacitásához képest (4843 kilogrammal volt túlterhelve). Nem volt horgonya és mentőcsónakja a révnek.

levő oldalra kibillentette a kompot az egyensúlyából.		
Aznapi tudósítás.	Egy héttel a katasztrófa után íródott.	A katasztrófa után fél évvel, a révészek bírósági tárgyalása előtt íródott.

3/a: - A képen nyíl jelzi a *Duna* folyásirányát (az ábra jobb felső sarkától a bal alsóba mutatva).

- Ez azt eredményezi, hogy a partra merőlegesen evező csónak a víz folyása irányában („lefelé”) elsodródik, nem azzal a ponttal egyvonalban ér partot, ahonnan elindult.

- *Benedek* – induló: D, *Benedek* – érkező: B, *Paks* – induló: C, *Paks* – érkező: É. Azért, mert a sodrás miatt mindig az indulási ponttól folyásirányban lejjebb érkezik meg a rév.

- Sodrásiránynak kissé szemben.

- A rév sebessége és a folyó szélessége.

- *A partoknál a legkisebb (0), a folyó közepén a legnagyobb.

- *A rév partra merőleges sebessége állandó, part menti sebessége pedig a folyó közepe felé haladva nő, azután pedig csökken.

3/b: A csónak 2 m/s sebességgel teszi meg az 500 m távolságot, ez a $t=s/v$ képletbe helyettesítve $500\text{m}:2\text{m/s}$, azaz **250 másodperc** (négy perc és tíz másodperc) alatt. (Itt a csónak sebessége releváns.) Ezzel tovább számolva, az $s=v*t$ képletet alkalmazva megkapjuk, hogy $1\text{m/s}*250\text{s}=250\text{ m}$ távolságon sodorja le a csónakot a folyó. (Itt a folyó sebessége releváns.)

A *Malomré* kísértete

1. Úszó (helyváltoztató) és a part mellett, cölöpökön álló hajómalmok. / Decembertől februárig telelőhelyeken voltak elhelyezve, mert a jég károsította volna őket. / Házhajó/malomházhajó; tárhajó/völgyhajó; lapátkerék.

2. 36. ábra: Hajómalmok ikonjai a második katonai felmérés térképén.

3. ö-zés: *sebössebben, Terhelön, szögény* / pótlónyúlás: *vótak, vót, szót* / zártabb ejtés: *Rúla* / az *r* teljes hasonulása: *őllető*.

Nyomozómunka – Egy eltűnt utca kémfotókon

37–38. ábra: A Rókás köz a CORONA kémfűhold felvételein, valamint helyének jelölése My Maps-vázlaton.

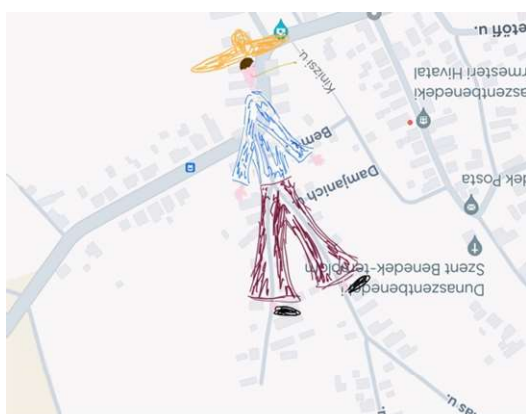
Nagy írónk e kis vidékről – avagy igazat mondott-e Jókai?

1.: Bizonyítható	Írói fantázia
Valóban állt <i>Paks</i> mellett vár. <i>Uszód</i> és <i>Benedek</i> között valóban vannak magasabb pontok. Az „ <i>Uszód úszik, Benedök bukik</i> ” szállóige ma is él.	A vár maradványai nem <i>Paks</i> „alatt”, hanem „felett” találhatóak. Van nyoma a várnak, ugyanis láthatók a maradványok alacsony vízállás idején. Nem építkeztek <i>Benedeken</i> cölöpökre.

2.: Alliteráció

3.: Földvárhát utca

A Gatyaszár utca metaforája

1. 39. ábra: Emberalak a Gatyaszár utca köré rajzolva, Google-térképen.

2. (sorban): utca; gatyá; kettéágazó alak

Szállások és kertek nyomában

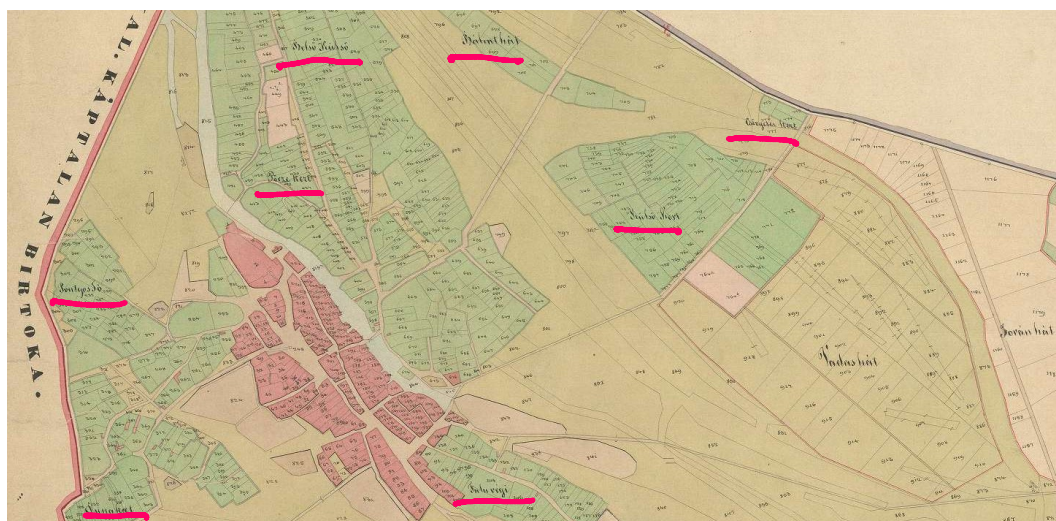
„A” feladat: A *Béke utca* népi neve *Szállás köz*. Ez onnan származik, hogy *Dunaszentbenedek* szálláskertes település volt, azaz a falu szélén ún. szálláskertek voltak, melyek a belső határ gazdasági telephelyeiként szolgáltak. Itt tárolták a belső határ kertjeiből és rétjeiről származó takarmányt, bizonyos munkaeszközöket, valamint az állatokat is itt teleltették.

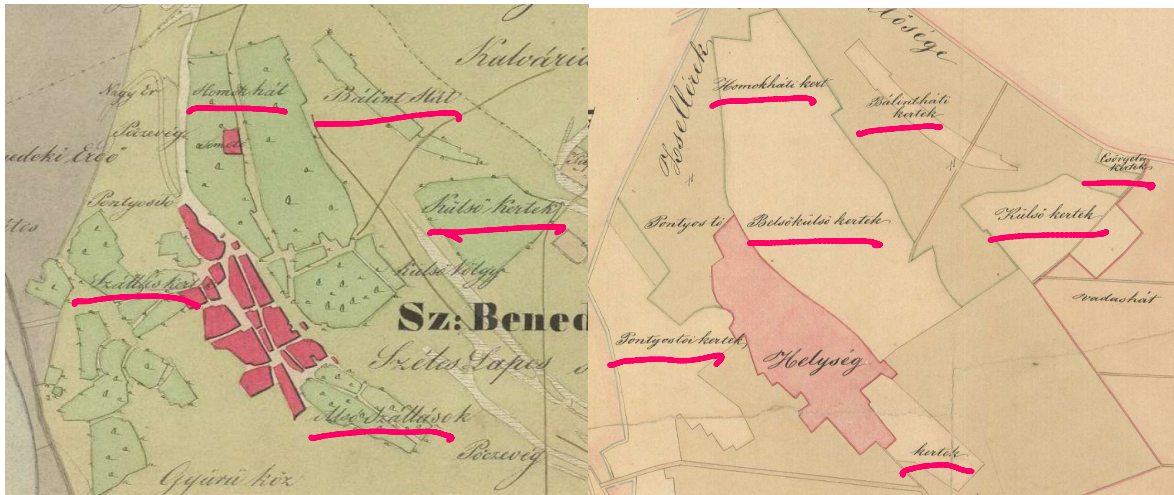
A megadott történeti térképeken szépen látszik a mai *Szállás köz* helyén a szálláskert jelölése.

40–43. ábra: A *Szállás köz* helyén egykor található szálláskertek történeti térképeken (sorban: T3, T6, T7), valamint a mai *Szállás köz/Béke utca* (2023-as névadat) My Maps-vázlaton.

„B” feladat:

44–46. ábra: A falu körüli kertek történeti térképeken (sorban: T6, T3, T7).

(Csörgetei kert, Külső Kert, Pöcze kert, Duna kert, Belső Külső, Bálint hát, Pontyos tó (T6), Homokháti kert, Belsőkülső kertek, Külső kertek, Bálintháti kert, Pontyostói kert (T7), Külső Kertek, Bálint Hát, Homok hát (T3).)

Az objektumok térbeli viszonyairól tanúskodnak a *Külső kertek/Külső kert* és a *Belsőkülső kertek/Belső Külső* elnevezések.

A *Duna kert* helyén található a mai *Dunakert utca*, de használják a *Dunakertek* nevet a településrésze is.

Eltűnt vizek tanúi

A *Lapis-tó* csapata:

Az 1782–1785, az 1819–1869 és az 1839-es térképeken még látható valamilyen fajta tó jelölése *Uszód* és *Benedek* határában, viszont az ezeket követő térképeken (1859-től) már csak a dűlőként vagy erdőként jelölik e néven. A második katonai felmérés persze elég tág időintervallumot ad meg (1819–1869), így nem tudjuk pontosan, a dunaszentbenedeki részlet mikor készült, de feltételezhetően 1859 előtt (a tó megléte alapján).

47–49. ábra: Történeti térképek (sorban: EKFT, MKFT, T2), melyeken a *Lapis-tó* még valóban tó.

A *Pontyos-tó* csapata:

A *Pontyos-tó* egykori tava a térképek tanúsága szerint már sokkal korábban kiszáradt, mint a *Lapis-tóé*, ugyanis mindössze az 1782–1785-ös első katonai felmérés térképén látszik

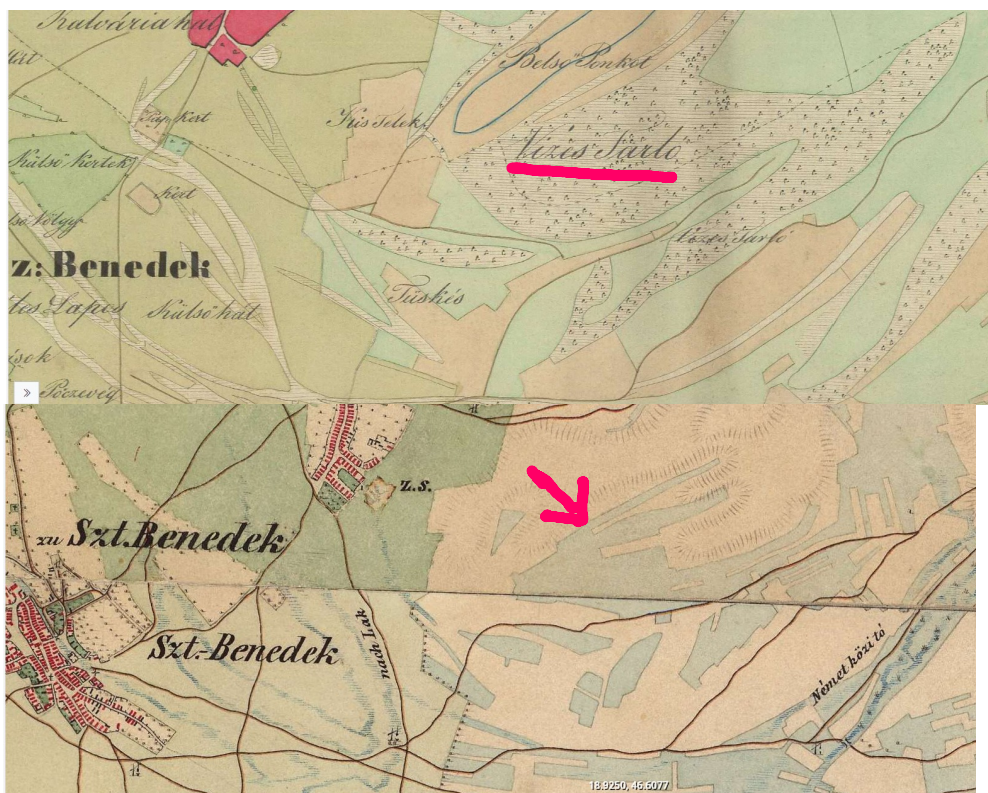
valami nyoma némi víznek a területen, kék sátozással, bár az sem tűnik egybefüggő vízfelületnek. A többi térképen már nagyobb kiterjedésű határrészt, kertet illet a név.

50., 51. ábra: Az egykori tó nyomai (EKFT), valamint a Pontyos-tó dűlő (T7).

A Vizes-tarló csapata:

A legegységelműbben az 1839-es térkép mutat rá, hogy a Vizes-tarló miért is „vizes”, tehát hogy vizenyős, lápos területről van szó (első kép), meg is nevezve a Vizes-tarlót, de a második katonai felmérés (második kép) is szépen ábrázolja megegyező helyeken a vizet, valamint az első katonai felmérés térképén is fellelhetünk kékes sátozást a határban. Az 1859-es és az 1879-es térkép már nem tünteti fel víz jelenlétét.

52–53. ábra: A Vizes-tarló vizenyős jellegét szemléletesen bemutató térképek (T3, MKFT).

Földrajzi köznevek rengetegében

Földrajzi köznév	Az itt értékesülő jelentések	Víz vagy szárazföldet	Gyűjtött példa	Változott-e a jelentés?
---------------------	------------------------------------	--------------------------	----------------	----------------------------

		jelöl?		
<i>kobolya</i>	1. 'állóvíz' a. 'áradás vájta gödör, amelyben felgyülemlik a víz'		<i>Vidókné-koboja;</i> <i>Kenderes-</i> <i>koboja/Áztató-</i> <i>koboja; Gátőr-</i> <i>koboja (-kobolya)</i>	nem
<i>hát</i>	1. 'vízből kiemelkedő, illetve a környezeténél magasabban fekvő földterület' a. 'hosszan elnyúló enyhe kiemelkedés' (<i>Földvárhat</i>) b. 'szántóföld, domb magasabb része' (a többi példa)		<i>Bálint-hát;</i> <i>Tormás-hát;</i> <i>Vadas-hát;</i> <i>Földvárhat</i>	nem
<i>kert</i>	1. 'bekerített telek, földterület' a. 'a házhoz tartozó telekrész, konyhakert' (<i>Bojó-kert (Bolyó-kert)</i> <i>Rektor-kert</i>); d. 'zöldséges kert a falu közelében' (a többi példa)		<i>Dunakertek</i>	igen: Településrész lett, házak vannak rajta.
			<i>Külső-kertek;</i> <i>Kerek-kert, Erdő-</i> <i>kert/Erdős-</i> <i>kertek; Temetői-</i> <i>kertek</i>	igen: felszántották
			<i>Bojó-kert (Bolyó-</i> <i>kert); Rektor-kert</i>	nem (csak a tulajdonos)
<i>dűlő</i>	1. 'a határnak két út vagy mezsgye közötti, többnyire hasonló talajú része'		<i>Kisházások</i> <i>dűleje; Kettős-</i> <i>kúti-dűllő;</i> <i>Kargyányi-</i> <i>dűllők; Karai-</i>	nem

			<i>düllő (-dülő);</i>	
<i>kanális</i>	2. 'vízfolyás' a. 'kicsinyke vízfolyás, ér'		<i>Kanális/Kanális-holtág</i>	igen: Már nem folyik át rajta a víz, hanem egy holtággá vált, melyet magas vízállás idején feltölt a Duna.
<i>holtág</i>	2. 'a folyó kiszáradt mellékága'		<i>Kanális-holtág; Vak-holtág</i>	nem
<i>fok</i>	1. 'kisebb vízfolyás, vízállás' b. 'keskeny medrű időszak patak vagy csatorna, melyet árvíz vagy belvíz táplál'		<i>Faluhej-fok (Faluhej-fok); Kún fokja (Kun fokja), Vilmos-fok</i>	igen: A <i>Faluhej-fok (Faluhej-fok)</i> már eltűnt, és a név is kihalt. A <i>Kún fokja (Kun fokja)</i> ma már dűlőnév. A <i>Vilmos-fok</i> árka viszont valóban feltöltődhet vízzel, hiszen ártéren található.

Etimológiai űrexpedíció

1. Patrocíniumi névadással, azaz a templom védőszentjéről.	10. A kuruc időkben a kurucok ellen támadó rákok felégették.
2. <i>Szentbenedek</i> (Románia, Kolozs megye), <i>Magyarszentbenedek</i> (Románia, Fehér megye), <i>Kaposszentbenedek</i> (Magyarország, Somogy	11. (Nyitott válaszlehetőségek.)

vármegye, ma már Bárdudvarnok része), <i>Dunaszentbenedek</i> (Magyarország, Bács-Kiskun vármegye). Az utólagosan hozzájuk rendelt előtag (vagy egy esetben a hiánya) szolgálja a megkülönböztetésüket.	
3. Mi, és mikori a falu első említése? 1334-ben említették először (<i>Scenbeneduch</i>) egy oklevélben, melyben a falu dézsmáját a káptalannak adta át a kalocsai érsek.	12. A török <i>quara</i> szó azt jelenti, 'fekete', személynév lehetett.
4. A <i>Tótika Hátat</i> , amely a mai dűlőnek feleltethető meg, körülfogja egy <i>Tótika</i> nevű vízfolyás. Tehát a <i>Tótika</i> eredetileg a vízfolyás neve volt, és arról kapta nevét a <i>Tótika Hát</i> (dűlő), viszont később, a víz eltűnésével a <i>hát</i> utótag megkülönböztető funkciója eltűnt, ezért lekopott, így a <i>Tótika</i> ma már a dűlőre utal.	13. Egykori falu nevéből, az pedig a <i>szil</i> fanévnek a –gy képzős származéka, azaz szilfával benőtt területre utal.
5. Az ürfelvételen látható facsoport alakja követi az egykori vízfolyás egyik (<i>Uzódra</i> kanyarodó) ágának alakját. Ahol egykor víz volt, nagy eséllyel ott nőttek utána fák, hiszen a növényzetnek szüksége van az éltető vízre.	14. Több kisebb őskori, honfoglalás kori és Árpád-kori lelőhelyet tártak fel. Három határbeli kiemelkedés (és egyben lelőhely) jöhet szóba <i>Szilágy</i> falu lokalizálása kapcsán, de helyének ennél pontosabb megállapítása nem lehetséges.
6. <i>Jován/Jovány/Gyován/Gyovány</i> . Explózív gy-zés.	15. Régészeti ásatások, adóösszeírások, (szájhagyomány, <i>Faluhej-fok</i> helynév).
7. A <i>Jovan</i> személynévből (az <i>Iván</i> szerb megfelelője). A személynévi helynévadásban a névadó egy család vagy egy személy birtoklását igyekezik a névadás által rögzíteni	16. A hagyomány szerint ide menekültek a falu lakosai, mikor 1530 körül <i>Benedek</i> elpusztult.

A névadattár

Sorszám	Év	Helynévadat	Forrás	Helyfajta
0	2023	<i>Dunaszentbenedek</i>	Égy.	település
0	2023	<i>Dunaszentbenedök</i>	Égy.	
0	2023	<i>Benedek</i>	Égy.	
0	2023	<i>Benedök</i>	Égy.	
0	1892	<i>Szent-Benedek</i>	H 1892:410	
0	1873	<i>Szent-Benedek</i>	TS:60	
0	1869	<i>Sz[en]t Benedek</i>	MKFT	
0	1863	<i>Szentbenedek</i>	TS:60	
0	1828	<i>Benedek</i>	TS:60	
0	1808	<i>Szent-Benedek</i>	LIPSKY, Rep.:632	
0	1799	<i>Szent Benedek</i>	VÁLYI III.	
0	1794	<i>Szent Benedek</i>	T1	
0	1789	<i>Szent Benedek</i>	MTHnt. 15.:134	
0	1787	<i>Szent Benedek</i>	MTHnt. 15.:134	
0	1786	<i>Benedik</i>	MTHnt. 15.:134	
0	1785	<i>Szent Benedek</i>	MTHnt. 15.:134	
0	1785	<i>Sz[ent] Benedek</i>	MTHnt. 15.:134	
0	1785	<i>Szent Benedict</i>	EKFT	
0	1784	<i>Szent Benedek</i>	L12	
0	1781	<i>Szent Benedek</i>	MTHnt. 15.:134	
0	1773	<i>Sz[ent] Benedek</i>	MTHnt. 15.:134	
0	1751	<i>Szent Benedek</i>	L11	
0	1733	<i>Szent Benedek</i>	L10	
	17. sz. vége	<i>Sz[ent] Benedek</i>	L7	
0	1680	<i>Szent-Benedek</i>	L6	
0	17. sz. második fele	<i>Sz[ent] Benedek</i>	T5	
0	1675	<i>Szent Benedek</i>	TS:60	
0	1643	<i>Szent Benedek</i>	TS:60	
0	1628	<i>Szent Benedek</i>	L3	
0	1571	<i>Szentbenedek</i>	BÁRTFAI SZABÓ 1938:413	
0	1570	<i>Zenth-Benedek</i>	L2	
0	1570	<i>Szent Benedek</i>	L1	
0	1561	<i>Zent benedek</i>	TS:60	
0	1559	<i>Zenthbenedek</i>	BÁRTFAI SZABÓ 1938:400	
0	1334/178	<i>Scenbeneduch</i>	Gy. II.:440	
1	2023	<i>Kozóné kocsmája</i>	Égy.	épület
1	2023	<i>Kozóné-kocma</i>	Égy.	

1	2023	<i>Kozó-kocsm</i>	Égy.	
2	2023	<i>Smitték kocsmája</i>	Égy.	épület
2	2023	<i>Smit-kocsm</i>	Égy.	
2	2023	<i>Smit-bót</i>	Égy.	
2	2023	<i>Smittné kocsmája</i>	Égy.	
3	2023	<i>TSz-székház</i>	Égy.	épület
3	2023	<i>Tsz-iroda</i>	Égy.	
3	2023	<i>Tsz-ház</i>	Égy.	
3	2023	<i>Fehér-ház</i>	Égy.	
3	2023	<i>Kún Bálint-féle ház</i>	Égy.	
3	2023	<i>Kún Bálint bótja</i>	Égy.	
3	2023	<i>Vegyesbót</i>	Égy.	
3	2023	<i>Kún Bálint-bót</i>	Égy.	
3	2023	<i>Iroda-ház</i>	Égy.	
3	2023	<i>Fogorvosi rőndölő</i>	Égy.	
3	1977	<i>Téesz-iroda</i>	DÓRA 1977	
3	1977	<i>Új Hajnal MGTSZ székháza</i>	DÓRA 1977	
4	2023	<i>Jankovics-vegyesbolt</i>	Égy.	épület
4	2023	<i>Szövetközi-bót</i>	Égy.	
4	2023	<i>Áfész</i>	Égy.	
4	2023	<i>Bót</i>	Égy.	
4	2023	<i>Nagy-bót</i>	Égy.	
4	1977	<i>Bót</i>	DÓRA 1977	
4	1977	<i>ABC-áruház</i>	DÓRA 1977	
5	2023	<i>Bót</i>	Égy.	épület
5	2023	<i>Postahivatal</i>	Égy.	
5	2023	<i>Hangya-bót</i>	Égy.	
5	2023	<i>Jankovics-bót</i>	Égy.	
5	2023	<i>Község-kocsm</i>	Égy.	
5	2023	<i>Község kocsmája</i>	Égy.	
5	2023	<i>Nagy-kocsm</i>	Égy.	
5	2023	<i>Hangya</i>	Égy.	
5	2023	<i>Posta</i>	Égy.	
5	2023	<i>Tejcsarnok</i>	Égy.	
6	2023	<i>Zsidó-bót</i>	Égy.	épület
7	2023	<i>Hentesbót</i>	Égy.	épület
7	2023	<i>Hentesüzlet</i>	Égy.	
8	2023	<i>Piactér</i>	Égy.	tér
9	2023	<i>Piactér</i>	Égy.	
10	1977	<i>Takarékszövetkezet</i>	DÓRA 1977	épület
11	2023	<i>Kosút Lajos utca</i>	Égy.	utca
11	2023	<i>Kosút utca</i>	Égy.	
11	2023	<i>Köves út</i>	Égy.	
11	2023	<i>Fő utca</i>	Égy.	
11	2023	<i>Őreg utca</i>	Égy.	
11	2023	<i>Küves út</i>	Égy.	

11	2023	Nagy utca	Égy.	
11	1977	Nagy ucca	DÓRA 1977	
11	1977	Kossuth Lajos u	DÓRA 1977	
12	2023	Dózsa György utca	Égy.	utca
12	2023	Dózsa utca	Égy.	
12	2023	Dunapataji út	Égy.	
12	2023	Pataji út	Égy.	
12	2023	Dunapataji köves út	Égy.	
12	2023	Küves út	Égy.	
13	2023	Szállás köz	Égy.	utca
13	2023	Béke utca	Égy.	
13	1977	Szállás köz	DÓRA 1977	
13	1977	Béke u[tca]	DÓRA 1977	
13	1839	Alsó Szállások	T3	
13	1859	Falu végi	T6	
14	2023	Rókás köz	Égy.	utca
14	2023	Rókás utca	Égy.	
15	2023	Gatyszár utca	Égy.	utca
15	2023	Temető utca	Égy.	
15	1977	Gatyszár ucca	DÓRA 1977	
15	1977	Temető ucca	DÓRA 1977	
15	1977	Temető u[tca]	DÓRA 1977	
16	2023	Gatyszár utca	Égy.	utca
16	2023	Szécsényi utca	Égy.	
16	2023	Szécsényi István utca	Égy.	
16	1977	Gatyszár utca	DÓRA 1977	
16	1977	Széchenyi István u[tca]	DÓRA 1977	
17	2023	Földvárhati utca	Égy.	utca
17	2023	Földvárhát	Égy.	
17	1977	Földvárhát	DÓRA 1977	
17	1977	Földvárhati u[tca]	DÓRA 1977	
18	2023	Árpád utca	Égy.	utca
18	1977	Árpád u[tca]	DÓRA 1977	
19	2023	Hunyadi János utca	Égy.	utca
19	2023	Hunyadi utca	Égy.	
19	2023	Bacsó Béla utca	Égy.	
19	1977	Bacsó Béla u[tca]	DÓRA 1977	
20	2023	Dunakert utca	Égy.	utca
21	2023	Dunakertek	Égy.	településrész
21	1977	Duna-kertők	DÓRA 1977	
21	1977	Dunakertek	DÓRA 1977	
21	1930	Dunakert	BpKözl.:9	
21	1879	Dunakertek	Kat.	
21	1859	Dunakert	T6	
22	2023	Park	Égy.	park

22	2023	<i>Trianon-emlékmű</i>	Égy.	
22	1977	<i>Felszabadulás-park</i>	DÓRA 1977	
23	2023	<i>Jégverőm</i>	Égy.	épület
24	2023	<i>Vágóhíd</i>	Égy.	épület
24	1977	<i>Vágóhíd</i>	DÓRA 1977	
25	2023	<i>Vágóhíd</i>	Égy.	épület
25	1977	<i>Vágóhíd</i>	DÓRA 1977	
25	1977	<i>Szúróhely</i>	DÓRA 1977	
26	2023	<i>Csiréné háza</i>	Égy.	épület
27	2023	<i>Tóth Laci-ház</i>	Égy.	épület
27	2023	<i>Tóth-tanya</i>	Égy.	
28	2023	<i>Jankovics-ház</i>	Égy.	épület
28	2023	<i>Baranya-ház</i>	Égy.	
29	2023	<i>Gazdag Tótek háza</i>	Égy.	épület
30	2023	<i>Bojó-ház</i>	Égy.	épület
30	2023	<i>Posta</i>	Égy.	
30	2023	<i>Rektorkisasszony-ház</i>	Égy.	
30	1977	<i>Bojó-ház</i>	DÓRA 1977	
31	2023	<i>Hermann doktor-ház</i>	Égy.	épület
31	2023	<i>Hermann-ház</i>	Égy.	
31	2023	<i>Hermann doktor háza</i>	Égy.	
32	2023	<i>Jegyzőlak</i>	Égy.	épület
32	2023	<i>Orvosi rőndölő</i>	Égy.	
32	2023	<i>Egészségház</i>	Égy.	
32	1977	<i>Jedzölak</i>	DÓRA 1977	
32	1977	<i>Orvosi rendelő</i>	DÓRA 1977	
33	2023	<i>Jankovics Kálmányék háza</i>	Égy.	épület
34	2023	<i>Szekeres Vidókéék háza</i>	Égy.	épület
35	2023	<i>Écsor-ház</i>	Égy.	épület
36	2023	<i>Jankovics-ház</i>	Égy.	épület
36	2023	<i>Jankovics Gábor-ház</i>	Égy.	
37	2023	<i>Jankovics-ház</i>	Égy.	épület
38	2023	<i>Csire Laci bácsi darállója</i>	Égy.	épület
39	2023	<i>Vargyasék darállója</i>	Égy.	épület
40	2023	<i>Bencéék téглаégetője</i>	Égy.	épület
40	2023	<i>Bence Pista-féle téглаégető</i>	Égy.	
40	2023	<i>Felnagy István-féle téглаégető</i>	Égy.	
41	2023	<i>Révház</i>	Égy.	épület
41	2023	<i>Réház</i>	Égy.	
41	2023	<i>Kormányosház</i>	Égy.	
41	2023	<i>Kis-révkocsmá</i>	Égy.	
41	2023	<i>Kocsmá</i>	Égy.	
42	2023	<i>Taba Imre téглаégetője</i>	Égy.	épület
42	2023	<i>Taba Imre kemőncéje</i>	Égy.	
42	2023	<i>Taba Imre-féle téглаégető</i>	Égy.	

43	2023	<i>Ovoda</i>	Égy.	épület
43	1977	<i>Ovoda</i>	DÓRA 1977	
43	1977	<i>Napköziotthonos Óvoda</i>	DÓRA 1977	
44	2023	<i>Katolikus-kisiskola</i>	Égy.	épület
44	1977	<i>Katolikus kisiskola</i>	DÓRA 1977	
44	1977	<i>Katolikus Otthon</i>	DÓRA 1977	
44	1977	<i>Általános Iskola</i>	DÓRA 1977	
45	2023	<i>Katolikus-nagyiskola</i>	Égy.	épület
45	2023	<i>Dóra-iskola</i>	Égy.	
45	1977	<i>Katolikus nagyiskola</i>	DÓRA 1977	
45	1977	<i>Dóra-iskola</i>	DÓRA 1977	
45	1977	<i>Állami Általános Iskola</i>	DÓRA 1977	
46	2023	<i>Református-kisiskola</i>	Égy.	épület
46	2023	<i>Takarékszövetkezet</i>	Égy.	
46	1977	<i>Református kisiskola</i>	DÓRA 1977	
46	1977	<i>Általános Iskola</i>	DÓRA 1977	
47	2023	<i>Törjékék háza</i>	Égy.	épület
48	2023	<i>Református-nagyiskola</i>	Égy.	épület
48	1977	<i>Református-nagyiskola</i>	DÓRA 1977	
48	1977	<i>Általános Iskola</i>	DÓRA 1977	
49	2023	<i>Régi-gátőrház</i>	Égy.	épület
50	2023	<i>Új-iskola</i>	Égy.	épület
50	2023	<i>Általános Iskola</i>	Égy.	
50	1977	<i>Új-iskola</i>	DÓRA 1977	
50	1977	<i>Általános Iskola</i>	DÓRA 1977	
51	2023	<i>Temető</i>	Égy.	temető
51	1839	<i>Temető</i>	T3	
52	2023	<i>Régi-temető</i>	Égy.	temető
52	2023	<i>Öreg-temető</i>	Égy.	
52	1977	<i>Régi temető</i>	DÓRA 1977	
53	2023	<i>Katolikus-temető</i>	Égy.	temető
53	1977	<i>Római katolikus temető</i>	DÓRA 1977	
53	1977	<i>Katolikus temető</i>	DÓRA 1977	
54	2023	<i>Református-temető</i>	Égy.	temető
54	2023	<i>Új-temető</i>		
54	1977	<i>Református temető</i>	DÓRA 1977	
55	2023	<i>Boncház</i>	Égy.	épület
55	2023	<i>Ravatalozó</i>	Égy.	
55	1977	<i>Boncház</i>	DÓRA 1977	
55	1977	<i>Ravatalozó</i>	DÓRA 1977	
56	2023	<i>Ártézi kút</i>	Égy.	kút
56	2023	<i>Fölső-ártézi</i>	Égy.	
56	1977	<i>Ártézi</i>	DÓRA 1977	
56	1977	<i>Fölső ártézi</i>	DÓRA 1977	
57	2023	<i>Alsó-ártézi</i>	Égy.	kút

57	1977	<i>Alsó ártézi</i>	DÓRA 1977	
58	2023	<i>Pacskó-gödör</i>	Égy.	gödör
58	1977	<i>Pacskó-gödör</i>	DÓRA 1977	
59	2023	<i>Máté-gödör</i>	Égy.	gödör
59	2023	<i>Fotbalpája</i>	Égy.	
59	2023	<i>Sportpája</i>	Égy.	
59	1977	<i>Máté-gödör</i>	DÓRA 1977	
60	2023	<i>Szunyog-gödör</i>	Égy.	gödör
60	1977	<i>Szunyog-gödör</i>	DÓRA 1977	
61	2023	<i>Barabás-gödör</i>	Égy.	gödör
61	1977	<i>Barabás-gödör</i>	DÓRA 1977	
62	2023	<i>Kocsi-gödör</i>	Égy.	gödör
62	1977	<i>Kocsi-gödör</i>	DÓRA 1977	
63	2023	<i>Cigány-gödör</i>	Égy.	gödör
63	2023	<i>Cigány-pöce</i>	Égy.	
63	2023	<i>Cigán-pöce</i>	Égy.	
63	1977	<i>Cigány-gödör</i>	DÓRA 1977	
63	1977	<i>Cigány-pöce</i>	DÓRA 1977	
64	2023	<i>Téglás-gödör</i>	Égy.	gödör
64	1977	<i>Téglás-gödör</i>	DÓRA 1977	
65	2023	<i>Dankó Pista utca</i>	Égy.	utca
65	2023	<i>Dankó utca</i>	Égy.	
65	2023	<i>Cigánytelep</i>	pipa	
65	2023	<i>Cigántelep</i>	Égy.	
65	2023	<i>Cigánföld</i>	Égy.	
65	1977	<i>Cigántelep</i>	DÓRA 1977	
65	1977	<i>Dankó Pista u[tca]</i>	DÓRA 1977	
66	2023	<i>Templom-gödör</i>	Égy.	gödör
66	2023	<i>Szentégyház-gödör</i>	Égy.	
66	2023	<i>Templom-pöce</i>	Égy.	
66	2023	<i>Pöce</i>	Égy.	
66	2023	<i>Tó-kert</i>	Égy.	
66	1977	<i>Szentéyház-gödör</i>	DÓRA 1977	
67	2023	<i>Benedek-gödör</i>	Égy.	gödör
68	2023	<i>Tót-pöce</i>	Égy.	gödör
68	2023	<i>Sívó-gödör</i>	Égy.	
68	1977	<i>Tót-pöce</i>	DÓRA 1977	
69	2023	<i>Pontyostó-gödör</i>	Égy.	gödör
69	1977	<i>Pontyostó-gödör</i>	DÓRA 1977	
70	2023	<i>Biskói-ré</i>	Égy.	rév
70	2023	<i>Biskói-rév</i>	Égy.	
70	2023	<i>Révátkelő</i>	Égy.	
70	2023	<i>Biskó</i>	Égy.	
70	1980	<i>Biskói-ré</i>	KUCZY 1980:65	
70	1977	<i>Biskói-ré</i>	DÓRA 1977	

70	1977	<i>Biskó</i>	DÓRA 1977	
70	1977	<i>Biskói-rév</i>	DÓRA 1977	
70	1977	<i>Piskói rév</i>	DÓRA 1977	
70	1913	<i>Biskói rév</i>	H 1913:101	
70	1879	<i>Biskoi Rév</i>	Kat.	
70	1869	<i>Biskoi rév</i>	MKFT	
70	1858	<i>Biskó</i>	T5	
70	1794	<i>Biskó Rév</i>	T1	
70	1794	<i>Biskó Réve</i>	T1	
70	1785	<i>Biskori überfuhr</i>	EKFT	
71	2023	<i>Pillangó</i>	Égy.	épület
71	2023	<i>Pillangó Büfé</i>	Égy.	
71	1977	<i>Pillangó söröző</i>	DÓRA 1977	
71	1977	<i>Pillangó</i>	DÓRA 1977	
72	2023	<i>Gátórház</i>	Égy.	épület
72	2023	<i>Új-gátórház</i>	Égy.	
72	1977	<i>Gátórház</i>	DÓRA 1977	
72	1977	<i>Dunaszentbenedeki gátórház</i>	DÓRA 1977	
73	2023	<i>Újházak</i>	Égy.	településrész
73	2023	<i>Újtelep</i>	Égy.	
74	2023	<i>Kún-bót</i>	Égy.	épület
75	2023	<i>Lévente-placc</i>	Égy.	határrész
75	2023	<i>Levente-placc</i>	Égy.	
75	1980	<i>Levente-placc</i>	KUCZY 1980:58	
75	1977	<i>Levente-placc</i>	DÓRA 1977	
76	2023	<i>Levente-kút</i>	Égy.	kút
76	1980	<i>Levente-kút</i>	KUCZY 1980:58	
76	1977	<i>Levente-kút</i>	DÓRA 1977	
77	2023	<i>Református-templomkert</i>	Égy.	kert
77	2023	<i>Templomkert</i>	Égy.	
78	2023	<i>Katolikus-templomkert</i>	Égy.	kert
78	2023	<i>Templomkert</i>	Égy.	
79	2023	<i>Faluház</i>	Égy.	épület
79	2023	<i>Kulturház</i>	Égy.	
79	1977	<i>Kultúr</i>	DÓRA 1977	
79	1977	<i>Kultúrház</i>	DÓRA 1977	
79	1977	<i>Művelődési ház</i>	DÓRA 1977	
80	2023	<i>Polgármesteri Hivatal</i>	Égy.	épület
80	2023	<i>Tanácsháza</i>	Égy.	
80	2023	<i>Községháza</i>	Égy.	
80	1977	<i>Tanácsháza</i>	DÓRA 1977	
80	1977	<i>Községháza</i>	DÓRA 1977	
80	1977	<i>Faluháza</i>	DÓRA 1977	
80	1977	<i>Községi Tanács</i>	DÓRA 1977	
81	2023	<i>Hősök szobra</i>	Égy.	emlékmű

81	1977	<i>Hősi-szobor</i>	DÓRA 1977	
81	1977	<i>Első világháborús emlékmű</i>	DÓRA 1977	
82	2023	<i>Kis-templom</i>	Égy.	épület
82	2023	<i>Presbiter-szoba</i>	Égy.	
82	2023	<i>Kis-teröm</i>	Égy.	
82	2023	<i>Hombár</i>	Égy.	
82	1977	<i>Kistemplom</i>	DÓRA 1977	
82	1977	<i>Imaház</i>	DÓRA 1977	
82	1977	<i>Hombár</i>	DÓRA 1977	
83	2023	<i>Zsizsiktelenítő</i>	Égy.	épület
83	1977	<i>Zsizsiktelenítő</i>	DÓRA 1977	
84	2023	<i>Rákóci Ferenc utca</i>	Égy.	utca
84	2023	<i>Rákóci utca</i>	Égy.	
84	1977	<i>Kis ucca</i>	DÓRA 1977	
84	1977	<i>Rákóczi Ferenc u[tcá]</i>	DÓRA 1977	
85	2023	<i>Paplak</i>	Égy.	épület
85	2023	<i>Református-paplak</i>	Égy.	
85	1977	<i>Paplak</i>	DÓRA 1977	
85	1977	<i>Református Lelkeszi Hivatal</i>	DÓRA 1977	
86	2023	<i>Plébánia</i>	Égy.	épület
86	2023	<i>Paplak</i>	Égy.	
86	1977	<i>Plébánija</i>	DÓRA 1977	
86	1977	<i>Római katolikus Plébánia Hivatal</i>	DÓRA 1977	
87	2023	<i>Szentegyház</i>	Égy.	épület
87	2023	<i>Katolikus templom</i>	Égy.	
87	2023	<i>Katolikus szentegyház</i>	Égy.	
87	1977	<i>Szentétyház</i>	DÓRA 1977	
87	1977	<i>Katolikus templom</i>	DÓRA 1977	
87	1977	<i>Római Katolikus Templom</i>	DÓRA 1977	
88	2023	<i>Református templom</i>	Égy.	épület
88	1977	<i>Református Templom</i>	DÓRA 1977	
89	2023	<i>Kocsi Miháj sarka</i>	Égy.	ház, telek
90	2023	<i>Hábiék méhészete</i>	Égy.	épület
91	2023	<i>Zátony</i>	Égy.	zátony
92	2023	<i>Gátör-koboja</i>	Égy.	kobolya
93	2023	<i>Rektor-kert</i>	Égy.	kert
93	1977	<i>Rektor-kert</i>	DÓRA 1977	
94	2023	<i>Bojó-kert</i>	Égy.	kert
94	1977	<i>Bojó-kert</i>	DÓRA 1977	
95	2023	<i>Fürdőtő</i>	Égy.	kobolya
95	2023	<i>Disznójáró-koboja</i>	Égy.	
95	2023	<i>Itató-koboja</i>	Égy.	
95	2023	<i>Disznóitató</i>	Égy.	
95	2023	<i>Koboja</i>	Égy.	

95	1980	<i>Itató-kobója</i>	KUCZY 1980:46	
95	1977	<i>Itató-kobója</i>	DÓRA 1977	
95	1879	<i>Kobolya</i>	Kat.	
96	2023	<i>Disznójáró</i>	Égy.	kobolya
97	2023	<i>Kenderes-kobója</i>	Égy.	kobolya
97	2023	<i>Áztató-kobója</i>	Égy.	
97	1977	<i>Kendöráztató-kobója</i>	DÓRA 1977	
98	2023	<i>Vidókné-kobója</i>	Égy.	kobolya
98	1977	<i>Vidókné-kobója</i>	DÓRA 1977	
99	2023	<i>Fűzes</i>	Égy.	ártér, erdő
99	1977	<i>Fűzes</i>	DÓRA 1977	
99	1977	<i>Fűzes-rész</i>	DÓRA 1977	
99	1908	<i>Fűzesek</i>	T12	
99	1859	<i>Fűzesek</i>	T7	
99	1859	<i>Dunai fűzes</i>	T6	
100	2023	<i>Nagy-erdő</i>	Égy.	ártér, erdő
100	2023	<i>Káptalan-erdő</i>	Égy.	
100	2023	<i>Erdő</i>	Égy.	
100	1839	<i>Benedeki Erdő</i>	T3	
100	1858	<i>Uradalmi erdő</i>	T5	
101	2023	<i>Fenyves</i>	Égy.	ártér, erdő
102	2023	<i>Fazekas-erdő</i>	Égy.	ártér, erdő
103	2023	<i>Gyöngyvirágos</i>	Égy.	ártér, erdő
104	2023	<i>Égött-malát</i>	Égy.	ártér, erdő
105	2023	<i>Kis-kert</i>	Égy.	határrész
106	2023	<i>Erdésház</i>	Égy.	épület
106	2023	<i>Erdéslak</i>	Égy.	
107	2023	<i>Töltés</i>	Égy.	töltés
107	2023	<i>Tőtés</i>	Égy.	
107	1977	<i>Tőtés</i>	DÓRA 1977	
107	1977	<i>Töttés</i>	DÓRA 1977	
107	1977	<i>Árvízvédelmi gát</i>	DÓRA 1977	
108	2023	<i>Tőtési út</i>	Égy.	út
109	2023	<i>Bence jegyző gyümölcsöse</i>	Égy.	kert
109	2023	<i>Bence-kert</i>	Égy.	
110	2023	<i>Duna</i>	Égy.	folyam
110	1977	<i>Duna</i>	DÓRA 1977	
110	1955	<i>Duna</i>	Terk10e	
110	1879	<i>Duna folyam</i>	Kat.	
110	1879	<i>Donau strom</i>	Kat.	
110	1877	<i>Duna folyam</i>	T9	
110	1859	<i>Duna</i>	T6	
111	2023	<i>Duna-part</i>	Égy.	folyópart
112	2023	<i>Daróci</i>	Égy.	ártér, erdő
112	1977	<i>Daróci</i>	DÓRA 1977	

112	1977	<i>Daróci-rész</i>	DÓRA 1977	
113	2023	<i>Hót-tér</i>	Égy.	településrész
113	2023	<i>Hót-tér-kertek</i>	Égy.	
113	2023	<i>Hót-tér-sarok</i>	Égy.	
113	1977	<i>Hóttér-ág</i>	DÓRA 1977	
114	2023	<i>Bum-sziget</i>	Égy.	ártér, erdő
114	1977	<i>Bum-sziget</i>	DÓRA 1977	
115	2023	<i>Sziget</i>	Égy.	ártér, erdő
115	1980	<i>Szigetek</i>	MoFnT. 2/1.	
115	1980	<i>Sziget</i>	KUCZY 1980:20	
115	1977	<i>Sziget</i>	DÓRA 1977	
115	1955	<i>Szigetek</i>	Terk10e	
116	2023	<i>Belső-sziget</i>	Égy.	ártér, erdő
116	1977	<i>Belső-sziget</i>	DÓRA 1977	
117	2023	<i>Paksi-sziget</i>	Égy.	ártér, erdő
117	1977	<i>Paksi-sziget</i>	DÓRA 1977	
117	1941	<i>Paksi sziget</i>	T14	
117	1887	<i>Paksi sziget</i>	HKFTb	
117	1887	<i>Pakser Insel</i>	HKFT	
117	1869	<i>Pakser Insel</i>	MKFT	
117	1794	<i>Paksi Sziget</i>	T1	
118	2023	<i>Zátony</i>	Égy.	zátony
118	2023	<i>Kopasz-zátony</i>	Égy.	
118	1977	<i>Kopasz-zátony</i>	DÓRA 1977	
119	2023	<i>Kis-Duna</i>	Égy.	holtág
119	1977	<i>Kis-Duna</i>	DÓRA 1977	
120	2023	<i>Kanális</i>	Égy.	holtág
120	2023	<i>Kanális-holtág</i>	Égy.	
120	1977	<i>Kanális</i>	DÓRA 1977	
121	2023	<i>Farnacki-tanya</i>	Égy.	tanya
122	2023	<i>Farnacki-tanya</i>	Égy.	tanya
123	2023	<i>Lapis-tó</i>	Égy.	határrész
123	1980	<i>Lapis-tó</i>	MoFnT. 2/1.	
123	1977	<i>Lapis-tó</i>	DÓRA 1977	
123	1972	<i>Lapis-tó</i>	Terk25e	
123	1896	<i>Lapistói legelő</i>	T10	
123	1930	<i>Lapistó dűlő</i>	BpKözl.:9	
123	1879	<i>Lapistó</i>	Kat.	
123	1877	<i>Lapistói erdő</i>	T9	
123	1869	<i>Lapostó erdő</i>	MKFT	
123	1859	<i>Lapistó</i>	T7	
123	1839	<i>Lapos Tó</i>	T2	
124	2023	<i>Lapis-tói-kút</i>	Égy.	kút
124	1977	<i>Lapis-tói-kút</i>	DÓRA 1977	
125	2023	<i>Fáskert</i>	Égy.	határrész

125	1977	<i>Fáskert</i>	DÓRA 1977	
126	2023	<i>Erdő-kert</i>	Égy.	határrész
126	2023	<i>Erdős-kertek</i>	Égy.	
126	1977	<i>Erdős-kertők</i>	DÓRA 1977	
127	2023	<i>Borgyú-kút</i>	Égy.	kút
128	1977	<i>Borgyú-kút</i>	DÓRA 1977	kút
129	2023	<i>Bikaistálló</i>	Égy.	épület
129	1977	<i>Bikaistálló</i>	DÓRA 1977	
130	2023	<i>Nyaka-telep</i>	Égy.	határrész
130	2023	<i>Kamiontelep</i>	Égy.	
131	2023	<i>Csikóakó</i>	Égy.	településrész
131	2023	<i>Fotbalpája</i>	Égy.	
131	1980	<i>Lóakó</i>	KUCZY 1980:46	
131	1977	<i>Lóakó</i>	DÓRA 1977	
131	1977	<i>Fudbaltálya</i>	DÓRA 1977	
132	2023	<i>Faluvégi-kút</i>	Égy.	kút
132	2023	<i>Baranya-kút</i>	Égy.	
132	1977	<i>Faluvégi-kút</i>	DÓRA 1977	
133	2023	<i>Egyes-kút</i>	Égy.	határrész
133	1980	<i>Egyes-kút</i>	MoFnT. 2/1.	
133	1977	<i>Éggyes-kút</i>	DÓRA 1977	
133	1977	<i>Éggyes-kúti-dűllő</i>	DÓRA 1977	
133	1955	<i>Egyes-kúti-dűllő</i>	Terk10e	
134	2023	<i>Kettős-kút</i>	Égy.	határrész
134	2023	<i>Kettőskúti-dűllő</i>	Égy.	
134	1977	<i>Kettős-kút</i>	DÓRA 1977	
134	1877	<i>Kettős kút</i>	T9	
135	2023	<i>Árvizesházak</i>	Égy.	településrész
135	1977	<i>Árvizes házak</i>	DÓRA 1977	
136	2023	<i>Pontyos-tó</i>	Égy.	határrész
136	2023	<i>Pontyos-tók</i>	Égy.	
136	1980	<i>Pontyos-tó</i>	MoFnT. 2/1.	
136	1980	<i>Pontyos-tó</i>	KUCZY 1980:22, 42,	
136	1977	<i>Pontyos-tó</i>	DÓRA 1977	
136	1930	<i>Pontyostó</i>	BpKözl.:9	
136	1879	<i>Pontyos tó</i>	Kat.	
136	1859	<i>Pontyos tó</i>	T7	
136	1859	<i>Pontyostó</i>	T6	
136	1839	<i>Pontyostó</i>	T3	
137	2023	<i>Pontyos-tói-kút</i>	Égy.	kút
138	2023	<i>Kara</i>	Égy.	határrész
138	2023	<i>Karai-domb</i>	Égy.	
138	2023	<i>Karai-dűllő</i>	Égy.	
138	1980	<i>Kara-dűllő</i>	MoFnT. 2/1.	
138	1980	<i>Kara</i>	KUCZY 1980:61	

138	1977	<i>Kara</i>	DÓRA 1977	
138	1972	<i>Kara-dűlő</i>	Terk25e	
138	1879	<i>Kara</i>	Kat.	
138	1859	<i>Kara</i>	T7	
138	1859	<i>Kara</i>	T6	
138	1839	<i>Kara</i>	T2	
138	1751	<i>Kára</i>	L11	
138	1751	<i>Karaj</i>	L11	
138	1702	<i>Kara</i>	L9	
138	1701	<i>Kara</i>	L8	
138	1680	<i>Kara</i>	L6	
138	17. sz. második fele	<i>Kara</i>	T5	
138	17. sz. közepe	<i>Kara</i>	L4	
138	1628	<i>Kara</i>	L3	
138	1570	<i>Kara</i>	L2	
138	1559	<i>Kara</i>	BÁRTFAI SZABÓ 1938:435	
139	2023	<i>Kargyán</i>	Égy.	határrész
139	2023	<i>Kargyány</i>	Égy.	
139	2023	<i>Karján</i>	Égy.	
139	2023	<i>Kargyányi-dűllők</i>	Égy.	
139	2023	<i>Kargyányok</i>	Égy.	
139	2022	<i>Kargyányi-vőgy</i>	Égy.	
139	1977	<i>Kargyán</i>	DÓRA 1977	
139	1977	<i>Karján</i>	DÓRA 1977	
139	1980	<i>Kargyán</i>	MoFnT. 2/1.	
139	1955	<i>Karján</i>	Terk10e	
139	1955	<i>Karján-dűlő</i>	Terk10e	
139	1879	<i>Karján</i>	Kat.	
139	1859	<i>Karján</i>	T6	
139	1827	<i>Karján</i>	T4:1603	
139	1839	<i>Karján</i>	T3	
140	2023	<i>Hormány</i>	Égy.	határrész
140	2023	<i>Hormányok</i>	Égy.	
140	1992	<i>Hormány</i>	MKözl.:3410	
140	1980	<i>Hormány</i>	MoFnT. 2/1.	
140	1980	<i>Hormány</i>	KUCZY 1980:71, 72	
140	1977	<i>Hormány</i>	DÓRA 1977	
140	1971	<i>Hormány</i>	MoFnT. 1.	
140	1887	<i>Hormány</i>	HKFT	
140	1887	<i>Hormány</i>	HKFTb	
140	1879	<i>Hormány</i>	Kat.	
140	1859	<i>Hormány</i>	T6	

140	1827	<i>Hormány</i>	T4:1615	
140	1827	<i>Hormányi kertek</i>	T4:1615	
140	1839	<i>Hormány</i>	T2	
141	2023	<i>Vadas</i>	Égy.	határrész
141	2023	<i>Vadasi-domb</i>	Égy.	
141	2023	<i>Vadas-hát</i>	Égy.	
141	1980	<i>Vadas-hát</i>	MoFnT. 2/1.	
141	1977	<i>Vadas</i>	DÓRA 1977	
141	1977	<i>Vadashát</i>	DÓRA 1977	
141	1930	<i>Vadashát dűlő</i>	BpKözl.:9	
141	1879	<i>Vadashát</i>	Kat.	
141	1859	<i>Vadashát</i>	T7	
141	1859	<i>Vadas hát</i>	T6	
142	2023	<i>Belső-Vadas</i>	Égy.	határrész
143	2023	<i>Külső-Vadas</i>	Égy.	határrész
144	2023	<i>Terhel</i>	Égy.	határrész
144	2023	<i>Terhelek</i>	DÓRA 1977	
144	1980	<i>Terhel</i>	MoFnT. 2/1.	
144	1977	<i>Terhel</i>	DÓRA 1977	
144	1977	<i>Terhel-puszta</i>	DÓRA 1977	
144	1972	<i>Terhel</i>	Terk25e	
144	1941	<i>Terhel</i>	T14	
144	1930	<i>Terhel dűlő</i>	BpKözl.:9	
144	1910 k.	<i>Terhel</i>	T13	
144	1887	<i>Terheli puszta</i>	HKFT	
144	1887	<i>Terhelyi puszta</i>	HKFTb	
144	1879	<i>Terhel</i>	Kat.	
144	1839	<i>Terhely</i>	T3	
144	1859	<i>Terhel</i>	T6	
144	1827	<i>Terhely</i>	T4:1604	
144	1839	<i>Terhely</i>	T2	
144	19. sz.	<i>Terhel dűlő</i>	T11	
144	1784	<i>Terhely</i>	L12	
144	1751	<i>Terhely</i>	L11	
144	1751	<i>Terhel</i>	L11	
144	17. sz. vége	<i>Terheli</i>	T7	
144	1680	<i>Térhely</i>	L6	
144	1559	<i>Therenel</i>	BÁRTFAI SZABÓ 1938:400	
144	1548	<i>Terehel</i>	VASS ELŐD 1979:31–32	
145	2023	<i>Kis-Terhel</i>	Égy.	határrész
145	1977	<i>Kis-Terhel</i>	DÓRA 1977	
146	2023	<i>Külső-Terhel</i>	Égy.	határrész
147	2023	<i>Bálint-hát</i>	Égy.	határrész

147	1977	<i>Bálint-hát</i>	DÓRA 1977	
147	1977	<i>Bálint-háti-dűllő</i>	DÓRA 1977	
147	1972	<i>Bálint-hát</i>	Terk25e	
147	1859	<i>Bálintháti kertek</i>	T7	
147	1859	<i>Bálint hát</i>	T6	
147	1839	<i>Bálint Hát</i>	T3	
148	2023	<i>Bálint-háti-kút</i>	Égy.	kút
148	1977	<i>Bálint-háti-kút</i>	DÓRA 1977	
149	2023	<i>Gyöpföd</i>	Égy.	határrész
149	2023	<i>Gyöpfödek</i>	Égy.	
149	1977	<i>Gyöpföd</i>	DÓRA 1977	
150	1977	<i>Újföd</i>	DÓRA 1977	határrész
151	1992	<i>Belső és külső kertek</i>	MKözl.:3410	határrész
151	1980	<i>Belső- és Külső-kertek</i>	MoFnT. 2/1.	
151	1977	<i>Belső és külső kertek</i>	DÓRA 1977	
151	1977	<i>Belső</i>	DÓRA 1977	
151	1977	<i>Belső</i>	DÓRA 1977	
151	1977	<i>Belső-kertők</i>	DÓRA 1977	
151	1977	<i>Belső-kertők</i>	DÓRA 1977	
151	1972	<i>Külső-Belső-kertek</i>	Terk25e	
151	1930	<i>Belső-Külső kertek</i>	BpKözl.:9	
151	1879	<i>Belső és külső kertek</i>	Kat.	
151	1859	<i>Belső-külső kertek</i>	T7	
151	1859	<i>Belső Külső</i>	T6	
152	2023	<i>Külső-kertek</i>	Égy.	határrész
152	2023	<i>Külső-kertők</i>	Égy.	
152	2023	<i>Külső</i>	Égy.	
152	1992	<i>Belső és külső kertek</i>	MKözl.:3410	
152	1980	<i>Belső- és Külső-kertek</i>	MoFnT. 2/1.	
152	1977	<i>Belső és külső kertek</i>	DÓRA 1977	
152	1977	<i>Külső</i>	DÓRA 1977	
152	1977	<i>Külső</i>	DÓRA 1977	
152	1977	<i>Külső-kertők</i>	DÓRA 1977	
152	1972	<i>Külső-Belső-kertek</i>	Terk25e	
152	1879	<i>Belső és külső kertek</i>	Kat.	
152	1859	<i>Külső Kertek</i>	T7	
152	1859	<i>Külső kert</i>	T6	
152	1839	<i>Külső Kertek</i>	T3	
153	2023	<i>Tsz-telep</i>	Égy.	major
153	2023	<i>Gettó</i>	Égy.	
153	2023	<i>Tsz-major</i>	Égy.	
153	1977	<i>Tsz-major</i>	DÓRA 1977	
153	1977	<i>Telep</i>	DÓRA 1977	
153	1977	<i>Gettó</i>	DÓRA 1977	

154	2023	<i>Dolgika</i>	Égy.	határrész
155	2023	<i>Tizennyócnap</i>	Égy.	határrész
155	2023	<i>Tizennyócnapok</i>	Égy.	
155	1980	<i>Tizennyócnapi-dűllő</i>	KUCZY 1980:54	
155	1977	<i>Tizennyócnapok</i>	DÓRA 1977	
155	1977	<i>Tizennyócnapi-dűllő</i>	DÓRA 1977	
155	1955	<i>18-as dűllő</i>	Terk10e	
156	2023	<i>Jankovics Dezső-féle átjáró</i>	Égy.	dűllőút
157	2023	<i>Csörgeték</i>	Égy.	határrész
157	2023	<i>Csörgettyű</i>	Égy.	
157	2023	<i>Csörgetyű</i>	Égy.	
157	1977	<i>Csörgeték</i>	DÓRA 1977	
157	1977	<i>Csörgetéki dűllő</i>	DÓRA 1977	
157	1859	<i>Csörgetei kertek</i>	T7	
157	1859	<i>Csörgetei kert</i>	T6	
158	2023	<i>Tót Laci-dűllő</i>	Égy.	határrész
159	2023	<i>Marhalegelő</i>	Égy.	határrész
159	2023	<i>Borjülegelő</i>	Égy.	
159	2023	<i>Legelő</i>	Égy.	
159	2023	<i>Légelő</i>	Égy.	
159	1859	<i>Közös legelő</i>	T7	
160	1977	<i>Libalegellő</i>	DÓRA 1977	határrész
161	2023	<i>Csikólegelő</i>	Égy.	településrész
161	2023	<i>Lólegelő</i>	Égy.	
161	2023	<i>Újházak</i>	Égy.	
162	2023	<i>Kún fokja</i>	Égy.	határrész
162	2023	<i>Kun fokja</i>	Égy.	
162	1977	<i>Kún-fokja</i>	DÓRA 1977	
163	2023	<i>Rét</i>	Égy.	határrész
163	2023	<i>Nádas</i>	Égy.	
163	2023	<i>Nagy-rét</i>	Égy.	
163	1980	<i>Terhel-rét</i>	MoFnT. 2/1.	
163	1977	<i>Rét</i>	DÓRA 1977	
163	1955	<i>Terheli-rét</i>	Terk10e	
163	1859	<i>Nádas</i>	T7	
163	1859	<i>Nádas</i>	T6	
163	19. sz.	<i>Sz[ent] Benedek Nádassa</i>	T11	
164	2023	<i>Rétalja</i>	Égy.	határrész
165	2023	<i>Német-köz</i>	Égy.	határrész
165	2023	<i>Némöt-köz</i>	Égy.	
165	1980	<i>Német-köz</i>	MoFnT. 2/1.	
165	1977	<i>Németköz</i>	DÓRA 1977	
165	1977	<i>Némöt-köz</i>	DÓRA 1977	
165	1977	<i>Kálvinista-Róma</i>	DÓRA 1977	
165	1955	<i>Német-köz</i>	Terk10e	

165	1879	Németköz	Kat.	
165	1859	Német köz	T6	
165	19. sz.	Németköz dűlő	T11	
166	2023	Csontoló-fűzfák	Égy.	facsoport
167	2023	Gyovány	Égy.	határrész
167	2023	Gyován	Égy.	
167	2023	Jovány	Égy.	
167	2023	Jován	Égy.	
167	1859	Jován hát	T6	
168	2023	Diós	Égy.	határrész
168	1977	Diós	DÓRA 1977	
168	1977	Dijós	DÓRA 1977	
168	1980	Diós-dűlő	MoFnT. 2/1.	
168	1972	Dióstag	Terk25e	
168	1955	Diós-földek	Terk10e	
169	2023	Tanító-főd	Égy.	határrész
169	1977	Tanító-főd	DÓRA 1977	
170	2023	Papfőd	Égy.	határrész
170	2023	Papfődek	Égy.	
170	1977	Papfőd	DÓRA 1977	
171	2023	Tüske	Égy.	határrész
171	1980	Tüske	MoFnT. 2/1.	
171	1977	Tüske	DÓRA 1977	
171	1955	Tüske	Terk10e	
171	1908	Tüskés	T12	
171	1859	Tüske	T6	
171	1827	Tüskés	T4:1603	
171	1839	Tüskés	T3	
172	1977	Epröskert	Égy.	határrész
172	1977	Eprös-kert	DÓRA 1977	
173	2023	Kerék-kert	Égy.	határrész
174	2023	Lapistói-delelő	Égy.	facsoport
174	2023	Delelő	Égy.	
175	2023	Fölső-kert	Égy.	határrész
176	2023	Vizes-tarló	Égy.	határrész
176	1980	Vizes-tartó	MoFnT. 2/1.	
176	1977	Vizestarló	DÓRA 1977	
176	1977	Vizestartó	DÓRA 1977	
176	1977	Vizes-tarró	DÓRA 1977	
176	1972	Vizes dűlő	Terk25e	
176	1879	Vizestartó	Kat.	
176	1859	Vizestarló	T6	
176	1827	Vizes Tarló	T4:1603	
176	1839	Vizes Tarló	T3	
177	2023	Vizes-tarlói-kút	Égy.	kút

177	1977	<i>Vizestarrói-kút</i>	DÓRA 1977	
177	1977	<i>Kösség-kút</i>	DÓRA 1977	
178	1980	<i>Eklézsia-kút</i>	KUCZY 1980:56	kút
178	1977	<i>Eklézsia-kút</i>	DÓRA 1977	
179	2023	<i>Tormás-hát</i>	Égy.	határrész
179	2023	<i>Tormás</i>	Égy.	
179	1992	<i>Tormáshát</i>	MKözl.:3410	
179	1980	<i>Tormás-hát</i>	MoFnT. 2/1.	
179	1977	<i>Tormás-hát</i>	DÓRA 1977	
179	1955	<i>Tormás-háti-dűlő</i>	Terk10e	
179	1955	<i>Tormás-hát</i>	Terk10e	
179	1879	<i>Tormáshát</i>	Kat.	
179	1827	<i>Tormás</i>	T4:1603	
179	1785	<i>Tormasat Szallas</i>	EKFT	
180	2023	<i>Jegyző-főd</i>	Égy.	határrész
180	1977	<i>Jeddzőfőd</i>	DÓRA 1977	
181	2023	<i>Kisházak-kút</i>	Égy.	kút
181	2023	<i>Kisházak kútja</i>	Égy.	
182	2023	<i>Kisházak-dűllő</i>	Égy.	határrész
182	2023	<i>Kisházak dűlleje</i>	Égy.	
182	2023	<i>Kisházak</i>	Égy.	
182	2023	<i>Kisházak dűllője</i>	Égy.	
182	2023	<i>Kisházak-dűllők</i>	Égy.	
182	1977	<i>Kisházak</i>	DÓRA 1977	
182	1977	<i>Kisházak dűlleje</i>	DÓRA 1977	
183	2023	<i>Lakos-kút</i>	Égy.	kút
183	2023	<i>Esztergomi Lakos kútja</i>	Égy.	
183	1977	<i>Lakos-Esztergomi kútja</i>	DÓRA 1977	
183	1977	<i>Esztergomi-Lakos kútja</i>	DÓRA 1977	
184	2023	<i>Békás</i>	Égy.	határrész
184	1980	<i>Békás-hát</i>	MoFnT. 2/1.	
184	1977	<i>Békás</i>	DÓRA 1977	
184	1955	<i>Békás-dűllő</i>	Terk10e	
184	1955	<i>Békás-hát</i>	Terk10e	
184	1859	<i>Békás nyilas</i>	T6	
184	1827	<i>Békás</i>	T4:1616	
184	1839	<i>Békás</i>	T2	
185	2023	<i>Tótika</i>	Égy.	határrész
185	1977	<i>Tótika</i>	DÓRA 1977	
185	1827	<i>Tótika Hát</i>	T4:1615	
185	1839	<i>Tótika Hát</i>	T2	
186	2023	<i>Kántorfődek</i>	Égy.	határrész
186	2023	<i>Kántorfőd</i>	Égy.	
186	1977	<i>Kántorfőd</i>	DÓRA 1977	
187	2023	<i>Vasúti híd</i>	Égy.	híd

187	2023	<i>Hormány hídja</i>	Égy.	
187	2023	<i>Hormányi híd</i>	Égy.	
188	2023	<i>Bojó-főd</i>	Égy.	határrész
188	1977	<i>Bojó-főd</i>	DÓRA 1977	
189	2023	<i>Szilágy</i>	Égy.	határrész
189	2023	<i>Szilágyok</i>	Égy.	
189	1992	<i>Szilágy</i>	MKözl.:3411	
189	1980	<i>Szilágy</i>	MoFnT. 2/1.	
189	1980	<i>Szilágy</i>	KUCZY 1980:61	
189	1977	<i>Szilágyok</i>	DÓRA 1977	
189	1977	<i>Szilágy</i>	DÓRA 1977	
189	1955	<i>Szilágy</i>	Terk10e	
189	1913	<i>Szilágy</i>	H 1913:101	
189	1879	<i>Szilágy</i>	Kat.	
189	1858	<i>Szilágyi dűlő</i>	T5	
189	1827	<i>Szilágy</i>	T4:1616	
189	1839	<i>Szilágy</i>	T2	
189	1839	<i>Szilágyi telek</i>	T2	
189	1498	<i>Zylag</i>	Cs. III.:351	
190	2023	<i>Külső-Szilágy</i>	Égy.	határrész
190	2023	<i>Külső-Szilágyok</i>	Égy.	
191	2023	<i>Belső-Szilágy</i>	Égy.	határrész
191	2023	<i>Belső-Szilágyok</i>	Égy.	
192	1977	<i>Szilágy-pusztá</i>	DÓRA 1977	határrész
193	2023	<i>Nyárfás</i>	Égy.	facsoport
193	2023	<i>Delelő</i>	Égy.	
194	2023	<i>Csatorna</i>	Égy.	vízfolyás
194	2023	<i>Csatorna</i>	Égy.	
194	2023	<i>Nagy-éri-csatorna</i>	Égy.	
194	2023	<i>Szelidi-befojó</i>	Égy.	
194	2023	<i>Szelidi-csatorna</i>	Égy.	
194	2023	<i>Sárköz-csatorna</i>	Égy.	
194	2023	<i>Réti-csatorna</i>	Égy.	
194	1980	<i>Szelidi-tavi-csatorna</i>	MoFnT. 2/1.	
194	1974	<i>Szelidi-tavi-csatorna</i>	TerDig.	
194	1955	<i>Terhel-ér</i>	Terk10e	
194	1941	<i>Terheli ér</i>	T14	
195	2023	<i>Mezőgazdasági reptér</i>	Égy.	határrész
195	2023	<i>Mezőgazdasági röptér</i>	Égy.	
195	2023	<i>Röptér</i>	Égy.	
196	2023	<i>Vadkörtefa</i>	Égy.	fa
196	2023	<i>Samu Laci-féle vadkörtefa</i>	Égy.	
196	2023	<i>Samu Zoli-féle vadkörtefa</i>	Égy.	
197	2023	<i>Vadkörtefa</i>	Égy.	
198	2023	<i>Kocsi-tanya</i>	Égy.	tanya

198	2023	<i>Kocsi Miháj tanyája</i>	Égy.	
198	2023	<i>Kocsi Miháj-tanya</i>	Égy.	
198	2023	<i>Kocsi Miska-tanya</i>	Égy.	
198	1977	<i>Kocsi-tanya</i>	DÓRA 1977	
199	2023	<i>Jankovics-tanya</i>	Égy.	tanya
200	2023	<i>Jankovics Laciék tanyája</i>	Égy.	tanya
200	2023	<i>Jankovics-tanya</i>	Égy.	
200	2023	<i>Baranya-tanya</i>	Égy.	
200	1977	<i>Jankovics-tanya</i>	DÓRA 1977	
201	2023	<i>Hábi-tanya</i>	Égy.	tanya
201	2023	<i>Samu Imre-tanya</i>	Égy.	
201	1977	<i>Samu Imre-tanya</i>	DÓRA 1977	
201	1977	<i>Samu-tanya</i>	DÓRA 1977	
202	2023	<i>Kis Zsigmond-tanya</i>	Égy.	tanya
203	2023	<i>Samu Miháj-tanya</i>	Égy.	tanya
203	2023	<i>Samu-tanya</i>	Égy.	
203	2023	<i>Samu Miháj tanyája</i>	Égy.	
203	2023	<i>Samu Zoltán-tanya</i>	Égy.	
203	1977	<i>Samu-tanya</i>	DÓRA 1977	
203	1977	<i>Samu Miháj-tanya</i>	DÓRA 1977	
204	2023	<i>Régi-töltés</i>	Égy.	töltés
205	2023	<i>Samu Sándor-féle tanya</i>	Égy.	tanya
205	2023	<i>Samu Sándor-tanya</i>	Égy.	
205	2023	<i>Samu István-tanya</i>	Égy.	
205	1977	<i>Samu-tanya</i>	DÓRA 1977	
206	2023	<i>Samu József-féle tanya</i>	Égy.	tanya
206	2023	<i>Samu-tanya</i>	Égy.	
207	2023	<i>Szili-tanya</i>	Égy.	tanya
207	2023	<i>Szili Tót-tanya</i>	Égy.	
207	1977	<i>Szili-tanya</i>	DÓRA 1977	
208	2023	<i>Taba-tanya</i>	Égy.	tanya
208	1977	<i>Taba-köz</i>	DÓRA 1977	
209	2023	<i>Vajda-tanya</i>	Égy.	tanya
209	2023	<i>Vajda János-tanya</i>	Égy.	
209	1977	<i>Vajda-tanya</i>	DÓRA 1977	
210	2023	<i>Félnagy-tanya</i>	Égy.	tanya
211	2023	<i>Terheli út</i>	Égy.	dűlőút
211	2023	<i>Benedeki terhei út</i>	Égy.	
211	1977	<i>Terheli út</i>	DÓRA 1977	
211	1896	<i>Terheli út</i>	T10	
212	2023	<i>Téglakemence út</i>	Égy.	dűlőút
212	2023	<i>Téglakemönce út</i>	Égy.	
213	2023	<i>Tótkai út</i>	Égy.	dűlőút
213	1977	<i>Tótkai út</i>	DÓRA 1977	
214	2023	<i>Karjáni út</i>	Égy.	dűlőút

214	2023	<i>Kargányi út</i>	Égy.	
215	2023	<i>Szilágyi út</i>	Égy.	dűlőút
216	2023	<i>Békási út</i>	Égy.	dűlőút
217	2023	<i>Hormányi út</i>	Égy.	dűlőút
218	2023	<i>Nagy-kargányi út</i>	Égy.	dűlőút
219	2023	<i>Vőgy</i>	Égy.	határrész
220	2023	<i>Terheli híd</i>	Égy.	híd
221	2023	<i>Tájház</i>	Égy.	épület
222	2023	<i>Baranya-ház</i>	Égy.	épület
223	1977	<i>Polétár-fődek</i>	DÓRA 1977	határrész
224	1977	<i>Oszopi-dűllő</i>	DÓRA 1977	határrész
224	1827	<i>Oszop</i>	T4:1615	
224	1839	<i>Oszop</i>	T2	
225	1977	<i>Fejséri-vőgy</i>	DÓRA 1977	határrész
226	1977	<i>Rövid-út</i>	DÓRA 1977	dűlőút
226	1977	<i>Fődút</i>	DÓRA 1977	
227	2023	<i>Fehér-ház</i>	Égy.	épület
228	2023	<i>Karai-kút</i>	Égy.	kút
228	1977	<i>Karai-kút</i>	DÓRA 1977	
229	1977	<i>Gölöncsér-fák</i>	DÓRA 1977	facsoport
230	2023	<i>Pusztai út</i>	Égy.	dűlőút
230	1977	<i>Pusztai út</i>	DÓRA 1977	
230	1977	<i>Pusztaji út</i>	DÓRA 1977	
230	1859	<i>Pusztai út</i>	T7	
231	2023	<i>Úszódi út</i>	Égy.	út
231	2023	<i>Köves út</i>	Égy.	
231	1977	<i>Úszódi út</i>	DÓRA 1977	
231	1977	<i>Kövesút</i>	DÓRA 1977	
232	1977	<i>Seböstyén-tanya</i>	DÓRA 1977	tanya
233	1977	<i>Fejséri-dűllő</i>	DÓRA 1977	határrész
234	2023	<i>Kis-kargányi út</i>	Égy.	dűlőút
234	1977	<i>Kis-kargányi út</i>	DÓRA 1977	
235	2023	<i>Kocsi-kút</i>	Égy.	kút
235	2023	<i>Kocsi Miháj kútja</i>	Égy.	
235	1977	<i>Kocsi Mihál kútja</i>	DÓRA 1977	
236	1977	<i>Tormás-háti-kút</i>	DÓRA 1977	kút
237	1977	<i>Kis-kút</i>	DÓRA 1977	kút
238	2023	<i>Tormás-háti út</i>	Égy.	dűlőút
238	1977	<i>Tormás-háti út</i>	DÓRA 1977	
239	1977	<i>Kettős-kúti út</i>	DÓRA 1977	dűlőút
240	2023	<i>Szigeti híd</i>	Égy.	híd
240	2023	<i>Híd</i>	Égy.	
240	1977	<i>Szigeti-híd</i>	DÓRA 1977	
241	2023	<i>Öreg-rétök</i>	Égy.	határrész
241	2023	<i>Öreg-tisztás</i>	Égy.	

241	2023	Nagy-tisztás	Égy.	
241	1977	Öreg-rétök	DÓRA 1977	
242	2023	Ságiék földje	Égy.	határrész
243	2023	Pacskó Vidók-lejáró	Égy.	dűlőút
244	2023	Rektor-istálló	Égy.	épület
245	2023	Szakál-kút	Égy.	kút
245	1977	Szakál-kút	DÓRA 1977	
246	2023	Böröc-föld	Égy.	határrész
246	1977	Böröc-födek	DÓRA 1977	
247	2023	Nagy-vőgy	Égy.	határrész
248	2023	Kis-vőgy	Égy.	határrész
249	2023	Tüskei út	Égy.	dűlőút
249	1977	Tüskei út	DÓRA 1977	
250	2023	Kapitányék háza	Égy.	épület
251	1977	Borgyúlegelő	DÓRA 1977	határrész
252	2023	Csorbák háza	Égy.	épület
253	2023	Vágóhídi-gödör	Égy.	gödör
253	2023	Vágóhíd-gödör	Égy.	
253	1977	Vágóhídi-gödör	DÓRA 1977	
254	2023	Malom-réi út	Égy.	út
254	1977	Malom-réi út	DÓRA 1977	
255	1977	Szent István király tér	DÓRA 1977	tér
256	1977	Tűzoltószertár	DÓRA 1977	épület
257	1977	Máté-szállás	DÓRA 1977	településrész
258	2023	Pacskó Vidók-föld	Égy.	határrész
259	2023	Öltöző	Égy.	épület
259	1977	Öltöző	DÓRA 1977	
260	2023	Középső-sziget	Égy.	ártér, erdő
260	1977	Középső-sziget	DÓRA 1977	
261	2023	Esze Tamás utca	Égy.	utca
261	1977	Esze Tamás u[tca]	DÓRA 1977	
262	2023	Rózsa utca	Égy.	utca
262	1977	Rózsa u[tca]	DÓRA 1977	
263	2023	Gyöngyvirág utca	Égy.	utca
263	1977	Gyöngyvirág u[tca]	DÓRA 1977	
264	2023	Bátori István utca	Égy.	utca
264	2023	Bátori utca	Égy.	
264	1977	Báthori u	DÓRA 1977	
265	2023	Máté-pöce	Égy.	gödör
265	1977	Máté-pöce	DÓRA 1977	
266	2023	Bem József utca	Égy.	utca
266	2023	Bem utca	Égy.	
266	1977	Bem u[tca]	DÓRA 1977	
267	2023	Dózsa György utca	Égy.	utca
267	2023	Dózsa utca	Égy.	

267	1977	<i>Dózsa György u[tca]</i>	DÓRA 1977	
268	2023	<i>Gyurcsek István utca</i>	Égy.	utca
268	2023	<i>Gyurcsek utca</i>	Égy.	
268	1977	<i>Gyurcsek István u[tca]</i>	DÓRA 1977	
269	2023	<i>Vörösmarti Miháj utca</i>	Égy.	utca
269	2023	<i>Vörösmarti utca</i>	Égy.	
269	1977	<i>Vörösmarty u[tca]</i>	DÓRA 1977	
270	2023	<i>Zöldfa utca</i>	Égy.	utca
270	1977	<i>Zöldfa u[tca]</i>	DÓRA 1977	
271	2023	<i>Köves út</i>	Égy.	utca
271	2023	<i>Küves út</i>	Égy.	
271	2023	<i>Petőfi utca</i>	Égy.	
271	2023	<i>Petőfi Sándor utca</i>	Égy.	
271	1977	<i>Petőfi Sándor u[tca]</i>	DÓRA 1977	
272	2023	<i>Jókai Mór utca</i>	Égy.	utca
272	2023	<i>Jókai utca</i>	Égy.	
272	1977	<i>Jókai u[tca]</i>	DÓRA 1977	
273	2023	<i>Adi Endre utca</i>	Égy.	utca
273	2023	<i>Adi utca</i>	Égy.	
273	1977	<i>Ady Endre u[tca]</i>	DÓRA 1977	
274	2023	<i>József Atilla utca</i>	Égy.	utca
274	1977	<i>József Attila u[tca]</i>	DÓRA 1977	
275	2023	<i>Honvéd utca</i>	Égy.	utca
275	1977	<i>Honvéd u[tca]</i>	DÓRA 1977	
276	2023	<i>Szabadság utca</i>	Égy.	utca
276	1977	<i>Szabadság út</i>	DÓRA 1977	
277	1980	<i>Faluhej</i>	KUCZY 1980:61	fok
277	1977	<i>Faluhej-fok</i>	DÓRA 1977	
277	1977	<i>Faluhel-fokja</i>	DÓRA 1977	
278	2023	<i>Gédöri út</i>	Égy.	út
278	2023	<i>Géderi út</i>	Égy.	
278	2023	<i>Köves út</i>	Égy.	
278	2023	<i>Küves út</i>	Égy.	
278	1977	<i>Gédöri út</i>	DÓRA 1977	
279	2023	<i>Kopré-ház</i>	Égy.	épület
280	2023	<i>Temetői-kertők</i>	Égy.	határrész
280	2023	<i>Temető-kertők</i>	Égy.	
280	1977	<i>Temetői-kertők</i>	DÓRA 1977	
281	2023	<i>Holtág</i>	Égy.	holtág
281	2023	<i>Holtág</i>	Égy.	
282	2023	<i>Középső út</i>	Égy.	út
283	2023	<i>Pörös</i>	Égy.	ártér, erdő
283	1977	<i>Pörös</i>	DÓRA 1977	
283	1977	<i>Pörös-sziget</i>	DÓRA 1977	
284	2023	<i>Vasúti töltés</i>	Égy.	töltés

284	1977	<i>Vasút</i>	DÓRA 1977	
284	1977	<i>Vasút-töltés</i>	DÓRA 1977	
285	2023	<i>Arany János utca</i>	Égy.	utca
285	1977	<i>Lenin u[tca]</i>	DÓRA 1977	
285	1977	<i>Rókás köz</i>	DÓRA 1977	
286	2023	<i>Damjanics János utca</i>	Égy.	utca
286	2023	<i>Damjanics utca</i>	Égy.	
287	2023	<i>Iboja utca</i>	Égy.	utca
288	2023	<i>Kinizsi Pál utca</i>	Égy.	utca
288	2023	<i>Kinizsi utca</i>	Égy.	
288	1977	<i>Somogyi Béla u</i>	DÓRA 1977	
289	2023	<i>Kölcsei Ferenc utca</i>	Égy.	utca
289	2023	<i>Kölcsei utca</i>	Égy.	
289	1977	<i>Felszabadulás u[tca]</i>	DÓRA 1977	
290	2023	<i>Szabadmájus utca</i>	Égy.	utca
290	2023	<i>Zrínyi utca</i>	Égy.	
290	1977	<i>Szabadmájus u[tca]</i>	DÓRA 1977	
291	2023	<i>Attila utca</i>	Égy.	utca
291	2023	<i>Atilla utca</i>	Égy.	
292	1977	<i>Fogorvosi rendelő</i>	DÓRA 1977	épület
293	2023	<i>Vadles</i>	Égy.	építmény
294	1977	<i>Lakos-kút</i>	DÓRA 1977	kút
295	2023	<i>Béke park</i>	Égy.	park
295	2023	<i>Park</i>	Égy.	
296	2023	<i>Papok földje</i>	Égy.	határrész
296	2023	<i>Papföd</i>	Égy.	
296	1977	<i>Papföd</i>	DÓRA 1977	
297	2023	<i>Kaszáló</i>	Égy.	ártér
297	2023	<i>Kaszálló</i>	Égy.	
297	2023	<i>Vesszős</i>	Égy.	
297	1977	<i>Vesszős</i>	DÓRA 1977	
297	1977	<i>Kaszálló</i>	DÓRA 1977	
297	1977	<i>Nádas</i>	DÓRA 1977	
298	2023	<i>Gangel-tanya</i>	Égy.	tanya
299	2023	<i>Szénáskert</i>	Égy.	településrész
299	2023	<i>Szénáskertek</i>	Égy.	
299	2023	<i>Rakodó</i>	Égy.	
300	2023	<i>Géderi terheli út</i>	Égy.	dűlőút
300	2023	<i>Terheli út</i>	Égy.	
301	2023	<i>Ponkódi út</i>	Égy.	dűlőút
302	2023	<i>Pusztal Lak</i>	Égy.	határrész
302	1980	<i>Pusztalak</i>	MoFnT. 2/1.	
302	1955	<i>Pusztalak</i>	Terk10e	
302	1941	<i>Pusztalak</i>	T14	
302	1887	<i>Pusztal Lak</i>	HKFT	

302	1887	<i>Lak p[u]sz[ta]</i>	HKFTb	
302	1869	<i>Pusztá Lak</i>	MKFT	
303	2023	<i>Uszódi téглаégető</i>	Égy.	épület
303	2023	<i>Uszódi téglakemence</i>	Égy.	
303	1977	<i>Uszódi téглаégető</i>	DÓRA 1977	
303	1977	<i>Téглаégető</i>	DÓRA 1977	
304	2023	<i>Csörgettyűi út</i>	Égy.	dűlőút
305	2023	<i>Dunapataji út</i>	Égy.	dűlőút
305	2023	<i>Pataji út</i>	Égy.	
305	2023	<i>Ordasi út</i>	Égy.	
305	2023	<i>Határ út</i>	Égy.	
306	2023	<i>Bum-sziget-bejáró</i>	Égy.	út
306	2023	<i>Kövezés</i>	Égy.	
307	2023	<i>Vilmos-fok</i>	Égy.	fok
308	2023	<i>Homokbánya</i>	Égy.	ártér
309	2023	<i>Vak-holtág</i>	Égy.	holtág
310	2023	<i>Benedeki-szőlő</i>	Égy.	szőlőskert
310	2023	<i>Szőlők</i>	Égy.	
310	2023	<i>Szőlőkert</i>	Égy.	
310	2023	<i>Szőlő</i>	Égy.	
310	2023	<i>Lapistói-szőlő</i>	Égy.	
311	2023	<i>Részeg út</i>	Égy.	dűlőút
311	2023	<i>Emhetes</i>	Égy.	
312	1887	<i>Német közí tó</i>	HKFT	tó
312	1887	<i>Németközí tó</i>	HKFTb	
312	1869	<i>Német közí tó</i>	MKFT	
313	1887	<i>Terheli tó</i>	HKFT	tó
313	1887	<i>Terheli tó</i>	HKFTb	
313	1869	<i>Terheli tó</i>	MKFT	
314	1869	<i>Faluhely tó</i>	MKFT	tó
315	1827	<i>Békás hídja</i>	T4:1616	híd
315	1839	<i>Békási híd</i>	T2	
316	1827	<i>Három Ér</i>	T4:1616	vízfolyás
316	1839	<i>Hármas Ér</i>	T2	
317	1839	<i>Karján fok</i>	T2	fok
318	1827	<i>Oszop farka</i>	T4:1615	határész
319	1839	<i>Oszop farka</i>	T2	határész
320	1827	<i>Régi Barom Állás</i>	T4:1615, 1603	határész
320	1839	<i>Régi Baromállás</i>	T3	
320	1839	<i>Régi Baromállás</i>	T2	
321	1827	<i>Homrot</i>	T4:1603, 1615	vízfolyás
321	1839	<i>Homrót</i>	T3	
321	1839	<i>Homrót</i>	T2	
322	1839	<i>Gyűrű köz</i>	T3	határész
323	1875	<i>Pöczekertek</i>	T8	határész

323	1859	<i>Pöcze kert</i>	T6	
323	1839	<i>Pöczevég</i>	T3	
324	1827	<i>Szilfa hát</i>	T4:1603	határrész
324	1839	<i>Szilfa Hát</i>	T3	
325	1827	<i>Külső hát</i>	T4:1603	határrész
325	1839	<i>Külső hát</i>	T3	
326	1839	<i>Külső Völgy</i>	T3	határrész
327	1839	<i>Szállás Kertek</i>	T3	szálláskert
328	1839	<i>Nagy Ér</i>	T3	vízfolyás
329	1859	<i>Homokháti kert</i>	T7	határrész
329	1839	<i>Homok hát</i>	T3	
330	1859	<i>Lapistói füzes</i>	T6	erdő
331	1877	<i>Rév út</i>	T9	út
331	1859	<i>Rév út</i>	T6	
333	1827	<i>Totika</i>	T4:1615	vízfolyás
334	1827	<i>Selmes</i>	T4:1615	vízfolyás
335	2023	<i>Zádor</i>	Égy.	határrész, erdő
335	1680	<i>Zádorfalva</i>	L6	
335	1628	<i>Zádor</i>	L3	
335	1436	<i>Zádor</i>	MVV. 15.	
336	1851	<i>Pecze tó</i>	FÉNYES 1851	tó
337.	2023	<i>Vizes-tarlói-út</i>	Égy.	dűlőút
338	2023	<i>Csillag Presszó</i>	Égy.	épület
339	2023	<i>Kövezés</i>	Égy.	út
340	2023	<i>Kövezés</i>	Égy.	út
341	2023	<i>Kis-Karján</i>	Égy.	határrész
341	1955	<i>Kis-Karján</i>	Terk10e	

Bibliográfiák

Az értekező rész bibliográfiája

- ADAMIKNÉ JÁSZÓ ANNA – FERCSIK ERZSÉBET 1995–1999. *Édes anyanyelvünk. Nyelvtan és kommunikáció.* Dinasztia Kiadó, Budapest.
- ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES – RAÁTZ JUDIT 2001. *Magyar nyelv és kommunikáció: Munkafüzet a 12. évfolyam számára.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. (Első megj.)
- ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES – RAÁTZ JUDIT. 2016. *Magyar nyelv és kommunikáció: Tankönyv a 8. évfolyam számára.* Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet, Eger. (Utolsó megj.)
- BAKÓ BOTOND 2006. Találkozásaim a tudós-tanárral. *Szabadság.* 18/240:10.
- BALOGH JUDIT 2000. A főnév. In: KESZLER BORBÁLA szerk., *Magyar grammatika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 127–141.
- BÁNKUTI ZSUZSA – LUKÁCS JUDIT szerk. 2015. *Tanterv, tankönyv, vizsga.* Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet, Budapest. 125–126.
- BÁRTH JÁNOS 1974. Migráció és kontinuitás egy Duna melléki táj népesedéstörténetében. In: HORVÁTH ATTILA – SOLYMOS EDE szerk., *Cumania II. Ethnographia. Bács-Kiskun megyei múzeumok közleményei.* Kecskemét. 285–329.
- BÁRTH JÁNOS 1975. A szállás fogalma és típusai Kalocsa környékén. *Ethnographia.* 86/2–3:235–275.
- BÁRTH JÁNOS 1978. A dunai átkelés és a révjog bérbeadásának néhány kérdése. In: HORVÁTH ATTILA – SOLYMOS EDE szerk., *Cumania V. Ethnographia. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei.* Kecskemét. 97–142.
- BÁRTH JÁNOS 1998. A Kalocsai Sárköz fogalma. In: Uő. szerk., *Cumania 15. A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve.* Kecskemét. 211–248.
- BÁRTH JÁNOS 1999. A kalocsai érsekség Duna menti jobbágynak migrációja a XVIII. század elején. *Cumania 16. A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve.* Kecskemét. 292.
- BÁRTH M. JÁNOS szerk. 2017. *Erdélyi Helynévtörténeti Adattár és interaktív névföldrajzi atlasz.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék. <https://eha.elte.hu/>
- BÁTHORY ZOLTÁN 2005. Differenciálás a tanulásszervezésben. In: Balogh László–Tóth László szerk., *Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből.* Neumann Kht., Budapest.

- BELÉNYI DÁNIEL 2001. Megjegyzések *A Gyűrűk Ura* névanyagához (helynevek). *Névtani Értesítő* 23:96–106.
- BENKŐ LORÁND 1947. *A Nyárádmunte földrajzinevei*. MNyTK 74. Budapest.
- BÉNYEI ÁGNES 2007. Helynévképzők a fiktív nevek körében. *Névtani Értesítő* 29: 57–63.
- BUJNA ELEONÓRA – TÓTH MÓNICA 2005. A projekt módszer alkalmazása a helyi táj megismertetésében. *Módszertani közlemények* 45/3:106–109.
- CzF. = CZUCZOR GERGELY–FOGARASI JÁNOS 1862 CZUCZOR GERGELY–FOGARASI JÁNOS 1862-1874. *A magyar nyelv teljes szótára*. I–VI. Pest–Budapest. 1874. *A magyar nyelv teljes szótára*. I–VI. Pest–Budapest.
- CSÁNKI DEZSŐ 1890–1913. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III., V. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- E. NAGY KATALIN – SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA – KIS TAMÁS 2022. *Bevezetés a helynévkutatásba*. MTA–DE Magyar Nemzeti Helynévtár Program. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. [Bevezetés a helynévkutatásba \(unideb.hu\)](https://unideb.hu)
- ERDÉLYI ERZSÉBET 2003. Az új anyanyelv-tanítási módszerek és a hagyományos névtani ismeretek a tantárgyköziség szolgálatában. In: FERCSIK ERZSÉBET szerk. *A nevekről. A névtan oktatása és kutatása az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Magyar Nyelvtudományi Tanszékén 1984 – 2003*. Krónika Nova Kiadó Kft., Budapest, 204–226.
- F. LÁNCZ ÉVA 2016. Névtudományi ismeretek a magyar nyelvi órán. *Anyanyelv-pedagógia* 9/4: 47–61.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2007. A Tihanyi alapítólevél és néhány 11. századi személynevünk eredetéről. In: Érszegi Géza (szerk.) *Tanulmányok a 950 éves Tihanyi alapítólevél tiszteletére*. Tihanyi Bencés Apátság. Tihany. 67–76.
- FEHÉRTÓI KATALIN 2006. Az 1055. évi Tihanyi Alapítólevél személy- és helyneveinek eredetéről. *Névtani Értesítő* 28: 161–170.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 2009. *Keresztnevek enciklopédiája*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET 1999. Nem lehet elég korán kezdeni – névtani ismertek egy anyanyelvi tankönyvcsaládban. *Névtani Értesítő*. 21: 310–313.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 1995. Névtani foglalkozások I. *Magyartanítás* 5: 41–7.
- FÜZNÉ KÓSZÓ MÁRIA 2019. *A természetismeret tanításának módszertana*. Online tankönyv. <https://eta.bibl.u-szeged.hu/2204/>

- GARDNER, HOWARD 1983/1993/2011. *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic Books, New York.
- GARDNER, HOWARD 2011. *The Theory of Multiple Intelligences: As Psychology, As Education, As Social Science*. Előadás elhangzott: José Cela Egyetem, Madrid. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://pz.harvard.edu/sites/default/files/The%20Theory%20of%20MI%20-%20As%20Psychology....pdf
- GELEGONYÁNÉ KATONA ÁGNES 2015. Gimnazisták névtani tájékozottsága. *Anyanyelv-pedagógia* 3.
- GOMBOCZ ZOLTÁN – MELICH JÁNOS 1914-1944. *Magyar etymologiai szótár*. I-II. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. *Magyar tulajdonnevek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan*. Osiris Kiadó, Budapest. 38–44.
- HAJDÚ MIHÁLY 2010. *Családnevek enciklopédiája*. Tinta Könyvkiadó Budapest.
- HERTELENDY RÉKA 2011. Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter-kötetekben. *Névtani Értesítő* 33:133–145.
- HIZSNYAI TÓTH ILDIKÓ 2008. Glogova – Galagonyás, Golgota, Üveghegy – A Szent Péter esernyője neveiről. In: N. Tóth Anikó szerk., *Mikszáth-hagyományok és értékek*. Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 19–38.
- HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA 2018. *Régi magyar helynévadás. A korai ómagyar kor helynevei mint a magyar nyelvtörténet forrásai*. Gondolat Kiadó, Budapest. 542.
- HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA szerk. *Magyar Nemzeti Helynévtár*. MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke. <https://mnh.unideb.hu/nevtar.php>
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás 1958-2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen. 8., 10–14., 42., 170.
- HOFFMANN ISTVÁN 2007. A Tihanyi alapítólevél szórványaihoz: Tichon, Balatin, Petra, Fuk. *Névtani Értesítő* 29: 7–22.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010. A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás. *A Magyar Névarchívum Kiadványai* 16. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2022. Elindult a Magyar Nemzeti Helynévtár Program. *Névtani Értesítő* 44:125–129.

- HOFFMANN OTTÓ 1994. Kalandozások a nevek birodalmában. *Magyartanítás* 4: 27–30.
- HORTOBÁGYI KATALIN 1991. A projekt-módszer. *Iskolakultúra* 1/5:66–67.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1958. Az irodalmi helynévadás. *Magyar Nyelvőr* 82: 50–61.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1989. Név kutatás és névkultúra. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai*. MNyTK. 183. Budapest. 13–18.
- JANKÓ JÁNOS 1902. *A Balaton-melléki lakosság néprajza*. Magyar Földrajzi Társaság Balaton-Bizottsága. Budapest.
- JUHÁSZ DEZSŐ 1997. Névtudomány – magyarságtudomány. Néhány gondolatvázlat. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *A magyar névtani kutatások legújabb eredményei II. Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézete – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Miskolc–Budapest*. 477–483.
- JUHÁSZ VALÉRIA – JUHÁSZ ISTVÁN 2016. *Idegennyelv-oktatás nyelvtanulási nehézséggel küzdők számára*. Online tankönyv. <https://eta.bibl.u-szeged.hu/1654/>
- KÁLMÁN BÉLA 1967. *A nevek világa*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- KECSKÉS JUDIT 2018. Névtudományi ismeretek az újgenerációs, 5–12. osztályos *Magyar nyelv* tankönyvekben. Az újratervezés lehetőségei a nemzeti alaptanterv tervezete tükrében. *Névtani Értesítő* 40: 13–27., Budapest.
- KERBER ZOLTÁN 2006. A tantárgyközi oktatás helyzete. In: Uő. szerk., *Hidak a tantárgyak között*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA 2000. A mai magyar nyelv szófaji rendszere. In: Uő. szerk., *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 67–76.
- KIM RITA 1998. A belső motivációt befolyásoló tényezők és megjelenésük a Montessori-pedagógiában. *Új Pedagógiai Szemle* 48/3:44–54.
- KISS JENŐ szerk. 2001. *Magyar dialektológia. A dél-alföldi nyelvjárási régió*. Osiris, Budapest. 278.
- KISS LAJOS 1980. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 191.
- KISS LAJOS 1980. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KNAUSZ IMRE 2009. A kompetencia szerkezete és a kompetencia-alapú oktatás. *Iskolakultúra*, 19/7-8:71-83.
- KUCZY KÁROLY 1980. *A Kalocsa környéki földrajzi nevek vizsgálata. I. Az ember és a táj kapcsolatának tükröződése a földrajzi nevekben*. Kalocsai Múzeumi Dolgozatok. Viski Károly Múzeum, Kalocsa.

- KUCZY KÁROLY 2002. A kalocsai pota nyelvjárassziget. In: Romsics Imre szerk., *Kalocsai Múzeumi Értekezések* 7. Kalocsai Múzeumbarátok Köre, Kalocsa. 17.
- LADÓ JÁNOS 1971. Magyar utónévkönyv. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LISZKA GÁBOR 1990. *Tantervi javaslat a magyar nyelv tanításához a nyolcosztályos gimnázium I–VIII. osztálya számára*. Kézirat.
- LISZKA GÁBOR 1996. Hajdú Mihály, Magyar tulajdonnevek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994. 86 lap. *Névtani Értesítő* 18:134–136.
- LISZKA GÁBOR 1997. A névtan a nyolcosztályos gimnáziumokban. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY (szerk.) *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Budapest. 513–518.
- LŐRINCZE LAJOS 1947. *Földrajzineveink élete*. Néptudományi Intézet, Budapest.
- M. NÁDASI MÁRIA 2003. *Projektoktatás*. Oktatás-módszertani Kiskönyvtár V. Gondolat Kiadói Kör, ELTE BTK Neveléstudományi Intézet, Budapest. 22.
- MAGASSY LÁSZLÓ 1994. *Tanmenetjavaslat a „Leíró magyar nyelvtan” c. könyvhöz*. Trezor Kiadó, Budapest.
- MÁTÉ JÓZSEF 1983. Névtan a gimnáziumban. *Névtani Értesítő* 8: 101-4.
- N. n. 2022. *Magyar Nemzeti Helynévtár Program. Programterv*. Budapest–Debrecen. chrome-extension://efaidnbmninnbpcajpcgclcfndmkaj/https://mnhp.unideb.hu/dokumentumok/programterv.pdf
- N. n. 2024. *Általános forrásjegyzék*. A Magyar Nemzeti Helynévtár Program oldala. https://mnhp.unideb.hu/kutatasi_segedletek_bibliografiak.php
- NÉMETH LÁSZLÓ GIMNÁZIUM MUNKAKÖZÖSSÉG 1991. Anyanyelvi-művelődési-irodalmi program a nyolcosztályos gimnázium tanulóinak. In: SIPOS LAJOS szerk., *Tantervek, programok a magyar nyelv és irodalom tanításához*. Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest.
- OROSZ BÉLA 1983. A névtan az általános iskolai anyanyelvi nevelés szolgálatában és az új tanterv. *Névtani Értesítő* 8: 104-9.
- ORTVAY TIVADAR 1882. *Magyarország régi vízrajza a XIII. század végeig*. I–II. A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, Budapest.
- PALOTÁS ZOLTÁN – RADÓ PÉTER szerk. 2003. A közoktatás tartalmi szabályozásának jellemzői az elmúlt két évtizedben. In: *A közoktatás tartalmi szabályozásának rendszere Magyarországon*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

- PENAVIN OLGA 1970. Észak-Bácska földrajzi neveiről. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. Névtudományi Konferencia, Budapest, 1969.* Nyelvtudományi értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 93–99.
- PESTI JÁNOS 1970. A földrajzi nevek alkotásának és használatának lélektani tényezői a Bikalárok völgyében. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia, Budapest, 1969.* Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 99–104.
- RÉVÉSZ IMRE 1851. A magyar helynevek I–III. *Új Magyar Muzeum* 1/1:510–513, 2/1:161–164, 310–315.
- ROMSICS IMRE 2016. *A Kalocsai Sárköz települései a XI–XVII. században.* Viski Károly Múzeum, Kalocsa. 130.
- SASI ATTILA 2019. A nemzetiségi helységnevek hivatalos használata Magyarországon. *Geodézia és Kartográfia.* 71/4:23–31.
- SCHILL TAMÁS 2020. *Dunaszentbenedek. Falutörténeti írások és képek.* Dunaszentbenedek Község Önkormányzata, Dunaszentbenedek. 18–24., 67., 83–84., 112., 190–192., 202., 209–213.
- SZABÓ T. ATTILA 1937/1970. Miért és hogyan gyűjtsünk helyneveket? In: Uő. szerk., *Nép és nyelv. Válogatott tanulmányok, cikkek.* Kriterion Kiadó, Bukarest, 1980. 251–275.
- SZENDE ALADÁR – FÜLÖP LAJOS 1991. Javaslat a 6–18 éves korosztály magyar nyelvi tantervére. In: SIPOS LAJOS szerk., *Tantervek, programok a magyar nyelv és irodalom tanításához.* Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest.
- SZENDE ALADÁR, 1993. *A magyar nyelv tankönyve középiskolásoknak.* Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest.
- Szent István Társulati Biblia. Teremtés könyve 1:5, 8, 10; 2:19, 20, 23. Sajtó alá rendezte Rózsa Huba. Használatának engedélye megújítva: 2013.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2011. A Tihanyi alapítólevél személynevei I. Középkori okleveleink teonimái. *Névtani Értesítő* 33: 9–28.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2013. A Tihanyi alapítólevél személynevei II. *Névtani Értesítő* 35: 157–178.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. *A Tihanyi apátság alapítólevele. Az alapítólevél szövege, diplomatikai és nyelvi leírása.* ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.
- TAKÁCS JUDIT – RAÁTZ JUDIT 2020. Névtan és drámapedagógia: hogyan tanítsunk névtani ismereteket? In: LUDÁNYI ZSÓFIA – JÁNK ISTVÁN – DOMONKOSI ÁGNES szerk., *A nyelv*

perspektívája az oktatásban. Válogatás a PeLiKon2018 oktatásnyelvészeti konferencia előadásaiból. EKKE Líceum Kiadó, Eger. 111-124.

TAKÁCS JUDIT 2023. A tulajdonnevek témaköréhez kapcsolódó onomasztikai feladatok a 3–6. osztályos anyanyelvi taneszközökben. In: KUSPER JUDIT szerk., *Olvasatok és módszerek. IrKa Könyvek 2. Tanulmányok a magyartanítás módszertanairól.* EKKE Líceum Kiadó, Eger. 67-77.

TELEKI JÓZSEF 1821. *Egy Tökélletes Magyar Szótár*’. Elrendeltetése, készítése módja. 1817. esztendőre. In: *Jutalom feleletek a’ magyar nyelvről, a’ Magyar Nemzeti Museum 1815. 1816. 1817. esztendei kérdéseire.* II. kötet. Kiadta Horvát István, Pest.

TUNGLI GYULA 1992. A pápai járás c. kötet felhasználhatósága az oktatásban. In: FARKAS FERENC (szerk.) *Tulajdonnév-használatunk.* MND 100. ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkuató Munkaközössége, Budapest. 147–152.

VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA 2011. Interkulturalitás a névtan tanításában. In: KOVÁTS-NÉMETH MÁRIA szerk., *Globális problémák – alternatív megoldások határon innen és túl.* Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Győr. 21–29.

VÖRÖS FERENC 2015. Miként hasznosíthatók a *Névtani Értesítő* tanulmányai a magyartanításban? *Anyanyelv-pedagógia* 8/3.

VÖRÖS ISTVÁN 2019. *Eltűnt falu kap emlékművet* Uszód és Dunaszentbenedek között. Korona Rádió, Kalocsa. <https://www.korona100.hu/eltunt-falu-kap-emlekmuvet-uszod-es-dunaszentbenedek-kozott/>

ZÁNTÓ EDINA 2018. Hogyan használható egy névtani kötet a középiskolai tanításban? In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Hajdú Mihály emlékére. *Anyanyelv-pedagógia* 11/1: 64–70.

ZELLIGER ERZSÉBET 2005. *A Tihanyi Alapítólevél.* Bencés Kiadó, Pannonhalma.

ZSIGMOND ENIKŐ 2023. *Falukrónika. Értékes helytörténeti kiadvány készült Foktőről.* BAON Bács-Kiskun megyei hírportál. <https://www.baon.hu/helyi-kozelet/2023/01/ertekes-helytorteneti-kiadvany-keszult-foktorol>

ZSOLNAI JÓZSEF 1991. *Magyar nyelv az általános iskola 6. osztálya számára.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Az értekező rész forrásjegyzéke

Nat 2020 = Nemzeti Alaptanterv 2020. *Magyar Közlöny* 17:293., 300.

A 2020-as Nat-hoz illeszkedő tartalmi szabályozók:

Ker. 1–4 = Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyamára. Magyar nyelv és irodalom. 25, 52–53. [Magyar nyelv és irodalom 1–4. évfolyam](#)

Ker. 5–8 = Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyamára. Magyar nyelv és irodalom. 5–6. [Magyar nyelv és irodalom 5–8. évfolyam](#)

Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyamára. Magyar nyelv és irodalom. [Magyar nyelv és irodalom 9–12. évfolyam](#)

Ker. 7–12 Kerettanterv a gimnáziumok 7–12. évfolyamára. Magyar nyelv és irodalom. 4. [Magyar nyelv és irodalom](#)

Ker. Szakisk. 9–10 = Közismereti kerettanterv a szakképző iskolák számára.

Kommunikáció – magyar nyelv és irodalom. 14. [Kommunikáció – magyar nyelv és irodalom](#)

Ker. Feln. 1–4 = Kerettanterv az iskolarendszerű felnőttoktatás 1–4. évfolyamára. Magyar nyelv és irodalom és matematika. 9. [Magyar nyelv és irodalom, és Matematika 1–4. évfolyam](#)

Ker. Feln. 5–8 = Kerettanterv az iskolarendszerű felnőttoktatás 5–8. évfolyamára. Magyar nyelv és irodalom. 5. [Magyar nyelv és irodalom 5–8. évfolyam](#)

Kerettanterv az iskolarendszerű felnőttoktatás 9–12. évfolyamára. Magyar nyelv és irodalom. [Magyar nyelv és irodalom 9–12. évfolyam](#)

Ker. bolg. népism. 1–4 = A bolgár nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Bolgár népismeret 1–4. évfolyam. 2. [Bolgár népismeret 1–4. évfolyam](#)

Ker. cig. népism. 1–4 = A cigány, beás, romani nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Cigány népismeret 1–4. évfolyam. 5. [Cigány népismeret 1–4. évfolyam](#)

Ker. gör. 1–4 = A görög nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Görög népismeret 1–4. évfolyam. 3. [Görög népismeret 1–4. évfolyam](#)

Ker. gör. 5–8 = A görög nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Görög népismeret 5–8. évfolyam. 6. [Görög népismeret 5–8. évfolyam](#)

Ker. horv. 1–4 = A horvát nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Horvát népismeret 1–4. évfolyam. 2, 9. [Horvát népismeret 1–4. évfolyam](#)

Ker. horv. 5–8 = A horvát nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Horvát népismeret 5–8. évfolyam. 2. [Horvát népismeret 5–8. évfolyam](#)

Ker. lengy. 5–8 = A lengyel nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Lengyel népismeret 5–8. évfolyam. 1. [Lengyel népismeret 5–8. évfolyam](#)

Ker. ném. népism. 1–4 = A német nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Német népismeret 1–4. évfolyam. 15. [Német népismeret 1–4. évfolyam](#)

Ker. ném. népism. 9–12 = A német nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Német népismeret 9–12. évfolyam. 5. [Német népismeret 9–12. évfolyam](#)

Ker. román népism. 1–4 = A román nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Román népismeret 1–4. évfolyam. 2–3. [Román népismeret 1–4. évfolyam](#)

Ker. román 5–8 = A román nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Román népismeret 5–8. évfolyam. 3. [Román népismeret 5–8. évfolyam](#)

Ker. rom. 9–12 = A román nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Román népismeret 9–12. évfolyam. 11. [Román népismeret 9–12. évfolyam](#)

Ker. rusz. 5–8 = A ruszin nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Ruszin népismeret 5–8. évfolyam. 8. [Ruszin népismeret 5–8. évfolyam](#)

Ker. szerb 1–4 = A szerb nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Szerb népismeret 1–4. évfolyam. 4. [Szerb népismeret 1–4. évfolyam](#)

Ker. szerb 5–8 = A szerb nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Szerb népismeret 5–8. 6. évfolyam. [Szerb népismeret 5–8. évfolyam](#)

Ker. szlovák 5–8 = A szlovák nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Szlovák népismeret 5–8. évfolyam. 6. [Szlovák népismeret 5–8. évfolyam](#)

Ker. ukr. népism. 5–8 = Az ukrán nemzetiségi nevelés-oktatás kerettantervei. Ukrán népismeret 5–8. évfolyam. 8. [Ukrán népismeret 5–8. évfolyam](#)

Ker. honism. 5–8 = Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára. Hon- és népismeret. [Hon- és népismeret 5–8. évfolyam](#)

A feladatok bibliográfiája

- AkH. = 2015. *A magyar helyesírás szabályai*, 12. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ALBERT ATTILA – ALBERT VIKTOR – GÁVRIS ÉVA – HETZL ANDREA – PAULOVITS FERENC
2020. *Kémia tankönyv 7 – 8. évfolyam II. kötet*. Oktatási Hivatal, Budapest.
- ANTAL ZSÓFIA 2016. *Vízimalom biztosít energiát egy tapolcai hotelnek*. Magyar építők.
<https://magyarepitok.hu/energetika/2016/10/vizimalom-biztosit-energiat-egy-tapolcai-hotelnek>
- ANTALNÉ SZABÓ ÁGNES 2013. *Aktívan és interaktívan a helyesírási órán*. A magyar nyelv tanításának gyakorlata OT-MAGY-421 egyetemi kurzus handoutja.
- BAKÓ GÁBOR 2020. Magyarország az 1960-as évek GoogleEarth térképén. *National Geographic*. <https://ng.24.hu/tudomany/2020/04/06/magyarorszag-az-1960-as-evek-googleearth-terkepen/>
- BALASSA IVÁN – ORTUTAY GYULA 1980. *Magyar néprajz. A kender és a len feldolgozása*. Corvina Kiadó, Budapest.
- BÁRTH JÁNOS 1974. Migráció és kontinuitás egy Duna melléki táj népesedéstörténetében.
In: HORVÁTH ATTILA – SOLYMOS EDE szerk., *Cumania II. Ethnographia. Bács-Kiskun megyei múzeumok közleményei*. Kecskemét. 285–329.
- BÁRTH JÁNOS 1978. A dunai átkelés és a révjog bérbeadásának néhány kérdése. In:
HORVÁTH ATTILA – SOLYMOS EDE szerk., *Cumania V. Ethnographia. Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei*. 97–142. Kecskemét. 122.
- BÁRTH JÁNOS 1999. A kalocsai érsekség Duna menti jobbágyságainak migrációja a XVIII. század elején. *Cumania 16. A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének Évkönyve*. Kecskemét. 292.
- BENCZE BARNA 2006. Paks, Látképe a Sánchegyről. *Paksi Tükör* 13/3.
- CELLER TIBOR 2013. *Dióhéjban a dióról*. Fókusz - Vajdasági ismeretterjesztő és tudománynépszerűsítő portál.
<http://www.fokusz.info/index.php?cid=1780752785&aid=1277856916>
- CSAJÁGI SÁNDOR – DÉGEN CSABA – ELBLINGER FERENC – DR. FÜLÖP FERENC – PÓDA LÁSZLÓ – SIMON PÉTER – URBÁN JÁNOS 2022. *Fizika feladatgyűjtemény középiskolásoknak*. Oktatási Hivatal, Budapest. 29.
- CSÁSZÁR LEVENTE 2022. *Legendás út*. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat, Kecskemét.
- DÉGEN CSABA – MEDGYES SÁNDORNÉ – SZTANÓ PÉTERNÉ 2022. *Fizika tankönyv 7–8*. Oktatási Hivatal, Budapest. 33–44.

DÓRA TIBOR 1977. Kézírtas gyűjtés.

Duna-mappáció 1827. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – HUMNL–OL–S
80–Duna. –No. 126/1–1757. 1615. szelvény.
<https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/43069/view/?pg=1436&bbox=-1120%2C-5579%2C8792%2C91>

Dunaszentbenedek. Google Térkép.
<https://www.google.com/maps/@46.5972776,18.8762349,11358m/data=!3m1!1e3?hl=hu&entry=ttu>

E. NAGY KATALIN – SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA – KIS TAMÁS 2022. *Bevezetés a helynévkutatásba*. MTA–DE Magyar Nemzeti Helynévtár Program. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. <https://mnytud.arts.unideb.hu/bevhnkut/3hnkozl.htm>

E. NAGY KATALIN 2020. Névszociológiai analízis Szentpéterszeg helynevei alapján 1. rész. *Magyar Nyelv*, 116 /1:71-82.

EKKER KATA 2023. *Így készül a hernyóselyem*. Ezredév méteráru.
<https://1000textil.hu/Igy-keszul-a-hernyoselyem>

ÉrtSz. = BÁRCZI GÉZA–ORSZÁGH LÁSZLÓ szerk. 1959–1962. *A magyar nyelv értelmező szótára*. 1–7. Akadémiai Kiadó, Budapest.

FizKapu 2016. *Vízikerék*. <https://www.youtube.com/watch?v=AJDO6XbBSKI>

FKnT = BÁBA BARBARA – NEMES MAGDOLNA 2014. *Magyar földrajzi köznevek tára*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.

GYETVÁN CSABA 2020. *Így készül a valódi selyem*.
https://www.youtube.com/watch?v=o_UFoS_qjNk

GYÖRFFY GYÖRGY 1987. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 432.

Kat. = Habsburg Birodalom – Kataszteri térképek (XIX. század). Szent-Benedek I. rész. 1879. [Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek \(XIX. század\) | Arcanum Térképek](#)

Habsburg Birodalom 1869–1887. Harmadik katonai felmérés. [Habsburg Birodalom \(1869-1887\) - Harmadik Katonai Felmérés \(1:75000\) | Arcanum Térképek](#)

HANOL JÁNOS 2019. Az eltűnt városkép nyomában. *Paksi Hírnök* 28/17:14.

HARGITTAY GERGELY 2022. *Magyar nyelv* 12. Oktatási Hivatal, Budapest.

HNT 2021 = Hegyközségek Nemzeti Tanácsa 2021. *Metil-alkohol a borban*.
<https://www.hnt.hu/metil-alkohol-a-borban/>

HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA 2018. *Régi magyar helynévadás*. Gondolat Kiadó, Budapest. 218., 293.

- HORGER ANTAL 1933. A magyar nyelvjárások ö-zése. *Népünk és nyelvünk* 5:101–107.
<https://acta.bibl.u-szeged.hu/19830/>
- JURAJDA, ŠTĚPÁN – KOVAČ DEJAN 2021. Names and behavior in a war. *Journal of Population Economics*. 34:1–33. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00148-020-00782-6>
- KatLex. = DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS szerk. 1993–2014. *Magyar Katolikus Lexikon*. Szent István Társulat, Budapest.
- KEREPESZKI RÓBERT 2010. A leventemozgalom. *Rubicon* 4–5.
- KIEFER FERENC szerk. 2016. *Strukturális magyar nyelvtan II. Fonológia. 2. A magánhangzók. 2.5. Felszíni jelenségek. 2.5.2. Pótlónyúlás*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KISS JENŐ szerk. 2001. *Magyar dialektológia. A dél-alföldi nyelvjárási régió*. Osiris, Budapest. 279.
- KISS LAJOS 1980. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 191., 295. (Pozsonyivánka alatt), 678., 685.
- KOKAS KÁROLY 2000. *A levente intézmény*. Egyetemi Könyvtár, Szeged.
<http://www.bibl.u-szeged.hu/ha/levente/index.htm>
- KÖVICS GYÖRGY J. – BOZSIK ANDRÁS – DÁVID ISTVÁN 2010. A lencse (*Lens culinaris Medik. ssp. culinaris*) növényvédelme. *Növényvédelem* 46/8:398–399.
- KözzszolgLex. = *Közzszolgálati Online Lexikon*. Nemzeti Közzszolgálati Egyetem Kommunikációs és Program Igazgatóság. <https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/jegyzo/>
- KUCZY KÁROLY 1980. *A Kalocsa környéki földrajzi nevek vizsgálata. I. Az ember és a táj kapcsolatának tükröződése a földrajzi nevekben*. Kalocsai Múzeumi Dolgozatok. Viski Károly Múzeum, Kalocsa.
- L11 = Magyar Nemzeti Levélár Országos Levéltára. HU MNL OL E 156 – a. –Fasc. 072. – No. 044. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 072. - No. 044. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L7 = Magyar Nemzeti Levélár Országos Levéltára. HU MNL OL E 156–b. –Fasc. 007. – No. 131. [HU MNL OL E 156 - b. - Fasc. 007. - No. 131. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L9 = Magyar Nemzeti Levélár Országos Levéltára. HU MNL OL E 156–a.– Fasc. 031.– No. 037/b. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 031. - No. 037 / b. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)

- LŐRINCZE LAJOS 1967. Földrajzi neveink élete. In: KÁLMÁN BÉLA – SEBESTYÉN ÁRPÁD szerk., *Magyar nyelvjárások. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének évkönyve* XIII. 3 – 27.
- EKFT = Magyar Királyság 1782–1785. Első katonai felmérés. [Magyarország \(1782–1785\) - Első Katonai Felmérés | Arcanum Térképek](#)
- MKFT = Magyar Királyság 1819–1869. Második katonai felmérés. [Magyar Királyság \(1819–1869\) - Második katonai felmérés | Arcanum Térképek](#)
- Magyarország az 1960-as években, a CORONA kéműhold felvételein. [Magyarország az 1960-as években, a CORONA kéműhold felvételein | Arcanum Térképek](#)
- T14 = Magyarország katonai felmérése 1941. [Magyarország Katonai Felmérése \(1941\) | Arcanum Térképek](#)
- MARKÓ-LÉVAI SZÓFIA 2020. *Hogyan zajlik egy bírósági tárgyalás?* Dr. Markó-Lévai Szófia ügyvéd honlapja. <https://drmarkolevai.hu/hogyan-zajlik-egy-birosagi-targyalas>
- MHDF = N. n. 1951. *Téglagyártás a mezőfalvi Dimitrov Tsz-ben.* Magyar Híradó és Dokumentum Filmgyár, Budapest. <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=10876>
- MEZŐSI GÁBOR 2011. *Magyarország természetföldrajza.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- N. n. 1887. A paksi katasztrófa. *Mohács és Vidéke* 6/26.
- N. n. 1887. Százötven ember a Dunába fult. *Budapesti Hírlap* 7/168:5.
- N. n. 1888. A paksi catastropha. *Nemzet* 7/1970.
- N. n. 2023. *Erdészeti foglalkozások: mit csinál egy erdész vagy vadőr?* Erdeiprogramok.hu. 2023. <https://erdeiprogramok.hu/2023/02/28/erdeszeti-foglalkozasok-mit-csinal-egy-erdesz-vagy-vador/>
- NéprLex. = ORTUTAY GYULA főszerk. 1977–1982. *Magyar Néprajzi Lexikon* 1–5. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- NKP 10. = NKP Okostankönyv – *Biológia 10. IX. Életközösségek.* https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/biologia_10/lecke_09_006
- NKP 8. = NKP Okostankönyv – *Irodalom 8. Fogalomtár.* https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/irodalom_8/fogalomtar
- NKP Okostankönyv – *Kémia 8. Miből készülnek ruházatunk anyagai?* https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/kemia_8/lecke_03_008
- PALÁDI-KOVÁCS ATTILA főszerk. 2000. *Magyar néprajz VIII. Társadalom.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 122–123.
- PallasLex. = GERŐ LAJOS szerk. 1893–1897. *A Pallas nagy lexikona* 1–18. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest.

- POTTYONDY ÁKOS 2023. *Mi is az a direkttermő szőlő, és miért nem érdemes lemondani róla?* egy.hu. <https://egy.hu/golfaramlat/mi-is-az-a-direkttermo-szolo-es-miert-nem-erdemes-lemondani-rola-111832>
- ROMSICS IMRE 2016. *A Kalocsai Sárköz települései a XI-XVII. században.* Viski Károly Múzeum, Kalocsa. 130., 80., 138., 142.
- SCHILL TAMÁS 2020. *Dunaszentbenedek. Falutörténeti írások és képek.* Dunaszentbenedek Község Önkormányzata, Dunaszentbenedek. 13., 118 – 126., 201–202., 214., 217., 199.
- T3 = *Vízhelyzeti térképe a' Dunának és árjainak tekintetes nemes Pest vármegyében...* 1839. Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML XV. 6. (PMT) 18/8. [Vízhelyzeti térképe a' Dunának és árjainak tekintetes nemes ... \[PML XV. 6. \(PMT\) 18/8\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T6 = *Szent-Benedek volt urbéri község térképe* 1859. Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 185. [Szent-Benedek volt urbéri község Térképe \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 185\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T7 = *Szent-Benedek község szabályozási terve* 1859. Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 178. [Szent-Benedek község Szabályozási terve \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 178\] | Térképek | Hungaricana](#)
- TAKÁTS RÓZSA 1994. Adatok a magyar selyemhernyó-tenyésztés történetéhez I–II. *Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1992 – 1994.* 163–194.
- TAMÁS PÉTER 2020. *Vízimalom típusok.* Malmok.hu. <https://malmok.hu/malmok/malomtipusok-csoportositas-a-2/malomtipusok-csoportositas-a/>
- TAMÁSNÉ KOLLÁR MAGDOLNA – KELEMEN-KISS ILONA HELÉN 2020. *Matematika tankönyv 9. évfolyam I. kötet.* Oktatási Hivatal, Budapest. 64.
- TESZ. = BENKŐ LORÁND szerk. 1967. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 1083. (Göldény alatt.)
- ÚESZ. = GERSTNER KÁROLY szerk. 2022. *Új magyar etimológiai szótár.* <https://uesz.nyttud.hu/index.html?displaymode=web&searchmode=exact&searchstr=galluska&hom=>
- VARGA ZSOLT 2003. *Mechanika kérdések és feladatok.* Kézirat. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/http://vmg-erd.hu/matfiz/gyakorlo%20feladatok/gimi/Mechanika%20feladatok.PDF

- VIZSLOVSZKY LÁSZLÓ 1934. Kit, hol, mért vernek meg? Ciberések. *Bokrétások Lapja*. 2/9:3.
- VIZSLOVSZKY LÁSZLÓ 1934. Kit, hol, mért vernek meg? Gölödinesek. *Bokrétások Lapja*. 2/1:6.
- VIZSLOVSZKY LÁSZLÓ 1934. Kit, hol, mért vernek meg? Kantalövők. *Bokrétások Lapja*. 1/5:4.
- VÖRÖS ISTVÁN 2019. *Eltűnt falu kap emlékművet Uszód és Dunaszentbenedek között*. Korona Rádió, Kalocsa. <https://www.koronafm100.hu/eltunt-falu-kap-emlekmuvet-uszod-es-dunaszentbenedek-kozott/>
- WALCZER PATRIK 2022. *Minden a Dunához köti az esztergomi gátórt, még gyerekei is árvízkor születtek*. KEMMA Komárom-Esztergom vármegyei hírportál. <https://www.kemma.hu/helyi-kozelet/2022/05/minden-a-dunahoz-koti-az-esztergomi-gatort-meg-gyerekei-is-arvizkor-szulettek>
- WÉBERNÉ ZSIKAI MÁRIA 2023. *A presbiterek. Gyülekezetvezetés a 21. században – 4. rész*. Magyarországi Református Egyház. [A presbiterek - Reformatus.hu](https://www.presbiterek-reformatus.hu)
- ZÁDORI FERENC. *A dunapataji leventék tábora, Balatonaliga, 1937*. Fortepan. 121173. <https://fortepan.hu/hu/photos/?q=A%20dunapataji%20levent%C3%A9k%20t%C3%A1bora,%20Balatonaliga>
- ZÁDORI FERENC. *Leventék és kiképzőik, Dunapataj, 1937*. Fortepan. 121163. <https://fortepan.hu/hu/photos/?q=levent%C3%A9k>
- ZÁDORI FERENC. *Leventék kiképzésen, Dunapataj, 1937*. Fortepan. 121161. <https://fortepan.hu/hu/photos/?q=levent%C3%A9k>
- ZSIGA FERENC 2023. *A foktői Tarhonyások nyerték a Paprikafesztivál főzőversenyének vándorkupáját – galériával*. BAON Bács-Kiskun vármegyei hírportál. <https://www.baon.hu/helyi-kozelet/2023/09/a-foktoi-tarhonyasok-nyertek-a-paprikafesztival-fozoversenyenek-vandorkupajat-galeriaval>

A névadattár forrásjegyzéke

- BÁRTFAI SZABÓ LÁSZLÓ 1938. *Pest megye történetének okleveles emlékei 1002-1599-ig*. Budapest.
- BpKözl. = N. n. 1930. Árverés. 13435/1930. telekkönyvi szám. *Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője* 64/271:9.
- CS. III. = CSÁNKI DEZSŐ 1897. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* III. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest. 351.
- DÓRA TIBOR 1977. Kéziratos gyűjtés.
- EKFT = Magyar Királyság 1782–1785. Első katonai felmérés. [Magyarország \(1782–1785\) - Első Katonai Felmérés | Arcanum Térképek](#)
- FÉNYES ELEK 1851. *Magyarország geographiai szótára*. Pest.
- GY. II. = GYÖRFFY GYÖRGY 1987. *Az Árpád-kori Magyarország történelmi földrajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 440.
- H 1892 = JEKELFALUSSY JÓZSEF szerk. 1892. *A Magyar Korona Országainak Helységnévtára*. Országos Magyar Királyi Statistikai Hivatal, Budapest.
- H 1913 = N. n. 1913. *A Magyar Szent Korona Országainak Helységnévtára*. Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- HKFT = Habsburg Birodalom 1869–1887. Harmadik katonai felmérés (1:25000). [Habsburg Birodalom \(1869-1887\) - Harmadik Katonai Felmérés \(1:25000\) | Arcanum Térképek](#)
- HKFTb = Habsburg Birodalom 1869–1887. Harmadik katonai felmérés (1:75000). [Habsburg Birodalom \(1869-1887\) - Harmadik Katonai Felmérés \(1:75000\) | Arcanum Térképek](#)
- Kat. = Habsburg Birodalom – Kataszteri térképek (XIX. század). Szent-Benedek I. rész. 1879. [Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek \(XIX. század\) | Arcanum Térképek](#)
- KUCZY KÁROLY 1980. *A Kalocsa környéki földrajzi nevek vizsgálata. I. Az ember és a táj kapcsolatának tükröződése a földrajzi nevekben*. Kalocsa Város Tanácsa, Kalocsa.
- L1 = 1568. után (1570?). HU MNL OL E 156–a.–Fasc. 062. –No. 033/f. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 062. - No. 033 / f. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L10 = 1733. HU MNL OL E 156–a.–Fasc. 244.–No. 007 / d. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 244. - No. 007 / d. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)

- L11 = 1751. HU MNL OL E 156–a.–Fasc. 072.–No. 044. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 072. - No. 044. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L12 = 1784. HU MNL OL E 156–a.–Fasc. 171.–No. 001. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 171. - No. 001. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L2 = 1570. HU MNL OL E 156 –a.–Fasc. 062.–No. 033 / h. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 062. - No. 033 / h. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L3 = 1628. HU MNL OL E 156–a.–Fasc. 062.–No. 033 / l. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 062. - No. 033 / l. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L4 = 17. század közepe. HU MNL OL E 156–a.–Fasc. 023.–No. 013. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 023. - No. 013. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L5 = 17. század 2. fele. HU MNL OL E 156–b.–Fasc. 007.–No. 130. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - b. - Fasc. 007. - No. 130. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L6 = 1680. HU MNL OL E 156–a.–Fasc. 062. –No. 033 / m. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 062. - No. 033 / m. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L7 = 17. század vége. HU MNL OL E 156–b.–Fasc. 007.–No. 131. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - b. - Fasc. 007. - No. 131. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L8 = 1701. HU MNL OL E 156–a.–Fasc. 069.–No. 007. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 069. - No. 007. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- L9 = 1702. HU MNL OL E 156–a.–Fasc. 031.–No. 037 / b. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. [HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 031. - No. 037 / b. | Urbáriumok és összeírások | Hungaricana](#)
- LIPSKY, Rep. = LIPSKY, JOANNES DE SZEDLICSNA 1808. *Repertorium locorum obsectorumque in XII. tabulis mappae Regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae, et Confinitiorum Militarium Magni item Principatus Transylvaniae occurrentium*. Typis Regiae Universitatis Pestanae, Budae.

- MKFT = Magyar Királyság 1819–1869. Második katonai felmérés. [Magyar Királyság \(1819–1869\) - Második katonai felmérés | Arcanum Térképek](#)
- MKözl. = N. n. 1992. A Bács-Kiskun Megyei Kárrendezési Hivatal termőföld árverési hirdetményeinek közzététele. *Magyar Közlöny* 105:1410–1411.
- MoFNT. 1. = FÖLDI ERVIN szerk. 1971. *Magyarország fontosabb domborzati, táj- és víznevei. Földrajznév-tár I.* MÉM Országos Földügyi és Térképészeti Hivatal, Budapest.
- MoFnT. 2/1. = FÖLDI ERVIN szerk. 1980. *Bács-Kiskun megye: Magyarország Földrajzinév-tára II.* Kartográfiai Vállalat, Budapest.
- MTHnt. 15. = SZASZKÓNE SIN ARANKA szerk. 1988. *Magyarország történeti helységnévtára 1773-1808 – Pest-Pilis-Solt megye és a Kiskunság.* Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest.
- MVV. 15. = BOROVSZKY SAMU 1910. *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I. Magyarország vármegyéi és városai.* Budapest.
- T1 = BALLA, ANTONIUS 1794. *Delineatio et cursum Danubii...* Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – S 107–No. 74. [Delineatio et cursum Danubii a publico trajectu Földváriensi... \[S 107 - No. 74.\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T10 = N. n. 1896. *Sz. Benedek lapistoi legelőből a Dunatöltés mellett...* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 175. [Sz. Benedek lapistoi legelőből a Dunatöltés mellett kiosztot... \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 175\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T11 = LONGINI FERENC XIX. sz. *Sz. Benedek nádas.* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 177. [Sz. Benedek nádas \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 177\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T12 = 1908. *Dunaszentbenedek és Foktő (Pest m.) közti uszói Duna-szakasz.* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 92. [Dunaszentbenedek és Foktő \(Pest m.\) közti uszói Duna-szakas... \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 92\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T13 = 1910 k. *Magyarország általános térképe.*
https://maps.arcanum.com/hu/map/magyarorszag_1910-fok/?bbox=2091622.1882001106%2C5869852.804917362%2C2127987.1044067834%2C5883515.923723336&map-list=1&layers=124
- T14 = 1941. *Magyarország Katonai Felmérése.*
<https://maps.arcanum.com/hu/map/hungary1941/?bbox=2102447.525699831%2C587>

[5373.793960599%2C2104720.332962748%2C5876227.738885973&map-list=1&layers=29](https://maps.hungaricana.hu/hu/MegyeiTerkepek/2417/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkdW5hc3plbnRiZW5lZGVrIn0)

- T2 = Királyi Dunamérési Intézet 1839. *Vizhelyzeti térképe a' Dunának és árjainak...* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML XV. 6. (PMT) 18/9. <https://maps.hungaricana.hu/hu/MegyeiTerkepek/2417/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkdW5hc3plbnRiZW5lZGVrIn0>
- T3 = Királyi Dunamérési Intézet 1839. *Vizhelyzeti térképe a' Dunának és árjainak...* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML XV. 6. (PMT) 18/8. [Vizhelyzeti térképe a' Dunának és árjainak tekintetes nemes ... \[PML XV. 6. \(PMT\) 18/8\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T4 = VÁSÁRHELYI PÁL 1827. *Duna-mappáció.* Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára – S 80–Duna.–No. 126/1–1757. Szelvények: 1603., 1615., 1616. <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/43069/view/?pg=0&bbox=-1231%2C-5704%2C9007%2C128>
- T5 = HOBER JÓZSEF 1858. *Térrajza azon Területeknek, mely urbéri kiegyezkedési...* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 182. [Térrajza azon Területeknek, mely urbéri kiegyezkedési szerző... \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 182\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T6 = LUKÁCS IGNÁC – LONGINI FERENC 1859. *Szent-Bendek volt urbéri község térképe.* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 185. [Szent-Bendek volt urbéri község Térképe \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 185\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T7 = LUKÁCS IGNÁC – LONGINI FERENC 1859. *Szent-Benedek község szabályozási terve.* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 178. [Szent-Benedek község Szabályozási terve \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 178\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T8 = LONGINI FERENC 1875. *Szent Benedek község volt urb[éres] zsell[érek] Pontyostói legelőjük felosztásáról való térkép.* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 180. [Szent Benedek község volt urb\[éres\] zsell\[érek\] Pontyostói le... \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 180\] | Térképek | Hungaricana](#)
- T9 = LONGINI FERENC 1877. *Szent Benedek község határában fekvő telkesek közös legelőjének térképe.* Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára – PML IV. 165. d. (PMU) 179. [Szent Benedek község határában fekvő telkesek közös legelőjé... \[PML IV. 165. d. \(PMU\) 179\] | Térképek | Hungaricana](#)

Terk10e = Kartográfiai Vállalat – MN Térképészeti Intézet – Pécsi Geodéziai és Térképészeti Vállalat 1955. Magyarország 1:10 000 méretarányú térképsorozata. MN Térképészeti Intézet, Budapest.

Terk25e = MN Térképészeti Intézet – Kartográfiai Vállalat 1970–1972. Magyarország 1:25000 méretarányú térképsorozata. Budapest.

TS = IVÁNYOSI-SZABÓ TIBOR 1996. *Magyarország történeti statisztikai helységnévtára – 8. Bács-Kiskun megye*. Központi statisztikai hivatal, Budapest.

VÁLYI III. = VÁLYI ANDRÁS 1799. *Magyar országnak leírása* III. Királyi Magyar Universitas, Buda.